

Петър Атанасов

**КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЯ
НА ПРОЦЕСА
НА РАДИКАЛИЗАЦИЯ
СРЕД ЕТНИЧЕСКИТЕ
И РЕЛИГИОЗНИТЕ ГРУПИ**

Издателски комплекс ВУСИ

**ТЪРГОВИЯ СЪС СУРОВИНИ
ЗА ПРОИЗВОДСТВО НА БИОДИЗЕЛ**

Петър Атанасов

**КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЯ
НА ПРОЦЕСА
НА РАДИКАЛИЗАЦИЯ
СРЕД ЕТНИЧЕСКИТЕ
И РЕЛИГИОЗНИТЕ ГРУПИ**

**Пловдив
2024**

Рецензенти:

Доц. д-р Теодор Данаилов Дечев
Доц. д-р Дария Крачунова Николиева

Книгата се разпространява безплатно

Концептуализация на процеса на радикализация
сред етническите и религиозните групи

© Петър Димитров Атанасов, автор, 2024 г.

© Издателски комплекс ВУСИ, 2024 г.

Художник на портрета на автора (четвърта корица) – Свилен Батанов

ISBN (Print) 978-619-7774-02-3 (мека подвързия)

ISBN (Online) 978-619-7774-03-0 (pdf)

Вместо пролог

С благодарности към Бог, семейство и приятели!

Тази книга (монография) нямаше да бъде нито започната, нито завършена, нито издадена без насърчението, помоща и съдействието на някои добри хора, които Господ съвременно ми изпрати и разбира се на моето семейство.

Искам да благодаря на ген. Стоян Кафеджиев, без чието свежо и настойчиво убеждаване, дисертацията, която стои в основите на тази книга нямаше да бъде дори започната и на ген. Груди Ангелов, който беше „кръстник“ на темата.

Изключителни и сърдечни благодарности на моя научен ръководител полк. доц. д.н. Петър Маринов без чието спокойно, мъдро, приятелско и насърчаващо ръководство, изпълнено и с чувство за хумор, никога нямаше да завърша дисертацията си, а на моменти така ми се и струваше.

Благодаря на полк. проф. д-р Емил Енев и на полк. доц. д-р Калин Градев, чиито добронамерена критика и съвети ми бяха изключително полезни в завършващия етап на работата. Благодаря и за помоща на майор Димо Иванов и на моя колега Лъчезар Петров.

И за да не изпусна някого, благодаря на членовете на научното жури и рецензентите на дисертационния труд, както и на катедра „Сухопътни войски“ на Военна академия „Г.С. Раковски“ и на ръководството на Военна академия „Г.С. Раковски“.

Специални благодарности на моя стар приятел доц. д-р Теодор Дечев, който взе, че хареса текста и направи всичко възможно от него да стане книга. Благодарности и на доц. д-р Дария Крачунова за окончателното превръщане на текста на дисертацията в книга.

Накрая, но не на последно място искам да благодаря на съпругата ми Ваня и децата ми Мария, Димитър и Вероника за тяхната мила и неоченима подкрепа.

Надявам се тази книга да бъде интересна и полезна за тези, които ще я прочетат!

С най-добри пожелания към бъдещите читатели,

Д-р Петър Атанасов

Настоящата научна монография стъпва върху дисертационния труд на автора – Петър Димитров Атанасов, Концептуализация на процеса на радикализация сред етническите и религиозните групи – дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор” в област на висшето образование: 9. „Сигурност и отбрана”, професионално направление: 9.1. „Национална сигурност”, докторска програма „Организация и управление извън сферата на материалното производство (управление на сигурността и отбраната)”, Военна академия „Георги Стойков Раковски“, факултет „Командно – щабен“, катедра „Сухопътни войски“ с научен ръководител полк. доц. д-р Петър Маринов, защитена в София през 2023 година с рецензенти: проф. д.н. Илин Савов и полк.проф. д-р Емил Енев.

Изданието може да се използва като учебно пособие от студентите в специалностите „Национална сигурност“, „Противодействие на тероризма“ и „Противодействие на престъпността и осигуряване на обществения ред“ във Висшето училище по сигурност и икономика (ВУСИ), както и от сродни специалности в Академията на МВР и във Военна академия „Г. С. Раковски“.

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД	13
Глава I	
ОСНОВНИ ЕЛЕМЕНТИ ЗА КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЯТА НА РАДИКАЛИЗАЦИЯТА НА СРЕД ЕТНИЧЕСКИТЕ И РЕЛИГИОЗНИТЕ ГРУПИ.....	19
1. Международни документи в областта на правата на човека – универсални и регионални	20
1.1. Каирската декларация за правата на човека в исляма	
2. Етнически и религиозни малцинства и ролята на държавата като интегриращ фактор.....	22
2.1. Етнически и религиозни малцинства в България и политиката на държавата	
3. Влияние на средата за сигурност върху тенденциите в миграционните процеси.....	25
3.1. Актуално управление и развитие на миграционните потоци в Европа	
4. Социална дискриминация и етно-религиозни малцинства...27	
4.1. Цивилизационните фрактурни линии на Хънтингтън	
4.2. Генерационалните фрактурни линии на Сол Алински (причини за радикализация)	
4.3. Линии на фрактура – примери за историческа експлоатация	
4.4. Линиите на фрактура според Й. В. Сталин	
5. Радикализация и тероризъм.....	35
5.1. Защитната реч на Емил Анри – самоописание на процесите на радикализация и техните последици	
5.2. Радикализация в документите на Европейската комисия	
5.3. Общи характеристики на всички форми на радикализация	
5.4. Профили на лица, уязвими на радикализация	
5.4.1. Джихадисти и джихадизъм	
5.4.2. Социално и/или политически разстроени лица	

6. Особенности на радикалната религиозна пропаганда и практика.....44

6.1. Радикална християнска пропаганда

6.1.1. Радикализъм в библейските текстове

6.1.2. Примери за сектантски радикализъм

6.1.3. Движения против абортите

6.1.4. Събитията в Мексико и войната Кристера

6.1.5. Теологията на освобождението като радикална

концепция

6.2. Радикална ислямска пропаганда

6.2.1 Радикалните виждания на Сайед Кутб

6.2.2. Радикализмът на салафитите

6.2.3. „Ислямска държава“ като пример за персонификация на крайния салафизъм

6.2.4. Радикализмът на ухабитите

7. Джихадът като източник на ислямско политическо насилие.....67

7.1. Мястото на джихада в религията

7.2. Голям и малък джихад

7.3. Джихадът е вътрешно и външно равновесие

7.4. Идеята за исляма като властваща религия

8. Радикализацията и крайните ѝ форми.....71

8.1. Примерът с революциите

8.2. Колективи и утопии

8.3. Радикализацията като „модел на Стълбището“

8.4. „Подтикващи“ и „притегателни“ фактори (pull and push)

8.5. Религията като фактор за радикализация

8.6. Пропагандата като фактор за радикализация

8.7. „Добри“ и „лоши“ радикали

9. Радикализация и съпътстващи явления в стратегическите документи на Министерски съвет.....80

9.1. Сравнителен анализ на институционалните дефиниции за радикализация

9.2. Сравнителен анализ на общите елементи в „Стратегия за противодействие на радикализацията и тероризма (2015-2020 г.)” и Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите (2012-2020), както и Правилника за устройството и дейността на Националния съвет за сътрудничество по етническите и интеграционните въпроси към Министерския съвет.

Изводи84

Глава II

ПРОЦЕСИ И ПРИЧИНИ ЗА ВЪЗНИКВАНЕ НА РАДИКАЛИЗАЦИЯ И ОТРАЖЕНИЕТО ИМ ВЪРХУ НАЦИОНАЛНАТА СИГУРНОСТ85

1. Радикализация и насилие и връзката между тях.....85

2. Съвременната реалност – пост-истина и общества в постмодерния свят.....86

2.1. Идеологиите в постмодерния свят

2.2. Тероризъм и дискурс

2.3. Наративите като средство за генериране на насилие

2.4. Съвременният политреализъм и етиката на неговите цели

и средства

2.5. Формулиране на целите

3. Религиозно мотивиран насилствен радикализъм и неговите характеристики.....93

3.1. Жертвоприношението като основен ритуал

3.2. Някои причини за религиозния тероризъм

3.3. Фактори, повишаващи вероятността за обръщане към тероризма

3.4. Бедност и тероризъм – (не)съществуващата връзка?

3.5. Образование и тероризъм

3.6. Основни тенденции в целеполагането на тероризма

4. Социалният контекст като фактор за радикализация и тероризъм104

4.1. Социални връзки и групово организиране

4.2. Социално-икономически фактори	
4.3. Ролята на социалните медии	
4.4. Вербуване на терористи – Съвременни тенденции	
5. Организации, идентифициращи се с насилствения ислямистки екстремизъм	110
5.1. Улични групи „da'wah“	
5.2. Фалшиви мюсюлмански застъпнически групи	
5.3. Фалшиви хуманитарни организации	
5.4. Престъпност и терористична връзка	
5.5. Легални и нелегални организации	
5.6. Джамии и нелегалните учебни кръгове	
5.7. Ролята на жените	
6. Феноменът „чуждестранни бойци“	114
6.1. Религията като мотиватор при набиране на доброволци	
6.2. Чуждестранен боец – профил	
6.3. Профил на терористите в Европа – примерът с Испания	
6.4. Радикализация в затворите	
6.5. Учението Такфир вал-Хиджра	
6.6. Радикализация сред трудовите мигранти	
6.7. Радикализация в джамии	
7. Етнически конфликти	127
7.1. Междуобщностни конфликти	
7.2. Особености на радикализацията на ислямските общности	
7.3. „Стесняващата се стълбица“ като пример за разбиране на процеса на радикализация	
7.4. Етническа група – определение и същност	
8. Етнически движения	138
9. Миграция и невъоръжени нашествия	141
9.1. Мигрантите в Беларус като оръжие срещу ЕС	
9.2. Профил и характеристики на мигрантите в Република България	
9.2.1. Основни страни на произход на мигрантите у нас	
9.2.2. Основни профили на мигрантите у нас	

10. Реч на омраза и престъпления от омраза	151
Изводи	161

Глава III

КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЯ НА ПРОЦЕСИТЕ НА РАДИКАЛИЗАЦИЯ СРЕДЕТНИЧЕСКИТЕ И РЕЛИГИОЗНИТЕ ГРУПИ И ИЗСЛЕДВАНЕ НА СЪЩЕСТВУВАЩИЯ ОПИТ В ДЕРАДИКАЛИЗАЦИЯТА

163

1. Бъдещи радикали, екстремисти и терористи – теоретическа рамка за профилиране

163

2. Фактори за радикализация – чувства и идеологии

164

2.1. Фактори за радикализация и профили – примерът с талибаните

2.2. Пример за използване на нормалното биологическо съзряване – образователната система на „Ислямска държава“ в Ирак

2.3. Дискриминация и „инструментализиране“ на проблеми като фактори за радикализация

2.4. Образованието, бедността и политическото участие като фактори за тероризъм

2.5. Въвличане на деца и престъпни банди като фактори за тероризъм

2.6. Етническите общности като фактор за радикализация

3. Сравнителен анализ на програми за дерадикализация.....

172

3.1. Фактори в за идентифициране и неутрализиране на условията за обръщане към тероризъм

3.2. Европейска стратегия за борба с тероризма – приоритети за изпълнение

3.3. Европейска стратегия за борба с тероризма – направлението за действие

4. Британската стратегия за превенция на екстремизма.....

177

4.1. Британският План за действие за предотвратяване на екстремизма

5. Холандският план за действие „Поляризация и радикализация 2007-2011 г.“.....

179

6. Анализ на ключовите елементи от европейските инициативи

за превенция	182
7. Решения за преодоляване на радикализацията, идващи от самия ислям	185
8. Работа с ислямисти на национално и местно ниво – примерите от Великобритания и Нидерландия.....	188
9. Инициативи за неутрализиране на огнищата на радикализация... 	189
10. Възможности за деескалация и разрешаване на конфликти.....	190
11. Основни психологически процеси за дерадикализация в периода след 11 септември	192
11.1. Специализирани роли по стълбището към тероризма и необходимостта от приспособяване на програмите за дерадикализация	
11.1.1. Психология на дерадикализацията за лица, достигнали „петия етаж“	
11.1.2. Дерадикализация на лица на „четвъртия етаж“	
11.1.3. Дерадикализация на лица на „третия етаж“	
11.1.4. Дерадикализация на лица на „втория етаж“	
11.1.5. Дерадикализация на лица на „първия етаж“	
11.1.6. Психология на програмите за лицата на „приземния етаж“	
12. Интеграция и модели на асимилация и мултикултурализъм (Франция, Великобритания, Белгия).....	200
13. Идеология и поляризация.....	203
14. Основни регламентиращи документи в областта на сигурността у нас.....	206
ОБОБЩЕНИЕ на глава III	209
Изводи.....	213
ОБЩИ ИЗВОДИ.....	215
ЗАКЛЮЧЕНИЕ И ПРЕПОРЪКИ.....	217
ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА.....	219

УВОД

Процесите на радикализация в съвременния свят представляват съвкупност от местни фактори, свързани с несправедливости, лошо управление и фрагментиране на обществото и външни въздействия упражнявани от недържавни терористични организации и държавни специални служби. Особено важно е и активното използване на мигрантски потоци, както за внос на радикални идеи и радикализирани личности, така и като възможност за организиране на невъоръжени нашествия.

През последните години светът и в частност Република България са изправени пред изключително сериозни предизвикателства.

Човечеството посреща всеки нов век с надеждите, че това е век на просвещение, разум, прогрес, наука, развитие, хуманност и гради съвършено неоправдани илюзии и планове. В действителност, XIX в. започва с наполеоновите войни, XX в. само през първата си половина поднася две световни войни и изобретяването на ядреното оръжие.

Как всъщност изглежда XXI в. към днешна дата?

Въоръжените конфликти, религиозното и етническо противопоставяне са разпространени на обширна територия от Далечния Изток през Афганистан и Близкия изток до страните от Северна и Централна Африка. Преките конфликти се развиват и в Европа – конфликтът в Украйна е най-значимият в Европа от Втората световна война насам, и продължава да има все още висок потенциал за развитие. Все още не е окончателно решен конфликта в Косово. Израел беше подложен на широкомащабно терористично нападение и започна открита война срещу Ивицата Газа, където живеят малко над 2 милиона души в гъсто населени квартали. В Африка правителствата на Буркина Фасо, Мали, Чад, Гвинея-Конакри, Судан, Нигер и Габон бяха свалени от власт чрез военни преврати от 2020 г.,

като преврата в Габон беше на 30.08.2023 година.¹

Перспективите за скорошен мир и регулиране на ситуацията в конфликтните зони варират от неясни до практически несъществуващи. Нещо повече, голяма част от съществуващите конфликти са с потенциал за разширение и въвличане на нови участници.

По своето разпространение тези конфликти обхващат територии съпоставими с обхвата на световните войни.²

1 Каледжи И. 2023 Deutsche Welle, Западна Африка се тресе от преврати. Какво общо има Франция? 1.09.2023 <https://www.dw.com/bg/zapadna-afrika-se-trese-ot-prevrati-kakvo-obso-ima-francia/a-66692057> (accessed on 19 February 2024)

2. Проблемът пред който са изправени всички, които се опитват да противостоят на радикализацията, като разбира се и на действията на вече радикализираните се бойци е, че в повечето случаи става дума за кумулативното действие на различни фактори, които превръщат анализа на протичащите събития в сложни упражнения по векторно смятане. Ако разгледаме примерно споменатата малко по-горе истинска каскада от военни преврати, ще установим, че става дума за въздействието на фактори, които са променливи във времето, но много от тях са нововъзникващи феномени.

Така например, ескалацията на етнорелигиозните сблъсъци в Мали, държавата която в известен смисъл е в центъра на днешната сложната ситуация в Западна Африка, започна след като в хода на така наречената „Арабска пролет“ беше убит Муамар Кадафи – дотогавашният лидер на Либийската джамахирия. На негова страна се сражаваха, естествено като наемници, но и като своеобразни съюзници, туарегските милиции, голяма част от членовете на които са с произход от севера на Мали. В Мали, туарегските етнонационалистически организации имат в актива си поне две въстания, вдегнати с цел придобиване на „национална“ независимост.

След смъртта на Кадафи и съответното приключване на „правоотношенията“ на туарегите с него и със семейството му, бойците от милициите се завърнаха по родните си места огнати под тежестта на оръжието и боеприпасите, с които се бяха сдобили по време на участието им в избухналия в Либия хибрид между гражданска и междуплеменна война.

В Мали завърналите се туареги заварват вече да шетат структури на Ал Кайда, на Ислямска държава и на не толкова популярната колкото предишните два „бранда“ мрежа на салафистите. Точно с последните въоръжените туарегски милиции влизат в съюз и по този начин туарегски етнонационални формации, които до този момент са вдигнали поне две големи въстания, се „ребрандират“ и „преформатират“ в ислямистки бойни единици, които в специализираната литература някои вече наричат „терористични организации с двойно дъно“. (Дечев, Теодор Данаилов, „Двойно дъно“ или „шизофренично раздвоение“? Взаимодействието между етнонационалистическите и религиозно-екстремистските мотиви в дейността на някои терористични групировки, Сп. Политика и сигурност; Год. I; бр. 2; 2017 г.; стр.34 – 51, ISSN 2535-0358).

Успехите на туарегите и салафистите в северната част на Мали, доведоха до предвидима реакция на Съвета за сигурност на ООН – на Франция беше даден мандат да се бори срещу ислямските радикали (с двойно дъно) в Западна Африка. Последваха операциите „Сервал“ и „Бапхан“, след които туарего-салафистите

Насилието предизвиква бежански потоци към по-сигурни

претъпяха поредица от тежки военни поражения и племенните вождове на туарегите решиха да сключат (поредното) примирие с властите в Бамако. На истинските ислямски радикали, които вече не можеха да завземат градове, да рушат гробници на суфитски светци и за контролират обширни територии с населени места в тях им се наложи да преминават към партизанска война.

В тази ситуация, нивото на терористичната активност се запази високо, независимо, че ислямските радикали се бяха оказали в положението на преследвани и трябваше първо да се грижат за собствената си безопасност, а сетне да нападат противника в лицето на гражданските власти. Подгонени от тази сурова реалност и изоставени от туарегските си съюзници, ислямските радикали смениха военната си тактика и мигрираха на юг в Мали, където започнаха търсене на нови съюзници и вербуване на нови бойци.

В южната част на Мали и в Буркина Фасо (бившата Горна Волта), верската принадлежност на населението изповядващо Исляма не благоприятства радикалния ислямизъм, защото там са суфити. Суфизмът е несъмнено най-толерантното течение в Исляма, нещо повече – суфитите в северната част на Мали понесоха немалко удари от страна на радикалните ислямисти и туарегските им съюзници.

Но се оказва, че никога не трябва да се подхожда шаблонно и „по подразбиране“ към подобни ситуации. Мюсюлманите от южната част на Мали, както и значителен брой в Буркина Фасо принадлежат към етническата група на народа фулани (също фула или фулбе), които водят полуномадски живот и се занимават с миграционно животновъдство. Между животновъдите и земеделците южно от Сахара има постоянни търкания, заради неразбирателства около местата за паша и вземни обвинения в унищожаване на реколта или обратно – в кражби на добитък. Едновременно с това, земеделците в региона са от други етнически групи и са предимно християни.

По този начин, върху потенциалната радикализация оказват влияние вече фактора – противоречия „скотовъдци срещу земеделци“ произхождащи от различни интереси, дължащи се на поминъка; противоречия поради различен етнически произход „фулани срещу нефулани“; религиозни противоречия „мюсюлмани срещу християни“. Към тези „дразнителни“, сами по себе си подклаждащи възможната радикализация, се добавят и климатичният фактор – с течение на времето пустинята Сахара се разширява на юг и опустиняването създава допълнително напрежение между скотовъдците и земеделците.

Като последен фактор за радикализация се добавя и появата на така нареченото „неопастирство“. Борбата срещу корупцията и прането на пари в Западна Африка кара хората с нечисти пари да ги държат във банките и да ги влагат в закупуване на добитък. Така се формират нови, големи стада, които се охраняват от пастири – наемници, въоръжени със съвременно огнестрелно оръжие. За разлика от тях, фуланите са със семейна собственост а стада със среден размер. „Неопастирите“ изобщо не зачитат правата на земеделците често им нанасят значителни щети, но това отново се отразява и на отношенията между земеделците и фуланите. (Виж в: Дечев, Теодор Данаилов, Ескалацията на религиозното насилие в Западна и Централна Африка като заплаха за сигурността на държавите от Европейския съюз, стр. 195 – 209, В: Сборник с доклади от юбилейната международна научна конференция на тема „Рискове пред етнорелигиозния мир в контекста на националната и международната сигурност в Югоизточна и Централна Европа“,

страни и региони и европейските страни са естествен притегателен център за милиони търсещи убежище.³

ВКБООН в своя годишен доклад за глобалните тенденции, обхващащ разселването, настъпило през 2022 г. В доклада се казва, че броят на принудително разселените хора е бил 108,4 милиона в края на 2022 г., като броя на принудително разселените отбелязва нов ре-корд. От тези 108,4 милиона принудително разселени – 35,3 милиона са бежанците – най-голямото регистрирано увеличение за една година; 62,5 милиона са били вътрешно разселени; 5,4 милиона – търсещите убежище; 5.2 милиона – други хора, нуждаещи се от международна закрила (новоназована категория, състояща се предимно от венецуелци, разселени в чужбина). 76% от бежанците в света и други хора, нуждаещи се от международна закрила, са били приютени в страни с ниски и средни доходи. Около 40% от изселените са деца. 70% от бежанците живеят в страни, съседни на техните страни на произход, което означава че останалите 30% пътуват към

3-4 ноември 2023 г., Пловдив, ISBN (Print) 978-619-7343-94-6, ISBN (ePub) 978-619-7343-96-0, ISBN (pdf) 978-619-7343-95-3).

3. Точно по този начин, стоят нещата и с описания в предишната бележка под черта, многоком-понентен „алгоритъм“ за радикализиране на фуланите, независимо от принадлежността им към умереното и твърде толерантно суфитско течени в Исляма. Действително, сумарното действие на радикализиращите „вектори“ довежда до определени успехи на радикалните ислямисти предимно сред младите хората, които са по-емоционални и склонни към крайни реакции. Факт обаче е, че народът на фуланите обитава цялата ивица от територии непосредствено на юг от Сахара – от Гвинейския залив до Червено море. По странен начин в същите държави, където живеят и отглеждат стадата си фуланите, вече има забележимо присъствие на частната военна компания „Вагнер“, независимо от кончината на нейния пердводител. На практика, в ръцете на Русия има инструмент, който би могъл да предизвика огромно етносоциално-религиозно сътресение в страните от Сахел, което пък да пердизвика безпрецедентен миграционен поток към Южна и Югоизточна Европа. Докато анализаторите отправят предупреждения за това, първите кланета, извършени от бойци на ЧВК „Вагнер“ над фулани в Мали вече са факт. (Дечев, Теодор Данаилов, Ескалацията на религиозното насилие в Западна и Централна Африка като заплаха за сигурността на държавите от Европейския съюз, стр. 195 – 209, В: Сборник с доклади от юбилейната международна научна конференция на тема „Рискове пред етнорелигиозния мир в контекста на националната и международната сигурност в Югоизточна и Централна Европа“, 3-4 ноември 2023 г., Пловдив, ISBN (Print) 978-619-7343-94-6, ISBN (ePub) 978-619-7343-96-0, ISBN (pdf) 978-619-7343-95-3).

по-спокойните и богати земи, като тези на Европейския съюз.⁴

Според Дойче Веле, броят на молбите за убежище в 27-те страни от Европейския съюз, Швейцария и Норвегия може да надхвърли милион през 2023 година.⁵

България от своя страна е не само транзитна страна, но и крайна дестинация за значителна част от мигрантските потоци към страните от Европейския съюз.

Тези бежански потоци са съпътствани и от сериозно развитие на престъпни мрежи за трафик на хора и контрабанда и са сериозна възможност за инфилтрация на терористи и други престъпни елементи. А в някои случаи се използват и като „оръжие“ с различни цели.⁶

Разбира се, много от конфликтите биха били невъзможни без натрупването на достатъчна критична маса от радикализирани личности, готови да рискуват живота си и да отнемат чуждия в името на реални или въображаеми цели.

Проблемът на сегашното общество е, че дори относително малки групи и отделни лица, използвайки съвременното технологическо развитие, могат да причинят щети, равняващи се на средно голям бунт от предишните векове, а понякога и по-големи.⁷

В областта на миграцията, през последните години България бавно, но трайно, започва да придобива характеристики от страна на произход и транзитна страна към приемаща страна. Съчетано с проблемите на нелегалната миграция, тероризма, трафика на хора

4. UNHCR, Global Trends Report 2022 <https://www.unhcr.org/global-trends-report-2022> (accessed on 19 February 2024)

5. Deutsche Welle, Европа: Най-високият брой бежанци от 2016 насам. 10.10.2023, <https://www.dw.com/bg/evropa-najvisokiat-broj-bezanci-ot-2016-nasam/a-67049909> (accessed on 19 February 2024)

6. Информационна агенция Фокус, Криза на полско-беларуската граница, 9 ноември 2021 <http://m.focus-news.net/?action=hotthemes&id=7392> (accessed on 19 February 2024)

CLUBZ.BG, Туристически агенции подмамват бежанци в Беларус срещу \$7 000, 10.11.2021, <https://www.clubz.bg/120572-turisticheski-agentsii-podmamvat-bezhantsi-v-belarus-sreshtu-7-000> (accessed on 19 February 2024)

Euranet Plus, Мигрантската криза е атака срещу ЕС, 12.11.21, <https://bnr.bg/euranetplus/post/101555665> (accessed on 19 February 2024)

7. За да не цитираме трагичния, но станал вече банален пример с нападението срещу Световния търговски център в Ню Йорк, можем да дадем пример с една по-екзотична „дестинация“ – Филипините. Несъмнено едно от големите въжде-

и други съпътстващи криминални дейности, това изправя страната пред качествено нови предизвикателства.

Същевременно тези предизвикателства се съчетават с редица нерешени вътрешни проблеми в областта на демографската политика и интеграцията на етническите и религиозните общности.

В момента, независимо от продължаващите дебати и опити в „социалното инженерство“, националната държава продължава и в обозримо бъдеще ще продължава да бъде основен политически субект в международните отношения и международното право.

Държавата остава и основен отговорен за поддържането на етническия мир и защитата на основните права на своите граждани, независимо от техния етнически произход, раса, националност или религиозни убеждения.

ления на радикалните ислямисти е въвличането на най-голямата по население ислямска държава в света – Индонезия в тяхното разбиране за „джихад“. Тъй като на този етап опитите в тази посока са за щастие на всички крайно неуспешни, радикалните ислямисти търсят бази и плацдарми в опасна близост до Индонезия – най-вече в най-южната част на Филипинския архипелаг на остров Минданао, където живее сравнително скромно мюсюлманско малцинство на фона на преобладаващия във Филипините католицизъм. И водените от радикалните ислямисти партизански действия и терористичните актове са категорично потвърждение на тезата, че в днешно време технологиите, дори и когато изобщо не са „върхови“ могат многократно да увеличат мащаба на нанесените поражения. (Виж: Дечев, Теодор Данаилов, Терористичните „франчайзи“ на Ислямска държава завземат плацдарми на Филипините. Обстановката на островната група Минданао предлага отлични условия за укрепване и разрастване на терористични групировки с „двойно дъно“, Научни трудове на Висшето училище по сигурност и икономика; том III; 2017 г.; стр. 7 – 31, ISSN 2367-8526).

Глава I

**ОСНОВНИ ЕЛЕМЕНТИ ЗА КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЯТА
НА РАДИКАЛИЗАЦИЯТА СРЕД ЕТНИЧЕСКИТЕ
И РЕЛИГИОЗНИТЕ ГРУПИ**

В днешно време светът се развива в условията на все по-голяма и задълбочаваща се глобализация и взаимообвързаност, като ролята на международните организации става все по-значителна, с възможностите им да предлагат и налагат определени политики в почти всички области. Тези политики са в голямата си част форма на социално инженерство, целящо да демократизира обществото, да го направи по-толерантно и по възможност по-хомогенно.

Понастоящем независимо от продължаващите дебати и опити в „социалното инженерство“, националната държава продължава и в обозримо бъдеще ще продължава да бъде основен политически субект в международните отношения и международното право.

От друга страна светът, както е било винаги, не се развива равномерно. Наред с обществата, които са еволюирали в посока на задълбочаваща се демокрация и все по-разширяващо се тълкуване на правата на човека, съжителстват общества с висока степен на нетолерантност, незачитане на основни човешки права и свободи, религиозен фанатизъм и дори екстремизъм.

Република България, като част от Европейския съюз и член на ООН, е страна по всички основни международни документи засягащи правата на човека като цяло и правата на етническите малцинства в частност. Според Конституцията на България тези документи съставляват част от българското законодателство. Принципите за недискриминация и равни права на българските граждани са включени в Конституцията, в отделните закони, в Наказателния кодекс и особено в Закона за защита от дискриминация.

България, като част от Европейския съюз, член на ООН, на СЕ и на ОССЕ, е обект на наблюдение в сферата на правата на етническите малцинства и търсещите международна закрила от различни международни организации, често с дублиращи се функции.

1. Международни документи в областта на правата на човека – универсални и регионални

Всеобщата декларация за правата на човека заедно с Международният пакт за икономически, социални и културни права, Международният пакт за гражданските и политическите права и Първия и Втория факултативни протоколи към Международния пакт за граждански и политически права съставляват Международната харта за правата на човека. Заедно с нея съществуват няколко законово обвързващи договори с регионално приложение – Африканската харта за правата на човека, Американската конвенция за правата на човека и Европейската конвенция за правата на човека. Основният орган, третиращ проблемите на правата на човека в системата на ООН е Комисията по правата на човека към Икономическия и социален съвет на ООН включваща 53 представители на страните членки на ООН. Комисията има две основни функции и те са надзор и жалби, а целите и принципите съдържащи се в Международната харта за правата на човека са отразени в конституциите и в националните законодателства на държавите членки.

За съжаление не всички страни споделят ценностите, които са приети за универсални и са отразени в гореспоменатите документи.

Някои мюсюлмански държави например, критикуват Всеобщата декларация за правата на човека заради това, че текстовете ѝ не взимат предвид спецификите на ислямския начин на живот. Всеобщата декларация за правата на човека на Организацията на обединените нации (1948 г.) е много критикувана от много мюсюлмани, особено от Судан, Пакистан, Иран и Саудитска Арабия, защото не взема предвид културната, религиозната и историческата реалност, не само на исляма, но и на всички незападни страни и затова те я класифицират като декларация на Запада.

Някои мюсюлмани дори считат тази декларация за несъвместима с шериата.

1.1. Каирската декларация за правата на човека в исляма

През 1990 г. всички страни членки на Организацията за ислямско сътрудничество приемат Каирската декларация за правата на човека в исляма, която се основава главно на шериата и концепцията за „Исляма като представител на Аллах на земята“.

Позоваването на шериата в Каирската декларация е постоянно, в някои случаи правата на жените са по-малки от тези на мъжете и се основават на концепцията за върховенството на исляма.

„Всички права и свободи, предвидени в тази декларация, са предмет на ислямския шериат.“ (Член 24).

Универсалната декларация за правата на човека може да се счита за универсална или за западно християнска, а Каирската декларация за мюсюлманска. Що се касае до евентуална хиндуистка или будистка декларация в този смисъл, то такива засега не съществуват.

Държавите, подписали декларацията от Кайро за правата на човека в исляма са: Албания, Алжир, Азербайджан, Бахрейн, Бангладеш, Бенин, Бруней, Буркина Фасо, Камерун, Чад, Коморските острови, Кот д'Ивоар, Египет, Обединените арабски емирства, Габон, Гамбия, Гвинея, Гвинея-Бисау, Гвиана, Индонезия, Иран, Ирак, Йордания, Казахстан, Кувейт, Киргизка република, Ливан, Либия, Малайзия, Малдиви, Мали, Мароко, Малави, Мозамбик, Нигер, Нигерия, Оман, Пакистан, Палестински Територии, Катар, Сенегал, Сиера Леоне, Сомалия, Судан, Суринам, Сирия, Таджикистан, Того, Тунис, Турция, Туркменистан, Уганда, Узбекистан, Йемен и Джибути.⁸

В Декларацията от Кайро правото на промяна на убежденията, включително на религията, което е едно от основните права във Всеобщата декларация за правата на човека на Организацията на обединените нации (1948 г.), приема следната форма:

„Член 10: Ислямът е религията с непоковарена природа. Забранено е да се упражнява каквато и да е форма на принуда към човека или да се използва неговата бедност или невежество, за да бъде обърнат в друга религия или към атеизъм“.⁹

8. **Human Rights in Islam**, available at: <http://en.reingex.com/Islam-Human-Rights.shtml> (accessed 11 May 2020)

9. **Organization of the Islamic Conference (OIC)**, Cairo Declaration on Human Rights in Islam, 5 August 1990, available at: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3822c.html> (accessed 11 May 2020)

Разликата в концепциите на двете декларации е очевидна и тя съответно отразява два различни светогледа и съответните мотивации за действие.

2. Етнически и религиозни малцинства и ролята на държавата като интегриращ фактор

Етническите и религиозните малцинства са разглеждани както като източник на богатство и културно обогатяване и развитие, така и като източник на напрежение, конфликти и войни за защита на „поробени братя“, „права на човека“ и други. Малцинствените въпроси активно се използват и за „революционна“ пропаганда, както от традиционни леви движения, така и от религиозни екстремисти.

Според всички международни конвенции в областта на етническите, религиозните и расовите въпроси, основна отговорност в тези направления носи националната държава. Правилното функциониране и развитие на всяка държавата е немислимо без наличието на интегрирано общество и на всички негови компоненти без изключение. Общество, базирано на равни възможности, на равни права, но и на равни отговорности, на толерантност, взаимно уважение и зачитане на легитимните права на всички граждани, независимо от „съмненията“ или оказван натиск от страна на отделни групи или държави. Това не означава, че се отказва правото на отделни лица и организации да защитават своите права и възгледи, а че политики в интерес на цялото общество следва да се формулират по пътя на диалога и сътрудничеството.

Миграцията, от своя страна, е етноформиращ и етнопроменящ фактор. В крайна сметка, всички демографски фактори могат да се разглеждат като етноформиращи и етнопроменящи фактори, поради което е необходимо да бъдат включени в общ блок за провеждане на обща, интегрирана политика.

2.1. Етнически и религиозни малцинства в България и политиката на държавата.

Съществуващите в момента административни структури в Република България, които работят по въпросите на междуетническите отношения и етническата, религиозната интеграция и мигра-

цията действат понякога, без практическо взаимодействие помежду си, което води до разхищаване на експертен, административен и информационен ресурс, без да се постигат необходимите резултати. В някои аспекти тяхната дейност директно се дублира.

Частичното изпълнение не само не води до положителни резултати, но може да доведе до допълнително фрагментиране на обществото с тежки последици за държавата.

Българската държава не е по-различна като теоретичен модел от другите и в този смисъл и нейното правилно функциониране и развитие е немислимо без наличието на интегрирано общество с всички негови компоненти без изключение.

Липсата на цялостна концепция за интеграция на етническите малцинства позволява различни тълкувания, които водят до объркване и реално могат да нанесат политически и материални щети на държавата.

Ангажирането главно с ромската проблематика е довело до практическо спиране на работата с други етнически малцинства и с религиозното малцинство на българите мюсюлмани, което е създадо „политически вакуум” с възможности за настаняване на частни организации, чиито цели невинаги съвпадат с националните интереси.¹⁰

10. Една твърде обективна оценка на подхода на българската държава към проблемите на ромската общност, (колкото и условно да е това понятие) откриваме в рецензия, посветена на книгата на проф. Румен Георгиев за деловите решения. (Георгиев, Румен, Делови решения. Методология и организация, Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, 2005 г.). Авторът на рецензията, която всъщност представлява своеобразна студия в която се доразвиват тезите от книгата в сферата на реалния политически живот, пише:

„Поредната находка в книгата на Румен Георгиев е свързана с подчертаване приноса на Дж. Марч за развитието на концепцията на ограничената рационалност с въвеждането на „модела на боклукчийското кошче“. Както подчертава д-р Георгиев, този модел описва процеса на взимане на делови решения в условията на висока неопределеност. Интерпретирайки Марч, той обяснява, че „често срещано явление е сътрудниците в една организация да се борят за правото да участват във вземането на решения, а след това да не участват; да изискват предоставяне на информация, а след това да не я използват; да хвърлят сили и време за вземане на решение, а след това да не проявяват интерес ще бъде ли то реализирано и т. н. Затова търсенето и предлагането на решения може да се разглежда като своеобразно боклукчийско кошче, в което различните видове решения се хвърлят, след като се произведат“.

Действително, моделът на „боклукчийското кошче“ отразява факта, че в прак-

Начинът на ратифициране на Рамковата конвенция за защита на националните малцинства на Съвета на Европа, практически без

тиката процесите на взимане на делови решения, твърде често са далеч от рационалността. Има основание да се твърди, че дейността на организациите може да се разглежда като „случайно множество от разнородни и най-често нерационални решения, слабо свързани помежду си и с целите на самата организация“. В книгата на д-р Георгиев не са дадени конкретни примери от практиката, затова по-долу ще представя няколко, които би трябвало да илюстрират процеса на първоначално изискване на право за участие при взимането на решения, а след това, как същото това право или взетите решения биват хвърлени в кошчето.

Примерите са взети от общественения живот, в т. ч. и от практиката на индустриалните отношения в България след 1997 година. ...

Първият пример е свързан с приемането на програма за интеграция на ромското население в българско-то общество. Подобна програма действително беше изработена [по време на правителството на Иван Костов], като в цялостния процес участваха както експерти, така и над 80 ромски неправителствени организации (според някои източници, ромските диалекти в България са около 80, което навежда на мисълта, че в лицето на тези неправителствени организации са били представени повечето големи ромски кланове в страната). Процесът по съгласуването и приемането на програмата беше проведен в рамките на създадения малко преди това – Национален съвет по етнически и демографски въпроси към Министерски съвет.

В тази институционална рамка беше създадена програмата за интеграция на ромите в българското общество. Програмата дори и с „просто око“ се оценяваше като смислена и гледаше доста напред, т.е. беше „стратегическа“. В основата ѝ беше заложена идеята за радикално подобряване на образователното равнище на новите поколения роми – на тези, които тръгваха на училище или ходеха на училище към периода на създаването на програмата. Гръбнакът на програмата беше десегрегацията на училищата – предвиждаше се „циганските училища“ в махалите (вече открито можем да кажем – в гетата) да бъдат закрити, а ромите – ученици да учат заедно с българчетата в нормалните общообразователни училища.

Изработването на програмата беше съпроводено с ожесточени спорове, коя от ромските неправителствени организации има право да участва и коя не. Огромна енергия беше изразходвана за да се постигне компромис за представителството на посочените по-горе „повече от 80 ромски организации“. В крайна сметка, участниците в процеса се сдобиха със съгласуван документ, за който можеше да се каже, че е подкрепен от представителна за ромската общност група от обществени деятели. Тогаващният председател на Европейската комисия – Романо Проди, даде изключително висока оценка на създадения документ. Всичко беше чудесно, но ...

В пълно съответствие с „модела на боклукчийското кошче“, ключовият участник във взимането на решенията, каква стратегия да се прилага за интеграцията на ромите – изпълнителната власт, загуби по-нататъшен интерес към проблема. Документът, т.е. комплектът от делови решения (имаше и график по който програмата трябваше да се изпълнява) беше хвърлен в най-добрия случай „под миндера“ или според модела на Дж. Марч – в боклукчийското кошче. Осемдесетте неправителствени ромски организации също не проявиха особено упорство в искането за изпълнение на програмата (т.е. за изпълнението на взетите „делови решения“), въпреки че ако някой беше поставил под съмнение участието на която

придружаваща декларация, която ясно да артикулира националните интереси, поддържа въпроса прекалено отворен. Факта, че голяма част от маргинализираните общности, възприемани от околното население като ромите се самоидентифицират като българи, турци, власи и други, затруднява създаването на обща правителствена програма за интеграция и би могло да предизвика недоразумения, включително и с други държави.

3. Влияние на средата за сигурност върху тенденциите в миграционните процеси

В момента европейските страни са изправени пред най-голямото директно предизвикателство пред своята сигурност от Втората световна война насам.

Въоръжените конфликти, религиозното и етническо противопоставяне и сектантското насилие са разпространени на обширна територия от Афганистан през Близкия изток до страните от Северна и Централна Африка – огромен регион, съпоставим с териториалния обхват на двете световни войни.

Насилието съвсем очаквано и логично предизвиква бежански потоци към по-сигурни страни и региони и европейските държави се оказаха естествен притегателен център за милиони търсеци убежище лица от конфликтни зони. Тези бежански потоци са съпътствани и от сериозно развитие на престъпни мрежи за трафик на хора и контрабанда и имат висок потенциал за инфилтрация на терористи и други престъпни елементи.

Започналата вторична миграция породена от влошаващите се условия в бежанските лагери в съседните държави също оказва своето негативно влияние. Световната програма на ООН по прехраната намалява наполовина храните, които раздава, заради съкраща-

и да е от тях, щеше да бъде незабавно обявен за обществен враг“ (Дечев, Теодор Данаилов, Деловите решения, индустриалните отношения и тероризмът, сп. Геополитика, бр. 4, 2005 г., <https://www.rgeorgiev.com/%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%B5-%D1%80%D0%B5%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F-%D0%B8%D0%BD%D0%B4%D1%83%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B5-%D0%BE%D1%82%D0%BD/>).

ване на средствата.

Същевременно миграционните потоци придобиват все по-организиран характер, като дори на кадрите от сблъсъците с унгарските полицаи ясно си личат съответните организационни ядра. В Либия пристанищата, от които потеглят мигрантите, се контролират основно от ислямистки въоръжени организации и очевидно трафикът се организира с тяхна „благословия“.

3.1. Актуално управление и развитие на миграционните потоци в Европа

Държави като Гърция, Македония и Сърбия практически капитулираха пред мирното „нашествие“ и не бяха в състояние да охраняват ефективно и контролират нито собствените си държавни граници, нито вътрешната сигурност по пътя на мигрантските потоци.

Резултатът бяха огромните, целенасочени и очевидно добре организирани смесени миграционни потоци, които „наводниха“ богатите европейски държави и „хуманитарните“ призови на европейските елити бяха заменени от нови рестрикции по границите, заплашващи с криза цялата шенгенска система.

При пристигането на бежанците от Украйна беше задействана европейската мярка за временна закрила, която „независимо от някои първоначални трудности, успя да заработи.

Двата потока са коренно различни.

В първият са предимно млади мъже в работоспособна възраст, напускащи различни държави, включително такива, в които няма въоръжен конфликт и по тази причина следва да се разглеждат в индивидуален порядък. Много от тях от зони на джихадистка дейност, поради което с възможности за рискове пред националната сигурност. Много от тях са обикновени икономически мигранти, които също кандидатстват за международна закрила.

Във втория поток са предимно жени, деца и възрастни хора бягащи от ноторно известен въоръжен конфликт.

Обявената система от квоти за преразпределение на бежанци създава стимул за допълнителна миграция, без да гарантира своето изпълнение. Тъй като няма възможност получените международна закрила и в частност бежански статут лица да бъдат ограничени в правото си на придвижване и съответно „закрепостени“ в една стра-

на, очевидно по-богатите страни ще продължат да бъдат основен притегателен център. В този ред на мисли, при евентуално прена-сочване на голям и добре организиран поток от мигранти през България, вероятността да се окажем в положението на Гърция, Македония и Сърбия е меко казано голяма.

Съществуващата система за охрана на границата и вътрешната сигурност вероятно няма да издържи. Създадената система за настаняване търсеци закрила и процедурите по предоставяне на статут също. България, в качеството си на външна граница на ЕС е една от страните, които са силно заинтересовани от приемането на общоевропейски решения и отстояването на солидарен подход.

Не е ясно какво би било взаимодействието на „новите малцинства“ с местните маргинализирани общности, чиято интеграция е най-общо казано съмнителна.

4. Социална дискриминация и етнорелигиозни малцинства

Нито радикализацията, нито етническите и религиозни конфликти, нито съпътстващият ги инструментариум на тероризма са нови явления. За да бъде пълна картината следва да добавим и социалните конфликти, защото в голяма част от миналото, а и в настоящето тези конфликти обикновено присъстват в различни взаимосвързани комбинации. Така например икономическото неравенство в обществото може да бъде усетено с много по-голяма острота в етническа и религиозна разнородна среда и дори някои общности да се почувстват персонално застрашени от дискриминация и преследване, без да се съобразят с факта, че и сред мнозинството от населението също съществува социално неравенство.

4.1. Цивилизационните фрактурни линии на Хънтингтън.

Самюъл Хънтингтън¹¹ говори за линии на фрактура между отделните цивилизации, които може да се разглеждат и като линии на евентуален конфликт между съответните цивилизации. Такива

11. Самюъл Хънтингтън (1927 – 2008) е известен американски политолог, социолог и академик, който създава геополитическата концепция за сблъсъка на цивилизациите. Той прекарва над 50 години в Харвард, където е професор и директор на Центъра за международни отношения. Автор и редактор е на редица научни изследвания.

линии на фрактура не съществуват само като повече или по-малко държавни граници – те съществуват и в рамките на отделните държави и общества и могат да бъдат социални, етнически, расови, религиозни, културни и други или смесица от всички тези елементи. Линии на фрактура представляват и границите на градските гета, независимо от расовите, етническите или религиозните характеристики на последните.

В този аспект Кристофър Лаш¹² говори за криминалната субкултура на гетото, а Глобалната стратегия на ООН за борба с тероризма посочва директна връзка между тероризма и организираната престъпност. Градските гета могат да създадат паралелни общества, които при определени условия може да се превърнат в сериозна заплаха за базовите общества, за социалния мир и националната сигурност.

Същевременно различни автори посочват, че е много трудно да се профилират терористите, тъй като те произлизат от най-различни класи и прослойки на обществото, могат да бъдат както със по-скромно образование, така и с университетско образование. Нещо повече, според Хънтингтън, така нареченото ислямско възраждане се характеризира и с овладяването на студентските синдикати и други студентски организации от страна на ислямистите, което със смяната на поколенията очевидно води и до овладяване на самите университети.

Това не е ислямски патент, защото още от 60-те години на 20 век различни леви и ляво радикални движения, наречени за благозвучие „прогресисти”, правят същото в университетите на Западна Европа и Латинска Америка и в известна степен в САЩ. Само като интересен пример може да се посочи че една от най-силните и смъртоносни леви терористични организации в Перу, „Сендеро Луминосо”, води началото си от университета в Аякучо „Universidad de

12. **Кристофър Лаш** (1933 – 1994) е американски историк, изявен критик на съвременната американска култура. Завършва история в Харвард, а след това получава магистърска и докторска степен от Колумбийския университет. Почти цялата му академична кариера преминава в Университета в Рочестър. Автор е на няколко книги, сред които са бестселърът *Culture of Narcissism* (1979), продължението му *The Minimal Self* (1984) и *The Revolt of the Elites and the Betrayal of Democracy* („Бунтът на елитите“, изд. „Об-сидиан“) – сборник с есета, публикуван скоро след смъртта му през 1994 г.

Huamanga”, където нейният основател и ръководител Абимаел Гусман е бил преподавател и е имал катедра по философия. По време на своето съществуване, последствията от действията на „Сендеро Луминосо” се изчисляват на около 25 000 жертви и нанесени щети за около 20 милиарда долара.¹³ И това е направено от „интелектуалци” и „учени хора”.

И някои лични наблюдения свързани с образователните особености в Чили, по време на дипломатическа мисия¹⁴, голямата ни дъщеря постъпи в чилийски държавен университет. Скоро след започването на занятията новите студенти са привикани при ръководството на студентската организация и надлежно са инструктирани как да се държат по време на протести и сблъсъци с карабинерите. Същите са „инструктирани“ да си носят раница с „комплект за бойна готовност”, в който, освен всичко друго, трябва да има кърпа за маска на лицето и лимон и сол за неутрализиране на сълзотворния газ. Изобщо всичко изнесено на „научно” ниво. Тази организация се извършва преди даже да е решено какъв ще е повода за протеста...

По обясними причини беше направено всичко възможно и тя се премести в частен университет, където нямаше подобни „научни подходи”. Колега от друга дипломатическа мисия, пропусна да премести детето си и след провеждането на поредните студентски протести, в които детето му, по очевидни причини свързани с дипломатическия статут, не взе участие то беше остракизирано и изолирано почти до изпадане в депресия. Никакви аргументи, свързани с дипломатическия статут, не помогнаха пред „младите попълнения

13. Подробности за генезиса и дейността на „Сендеро Луминосо“ могат да се почерпят от книгата: Коларов, Георги, Мистика и тероризъм. Кървавата следа на „Сендеро Луминосо“, Изд.:АКАДЕМ, Варна, 1996 г., ISBN 954-8953-01-3. Впрочем, на вече покойния д-р Георги Коларов дължим изясняването на типологията на ляворадикалните и терористични организации в Латинска Америка. От нея се разбира, че те се делят на промосковски, прокубински, промаоистки, проалбански и автохтонни. Фактът, че след смъртта на Мао Дзе Дун, политическото ръководство на Албания, начело с Енвер Ходжа се обявява за единствения идейно издържан наследник на маоизма, по неочакван начин е рефлектирал в необходимостта Тирана да финансира леви радикали – маоисти в Латинска Америка и да се яви като конкурент на Пекин на този „терористичен пазар“.

14. Посланик Петър Атанасов, временно управляващ посолството в Чили 2001-2007 година.

на революционния авангард”. А там „мирните студентски протести” се извършват с бомби „Молотов”, които първоначално са измислени като антитанково оръжие, и са придружени с палежи и всякакви актове на вандализъм... А сред студентите в първия университет на дъщеря ни имаше прекрасни момчета и момичета, някои от които са ни гостували, но когато си сред вълци, трябва да виеш като вълк... Както се казва, студентът, който вчера протестираше днес вече е прокурор... А дали се е променил? Това вече е строго индивидуално.

Един университетски деятел дори каза, че участието в протестите и съпътстващата го радикализация са форми на социално съзряване. Вероятно има нещо вярно, но проблема е в това, че веднъж задвижено колелото на радикализационните процеси не се знае кога и къде ще спре. Кое не означава, че непременно всяка радикализация следва да се разглежда като нещо отрицателно.

4.2. Генерационните фрактурни линии на Сол Алински (причини за радикализация)

Според Сол Алински¹⁵: „Днешното поколение отчаяно се опитва да направи някакъв смисъл от живота си и от света. Повечето от тях са продукти от средната класа. Те отхвърлят техния материалистичен произход, целта за добре платена работа, крайградски дом, автомобил, членство в клуб, първокласни пътувания, статус, сигурност и всичко, което е означавало успех за техните родители.

Те са го имали. Гледали са как води родителите им до успокоителни, алкохол, дългосрочни бракове или разводи, високо кръвно налягане, язви, разочарование и разочарование от „добрия живот“. Те са виждали почти невероятния идиотизъм на нашето политическо ръководство – в миналото политическите лидери, вариращи от кметовете до губернаторите до Белия дом, са били разглеждани с уважение и почти благоговение; днес на тях се гледа с презрение. Този негативизъм сега се разпростира върху всички институции, от полицията и съдилищата до самата „система“.

Живеем в свят на масови медии, който ежедневно разкрива

15. [Alinsky, Saul D. Rules For Radicals. A Practical Primer for Realistic Radicals. Random House, New York, ISBN: 0-394-44341-1, pp. xiv – xviii]

вроденото лицемерство на обществото, неговите противоречия и очевидния провал на почти всеки аспект от нашия социален и политически живот. Младите са видели как тяхната „активистка“ демокрация на участието се превръща в своя антитеза – нихилистични бомбардировки и убийства. Политическите панацеи от миналото, като революциите в Русия и Китай, се превърнаха в същите стари неща под различно име. Изглежда, че търсенето на свобода няма път или дестинация.

Младите са наводнени с куп информация и факти. Поразителното е, че светът е станал пълен хаос, който ги кара да се въртят в ярост, търсейки това, което човек винаги е очаквал от началото на времето, начин на живот, който има някакъв смисъл. Начинът на живот означава определена степен на ред, при който нещата имат някаква връзка и могат да бъдат обединени в система, която поне дава някои насоки за това какво представлява животът. Хората винаги са копнели и са търсили посока, като са създавали религии, измисляли са политически философии, създавали са научни системи като тази на Нютон или са формулирали различни видове идеологии.

Това е, което стои зад общото клише, „събирайки всичко заедно“ – въпреки осъзнаването, че всички ценности и фактори са относителни, плавни и променящи се и, че ще бъде възможно „да се събере всичко“ само относително. Елементите ще се изместват и ще се движат заедно, точно както променящият се модел в завъртащ се калейдоскоп. В миналото „светът“, независимо дали е във физическо или интелектуално отношение, е бил много по-малък, по-прост и по-подреден. Това е вдъхвало доверие. Днес всичко е толкова сложно, че е неразбираемо. Какъв смисъл има хората да ходят по Луната, докато други човешки същества чакат на опашки за социални грижи, или са във Виетнам да убиват и умират за корумпирана диктатура в името на свободата? Това са дните, когато човек държи ръцете си върху възвишеното, докато е до бедрата си в калта на лудостта. Естаблишмънтът в много отношения е толкова самоубийствен, колкото някои от крайно левите. Резултатът от безнадеждността и отчаянието е заболяемостта. Има усещане за смърт над цялата нация.

Днешното поколение се сблъсква с всичко това и казва: „Не искам да прекарвам живота си така, както го правят семейството ми

и приятелите им. Искам да направя нещо, да създам, да бъда аз, да „права своето нещо“, да живея. По-старото поколение не ни разбира и по-лошото е, че не иска да ни разбере. Не искам да бъда само част от данни, които да се вкарват в компютър или статистика в социологическо проучване, просто избирател, носещ кредитна карта.” За младите светът изглежда луд и се разпада.

От другата страна е по-старото поколение, чиито членове са не по-малко объркани. Ако те не са толкова изразителни или реагиращи, това може да е така, защото те могат да избягат в миналото, когато светът е бил по-прост. Те все още могат да се придържат към старите ценности с простата надежда, че всичко ще се получи по някакъв начин. Че по-младото поколение ще се „изправи“ с течение на времето. Неспособни да се справят със света такъв, какъвто е, те се оттеглят във всяка конфронтация с по-младото поколение с това вбесяващо клише, „когато остарееш, ще разбереш“. Човек се чуди на реакцията им, ако някой младеж отговори: „Когато станеш по-млад, което никога няма да стане, тогава ще разбереш, така че, разбира се, никога няма да разбереш“.

И това е, което се нарича генерационна разлика.

Това, което настоящото поколение иска, е това, което всички поколения винаги са искали – смисъл, усещане за това какво представляват светът и животът – шанс за стремеж към някакъв справедлив ред“.

Сол Алински издава своите Rules for radicals през 1971 г., когато войната във Виетнам все още не е приключила, но думите му звучат актуално и днес и с голяма доза вероятност ще звучат актуално в което и да е близко или далечно бъдеще. Необходимо е само да се заменят посочените от него конкретни разочарования с тези на актуалното време, например войната във Виетнам да се замени с войната в Афганистан. А си струва да бъде отбелязано, че 1971 година е в онова минало, когато за нас светът е бил или би трябвало да е бил много по-опростен.

Разбирането на тези особености на генерационната разлика, съчетано с подбора на подходящи идеологически инструменти, би могло да послужи за организирането на практически каквото и да е социално или революционно движение, а пренесено на религиозна основа или в етнически разнороден контекст би било прекрасен

инструмент за организиране на етнически, расови или религиозни конфликти, включвайки разбира се и тероризъм. Всъщност, според Сол Алински, следва да се използват тези оръжия, които са налични.

Така че генерационната линия на фрактура в обществото, която е естествена и повторяема, може да се използва за удари и върху практически всички линии на фрактура в което и да е общество.

4.3. Линии на фрактура – примери за историческа експлоатация

Всъщност съществуването на линиите на фрактура е било известно още от древността, въпреки че се е определяло по различни начини. Всички политици винаги са знаели, че трябва да се използват слабите страни на противника или с други думи да се удря методично по линиите на фрактура до получаване на разпад. Това се е правило и се прави от древността до наши дни. Ето няколко примера: През първата световна война воюващите сили се мъчат да направят на противниците си това което с твърда ръка не позволяват да се случи в „вкъщи” Германия спонсорира ирландското националноосвободително движение, което е потушено по твърд и категоричен начин от Великобритания, която от своя страна организира въстание на арабските племена в рамките на Османската империя. Германия спонсорира болшевишката революция в Русия, но потушава с твърда ръка аналогичен опит в самата Германия.

По-късно не остава назад и младата съветска държава. Още преди формалното обявяване на създаването на СССР през 1922 г., Коминтерна на втория си конгрес през 1920 г. приема тезиси за подкрепа на националноосвободителните движения, подкопаващи империализма.

4.4. Линиите на фрактура според Й. В. Сталин

В тази насока е интересно мнението на един основен авторитет в тази област, Йосиф В. Сталин, макар че той не говори за линии на фрактура, а за брънки на верига, но излага заключението, че трябва да се удря по най-слабите от тях...:

„...в недрата на националноосвободителното движение на потиснатите страни има революционни способности и че тия способности могат да се използват за събарянето на общия враг, за събарянето на империализма. Оттук произтича и необходимостта от поддръжка, от решителна и активна поддръжка на национално-

освободителното движение на потиснатите и зависимите народи от страна на пролетариата. Това не значи, разбира се, че пролетариатът трябва да поддържа всяко национално движение, всякъде и всякога, във всички отделни конкретни случаи. Думата е за поддържане на такива национални движения, които водят към отслабването и събарянето на империализма, а не към неговото укрепване и запазване.

...Борбата на афганистанския емир за независимост на Афганистан е обективно революционна борба, въпреки монархическите възгледи на емира и на неговите привърженици, защото отслабва, разлага, подкопава империализма... ”¹⁶

Разбира се, Сталин не говори за всякакви движения, а само за подкопаващите империализма, от тази гледна точка афганистанския емир може, а този на Бухара, например, не може. А ако някъде не съществуват подобни проблеми може и да се създадат, като например добруджанска, тракийска и македонска нация... Важното е да върви революционният процес, но не и вътре в собствената ни страна. Там „народът” вече е избрал.

И тук е много трудно да не си спомним президента на САЩ Рузвелт и неговата крилата фраза – „Той може да е кучи син, но е наш кучи син...”¹⁷

Или както се казва в Еклесиаста¹⁸, няма нищо ново под слънцето. Това, което е било то и ще бъде. Линиите на фрактура са били и ще бъдат обект на въздействие и манипулация от страна на държавни специални служби, терористични и революционни организа-

16. Сталин, Йосиф В. „За основите на ленинизма“. Лекции, четени в Свердловския университет”, 1924 г. https://septemvri23.com/stalin_osnovi_na_leninizma/ (accessed on 10 June 2020)

17. Франклин Делано Рузвелт (англ. Franklin Delano Roosevelt, 1882–1945) е 32-ят президент на САЩ, единственият спечелил четири президентски кампании. „Той може да е кучи син, но е наш кучи син. *He's a son-of-a-bitch, but he's our son-of-a-bitch.*“ – относно американската политика спрямо никарагуанския диктатор Анастасио Сомоса Гарсия https://bg.wikiquote.org/wiki/%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D0%B8%D0%BD_%D0%94%D0%B5%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%BE_%D0%A0%D1%83%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D0%BB%D1%82 (accessed on 10 June 2022)

18. Еклесиаст или Проповедник, е книга от Стария завет. Заглавието на тази книга води началото си от гръцкия превод на седемдесетте. Еклесиаст е анонимен труд, най-вероятно написан в III век пр.н.е. Авторът Кохелет се представя като син на Давид, цар на Йерусалим, което датира книгата от X век пр.н.е

ции, политически партии и дори от обикновени авантюристи, за да споменем някои от основните желаещи за намеса.

„Линиите на фрактура в обществото” могат да бъдат определени като гранични зони между отделните цивилизации, идеологии или различни обществени групи, които може да се разглеждат и като линии на евентуален конфликт. Те не съществуват само като повече или по-малко държавни граници – те съществуват и в рамките на отделните държави и общества и могат да бъдат социални, етнически, расови, религиозни, културни, генерационни и други или смесица от всички тези елементи. Линии на фрактура представляват и границите на градските гета, независимо от расовите, етническите или религиозните характеристики на последните. Повечето от линиите на фрактура в обществото нямат свои териториални граници, като могат да бъдат променливи във времето и в пространството, включително в следствие на човешка дейност. Както и при оригиналната употреба на термина в медицината, те причиняват последващи ефекти, както за засегнатите от фрактурата страни, така и за целия „обществен организъм“. Те са в съзнанието на хората и са от някакъв вид идейно или идеологическо естество, това ги прави невидими и по-неконтролируеми от териториалните гранични линии.

От гореизложеното още веднъж се вижда необходимостта от грамотна държавна политика в областта на интеграцията.

5. Радикализация и тероризъм

В изследваната литература радикализацията най-често се свързва с тероризма и се правят опити за разграничаване на радикализацията на условно добра в случай, когато става дума за борци за социална справедливост и такава, която води до насилствени действия свързани с тероризъм. Тази разлика се прави както на ниво изследователска литература, така и на ниво официални международни документи.

Така например според Рафаел Фрагуас де Пабло¹⁹: Радикализацията, превърнала се в тероризъм, е едно от най-смушаващите

19. **RADICALIZACIÓN VIOLENTA: VÍAS PARA LA ACCIÓN PREVENTIVA** © Sergio García Magariño / Dunia Donaires León (Coords.) ISBN: 978-84-18206-03-0 Prevención del terrorismo, una mirada desde los medios de comunicación Rafael Fraguas de Pablo, Cofundador del Diario El País стр. 91-92

явления на нашето време. Подобна загриженост се дължи на трудностите, които този феномен представя при неговото възникване и развитие при изучаването, предотвратяването и избягването му. В момента радикализацията и тероризмът не са абсолютно едно и също нещо. Един от начините за намаляване на тревожната несигурност, която тероризмът представя, ще бъде дефинирането му. Като първоначална формулировка тероризмът може да бъде определен като псевдополитическа патология с безразборни унищожавачи ефекти. Това е точно точният вид тероризъм, който е най-смущаващ предвид обхвата на последиците му – безразборната общност на жертвите му – за разлика от индивидуализираното престъпление, за което се твърди, че е мотивирано по политически причини.

Основната цел на тероризма е терорът. По подобен начин е възможно да се направи разлика между тероризма и въоръжените революционни движения, които, въпреки че понякога прибегват до терористични действия и макар да предполагат очевидна радикализация, не възнамеряват да тероризират като приоритетна цел, а по-скоро да доведат въоръжената си борба до цел, предполагаемо еманципаторна за държава, общност или град, които бунтовниците считат за военни, полицейски и/или политически окупирани, покорени или потиснати.

С други думи, съществува социално-политически контекст, в който възникват и радикализъм, и терор, и които обикновено ги определят, защото очертават възприятията, които въоръженият активист ще възприеме. Ако този активист поддържа връзка със социално-политическите цели на общност, която се чувства потопена в определени форми на потисничество, терорът по изключение ще бъде средство, а не самоцел като този, който преследва терористът. Съществен компонент на тероризма ще бъде изолацията на терориста, отчуждението му от обществото поради страх от патология, която предполага и като цяло го води да превърне политически, религиозен или идеологически идеал в патологична, дехуманизирана мания, която намира само израз и изход чрез безразборно насилие.²⁰

20. **RADICALIZACIÓN VIOLENTA: VÍAS PARA LA ACCIÓN PREVENTIVA** © Sergio García Magariño / Dunia Donaires León (Coords.) ISBN: 978-84-18206-03-0 Prevención del terrorismo, una mirada desde los medios de comunicación Rafael Fraguas de Pablo, Cofundador del Diario El País стр. 91-92.

Този цитат се привежда като обобщаващ за определен подход и мисловна нагласа, на която не са чужди и международните организации. На автора на горните редове, който според представянето му е съосновател на вестник „Ел Паис“, тоест в голяма степен отговорен за формирането на общественото мнение, не му минава през ума, че страхът сам по себе си е средство за контрол, включително териториален.

5.1. Защитната реч на Емил Анри – самоописание на процесите на радикализация и техните последици

Според революционера и анархист Емил Анри от 1894 г., когато според някои автори не се е прилагало безразборно насилие, ситуацията е следната: „Отскоро станах анархист. Едва през 1891 г. се присъединих към революционното движение, дотогава бях част от една среда, изцяло напоена от съвременната нравственост. Поставен в тази среда, аз бях свикнал да уважавам отечеството, семейството, властта и собствеността. Но, възпитателите на съвременното поколение забравят твърде често, че животът с неговите борби, несправедливости и престъпления, сам отваря очите на невежите и им показва действителността.

Това се случи и с мен. Казвах си, че животът е лесен и вратите му са широко отворени за интелигентните и енергични хора – опитът ми доказва, че само безсрамниците и блюдолизците сядат на неговата богата трапеза. Вярвах, че обществените учреждения почиват върху равенството и справедливостта, а видях около себе си само хитрост и лъжа. Всеки нов ден откъсваше от мен по една излишна илюзия. Накъдето и да обръщах своя поглед, виждах все едно и също: радост и наслаждения при едни, скръб и немотия при други. Аз скоро разбрах, че великите думи като чест, дълг, саможертва, които бях научен да почитам, не са нищо друго освен маска, която прикрива най-срамните мръсотии. Фабрикантът, който създава колосално състояние от труда на своите работници, които в същото време търпят ужасни нужди, се счита за честен човек; депутатите или министрите, всякога готови да се продадат – за предадени на общественото благо; офицери, които стрелят срещу седемгодишни деца – за хора, които са изпълнили своя дълг, а министър-председателят се обръща към тях в парламента с поздравления.

Всичко това ме възмущаваше и аз започнах да критикувам обществения строй. Критиката тъй често се повтаряше, че считам за излишно да я възпроизвеждам тук. Достатъчно е да кажа, че аз станах враг на това общество, което считах за престъпно.

...За кратко време бях привлечен на страната на социализма, но бързо напуснах тази партия... При това аз видях, че социализма всъщност не изменя нищо от съществуващия ред на нещата; той запазва принципа на властта, а този принцип – каквото и да казват онези, които наричат себе си свободомислещи – не е нищо друго освен стар остатък от вярата във висшата сила.

...Във времето на яростна борба между буржоазията и нейните врагове, аз съм готов заедно със Суварин от „Жерминал“ да кажа: „...всички разсъждения за бъдещето са престъпни, защото пречат на чистото разрушение и забавят настъпателния ход на революцията...“

...Щом известна идея е изяснена и оформена, незабавно трябва да се намери практическото и приложение. Аз се убедих, в цялата несъстоятелност на съвременния строй и встъпих в борба с него, за да се ускори неговото разрушение. В тази борба вложих цялата си, дълбока, омраза, разпалвана всеки ден от вида на това мръсно общество, където всичко е направено така, че да пречи за проявата на най-хубавите страни на човешката душа, на благородните стремления на сърцето, на свободното развитие на мисълта.

...Тогава приготвих бомбата. През главата ми за един миг мина обвинението хвърлено на Равашол – ами невинните жертви?

Но бързо реших този въпрос. В къщата, където се помещаваше канцеларията на компанията, живееха само буржоа, следователно, не би имало невинни жертви. Цялата буржоазия живее от ограбването на нещастните, затова и цялата ще отговаря за своите престъпления.

...Нима трябва да нападаме само депутатите, които издават закони против нас, само съдиите, които ги прилагат и само полицаите, които ни арестуват? Аз не мисля така. Всички тези хора не са нищо друго освен оръдия, които действат от чуждо име – богатите са ги създали за своя защита, те не са по-виновни от самата буржоазия. Всички тези буржоа, които не заемат длъжност, но получават пари от лихви и облигации и които живеят без да работят за сметка на работническия труд, трябва също да получат това, което им се пада от

отплатата. И не само те, а всички онези доволни от съвременния ред на нещата; всички онези, които ръкопляскаат на правителствените разпореждания; всички онези чиновници, които получават по 300-500 франка на месец и които мразят народа повече от самите буржоа; цялата тази сган, която взема страната на силните, тази вечна утайка събираща се в кафене „Терминюс“ и другите големи кафенета. Ето защо хвърлих бомбата там, без да подбирам своите жертви.”²¹

Защитната реч на анархиста Емил Анри произнесена пред парижкия съд е образец на самоописание на процесите на радикализация и техните последици, от първоначалното осъзнаване, през членството в сравнително умерени социални организации до дефинирането на врага и пристъпването към практически действия по унищожаването му.

5.2. Радикализация в документите на Европейската комисия

В доклад на Експертна комисия към Европейската комисия от 2008 г. са направени следните обобщения и констатации:

„Според определението, предоставено от Европейската комисия в съобщението от 2005 г. „Набиране на терористи: справяне с факторите, допринасящи за насилствена радикализация“²², „насилствена радикализация“ включва приемане на мнения, възгледи и идеи, които биха могли да доведат до терористични актове. Всъщност терминът „насилствена радикализация“ възниква в кръговете на политиката на ЕС и е въведен след атентатите в Мадрид на 11 март 2004 г. Той не се използва широко в социалната наука като концепция, но очевидно се отнася до процес на социализация, водещ до използването на насилие. Терминът обаче може да бъде подвеждащ, тъй като самият процес на социализация не трябва да бъде „насилствен“. Нещо повече, няма еднаква употреба на терми-

21. [Анри, Емил. Защитна реч, произнесена пред парижкия съд, 1894 г., достъпно на: [22. Radicalisation Processes Leading to Acts of Terrorism. A concise Report prepared by the European Commission's Expert Group on Violent Radicalisation Submitted to the European Commission on 15 May 2008, <https://biblio.ugent.be/publication/446365/file/6814706> \(accessed on 15 June 2021\)](http://www.anarchy.bg/%D1%82%D0%B5%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%8F/%D1%80%D0%B5%D1%87%D1%82%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D0%B5%D0%BC%D0%B8%D0%BB-%D0%B0%D0%BD%D1%80%D0%B8/02.03.2015 г., посетено на: 16.09.2022 г.]</p></div><div data-bbox=)

ните „радикализация“ и „насилствена радикализация“ в социалната и хуманитарна литература. Освен това терминът „радикализация“ е проблематичен, тъй като връзката му с „радикализма“ като израз на легитимна политическа мисъл, все още отразена в заглавията на някои политически партии в Европа, е объркваща. Радикализмът, като застъпничество и ангажираност към бързата промяна и реструктуриране на политическите и социалните институции, исторически се свързва с леви и десни политически партии – понякога дори със центристски и либерални идеологии – и включва желанието да се премахне традиционното и процедурни ограничения, подкрепящи статуквото. Като идеология радикализмът оспорва легитимността на установените норми и политики, но сам по себе си не води до насилие. В европейската политическа история е имало много радикални групи, които са били по-скоро реформаторски, отколкото революционни. С други думи, може да има радикализъм без застъпничество за насилие, което да се стреми към реализиране на социална или политическа промяна.

...Когато става дума за „религиозен радикализъм“ в направленията на съвременния политически ислям или ислямизъм, както идеологията, така и движението, може например да се намерят салафистки групи, които не са насилствени. Някои от тези групи дори не са склонни да се включват в политиката. Религиозният радикализъм използва различни стратегии, които могат да включват политически и реформаторски действия, културна борба и укрепване на общността на вярващите чрез мисионерска работа. Насилието срещу еретици и не-вярващи не е автоматичен резултат от всеки вид религиозен радикализъм...

5.3. Общи характеристики на всички форми на радикализация

Като цяло радикализацията към всяка форма на терористично насилие е поетапен процес. В съответната обществено-научна литература има различни описания по отношение на броя и вида на фазите, етапите или стъпките в процеса на радикализация. В рамките на този кратък доклад „насилствената радикализация“ често се отнася до радикализация до джихадистко насилие или джихадистки тероризъм. И все пак...има забележителни паралели между радикализация на сегашния джихадистки тероризъм и радикализация на

левия, десния или националистическия сепаратистки тероризъм.

На глобално ниво могат да се наблюдават поляризационни тенденции и процеси на радикализация в рамките на множество религиозни, етнически и културни групи от население. В рамките на това глобално настроение, което се характеризира и с широко разпространено чувство за неравенство и несправедливост, съществува много остро чувство за маргинализация и унижение, по-специално в рамките на няколко мюсюлмански общности по света, както и сред имигрантските общности с мюсюлмански произход, установили се в европейските страни. Тези възприятия и чувства често са подценявани от западните наблюдатели.

Всички те процъфтяват в благоприятна среда, която по същество се характеризира с широко споделено чувство за несправедливост, независимо дали е истинска или възприемана, сред засегнатите сегменти от населението или цели общества. Чувствата за несправедливост, изключване и унижение винаги са били мощни сили в политиката и основни двигатели за промяна. Нищо не създава толкова плодородна почва за политическа радикализация, отколкото усещането за принадлежност към лагера на изоставачите в развитието на човечеството, но в същото време поддържане на мощни и амбициозни символи за овластяване. Когато хората се възмущават от несправедливостта, те са по-склонни към радикализация. Типична характеристика на такава среда, благоприятна за процесите на радикализация, е дълбоко вкоренено взаимно недоверие, което предлага благоприятна рамка за изобразяване на противника в манихейски термини и в парадигмата „Ние срещу тях“.

Втора обща характеристика на всички форми на радикализация, водеща към насилие, е, че тя винаги се осъществява в пресечната точка на благоприятна среда и лична траектория. Не всички индивиди, споделящи едно и също чувство за несправедливост или живеещи в една и съща поляризирана среда, се обръщат към радикализъм и още по-малко към насилие или тероризъм. Необходими са конкретни лични преживявания, родство и приятелство, групова динамика и социализация в използването на насилие, за да се задейства действителният процес. Трябва да се подчертае, че насилствените радикали или терористи не са психически разстроени хора,

както психиатричните и психологическите проучвания са направени ясно. С други думи, онези, които се занимават с терористична дейност, по същество са незабележими в психологическо отношение.

Благоприятната среда може например да съдържа исторически предшественици на политическо насилие или на по-съвременно ниво конкретни преживявания от гражданска война или брутални срещи с несправедлива власт. Прекомерната репресия от страна на държавните власти вероятно ще допринесе за климата на взаимно недоверие сред засегнатите и ще подпомогне създаването на атмосфера, в която различните социални агрегати ще бъдат склонни към антагонизъм и укрепване вместо разрешаване на конфликти. По-нататъшните примери за улесняване на факторите биха били свързани с дълбоки социални промени като разпадането на социалните връзки на индивидите, уловени между различни култури и поколения. Отчуждението или усещането за криза на лична идентичност може освен това да засили или да допринесе за чувствата на безсилие. Това от своя страна може да бъде свързано с опита или възприемането на преобладаващата социална несправедливост, което създава бариери за влизане в масовото общество.

Липсата на интеграция и опитът или възприемането на дискриминация въз основа на етнически или религиозен произход могат да бъдат други значими улесняващи фактори.

5.4. Профили на лица, уязвими на радикализация

Непрактично е да се прави опит за профилиране с цел идентифициране на конкретни лица, уязвими от радикализация, в насилие чрез стесняване от по-широко население. Профилирането на измерения, процеси и пътища обаче донякъде показва по-перспективни резултати. Разбирането на тези различни процеси и пътища може да отвори възможности за идентифициране на превантивните интервенции, които могат да бъдат използвани за прекъсване на развитието на процесите на радикализация в насилие и тероризъм.

5.4.1. Джихадисти и джихадизъм

Джихадизмът или други разновидности на политическо насилие се приемат чрез интелектуален процес, при който необходимостта от предприемане на действия постепенно се превръща в политически или религиозен дълг. Джихадистите често са находчиви,

образовани, добре интегрирани и понякога дори се считат за модели за подражание в своите общности. Едно особено разнообразие са опитни ветерани от джихади, чието участие във въоръжена борба в някои от военните театри на джихад, им носи определен героичен образ, както и боен опит. Те могат да служат и като връзки с глобалното джихадистко движение. Заслужава да се отбележи, че опитът за борба, независимо дали от индивидуална гледна точка или от тази на семейството/групата на връстниците на бившия боец, е бил важен фактор в радикализационния път на етнонационалистическите активисти или на първо поколение десни терористи след Втората световна война.

5.4.2. Социално и/или политически разстроени лица

Социално или политически разстроените младежи могат да преминават по съвсем различни пътища на радикализация и към войнственост и тероризъм. Обикновено те изпитват дискриминация, нелоялна конкуренция с други групи за ограничени ресурси или липса на перспективи за добро бъдеще. За някои това чувство на отхвърляне от обществото ги превръща в ожесточени врагове на приемащото общество, към което те вече не изпитват смислена форма на обвързване. Те могат да имат ограничено образование или други ограничени форми на социален капитал и могат да страдат от безработица и икономически затруднения.

Те не притежават твърди екстремистки идеи или идеологии, или поне не първоначално. Насилието срещу врагове се легитимира по-малко чрез позоваване на идеология или политически стратегии, отколкото чрез разсеяни чувства. В крайната форма, крайния вариант на това измерение са престъпни и маргинализирани личности, които се характеризират с още по-негативен социален произход и кариера и най-вече с дълги и често разнообразни криминални досиета. Те са склонни да напускат училище и да са безработни, а семейният им произход е особено проблематичен: разбити семейства, родителска злоупотреба с наркотични вещества, използване на насилие като средство за дисциплина и комуникация в семейството, членове на семейството, убити във война или други травматични преживявания. Подобен тип младежи са ориентирани към действие, агресивни и имат висока готовност за насилие.

В този случай обаче насилието не е средство за политическа борба, а по-скоро ежедневен елемент от механизма за справяне с конфликтите. Този тип активисти не са идеалисти, но обхващат насилствен активизъм, за да се справят с личните проблеми. Този модел набиране и радикализация в джихадизъм е посочен като форма на лично спасение, „самолечение“ или обръщане. Въпреки проблемния си опит и липсата на дисциплина, тези лица могат да бъдат предимство за групата поради високата им готовност за насилие и опит в други форми на престъпна дейност с цел генериране на финансиране за терористични проекти. Това, което следва от разбирането, че терористичните групи могат да се състоят от различни видове индивиди, които преминават през различни пътища на радикализация.“²³

6. Особенности на радикалната религиозна пропаганда и практика

Според един от изследователи в сферата на тероризма в Република България – Петър Маринов²⁴: „Всички световни религии проповядват милосърдие и състрадание, защитават мирното съжителство, уважават и пазят човешкия живот и призовават към мир. Трагизмът е в това, че болшинството религии могат да оправдаят насилствени актове.“²⁵

Всеки текст може да бъде изопачен или приспособен към нуждите на различни пропагандисти и агитатори. В някои случаи може да става и въпрос за най-обикновено невежество или прекалено буквално тълкуване. Интерпретацията е изключително важна, а още по-важен е интерпретаторът.

В древната книга Панчатантра има един текст:

„Подобно лодка със пробой, опасност крият шест човека: незрелият учител, жрецът изучил същността най-лека на вещите

23. **Radicalisation** Processes Leading to Acts of Terrorism. A concise Report prepared by the European Commission's Expert Group on Violent Radicalisation Submitted to the European Commission on 15 May 2008, <https://biblio.ugent.be/publication/446365/file/6814706> (accessed on 15 August 2021)

24. **Тероризмът** Абстракции и реалности© Петър Маринов, автор, 2016 г., ISBN 978-619-152-866-0, стр. 99-102

25. **Маринов, П.** Тероризмът. Абстракции и реалности, С., 2016 г., ISBN 978-619-152-866-0, с. 70

... и слугата незащитен от своя цар.”²⁶ Първите двама са важни в качеството си на интерпретатори на текстове и учения, а третият е онзи служител, който след много усилия открива, че зад него всъщност няма държава и е принуден да прави компромиси между собствената си сигурност и тази на държавата.

Трима от описаните персонажи не са споменати поради нерелевантност към темата. Но бихме добавили „скупаещия интелектуалец.”

6.1. *Радикална християнска пропаганда*

6.1.1. *Радикализъм в библейските текстове*

Християнството, като една от най-преследваните религии в миналото и отчасти в ново време, е приело за свои основни принципи любовта и ненасилието. Основна Света Книга е Библията, разделена на Ветхия и Новия Завет.²⁷

За всеки вярващ християнин следва да е ясно, че Ветхият Завет е за поучение, а Новият Завет е за изпълнение. Разглеждана в своята цялост и с използване на Ветхия завет не само за поучение, но и за изпълнение от поредния „жрец изучил същността най-лека на вещите”, тя може да ни отведе директно към идеи за геноцид и то извършен с Божия благословия. Но в ръцете на опитен манипулатор дори в Новият Завет може да се открият цитати, които извадени от контекста и при приложено широко тълкуване може да се използват и са се използвали за подстрекателство към насилие. Така например:

„И ако дясната ти ръка те съблазнява, отсеци я и я хвърли от себе си; защото по-добре е за тебе да погине един твой уд, а не цялото ти тяло да бъде хвърлено в геената”.²⁸

Този цитат изваден от контекста и приложен към цялото общество или дори само към църквата, като Тяло Христово, може при определени условия да оправдае отхвърляне или дори физическо изстребление на отделни лица или групи хора, за които има подозрение, че съблазняват братята си. И в това е опасността от буквалният

26. **Панчатантра**, Превод Иван Милев, “Народна младеж”- издателство на ЦК на ДКМС, ДПК “Димитър Благоев”- София, 1981, стр. 286

27. Библия сиреч Книгите на священото писание на Ветхия и Новия Завет, Издава Св.Синод на Българската Църква, София, 1991

28. Библия, сиреч Книгите на священото писание на Ветхия и Новия Завет, Издава Св.Синод на Българската Църква, София 1991, Евангелие от Матей 5:30

прочит и слугуването на буквата, а не на духа на закона.

„Но сега, като умряхме за закона, чрез който бяхме свързани, ние се освободихме от него, за да служим Богу с обновен дух, а не по вехтата буква.”²⁹

И още:

„Той ни е дал способност да бъдем служители на новия завет, не на буквата, а на духа; защото буквата убива, а духът животвори.”³⁰

Това не е попречило на редица „християнски” проповедници да следват пътя на радикализацията и насилието.

6.1.2. Примери за сектантски радикализъм

Типичен пример за сектантски радикализъм може да се посочи сектата „Завет, меч и ръката Божия” (1985), която впоследствие прераства в терористична група и насилнически култ, с лидер Джеймс Елиът.

...Сектата вярвала в чистия начин на живот – тютюнът, алкохолът, ругатните и упойващите вещества били забранени. Групата трябвало да събира приходите си на едно място, а членовете били насърчавани да унищожават всичко свързано с идентичността им преди присъединяването към сектата – снимки, сувенири, спомени. Телевизията и радиото били забранени, като цяло достъпът до външния свят е ограничен. Започват да приемат ученията на Християнска идентичност която смята Америка за свята земя, англосаксонците за истински израелтяни а декларацията за Независимостта и Конституцията за вдъхновени от Бог, за християнско наследство Елиът обяснява че християнството е обърнало гръб на законите от Стария завет и позволява на враговете на Христос да владеят земята. Време е земята да бъде отнета от враговете на Бог; много от религиозните терористи придават духовно измерение на материални обекти, както е със земята която вече има духовно съдържание. Елиът проповядва отпор на смесване на расите абортите и всичко

29. Библия, сиреч Книгите на священото писание на Ветхия и Новия Завет, Издава Св.Синод на Българската Църква, София, 1991, Свети Апостол Павел, Послание до римляни 7:6

30. Библия, сиреч Книгите на священото писание на Ветхия и Новия Завет, Издава Св.Синод на Българската Църква, София 1991, Свети Апостол Павел, Второ послание до Коринтяни 3:6

което замърсява смето Божие. Последовател е на доктрината която учи че Исус е само главата на Божия пратеник а тялото на месията се състои от много хора вероятно 144000 споменати в Откровение.

Изучаването на този култ показва как лидерите разработват легенда за надвиснала опасност пред вътрешната група; създават групова идентичност; дехуманизират набелязаните врагове на групата и насърчават създаването на убийци способни да навредят на невинни хора. Враговете на култа са чернокожите, евреите, хомосексуалистите и американското правителство, които работят в тясно сътрудничество с антихриста, ООН, Световната банка, Съветът за международно сътрудничество и космополитите.

Заплахата се изразява във формирането на Световно правителство, ясен знак че са се задействали силите на Сатаната. Сektата се надявала да ускори завръщането на месията като осъществи божията присъда над непокаяните се грешници чрез отравяне на водата в големите градове с цианид, действие целящо убийство на повече хора от който и да е терористичен акт.

Паравоенните формирования на сектата планирали да детонират взривно устройство под тръбопровод, който снабдявал с газ голяма част от Средния запад на САЩ и свършвал в Чикаго, но атентатът се проваля. Планират и взривове на правителствени организации, внасят незаконно оръжие.

6.1.3. Движения против абортите

Друга форма на християнски религиозен тероризъм са движенията против абортите. Изключително крайни по природа в тях противниците на абортите, позовавайки се на християнското учение, призовават да се убиват лекарите и да се атакуват клиники които извършват аборти. Пример за такива организации са „Армията на Бог”, „Спасете бебетата”, движението „Християнски реконструктористи” и др.

...Психологическите атаки и натискът който оказва тези движения повлияват върху немалка част от практикуващите лекари и клиники за аборти в Америка...”³¹

31. Тероризмът Абстракции и реалности© Петър Маринов, автор, 2016 г., ISBN 978-619-152-866-0, стр. 99-102

6.1.4. Събитията в Мексико и войната Кристера

Същевременно трябва да отбележим, че християнството в първата половина на XX в. е подложено на гонения, разрушаване на храмове убийства на свещеници и вярващи. Тези гонения са извършвани основно по време на болшевишката революция в Русия, Испанската република и Мексико.

За да бъдем справедливи трябва да отбележим, че гоненията в Русия и по-късно в СССР са преустановени от Сталин, който дори възстановява достойнството на патриаршеската институция, премахната още по времето на Петър Велики.

В Испания съпротивата на християните като отделна сила не е много ясна, тъй като е включена в далеч по-сложната и продължителна гражданска война.

От гледна точка на настоящия труд, интерес представляват събитията в Мексико. След редица груби посегателства срещу мексиканската католическа църква в Мексико избухва тригодишна партизанска война в защита на църквата.

„В историята на Мексико тя е известна като войната Кристера /Guerra Cristera/ (на името на Христос), наричана още Кристероската или Кристиадската война, въоръжен конфликт, състоял се в периода 1926-1929 година.

Този конфликт е част от многобройното следреволюционно напрежение между консервативните сектори, религиозната принадлежност и либералните сектори на мексиканското общество. Той е изправил правителството и светските мексикански милиции срещу католическите религиозни фракции, които отхвърлят последните либерални мерки на президента Плутарко Елиас Калес (1877-1945).

Важна предпоставка е обнародването на Конституцията от 1917 г., която отрича юридическата личност на църквите. Освен това тя забранява участието на духовенството в политиката, както и в публичните богослужения извън храмовете и лишава Църквата от правото на недвижими имоти.

Сякаш това не е достатъчно, през 1921 г. в Старата базилика в Гуадалупе е извършена атака, която се опита да унищожи образа на Богородица от Гуадалупе, но това, че не успява да повреди образа, затвърдява идеята, че това е било чудо и че Католиците трябва да

защитават своите интереси на всяка цена.

Основната причина за Кристероската война е изменението на Наказателния кодекс от 1926 г., извършено от президента, в т.нар. Закон на Калес. Той се стреми допълнително да ограничи участието на Църквата в обществения живот, увеличавайки властта на държавата над структурата на Мексиканската църква.

Отговорът на католическото общество се състои в събиране на подписи за искане на конституционна реформа, която е била отхвърлена. Впоследствие е организиран бойкот на плащането на данъци и минимизиране на потреблението на свързани с правителството продукти и услуги, което причинило значителни щети за несигурната икономика на момента.

Така се ражда силно социално движение за правото на свободно поклонение. Под мотото на „Да живее Христос Царят!“ или „Да живее Санта Мария де Гуадалупе!“, започва събирането на оръжие и формирането на селски партизани, вярвайки на жизнеспособно военно решение на конфликта. Не е известно дали името „Кристеро“ е било избрано от партизаните или дали това е пренебрежителен термин, даден им от враговете им.

Кристеровата война продължава три години и причинява около 250 000 смъртни случая сред цивилни и бойци. Създадена е и вълна от бежанци към Съединените щати, достигаща същия брой, но предимно цивилни, които не са участници в конфликта.

Както в много местни конфликти по онова време, са замесени различни чужди интереси, като Съединените щати и по-специално Ку-Клукс Клан в подкрепа на Мексиканската армия или Светия престол на Ватикана и рицарите на Колумб, в подкрепа на Кристеросите.

...Накрая е постигнат *modus vivendi* между държавата и църквата, тоест форма на толерантност и съвместно съществуване³².

А Богородицата от Гуадалупе продължава да бъде един от най-разпознаваемите символи на Мексико. Християнството успява да се защити и на практика побеждава. Необмисления социален експеримент на мексиканското правителство, който почти разорява

32. Fuente:Enciclopedia Concepto. Guerra Cristera <https://concepto.de/guerra-cristera/#ixzz6N5O5AG92> (accessed on 05 June 2021)

страната е прекратен.

6.1.5. Теологията на освобождението като радикална концепция

Има и още една интересна католическа интерпретация на Светото Писание, която ни отвежда директно към форми на радикализация и участие в революционни процеси и дори във въоръжена борба – Теологията на освобождението (Teologia de la liberacion). Въпросната концепция е създадена официално през 1968 г. от Густаво Гутиерес Мерино³³ – смятан за „баща“ и един от най-важните представители на тази тенденция, но практическото ѝ съществуване се свързва с Втория Ватикански събор (1962-1965) Concilio Vaticano II (1962-1965).

„В богословски смисъл, от религиозно-духовната гледна точка, отнасяща се до Царството Божие, мислителите-освободители са аргументирали изобилно легитимизацията на радикалния характер на Евангелието. Достатъчно е да цитирам само няколко примера. Един от най-изтъкнатите учени по темата, теологът за освобождение Рубен Дри³⁴ (1929-), посочи как историческото дело на Исус придобива измерение на антиимпериалистическа борба.

„...някои богослови, които в своето пастирско дело, тоест за духовно направление сред вярващите, се занимаваха с размисъл за възможния богословски и исторически смисъл на революцията; си зададоха въпроса „дали революциите са част от божествен план, насочен към освобождаване от структурните условия на бедност и изключване, както е предложено от библейския прочит на Изхода и Евангелията, където се вижда революционната дейност на „Създателя“ в полза на потиснатите“³⁵.

Свещеническият ангажимент към въоръжената революция

33 Gutierrez, Gustavo, Teologia de la liberacion, Lima, Centro de Estudios y Publicaciones, 1991

34 Рубен Руфино Дри (Ентре Риос, Аржентина, 11 август 1929 г.) е аржентински философ, теолог, професор, изследовател и социален активист. Той принадлежи към Движението на свещениците за Третия свят

35 Коментирайки самообитността на „теологията на освобождението“, проф. Владимир Градев, въпреки критичното си отношение към нея от теологична гледна точка отдава дължимото на нейния произход: „Нейните главни представители не само се дистанцират от официалната теология, но предприемат решителна критика на онези елементи на Запада, които водят до опустошенията на колониализма и мисионерството. Отхвърлянето на различните религиозни, технически, политически, научни, педагогически съставки на европейската култура от теологическа гледна точка е опит за събарянето на всички идоли, каквато и да е тяхната природа.

се намира в религиозната и политическа мисъл на Камило Торес (1929-1966), колумбийски свещеник, преживял трансмутация на политическото си положение в резултат на постепенен процес към радикализация, съвпадаща с опита на много други членове на въоръжената левица, които преминаха в нелегалност след изчерпването на възможностите за легална борба.

Десет години преди да се присъедини към Националната освободителна армия (ELN), на въпроса за извършването на „революцията“ без кръвопролитие, колумбиецът отговори: „Ако [това] предполага омраза от какъвто и да е вид, никога няма да можем да го постигнем.“ Вариантът за революция, казва той, зависи от много определени исторически обстоятелства.

В кулминацията на своето бунтовническо пътуване колумбийският свещеник решително показва дистанцията си от клерикалната ортодоксия и приема революционната мисъл като означител на фун-

Ала няма тази критика не е плод на обхваналата света през 60-ти години повсеместна, но твърде ефимерна контестация? Не беше ли включването в революционните борби просто сърбеж за мнозина млади интелектуалци в търсенето им на различен и екзотичен живот от предшестващите поколения? Не беше ли то, особено в Париж, поредната мода, израз на повърхностно поведение, което говори за всичко, защото не знае нищо?.

Не отричам смислеността на тези често задавани въпроси, но и тяхната валидност остава в определени граници. В случая с теологията на освободението се касае за контестация, която не е просто епидермално, обзело презадоволени студенти явление, а е рожба на чувствителни за знаците на своето време ярващи“. (Градев, Владимир, Политика и спасение. Въведение в теологическо-политическия дебат на XX век, Изд. „Изток-Запад“, С., 2005 г., ISBN 954-321-148-5, стр. 238)

Непосредствено след това обаче, когато подчертава, че основният постулат на „теологията на освобождението“ е „... безусловният императив на справедливост за всички, в който отеква хуманитарният протест и преди всичко евангелското слово: „Доколкото сте сторили това на едного от тия Мои най-малки братя, Мене сте го сторили“ (Градев, Владимир, Политика и спасение. Въведение в теологическо-политическия дебат на XX век, Изд. „Изток-Запад“, С., 2005 г., ISBN 954-321-148-5, стр. 240 - 241), авторът ни връща към автентичната християнска гледна точка:

„Тъкмо христологичният резонанс най-добре разкрива неговата безусловност. Между впрочем, този императив превръща революционното ангажиране във вътрешна необходимост за раздаване без остатък, сякаш в консумативното общество това изразходване представлява изкуплението и хомеопатичната медицина на богатия Запад.

Подобна представа се основава обаче на идеята, че азът непременно означава егоизъм, докато всъщност не може да има щедрост ако няма аз, за който да можем да кажем, че се жертва. И изобщо ко-гато говорим за аз, не бива да забравяме християнското учение за природата на душата, която според св. Тома от Аквина не е вещ сред вещите, нито определение сред определения и защото не притежава никаква природа, е способна да се издигне над своята собствена среда“. (Градев, Владимир, Политика и спасение. Въведение в теологическо-политическия дебат на XX век, Изд. „Изток-Запад“, С., 2005 г., ISBN 954-321-148-5, стр. 239)

даментална промяна в икономическите, социалните и политическите структури. Хората трябва да имат организация и оръжия, равни на тези на реакцията, уверява той.

Човек ще бъде съден според действията в полза на страдащия Христос в ближния, следователно, ако преобразуването на икономическите, социалните и политическите структури доведе до полза за ближния, Торес заключава: „това се нарича революция [...] за християнина е необходимо да бъде революционер.“ По този начин насилието се ограничава до своята същност на стимулиращ фактор за трансформации.

През август 1965 г. „партизанският свещеник“ твърди:

След това е необходимо да се отнеме властта от привилегированите малцинства, за да се даде на бедното мнозинство. Това, ако бъде направено бързо, е от съществено значение за революцията. Революцията може да бъде мирна, ако малцинствата не оказват насилствена съпротива. [...] Ето защо Революцията е не само позволена, но и задължителна за християните, които виждат в нея единствения ефективен и всеобхватен начин за реализиране на любовта за всички. Вярно е, че „няма власт освен от Бога“ (Свети Павел, Рим. XIII, 1). Но Санто Томас казва, че конкретното възлагане на властта го прави народът.”³⁶

Поради съвпадение, което едва ли може да бъде случайно, именно от 1968 г. Латиноамериканският епископски съвет (CELAM) все повече радикализира позициите на католическата църква в полукълбото. Същата година (същата като посещението на папата в Латинска Америка) на II Обща конференция латиноамериканските епископи, събрани в Меделин (Колумбия), предприемат тълкуване за Латинска Америка на определенията за обновяване на Втория Ватикански събор и формулират като нова основна цел на Църквата и Латинска Америка „освобождението от всякакво слугинство“, лозунг, чийто конкретен смисъл е, че „християнството е призвано да

36 La Teología de la Liberación: pastoral y violencia revolucionaria Liberation Theology: pastoral and revolutionary violence Pastor Bedolla Villaseñor* <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S166585741730007810.22201/cialc.24486914e.2017.64.56841> (accessed on 09 March 2021) © 2017 Universidad Nacional Autónoma de México, Centro de Investigaciones sobre América Latina y el Caribe. Este es un artículo Open Access bajo la licencia CC BY-NC-ND (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

изобличава и да се бори срещу потисническите структури, ситуациите на несправедлива зависимост, от масовизация и експлоатация; да реорганизира обществото, за да установи отношенията на истинската справедливост, равенство и участие”³⁷.

В Чили през 1971 г., съвпадащо с началото на правителството на Салвадор Алиенде, е създадено движение, наречено „Католици за социализъм“, което се разпространява и в други страни от Латинска Америка и Европа, за да подкрепи и да популяризира тезата, че несправедливостите на капиталистическата система и особено ситуациите, които засягат неблагоприятно зависимите страни, не могат да бъдат разрешени, освен чрез комунистически революции, както в Куба. Групата е основана от осемдесет чилийски свещеници. Година по-късно, през април 1972 г., 400 свещеници от цяла Латинска Америка се срещат в Сантяго, за да покажат солидарност с тезата, че в Латинска Америка по това време християнството и марксизмът трябва да вървят ръка за ръка³⁸.

Но нещата не спират дотук. През януари 1973 г. близо двеста

37 През 80-те години на ХХ-ия век, лично Папа Йоан Павел II и бъдещият папа – кардинал Йозеф Ратцингер многократно подлагат на основна критика „теологията на освобождението“, заради близостта ѝ до марксизма, приемането „на въоръжение“ на революционното насилие и както казва проф. Владимир Градев: „... за свеждането на християнството до обусловен исторически епифеномен на религиозния порив“. (Градев, Владимир, Политика и спасение. Въведение в теологическо-политическия дебат на ХХ век, Изд. „Изток-Запад“, С., 2005 г., ISBN 954-321-148-5, стр. 237).

38 Интересен, макар и в определена степен апологетичен анализ на релациите между „теологията на освобождението“ и марксизма дава българският политолог д-р Георги Коларов в своята студия:

Коларов, Георги, Теологията на освобождението и марксизмът, Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Философски факултет, книга Философия, № 71, Т. 88 [за] 1995, 1999, стр. 97–112

От своя страна, проф. Владимир Градев, който посвещава цяла глава на „теологията на освобождението“ в книгата си „Политика и спасение“, пише:

„Несъмнено, близостта с марксизма е твърде смущаваща. Неизбежно се появява и проблемът за насилието в борбата срещу империализма и класовия враг. Теологията на революцията е винаги теология на насилието. Тази теология, под една или друга форма, оправдава правото на насилие на добрите над лошите. Не е ли напълно несъвместимо насилието с евангелския дух на любов към враговете? Теолозите на освобождението отговарят, че тези въпроси са от компетентността на науката (откъдето обаче не следва, че историческият материализъм е наука) и че категориите на омразата (но тъкмо в нея, в убийството на Авел, се корени според Шмидт произходът на политическото) и любовта (и какво е християнството без любов) са неадекватни, за да се анализира исторически и да се превъзмогне ефективното експлоатацията.

Според тях трябва да се изхожда единствено от конкретната ситуация и мизерията и експлоатацията в Латинска Америка отекват много по-силно от всички философеми и „спе-

американски и испански свещеници и миряни се срещат тайно в Авила (Испания) и там е одобрена тезата, че задължението на добрите християни е да се борят за социализма, но не като симпатизанти или „спътници по маршрута” на марксистките партии, но като дисциплинирани бойци на тези партии³⁹.

Мексико и Бразилия са двете латиноамерикански страни в които съвпадението между християни миряни, марксистки и радикализирани клирици е достигнало най-голямо сближение. В Мексико така наречения червен епископ на Куернавака Серхио Мендес Арсео, приятел и защитник на кубинската диктатура, и Самуел Руис, епископ на Чиapas, който неговите сънародници считат че истинския команданте на Сапатисткото движение, тъй като известния Маркос (официалният ръководител на движението, Б.А.) се нарича само субкоманданте са добри примери за връзките между секторите на църквата и комунистите.

Бразилия е страната където теологията на освобождението и сближението между марксистки и радикализирани свещеници е дала на комунистите най-големи дивиденди. Марта Харнекер, чилийка и католическа активистка в своята младост, по-късно маоистка и накрая привърженик на кастризма, го потвърждава с цялата си искреност през 1994 година, казвайки: „Всички социални движения, които се появиха в края на бразилската диктатура имат своя произход в работата на църквата.” И тя има защо да го знае. Била е съпруга на кубинския генерал Мануел Пинеиро Лосада първи заместник-министър шеф на централната дирекция на разузнаването и след това директор за Латинска Америка в Централния комитет на кубинската комунистическа партия, който от своите позиции организираше въстаническото движение в Латинска Америка.

Християните обучени и насърчени от пасторската комисия за земята са в основата на Движението на тези без земя и на еколо-

кулации“. Подобен отговор, разбира се, съвсем не решава въпроса за свеждането на вярата до прибягващо до насилие, макар и с наукообразни аргументации и в името на висши цели социално и политическо поведение“. (Градев, Владимир, Политика и спасение. Въведение в теологическо-политическия дебат на XX век, Изд. „Изток-Запад“, С., 2005 г., ISBN 954-321-148-5, стр. 240 - 241).

³⁹ Título original: Del buen salvaje al buen revolucionario, Carlos Rangel, 1976 Editor digital: jandepora ePub base r1.0 стр 52-53.

гическите селски организации. В политическата сфера влиянието на църквата и на християнството и на християнството на освобождението са абсолютно решаващи за създаването през 1980 г. на Партията на работниците, най-голямата партия на левицата в цялата Латинска Америка”. Нещо което мълчаливо признава председателя на партията и настоящ президент на Бразилия Лула да Силва в едно интервю:

„В Латинска Америка голяма част от политическия напредък се дължи на католическата църква посредством базовите общества на пасторската дейност за земята, на пасторската дейност сред работници и така нататък. Една фантастична сериозна работа на католическата църква в народните сектори. Църквата трябва да служи за това за да въодушевява вярата на народа в своите права и борби, давайки духовна сила и показвайки пътища за борба срещу несправедливостите защото в края на краищата това е което извършва Исус Христос през целия си живот”⁴⁰.

Впрочем падре Камило Торес е твърдял, че ако в момента Христос слезе на земята, той ще проповядва с оръжие в ръка. Без при това дори да му мине през ума, че дори в онези мрачни времена на Римската империя и повсеместно ширещо се робство, Христос не е проповядвал с оръжие в ръка, че кесаревото трябва да се даде кесарю, а Божието – Богу. Струва ни се, че в случая падре Камило Торес е по-близо в идейното си развитие до Варнава и зилотите отколкото до Исус Христос⁴¹.

40 Fabricante de miseria©, Plinio Apuleyo Mendoza, Carlos Alberto Montaner y Álvaro Vargas Llosa, ISBN: 84-01-01183-3, стр. 127-128

41 В същия контекст, проф. Владимир Градев пита: „Не е ли човешка, твърде човешка тази „геология на освобождението“? Не се ли грижи тя повече за земната реалност, отколкото за вечното спасение, както обвинява Йозеф Ратцингер. Не е ли тя поредният опит за сваляне на небесното царство тук на земята? Не се ли съдържа в нея имплицитна критика на идеите за безсмъртието и дори за възкресението?”

Теолозите на освобождението твърдят, че духовните неща не бива да се откъсват от светските. Невъзможно е да се разделят теория и практика, вяра и действие. Те са убедени, че изкуплението се отнася и до двете, защото когато някой умира от глад, първо трябва да му се даде да яде. Този минимум човечност е абсолютно необходимото условие за всяко по-нататъшно слушане на евангелското послание. Теологът именно като теолог, не може да изпълни напълно своята задача, ако „не се опари на огъня“, ако не се компрометира, ако не превърне в истина онова, което проповядва.

Мисълта и действието се явяват двете страни на една и съща вяра, на една и съща действителност и тяхното единение дава осъществяваща реалната промяна енергия“. Градев, Владимир, Политика и спасение. Въведение в теологическо-политическия дебат на XX век, Изд. „Изток-Запад“, С., 2005 г., ISBN 954-321-148-5, стр. 239-240).

На какво, обаче се дължат тези тенденции в католическата църква. Интерес представлява становището на Карлос Ранхел:⁴²

„...Но не е трудно да си представим, че няколко години преди смъртта на Пий XII, много от най-високите фигури на Църквата и на Римската курия, сред които и бъдещите папи Йоан XXIII и Павел VI, са били напълно наясно с анахронизма на Църква във връзка с политическите реалности по света. С комунистическата империя в центъра на Европа от 1945 г. и разширена от 1949 г. до Китай...“

И се случва нещо много интересно. В католическите страни, където комунизмът се е превърнал в държавна религия, както в Полша и Унгария, Църквата не само не е била унищожена, но е осъществила две неочаквани и допълващи се неща: да бъде единствената неправителствена институция и като такава привилегированият, ако не и единственият събеседник на правителствата; и в същото време да спечелят за себе си симпатията и привързаността на индивидите и социалните ядра, по-рано безразлични или враждебни на Църквата, миряни или антиклерикални. Подобно на обикновения евреин, който не е стоически философ, когато се озовава вкаран в тоталитарната комунистическа вселена, той открива, че религията е единственото друго глобално тълкуване на смисъла на човешкото съществуване, което ще му позволи да постави себе си в перспектива, която прави поносимо непосредствено му положение; и Църквата (или в случая с евреите – Синагогата) – единствената социална, културна, развлекателна институция, която избягва посредствената и потискаща индоктринация, с която комунизмът оцветява цялата социална тъкан.

Следователно същественото нещо за Католическата църква е да преговаря с Комунистическата империя за своето оцеляване, включително във всяка от страните, които могат да бъдат анексиранни от тази империя...

Ако е правилно, това тълкуване би обяснило много неща, случили се от 1958 г., и че без нея би изглеждало необяснимо, тъй като те изглежда, че надвишават легитимацията от Църквата на установените комунистически режими, както и известно тактическо

42 Карлос Ранхел (17 септември 1929 г. – 15 януари 1988 г.) е венецуелски либерален писател, журналист и дипломат.

съвпадение на католиците с революционните движения на „третия свят“, лозунгите за „актуализиране“ и социалните формулировки на Втория Ватикански събор и на Енцикликите Mater et Magistra (1961) и Pacem in Terris (1963) на папа Йоан и Popularum Progressio (1967), от папа Павел.

Съвпаденията в поведението и взаимното съчувствие между християни и комунисти, където и да се появят и по-специално в Латинска Америка, са улеснени от цяло ново семейство от анти-капиталистически аргументи и комунистически етични указания, станали задължителни поради неспазването от страна на комунистическите общества на марксистките обещания за неограничено изобилие от материални блага, веднага щом икономиката се освободи от робството си към частната собственост и стремежа към печалба.

Тъй като такова нещо не се е случило, и вместо това са се появили съпоставки, толкова смущаващи, колкото тези на двете германии (и като цяло тези на двете Европа), комунистите са спрели да обещават изобилие без ограничения и започват да стават апологети за примерната бедност, споделяна от всички, като алтернатива на капиталистическото потребителско общество, което поради същия излишък от материални удовлетворения, които предлага и обявява (грехът на публичността), и които всъщност, въпреки всички неравенства, които могат да бъдат отчетени, са в обсега на масите от хора, действа като материалистична и вулгарна корупция на стремежите на човешкото същество, което не би трябвало да бъде егоистичен комфорт, а по-скоро братски и незаинтересован колективизъм.

Новият човек... практически няма нищо, но (според тази теза) той би бил свой собствен господар, не се отчуждава от хладилници, прахосмукачки или телевизори, още по-малко от радиопрограми или телевизия, която заедно с реклами за тези и хиляда други неща разпространява информация или мнения, различни от това, което новият човек трябва да знае и мисли. Цялото ви удовлетворение от живота ще дойде от това да знаете, че жертвата на вашите стремежи като индивид е цената на справедливостта, на триумфа на доброто над злото, на спасението.

По този начин комунизмът неочаквано довежда до почти съвършено съвпадение с много стари и дълбоко вкоренени аскетични

и антимеркантилни формулировки, които преди е отхвърлял като мракобесни и лъжливи, насочени към измама и приспиване на човешките същества с обещания за щастие в отвъдното в замяна на бедността на този свят, докато в действителност те се експлоатират от капиталистите в съюз със свещениците.

Тогава Църквата, след няколко века паника и объркване заради възхода на капиталистическия, свободолюбив и секуларизиращ либерализъм, изпита божествената изненада от осъзнаването, че в марксисткия социализъм няма враг, дори по-опасен враг от либерализма, както отначало е вярвала (и също марксистите), но ценен тактически съюзник в разпространението на посланието, че най-големите врагове на спасението на човека са търговците и най-неотложната задача да се изгонят от храма.

Тази толкова нееднозначна и толкова очевидно рискована за католицизма игра може да отнеме много време, за да се разбере кой, кого ще е използвал. Единственото сигурно нещо е, че Църквата знае как да брой времето на векове и че изкушението да изпадне във временно месианство и политизация не е нищо ново. Това присъства дори в първите дни на Църквата. Без съмнение рискът никога не е бил по-сериозен, но нито предизвикателството, нито възможностите...⁴³

6.2. Радикална ислямска пропаганда

На братята юдеи и мюсюлмани е значително „по-лесно“ да открият в своите свещени писания цитати и примери за упражняване на насилие, включително, както беше отбелязано по-горе за геноцид извършен по „волята божия“.

Поради актуалността на проблема, отбелязан и от приетата през ноември 2005 г. Стратегия на Европейския съюз за борба с радикализацията и набирането на тероризъм, според която, независимо че радикализацията и тероризмът, които са действали в Европа, могат да бъдат вдъхновени от идеологии от различно естество, в момента вдъхновената от Ал Кайда представлява по-голяма заплаха за страните от Съюза, в настоящият дисертационен труд ще бъде

43 Del buen salvaje al buen revolucionario, Carlos Rangel, 1976 Editor digital: jandepora, ePub base r1.0, стр 51,52-53<https://tweet.monster/books/es/xyz/17/Del-buen-salvaje-al-buen-revolucionario-Carlos-Rangel.pdf> (accessed on 19 March 2021)

обърнато по-специално внимание на така нареченият „политически ислям” или „ислямски тероризъм”.

Всъщност доколкото тероризмът е само средство към което в различни времена са прибегвали различни политически, национални и социални субекти, определящи себе си като революционери, контрареволюционери, цели държави или просто защитници на реда или традицията, по-правилно е да се определи така нареченият „ислямски тероризъм” като политикорелигиозно мотивирано насилие или дори като религиозно революционно движение на „политическия ислям”.

6.2.1 Радикалните виждания на Сайед Кутб

Един от „бащите” на съвременният политически ислямизъм, Сайед Кутб⁴⁴, бил твърд антикомунист... В същото време той смятал

44 Сайед Кутб е живял от 1906 до 1966 г. Изявил се е като поет, писател, ислямски теоретик и политически деец на Мюсюлманското братство през 50-те и 60-те години. Автор е на 24 книги. Според Пол Бърман, Сайед Кутб е безспорно най-влиятелният автор на ислямистката традиция, поне сред арабите сунити. Кутб успява да наизусти Свещения Коран на десет годишна възраст, по-късно завършва висше образование в Кайро и започва работа в египетското Министерство на образованието. В началото се занимава с литература, като според неговия почитател и преводач от Калифорнийския университет – Хамид Ал-гар, първоначално е повлиян от Запада по въпросите на културата и литературата и показва „следи от индивидуализъм и екзистенциализъм”. Той дори пътува до САЩ и учи в Университета на Северен Колорадо в Грийли и получава магистърска степен по педагогика. През 1951 година се завръща в Египет и се впуска в ислямисткото движение – записва се в Мюсюлманското братство на Ал-Бана. Скоро се откроява като водещият мислител на движението и може да бъде наречен първият теоретик на каузата на ислямистите в арабския свят. През цялото време обаче, както сам признава в писаните от него памфлети – „Крайъгълни камъни”, той се бори със собствените си либерални импулси. През 1952 година, офицерски преврат ръководен от Гамал Абдел Насър сваля от власт египетския крал. Твърди се, че първоначално Насър разглеждал Сайед Кутб като потенциален министър на образованието, даже го посетил в дома му четири дни преди преврата, но в крайна сметка Революционният съвет на Насър и Мюсюлманското братство не постигат съгласие по редица въпроси.

Кутб обяснява, че Коранът може да бъде разбран правилно само в атмосфера на сериозна борба и само от хора, които са ангажирани с ожесточена кампания за утвърждаване на Исляма, но не от човек който седи удобно на стола си. Коранът, отбелязва той не е просто обем знания, от които можеш да късаш като от дърво. Коранът предлага начин на живот.

Кутб е бил много заинтригуван от личността на Джон Фостър Дълес, държавен секретар при Президента Айзенхауер. Дълес е бил усърден християнини и е написал книга, озаглавена „Война или мир”, в която приканва християните да

партията на Ленин като модел за ислямската политическа организация в бъдеще. И е бил прав. Политическа организация състояща се от тесен кръг професионални революционери, широк кръг от симпатизанти и поддръжници и медия или медии, като колективен организатор, пропагандатор и агитатор, правилно съчетаваща нелегалната и легалната борба представлява перфектната структура за водене на борба и завземане на властта, останалото е въпрос на идеологически пълнеж. Такава организация практически може да работи с каквато и да е добре формулирана идеология. Идеологическите постулати за борбата срещу империализма, колониализма, неоколониализма и за правото на самоопределение са приети еднакво добре както от левите движения, така и от „ислямските революционери”.

Според анализа на Кутб между комунистическата и капиталистическата система има малко разлики. И двете се занимават само с материалните нужди на човечеството като оставят духа незадоволен. Според него, след като средния работник изгуби мечтата си да стане богат, Америка е вероятно да се обърне и към комунизма. Християнството не може да спре този процес тъй като то съществува единствено в духовната сфера, като визия за един чист идеален свят. Ислямът от друга страна представлява цялостна система със закони и социален кодекс, икономически правила и свой собствен метод на управление. Единствено Ислямът предлага формула за създаване на справедливо и богоугодно общество. Следователно истинската битка която в даден момент щяла да се появи нямало да бъде битка

положат малко по-големи усилия в борбата с комерсиалния материализъм. Дълес е искал да защити Америка от комунистите и тяхната социална критика, като засили християнската духовност. Според Кутб обаче, християнството не би могло да устои на изкушенията на материализма и да се защити от комунизма. Това се дължи на теологичните отклонения, допуснати от апостол Павел и всичко което е последвало. Християнството е възприело фалшиво отношение към материалния свят. Християнството е избягало от ежедневния живот към зоната на духа. Християнството е приело това, което Кутб нарича „злочастно разделение между църквата и обществото“.

След като го държи дълго в затвора, през 1966 година, Насър обесва Кутб, защото се бой от подмолния авторитет на Мюсюлманското братство. Освен това, панарабизмът на Насър в този момент се е ориентирал към СССР, а ислямистките проповеди пречат на това движение на ляво и дори в някаква степен към марксизма. (Виж: Бърман, Пол, Терор и либерализъм, Изд. „Весела Люцканова“, С., 2004 г., стр. 81 – 130, ISBN 954-311-015-8).

между капитализма и комунизма, а между Исляма и материализма, при което неизбежно Ислямът ще победи⁴⁵.

Сайед Кутб твърдял, че:

“Ние трябва да поставим началото на ислямското Възраждане в една мюсюлманска страна. Пример, който би могъл да повлече Исляма към предопределената му съдба да властва над света. Трябва да има авангард, който тръгва именно с тези решителни намерения и след това продължава да върви по своя път.”⁴⁶

Идеологическият пълнеж за мюсюлманите сунити е осигурен от движението на салафитите и по-специално на тяхната разновидност ухабитите и на някои направления, като деобандийската школа.

6.2.2. Радикализмът на салафитите

„Салафити (от „салаф“ – предци, предшественици) – общото име на мюсюлмански религиозни фигури, които през различни периоди от историята на исляма призовават да се съсредоточи върху начина на живот и вярата на ранната мюсюлманска общност, „праведни предци“ (ас-салаф ас-салихун), квалифицирайки като беда всички по-късни нововъведения в тези области, започвайки с методите на символно-алегоричното тълкуване на Корана и завършвайки с всякакви нововъведения, въведени в мюсюлманския свят от контактите му със Запада.

Салафитите включват ухабитите, деобандийците, фараидите (представители на движение, възникнало в Индия през 1822 г., водено от хаджи Шериат Аллах), и идеолозите на сдружението „Мюсюлмански братя“ (ал-Ихван ал-Мусулимун). В западната литература термините традиционализъм, фундаментализъм, възрожденство се използват за характеризиране на салафитската идеология. В ново и ново време терминът „салафити“ започва да обозначава арабските и индийските ухабити, фараидите, „Мюсюлманското братство“, т.е. последователи на ханбалийския мазхаб в исляма.

През IX век идеите на салафитите са продължени от ханбалите – привърженици на един от четирите канонизирани сунитски мазха-

45 Райт, Л. Ал Каида и пътят към 11 септември, ИК „Прозорец“, 2007, ISBN: 978-954-733-5363, с. 25.

46 Пак там, стр. 50.

ба (школи), кръстен на автора на тази доктрина Ахмад бин Ханбал⁴⁷. Ханбализмът първоначално възниква като религиозно и политическо движение, а след това, в началото на XI век, се оформя в догматично и юридическо училище. Ханбалите в своята теория и практика се придържат към възгледите на най-консервативните привърженици на традиционализма (настоящите фундаменталисти), изтъкват идеята за прочистване на исляма от по-късните слоеве, отричат всякакви нововъведения (бида) в областта на доктрината и закона, които нямат пряко оправдание в Корана и хадисите. През Средновековието самите мюсюлмани наричат ханбалите салафити. В съвременето ханбалийските идеи за „подновяване“ на исляма чрез призив към суната на пророка, борбата срещу иновациите са съживени от ухабитите. В момента идеологията на Ханбали се използва широко от Мюсюлманското братство и Ал-Кайда. Догматичният юридически факултет на Ханбали е официално приет в Саудитска Арабия.

Според ученията на салафитите, първите три поколения мюсюлмани се считат за „предци“, чието поведение трябва да се изучава и по възможност да се последва техния пример. Повечето салафити възприемат изключително ортодоксалните ултраконсервативни възгледи на ислямските богослови. Някои от тях избягват политиката, други се обръщат към джихад. Най-радикалните салафити могат да се считат за „религиозни анархисти“, които отхвърлят легитимността на съществуването на национални държави и законите, приети от хората и признават само Божия закон.⁴⁸

Борбата за идейна чистота често ако не и винаги се е трансформирала в различен вид чистки, конфликти, войни, сектантско насилие и е довеждала до много жертви. Достатъчно е да си спомним религиозните войни които разтърсват Европа по време на реформацията и контрареформацията или Сталинските чистки.

47 Саахибул Хадис Имам Ул Адхам Ахмад ибн Ханбал ал-Зухли е мюсюлмански юрист, теолог, аскет, привърженик на хадисите и основател на ханбалийската школа на сунитската юриспруденция – една от четирите основни ортодоксални правни школи на сунитския ислям. Роден: ноември 780 сл.Хр., Багдад, Починал: 2 август 855 сл.Хр., Багдад.

48 Салафитская идеология «чистого ислама» Машков И.Г., <http://scienceport.ru/en/library/liball/4364-salafitskaya-ideologiya-chistogo-islama/> (accessed on 01 March 2021)

Мартин Лутер се стреми да се върне към първоизточниците на християнството и търси неговите корени като проповядва че само свещеното писание е важно а допълнителните натрупвания са вредни и че всеки може сам да тълкува светото писание. Няколко века по-късно същото ще твърди ал-Уахаб. Мухамад Ибн Абд ал-Уахаб (1703-1791) е учен мъж от град Нажд в Централна Арабия, чиито учения все още вдъхновяват мюсюлманските екстремисти от наши дни. Той настоява, че всеки отделен мъж или жена трябва да се концентрира върху изучаването на Корана и „традициите“ (хадит) на обичайната религиозна практика (суна) на Пророка и неговите сподвижници. Също като основателя на протестантството Лутер, Ибн Абд ал-Уахаб желае да се върне към най-ранните учения на своята вяра и да изхвърли от нея всички по-късни средновековни добавки. Ето защо той се противопоставя на суфизма и шиитския ислям като еретически нововъведения (бида), и насърчава мюсюлманите да отхвърлят учените тълкувания, развити в хода на вековете от ислямската улема (корпус от учени), като вместо това тълкуват текстовете сами.

От една страна това изглежда изключително демократично но дава възможност на много харизматични водачи или обикновени политически авантюристи да дават свои интерпретации които не само се отклоняват от духа на писанието но могат да доведат до интерпретации които директно ни отвеждат към насилие. И в резултат вместо връщане към изначалните ценности се стига до продължителни войни преследване на другомислещи и обикновен лов на вещици. Религиозните войни разтърсват Европа почти един век след началото на реформацията. Интересното е че приблизително еднакво време от официалното установяване на християнството и на исляма е било необходимо за да се появят реформатори от рода на Лутер, Калвин и съответно на ал-Уахаб.

6.2.3. „Ислямска държава“ като пример за персонификация на крайния салафизъм

Според Карен Армстронг⁴⁹, движението „Ислямска държава“

49 От ухабизма към Ислямска държава, Автор(и): Карен Армстронг, създадена на 13 Август 2015 г., <http://www.librev.com/index.php/prospects-world-publishers/2777-2015-08-13-12-39-23> (accessed on 09 september 2021)

показва, че неоконсервативната идеология, която вдъхнови войната в Ирак, е илюзорна, тъй като основната ѝ предпоставка е, че либералната национална държава е неизбежен резултат от модерността и че, щом само бъде премахната диктатурата на Саддам, Ирак няма как да не се превърне в демокрация от западен тип. Вместо това обаче се появи „Ислямска държава“, която е родена от иракската война и чиято основна цел е възстановяването на предмодерния авторитаризъм на халифата, с пълно завръщане към някакъв вид варварство. Множеството видеоклипове, в които се показва как се обезглавяват различни западни и други заложници и пленници, масовите разрушения, унищоженията на произведения на изкуството – всичко това без съмнение ще се схваща от множество хора като доказателство за хроничната неспособност на исляма да приеме ценностите на модерността.

„Ислямска държава“ е без съмнение ислямско движение и основата ѝ е уахабизмът – една форма на исляма, практикувана в Саудитска Арабия и развита през XVIII век. През юли 2013 г. Европейският парламент определи уахабизма като основен източник на глобалния тероризъм, независимо от това, че главният мюфтия на Саудитска Арабия, който осъжда „Ислямска държава“ по възможно най-остър начин, винаги е настоявал, че „идеите на екстремизма, радикализма и тероризма не са част от исляма по никакъв начин“.

Би било грешка да се гледа на „Ислямска държава“ /ИД/ изцяло като някакъв опит за връщане към миналото. Тя е радикално модерно движение, което се е превърнало в ефективен, самофинансиращ се бизнес с активи, оценявани на около два милиарда долара. Грабежите, обирите на банки, отвличанията, продажбите на петрол в завоюваните територии, са направили от нея най-богатата джихадистка група на света. Няма нищо случайно или ирационално в насиетието, практикувано от ИД. Видеоклиповете на екзекуции са планирани внимателно, с цел да се вдъхнови по-нататъшен терор, да се потисне несъгласието и да се посее хаос сред по-широкото население.

6.2.4. Радикализмът на уахабитите

Официалният уахабизъм на Саудитското кралство се отказва от войнствения джихад и се превръща в консервативно религиозно движение. След Иранската революция от 1979 г., Америка дава мълчаливо съгласие за саудитския проект за противопоставяне на ши-

итския радикализъм чрез ухабизация на целия мюсюлмански свят.

Старият военен джихад в името на разпространяване на вярата сега е заменен от една културна офанзива. Мюсюлманската световна лига, със седалище в Саудитска Арабия, открива офиси във всички региони, обитавани от мюсюлмани, а саудитското министерство на религията печата и разпространява сред мюсюлманските общности ухабитски преводи на Корана, ухабитски доктринални текстове, както и писания на съвременни мислители, които саудитците намират близки до собственото си учение, като например ал-Маудуди и Саид Кутб. По всички тези места – в Близкия Изток, Африка, Индонезия, САЩ и Европа – те финансират изграждането на джамии в саудитски стил, с ухабитски преподаватели и мадраси (духовни училища), които предоставят безплатно образование за бедните (при една, разбира се, ухабитска програма). Изграждат се цели нови квартали със саудитски джамии и молове, в които има отделни места за пазаруване за двата пола. В отплата за щедростта си саудитците изискват религиозен конформизъм, така че в хода на времето ухабисткото отхвърляне на всички други форми на исляма, както и други вероучения, започва да пуска корени в множество места по света и навсякъде сериозно подкопава традиционния плурализъм на исляма.

По такъв начин цяло едно поколение от мюсюлмани е израснало с една отцепническа форма на исляма, която му създава отрицателни разбирания за другите вероучения, както и нетолерантно, сектантско виждане за собствената им вяра. И макар само по себе си всичко това да не е екстремизъм, то все пак е мисловна рамка, в която екстремизмът може лесно да се оформи. И в миналото, ученото тълкувание за улема, което ухабизмът отхвърля, е съдържало силно екстремистките интерпретации на Писанието. Сега обаче става напълно възможно за самоуки интерпретатори като Осама бин Ладен да представят собствени, силно радикални прочити на Корана. За да предотвратят разпространението на радикализма, през 1980-те години саудитците се опитват да отклонят собствената си младеж от вътрешните проблеми на страната, като насърчават панислямистки чувства.

Съсредоточават се върху унижението и потискането на мюсюлманите по целия свят и насърчават младите мъже да се присъединят

към потока от доброволци от арабския свят, които се присъединяват към афганистанския джихад против Съветския съюз. Всичко това може да хвърли известна светлина върху мотивацията на младите хора, които днес се присъединяват към джихада в Сирия и Ирак.⁵⁰

Уахабитското разделение на човечеството е тотално: „ние” и „те”, еднобожници и многобожници, човеци и нечовеци.

Това понятие е свързано с ислямската концепция за „ширк” (арабска дума, превеждана обикновено като „многобожие”). Учението за „ширк” е твърде изтънчено. Далеч не само хората, които наистина се кланят на много богове, попадат под ударите на зловещия „ширк”.

Не само езичници, християни, евреи, будисти се схващат като такива. Но и онези мюсюлмани, които не приемат уахабитското определение за ширк. Тоест мнозинството.

И затова джихадът на уахабитите може да е насочен срещу мюсюлманите точно както и срещу всички други.

Подобно на последователите на Калвин⁵¹ (характерно е, че и двете идеологии вярват в абсолютното предопределение), уахабитите късат с религиозната си традиция. Уахабизмът, например, забранява на последователите си да празнуват рождения ден на Мохамед, този любим празник на милиони мюсюлмани. Въпросното учение също така отхвърля традиционната молитва за душите на починалите и четенето на Корана, защото за тях това е ширк и всеки, който го върши, е неверник. Еднаква е калвинистката и уахабитското ярост в рушенето. След превземането на Мека и Медина през 1803 г. уахабитите унищожават множество ислямски светини, сред които гробовете на любимата жена и дъщерята на Пророка.⁵²

50 От уахабизма към Ислямска държава, Автор(и): Карен Армстронг, създадена на 13 Август 2015 г., <http://www.librev.com/index.php/prospects-world-publish-er/2777-2015-08-13-12-39-23> (accessed on 09 April 2021)

51 Калвинизмът е богословска система развита въз основа на възгледите на Реформацията от 16 век и наименувана на името на един от бащите на Реформаторското мислене Жан Калвин (1509-1564). Учението е познато още като „реформирана традиция“ или „реформирана вяра“. Системата на Калвин набляга и разглежда господството на Бог над всичко тленно и земно.

52 Единобожие или смърт: При изворите на радикалния ислям, АНДРЕЙ РОМАНОВ, 23/09/2009, <https://www.pravoslavie.bg/%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%B8/%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D0%B6%D0%B8%D0%B5-%D0%B8%D0%BB%D0%B8->

Може да добавим, че според Лорета Наполеони⁵³, Саудитска Арабия е вложила пет пъти повече средства за проповядване на радикален ислям в Западна Европа, отколкото СССР е инвестирал в най-добрите си времена за пропаганда на комунизъм в западните страни.

7. Джихадът като източник на ислямско политическо насилие

Централна тема свързана с ислямското политически мотивирано насилие е въпроса с джихада. Поради важността на темата привеждам цялостен цитат от ислямистки сайт, който по-късно беше закрит.

„Джихад е арабска дума, която означава противопоставяне и борба срещу всички несгоди и препятствия. Но когато тази дума се свърже с исляма, означава борба в името на Аллах. Това е първата мисъл, за която се сещаме, когато се спомене джихад. И както ще поясним по-късно, Последният Пратеник, Хазрети⁵⁴ Мухаммед, Аллах да го благослови и с мир да го дари, е разделил джихада на малък и голям.

7.1. Мястото на джихада в религията

Джихадът е едно от най-важните задължения в земния ни живот. Пророците също били натоварени с това задължение. Джихадът означава човек да осъзнае своята същност или да осъзнае същността на хората. Затова Всевишния е отредил важно място на джихада и

%D1%81%D0%BC%D1%8A%D1%80%D1%82-%D0%BF%D1%80%D0%B8-%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D1%80/ (accessed on 20 March 2021).

53 Yihad: cómo se financia el terrorismo en la nueva economía (Tendencias) (Spanish Edition) (Español) 1st Edición, Loretta Napoleoni (Author) ISBN: 84-7953-554-7. Едновременно с това, заслужава си да се отбележи, че в друга своя книга, Лорета Наполеони, обобщава за Ислямска държава следното:

„Способността на „Ислямска държава“ да функционира като терористична корпорация не е уникална. Не е уникален и капацитетът ѝ за генериране на парично богатство, нито пък разбирането ѝ за важността на стратегически активи като язовира Мосур например. По данни на ЦРУ, към средата на 90-те години на XX век Организацията за освобождение на Палестина (ООП) е генерирала между 8 и 14 милиарда долара, което е повече от тогавашния БВП на Бахрейн (6 милиарда), Йордания (10,6 милиарда) и Йемен (6,5 милиарда). С богатство, оценявано едва на 2 милиарда долара, „Ислямска държава“ има да извърви още дълъг път, за да настигне ООП“. (Наполеони, Лорета, Ислямска държава и преначертаването на Близкия изток, Изд. „Жанет 45“, Пловдив, 2014 г., ISBN 978-619-186-101-9, стр. 30-31).

54 Хазрети – почетна титла, означаваща „Велико присъствие“.

го е определил като прославно и свещено дело. Между тези, които без причина бягат от джихад, и тези, които безспирно и без умора се борят в името на Аллах, има огромна разлика. В тази връзка е и знаменieto в Свещения Коран: „Не са равностойни онези от вярващите, които си седят вкъщи, без да им се навреди, и онези, които се борят по пътя на Аллах чрез своите имоти и души. Аллах отреди на борещите се чрез своите имоти и души да са с едно стъпало над седящите. На всеки Аллах обеща най-прекрасното, но Аллах отличи борещите се пред седящите с огромна награда.” (4:95)

Но джихадът не е само размахване на мечове. Той е старание за усъвършенстване на човека. По тази причина джихадът преди всичко е стремеж към отстраняване на отрицателните качества, борба със собствените недостатъци и освен това – подчиняване на злите помисли на душата. Както е повелил Пратеникът на Аллах, големият и съществен джихад е именно това. А въпросът за самата борба с оръжие е много специфичен и се прилага само по принуда и при отбрана. Ислямът определя този джихад като „малък” и той се използва при отбрана на богатството, родината, религията и собствения живот, за премахване на преградата между Всевишния и хората и за отваряне на пътищата за усъвършенстване на човека.

Разбира се, видовете джихад са различни в зависимост от ситуацията. Понякога както само едно поучение или една помощ, или изразяване на мнение за нападки срещу религията може да бъде джихад, така също един добър личен пример може да се счете за джихад. За първите сподвижници на Пратеника на Аллах било задължително преселението (хиджрет), а тези, които не са успели да се преселят, се натъжили много и си мислели „как може да запълним тази празнина.” За такива хора Свещеният Коран повелява: „Не беше ли земята широка? Защо не се преселихте?” Това означава, че в този период преселението е било едно от измеренията на джихада или може би той се е състоял в хиджрета.

Ето още няколко примера от Периода на благополучието: някои от сподвижниците не успели да отидат на джихад, тъй като родителите им били много възрастни и болни и имали нужда от грижи. Един младеж избягал и отишъл на бойното поле, въпреки че се намирал в подобно положение, но Пратеника, Аллах да го благосло-

ви и с мир да го дари, го върнал с думите: „Иди и води джихад за родителите си”, т.е. да се грижи за тях и по този начин разкрива, че неговият джихад е именно това. Знамението, за което споменахме по-горе, загатва за тези, които поради някаква причина не са успели да отидат на джихад, че могат чрез проповеди да запълнят тази празнота.

7.2. Голям и малък джихад

Джихад означава човек, използвайки силата си, принуждавайки себе си, да осъзнае човешките ценности и да открие същността си. Това се нарича „голям джихад”. „Малък джихад” е същото нещо да бъде цел в името на сплотяване и преоткриване същността на всички хора.

Връщайки се от битка, Пратеникът на Аллах повелил: „Сега се връщаме от малкия към го-лемия джихад.” Когато сподвижниците попитали в какво се изразява големия джихад, Пратеника им отговорил: „Борбата със собствената си душа (нефис).”

Каквато и да бъде саможертвата в тази насока се счита за малък джихад. Но ние го наричаме малък за да го сравним с големия. Иначе джихада не може да се счита за малък и наградата от него е много голяма. И как няма да е така след като това е пътя към Рая и пътя към вечното щастие, в края на който стои благоволенieto на Всевишния. Да, как с подобен край джихадът може да е малък..?

Малкия джихад е лично изпълняване на повелите на религията и на всичко, което се очаква от самия човек. А големия джихад е съзнателното и искрено извършване на това и самокритична борба. Да обявиш война на злобата, ненавистта, завистта, егото си, горделивостта, себелюбието, на злите помисли на душата и всички други разрушаващи мисли и страсти, е наистина много трудно, затова е и окачествен като голям джихад.

Малък джихад е не само този на бойното поле. Да се мисли, че това е така, означава да ограничим широкото му значение. Понякога една дума или едно мълчание, понякога само едно намръщване, една усмивка, напускане на неподходящо място или накратко, всичко извършено единствено в името на благоволенieto на Всевишния, да обичаме и ненавиждаме всичко според Неговите повели, всичко това влиза в рамките на джихада. Стремежът всичко това да бъде нашата цел в живота и за благоденствието на обществото е също

така джихад. Започвайки от най-близките – семейството си, и достигайки до всички сфери на обществото, обгръщайки целия свят, всичко това се побира в рамките на джихада.

Ако днес всички хора желаят да спечелят благоволенията на Всевишния – би трябвало да е така, освен че трябва да известяват останалите, би трябвало да овладеят своите лоши чувства и със задълбочен размисъл да преоткрият себе си. Ако не направят това, вероятността да излъжат най-вече себе си е голяма и сторените от тях неща не биха били полезни нито за тях, нито за някой друг.

Водещият истински джихад е този, който със смирение, скромност, с духовно удовлетворение предпочита всяко нещо в името на Всевишния. Борбата, която води такъв човек, не ще бъде напразна. Той, вместо да пълни главите на останалите с полезни или ненужни неща, се стреми да запълни тяхната празнота с искреност, добри помисли, откровеност и смирение.

7.3. Джихадът е вътрешно и външно равновесие

При него има и духовно узряване, и спомагане за това на останалите. Да помогнеш на останалите да постигнат духовна зрялост е малък джихад. Ако двете бъдат разделени, думата джихад губи своя смисъл и от едното ще се породи отегчителност, а от другото – анархия. Но ние очакваме души, изпълнени с духовността и морала на Хазрети Мухаммед, Аллах да го благослови и с мир да го дари. А това, както във всички сфери, е възможно единствено с подчинение и следване пътя на Последния Пратеник.

И колко са блажени онези, които мислят за спасението на човечеството толкова, колкото мислят за собственото си спасение. И колко са блажени онези, които, спасявайки останалите, не забравят за себе си.”⁵⁵

В горещитираното представяне на джихада, той е многократно определян като защита или подпомагане на „останалите да постигнат духовна зрялост”. Проблемът се състои в това, че защитата и отбраната са много разтегливи понятия. Така например, особено след Втората световна война, министерствата на войната масово се превръщат в министерства на отбраната, но това не е пречка пред някои

⁵⁵ <http://www.fondaciaroza.org/books/39/read-61.html> (26 май 2017 г., 09:30:51 ч.)

от тези министерства да организират откровено агресивни военни политики. А в исторически план подпомагането на „останалите да постигнат духовна зрялост” често се е състояло в директно насилие.

И не е маловажно определението, че преселението (хиджрет) (или миграцията) само по себе си също може да се разглежда като форма на джихад.

7.4. Идеята за исляма като властваща религия

Ислямът е замислен като последна и окончателна религия, абсорбираща в себе си и надграждаща юдаизма и християнството, а Мохамед за последен и окончателен пророк. От тази гледна точка е логичен извода, че ислямът е призван да бъде властваща религия. Всяко различно състояние на нещата може да се разглежда от радикално настроени проповедници като повод за недоволство, като чувство за несправедливост, унижение и омраза към всичко, което олицетворява действителна или възприемана пречка по пътя на установаването на тоталитарна теократична ислямска власт.

Казаното по-горе може да се окаже вярно и за която и да е религия при „подходящи“ интерпретации, условия и финансиране.

8. Радикализацията и крайните ѝ форми

8.1. Примерът с революциите

Крайните форми на радикализация се появяват в конфликтите – такива са революциите, понякога съпътствани с терористически актове, такива са етническите конфликти, такива са религиозните конфликти и разбира се тероризма като инструмент за постигане на политически цели. За обобщаване ще използваме понятието революция. Едно много интересно описание ни дава Николай Бердяев^{56,57}, според когото: „Революцията е вечно явление в съдбините на човешките общества но революцията е болест тя свидетелства, че не са се намерили творчески сили които да реформират обществото,

56 Николай Александрович **Бердяев** е руски философ и публицист. Заедно с Владимир Соловьов, Сергей Булгаков, Петър Струве, Семьон Франк, Павел Флоренски и други, Бердяев е една от водещите фигури на движението, сложило начало на т.нар. „Руски философско-религиозен ренесанс“.

57 За робството и свободата на човека, Николай Бердяев, превод Димитър Киров, Университетско издателство “Свети Климент Охридски”, София, 1992

че силите на инерцията са победили. Революцията винаги действа чрез натрупания гняв, който побеждава творческите чувства.

В революцията както и при войната винаги се развихрят садистични инстинкти, които потенциално винаги са налице в хората. Активистите на революцията са обладани от чувството за отмъщение което не може да бъде обяснено, но което приема стихийно ирационални и дори безумни форми.

Страхът от злото и злите, тоест смятаните за такива поради определена Вярa и светоглед, е една от най-големите злини в човешкия живот и човешката история. Този страх извращава човешката природа помрачава човешката съвест и често превръща човека в див звяр това се случва с революциите и контрареволуциите, които са твърде близки психологически. Много опасно е когато човек се определя предимно чрез отрицателна реакция когато със съзнанието си е съсредоточен в единствено универсалното властващото зло.

В революцията протича процес на обективация, отчуждение от човешката природа в обективния свят.

Враждебния свят се оказва обединен и универсализиран, в него е невъзможно да срещнеш „ти” е единствено „не-аз”. Това вражеско „не-аз” включва твърде разнообразни светове. Страхът винаги създава манихейско съзнание, което разделя света на царствата на Ормузд и Ариман. Така възниква голямата концентрация на съзнанието, голямото напрежение в борбата.

Нищо не извращава човешката природа така както маниакалните идеи. Ако човек е обладан от идеята че световното зло е в евреите, масоните или в болшевиките, в еретиците или в буржоазията (при това не реалната, а измислената), и най-добрия се превръщат в див звяр.

Ужасът, свързан с революцията съвсем не е в целите които се преследват, обикновено тези цели са свобода, справедливост, равенство братство и други високи ценности. Ужасът е в средствата. Революцията търси победа на всяка цена. Победата се постига със сила тази сила неизбежно преминава в насилие.

8.2. Колективи и утопии

Човек е безпомощен и самотен, естествено е да търси спасение в колективите. Човек е съгласен да се откаже от своята личност за да бъде животът му по-сигурен той търси близост на човешкия

колектив за да притъпи страха си човекът принадлежи на различни социални групировки семейството, съсловие и класата, професията, националността, държавата и така нататък. Обективирайки тези групировки, които имат единствено функционално отношение към него, той се представя чрез техните колективи, в които се чувства подчинена част и се разтваря в тях. Колективът започва да играе ролята на църква. С тази разлика че църквата все пак признава ценността на личността и съществуването на лична съвест докато колективизмът изисква окончателна екстериоризация на съвестта и пренасянето и в органите на колектива, това изразява принципната разлика между съборността и колективизма.

Най-учудващото е че утопиите са много по осъществими отколкото ни се струва. Най-крайните утопии са се оказали по-актуални и в известен смисъл по-реалистични от умерено разумните планове за организация на човешките общества. Няма нищо по утопично от теокрацията, но теократични общества и теократични цивилизации са се осъществявали на запад и на изток. Всички големи революции доказват, че се реализират тъкмо радикалните утопии, а не по-умерените идеологии, които са изглеждали по-реалистични и практични.

Във Френската революция побеждават не жирондинците, а якобинците, които се опитват да осъществят утопията на Русо за съвършен естествени разумен ред. В руската революция побеждават комунистите, а не социалдемократите, не социалистите революционери или просто демократите. В разгара на борбата неутопичните идеологии се оказват по-слаби утопията винаги съдържа замисъл на цялостен тоталитарно изграден живот, в сравнение с утопията другите теории и направления се оказват частични и затова по-малко вдъхновяващи. Тука е притегателната сила на утопията. Утопията в човешкото съзнание е извратена представа за божие царство.“

8.3. Радикализацията като „модел на Стълбицето“

Според испанската изследователка Лейла Масарат⁵⁸ съществува консенсус, че радикализацията е процес – сложен и нелинеен

58 NATURALEZA Y TIPOLOGÍA DE LA RADICALIZACIÓN, LEILA SANT MASSARRAT RADICALIZACIÓN VIOLENTA: VÍAS PARA LA ACCIÓN PREVENTIVA © Sergio García Magariño/Dunia Donaires León (Coords.) ISBN: 978-84-18206-03-0

– съставен от поредица основни етапи, които водят до резултат. Може би най-разпространената теория, която се опитва да опише процеса на радикализация, е „моделът на Стълбището?“, който сравнява явлението със стълбище със стъпала. Всяка стъпка представлява различен етап, през който индивидът постепенно прогресира към все по-екстремни нагласи. Екстремизмът се схваща като „набор от подходи и нагласи, диаметрално противоположни на основните принципи на обществото. В западния контекст екстремистките подходи и нагласи, дори и да не са били насилствени, са несъвместими с демократичната върховенство на закона. И накрая, в малко от случаите се преодолява последната стъпка – отхвърлянето на насилието.

Също така, по време на целия процес има редица фактори, които метафорично натискат или издърпват – на английски «pull and push factors», наречени фактори за изтласкване и притегляне – за напредък на индивида. Тези фактори си взаимодействат по сложни начини, в глобален и местен план, в различни географски контексти и на ниво индивидуални, групови и социални структури. По време на ранните етапи на процеса индивидът е в състояние да устои на радикализация чрез устойчивост. Тази ситуация обаче е обърната към по-късните етапи и индивидът става издръжлив към дерадикализиращото влияние, което идва извън групата.

8.4. „Подтикващи“ и „притегателни“ фактори (pull and push)

Основните причини за радикализацията са многобройни, но изглежда, че основна категоризация, която може да бъде приложена, са факторите, които изтласкват и притеглят – на английски, „pull and push фактори“. С други думи, индивидуалните уязвимости, мотивации и възможни претенции са фактори, които водят – или „тласкат“ – до радикализация, от една страна; и излагането на определени идеологии или присъствието на вербуващ персонал, в качеството на притегателни фактори от друга. Процесът е съставен от три критични етапа.

Първият, когнитивна радикализация, предполага приемането или сенсибилизацията към екстремни и абсолютни идеи, развитието на тясно и едностранно възприятие на реалността, което

не позволява алтернативни възприятия, и отношение и поведение, благоприятни за насилието. Промените са дълбоки, дотолкова, че индивидът преминава от един набор от индикатори за идентичност до напълно различни.

На втория етап от процеса на радикализация той се характеризира с приемането на пътя на насилието като единствения начин за постигане на съответните идеологически цели, като те стават необходими и оправдани. На този етап индивидът обикновено става член на радикална група.

И накрая, третият и последен етап се състои в активното извършване на насилствени действия с цел разпространение на идеологията на групата.

Това е най-екстремната форма и крайният продукт на процеса на радикализация. На практика процесът е сложен и не следва линеен ред. Процесът се влияе от двойна ос, от една страна, описаните по-горе етапи и от друга страна фактори на микро или индивидуално, мезо или група и макро или обществено ниво. На микро ниво на първия етап серия от определящи фактори се сближават за индивида: търсенето на смисъл в живота и неговото прилагане в обществото, обикновено предизвикано от лична криза; проблеми с идентичността; необходимостта от членство в групата; привличането към борбата за свещена кауза, която дава статут и уважение; извършването на насилствени действия; липса на интеграция; чувства на маргинализация, стигматизация, дискриминация и унижение, преплетени с чувства на гняв и отмъщение; строгостта на нормите и ценностите на групата, както и разглеждането на реалността в абсолютни и прости изрази, за разлика от личната несигурност; и на последно място, макар и в много малко хора, психологически фактори като разстройства от различни видове.

Подрастващите са особено чувствителни към този етап – онези млади хора, които са на възраст между 13 и 16 години – тъй като се занимават с намирането на своята идентичност, идентичност, която ще бъде консолидирана през следващите години. Всъщност 34,2% от задържаните в Испания за дейности, свързани с „Ислямска държава“, са започнали процеса на радикализация на възраст между

15 и 19 години.⁵⁹

8.5. Религията като фактор за радикализация

Противно на общоприетото схващане, което някои медии са склонни да поддържат, религията не е показана като причинен фактор за насилствена радикализация сама по себе си. Далеч от истинската си цел – да допринесе за индивидуалното развитие и напредък на обществото – религията се инструментализира, за да насърчава икономическите или политическите интереси на избрани групи или да пропагандира изкривена визия за нейната цел. Например радикалният ислямизъм – следван от малцинство мюсюлмани – се състои от поредица от тези, които черпят своите основни принципи от източници и институции, свързани с исляма, които насърчават тероризма и защитават определена визия за исляма.

Този конкретен възглед се основава на съществуването на Умма⁶⁰, застрашен от западните социални, икономически и политически хегемонии – особено на САЩ и Израел. Има два начина да се изпълни свещеното задължение за защита на исляма и неговата общност: чрез джихад, свещена война, нападение не само на институциите и техните представители, но и на западни граждани, съучастници поради участието им в демократичната система, от една страна; или въоръжената борба в държави, където ислямът е установен и е под атака.

Повечето от религиозно мотивираните терористични акции идват от семейства със светски нагласи или където религията играе ограничена роля. С ограничено религиозно обучение – 89% от хората, арестувани между 2013 и 2016 г. за дейности, свързани с „Ислямска държава“, са имали елементарни познания за исляма⁶¹, и са повлияни от описаните фактори, тези, които влизат в контакт с

59 *Naturaleza y tipología de la radicalización, leila sant massarrat radicalización violenta: vías para la acción preventiva* © Sergio García Magariño/Dunia Donaires León (Coords.) ISBN: 978-84-18206-03-0

60 Религиозната община на мюсюлманите. Умма не може да се разглежда като Богочовешки организъм, каквато е Църквата в християнството, защото в исляма е недопустимо да се мислят като съединени божествена и човешка реалност. Названието на мюсюлманската община е етимологично сродно с „умм“ (майка) и тя може да се разбира като „майка“ на вярващите.

61 *Naturaleza y tipología de la radicalización, leila sant massarrat radicalización violenta: vías para la acción preventiva* © Sergio García Magariño/Dunia Donaires León (Coords.) ISBN: 978-84-18206-03-0

радикална религиозна пропаганда те са лесна плячка. Парадоксално е, че религиозната индоктринация не се осъществява чрез задълбочено проучване на оригиналните източници на свещените текстове или на основните религиозни авторитети, а по-скоро чрез групови дискусии между неопитни хора – често във виртуални форуми и пропагандни видеоклипове, където предубедена перспектива, полустини, свещени стихове извън контекста на автори, които не са чели, и редуccionистки съобщения, които служат на определени интереси. Следователно понякога противоречията възникват в основни идеологически аспекти. От друга страна, цялостната религиозна формация осигурява по-голямо разбиране на функцията и целта на религията и по-пълна визия за нейното прилагане.

Всъщност тук е интересно да се зададе въпроса, а колко от другите видове „революционери” са били запознати чрез задълбочено проучване на оригиналните текстове, дори основните на съответната идеологическа доктрина, например книгите на Маркс, Енгелс и дори Ленин? Всяка революционна доктрина се стреми да сведе „оригиналните текстове” до кратки и ясни послания с възпламеняваща сила за своят широк кръг от последователи.

Според Лейла Масарат, „в този смисъл религиозната грамотност изглежда ефективен начин за насърчаване на отговора на радикализацията по религиозни причини”. И отново възниква въпрос, а каква грамотност? В днешно време съществуват цели школи, направления, университети и религиозни училища, които са посветили дейността си на създаване на „религиозна грамотност” именно в сферата на радикалния ислям, формално без да призовават към директно насилие, но подготвящи интелектуалната рамка за радикализацията и последващо насилие.

8.6. Пропагандата като фактор за радикализация

Използването на пропагандни методи, имат ключова роля при набирането и консолидирането на нови членове, което е от съществено значение за развитието на организираната терористична дейност. Тя има двойната цел да възхвалява идеологическите елементи на самата група и в същото време да узаконява насилствена позиция към външни групи. Подобна пропаганда често се характеризира с агресивна реторика, която се фокусира върху насилствените иска-

ния както срещу реални, така и измислени оплаквания.

Напрежението между самата група и предполагаемия „враг“ се преувеличава и изостря. В този смисъл интернет играе ключова роля, тъй като социалните мрежи – особено Facebook – виртуални форуми, блогове и приложения за незабавни съобщения са лесно достъпни ресурси, трудно откриваеми и достигат до широка публика и без филтри. Същите представляват идеални инкубатори за обучение на новобранци или за консолидиране на съществуващи. Както е посочено в резолюцията на Общото събрание на Организацията на обединените нации от 24 декември 2015 г., където планът за действие за превенция на насилствения екстремизъм е установен, в своя член 55: Манипулативните послания на насилнически екстремисти в социалните медии са били доста ефективни в привличането на хора, особено млади мъже и жени, в своите редици.

Въпреки че насилствените екстремисти проявяват известна изтънченост в използването на стари и нови средства за комуникация, не по-малко вероятно е, че онези от нас, които отхвърлят неговото послание, до голяма степен не успяха да предложат на тези разочаровани и недоволни хора визия за бъдещето, която завладява въображението им и представят перспективата за осезаеми промени. Докато индивидът напредва в процеса на радикализация, той става по-близо до групата, която идеологически подсилва и експлоатира тези първоначални чувства и идеи, докато накрая стане част от групата. Воден от факторите, които карат да се присъедини към групата на първо място – принадлежност към група, търсенето на смисъл в живота, наред с други – индивидът търси признание на своите връстници и консолидирането му в групата. За да преминете от периферен член към централен, трябва да прояви лоялност към целите на групата и ангажираност към действията, които предприемат.

И накрая, спусъкът за насилствени действия може да има своя произход от външни причини, като например смъртта на член на семейството или приятел или чрез вътрешно съгласие. На ниво група, факторът, който се оказва решаващ за започване на процеса на радикализация, е контакт с радикализиращ агент. Хората в социалната среда на агента са в ситуация на по-голяма уязвимост, тъй като преди това съществуват отношения на доверие и те са част от една

и съща социална група.

8.7. „Добри“ и „лоши“ радикали

За практическите нужди на националните политики има нужда от ясни дефиниции и инструкции, а в изследваната литература има спорове дори по самия термин „радикализация“ и дори се правят разлики между различните форми на насилствени действия. Тези действия и съответно техните извършители се делят на „добри“ и „лоши“ в съответствие с различни идеологически и понякога геостратегически интереси.

Така например за ефекта на ежедневната дейност на полицейските органи, специалните служби и армията е все едно дали даден терористичен акт или саботаж е извършен от добрите „революционери“ или от „лошите“ терористи. Процесите на радикализация са в основата си идентични и не могат да се открият сериозни разлики в поведението на евентуалните бъдещи извършители на насилствени актове.

Това налага да се изследват някои определения за радикализация в институционалната среда⁶².

Автор	Определение	Ключови понятия за определяне
Датски план за првенция (2009 г.)	Това е процесът, при който човек постепенно приема идеите и методите на екстремизма и вероятно се присъединява към тези организирани групи.	Екстремизъм
РЕТ (Датска служба за сигурност и разузнаване) (2008)	Това е процесът, при който човек постепенно приема използването на недемократични или насилствени средства, включително тероризъм, в опит да постигне конкретна политическа / идеологическа цел.	Тероризъм
Канадска асоциация на полицейските началници (2009)	Това е процесът, чрез който хората (обикновено млади) се въвеждат в открито идеологическа система от убеждения и послания, която насърчава изместването на умерената перспектива и конвенционалните вярвания към крайни гледни точки.	Екстремизъм

62 EL CONCEPTO DE RADICALIZACIÓN стр. 90, THE CONCEPT OF RADICALIZATION, Juan Antón Mellón e Ignacio Parra Arnaiz, https://www.academia.edu/31044475/EL_CONCEPTO_DE_RADICALIZACION (accessed on 23 August 2020)

AIVD (Нидерландска обща служба за разузнаване и сигурност) (2004 г.)	Търсенето (активно) и / или подкрепа за постигането на дълбоки промени в обществото, които могат да представляват опасност за (съществуването) на демократичния (обективен) правен ред, който може да включва използването на недемократични методи и които могат да навредят на функционирането на демократичния правен ред (ефект). Това е увеличаване на желанието на човек да продължи и / или да подкрепи подобни промени (независимо дали недемократично или по друг начин), или чрез насърчаване на другите да го направят.	Социална промяна. Опасност и вреди за демократичния и правен ред.
Европейска комисия (2006 г.)	Това е явлението, при което хората се придържат към мнения, гледни точки и идеи, които могат да доведат до терористични актове.	Тероризъм
Департамент на САЩ по вътрешна сигурност (DHS)	Това е процесът на възприемане на екстремистка система от убеждения, включително готовност за използване, подкрепа или улесняване на насилието като метод за постигане на социална промяна.	Екстремизъм, насилствени методи, социална промяна.
Шведска служба за сигурност (Säpo)	Радикализацията може да бъде: процес, който води до войнственост или идеологически или религиозен активизъм за въвеждане на радикални промени в обществото. Процес, който води индивид или група до използване, насърчаване или застъпване на насилието за политически цели.	Социална промяна, насилие.

9. Радикализация и съпътстващи явления в стратегическите документи на Министерския съвет

Министерски съвет на Република България, в разработената „Стратегия за противодействие на радикализацията и тероризма (2015-2020 г.)”, дава следната дефиниция на радикализацията и някои съпътстващи я явления и процеси:

„Радикализацията е процес, по време на който се достига до крайност на мненията, възгледите, вярванията и идеологиите до степен на яростно отхвърляне на алтернативни на проповядваните идеи. Радикализацията се характеризира с решителна готовност за налагане на собствените възгледи и принципи над тези на оста-

налата част от обществото чрез отхвърляне на конституционните устои на демокрацията и непризнаване на основните права на човека. Много често това води до споделяне на идеологията на насилието.”⁶³

9.1. Сравнителен анализ на институционалните дефиниции за радикализация

Във всички посочени определения основните ключови думи и фрази като екстремизъм, социална промяна, насилие, тероризъм, поляризация, се разглеждат като резултати от процес, а в българския вариант, като сложен и динамичен процес, при който отделна личност или група лица приемат възгледи несъвместими с установения демократичен ред, ценности и т.н.

В българския вариант се прави интересно разграничение между „радикализация, която води до насилие (насилствена радикализация)” и „насилствения екстремизъм”, при което в първия случай се стига до тероризъм, а при втория до „идеологически мотивирано насилие”. Освен това радикализацията е определена, като „процес, по време на който се достига до крайност на мненията, възгледите, вярванията и идеологиите до степен на яростно отхвърляне на алтернативни на проповядваните идеи”. В случая, ако заменим думата крайност с чуждицата екстремност, нищо не се променя и „често това води до споделяне на идеологията на насилието”, с други думи до идеологическо /или политическо/ насилие, тероризмът е само едно от средствата му.

9.2. Сравнителен анализ на общите елементи в „Стратегия за противодействие на радикализацията и тероризма (2015-2020 г.)” и Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите (2012-2020), както и Правилника за устройството и дейността на Националния съвет за сътрудничество по етническите и интеграционните въпроси към Министерския съвет.

63 Министерски съвет на Република България “Стратегия за противодействие на радикализацията и тероризма (2015-2020 г.), <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=979> (accessed on 27 July 2021)

СПРТ	Програма за интеграция на ромите
<p>Изграждане на действащи механизми за противодействие на езика на омразата, расизма и ксенофобията. Създаване на механизъм за взаимодействие на правоохранителните органи и специалните служби с медиите, лидерите на религиозни и етнически общности и НПО за адекватна медийна политика в противодействие на радикалните идеи и прояви.</p> <p>Целево обучение и повишаване на знанията и уменията на служителите „на първа линия“. Изграждане на консултативен механизъм на местно ниво между държавни институции, местна власт, служители „на първа линия“, неправителствен сектор и граждански организации с цел прилагане на ранна превенция спрямо прояви на радикализация. Развиване на критично мислене и преценка сред младежите и уязвимите групи чрез образование, възпитание, спорт и повишаване на осведомеността за демократичните ценности и предлагане на алтернативни ролеви модели, перспективи за развитието и поле на действие и реализация.</p>	<p>Ефективно прилагане на политиките за интеграция на ромите за постигане на равенство, достойно съществуване и пълноценно участие в обществения живот.</p> <p>Преодоляване на културните бариери в общуването и всякакви форми на дискриминационни нагласи.</p> <p>Утвърждаване на толерантни междуетнически отношения чрез всички форми, вкл. и спорт.</p> <p>Повишаване на институционалната и на обществената чувствителност и нетърпимост към прояви на дискриминация и „език на омразата“.</p> <p>Приоритетно предприемане на мерки за превенция на етнически мотивирана радикализация, особено в младежка възраст.</p> <p>Повишаване на капацитета на правоприлагащите органи по отношение на борбата с престъпленията и проявите на дискриминация, насилство или омраза, основани на етническа принадлежност.</p> <p>Противодействие на проявите на „език на омразата“ в печатните и електронни медии.</p> <p>Обучение в дух на толерантност и недискриминация в детските градини и в училищата чрез съхраняване и развиване на културната идентичност на деца и ученици от ромски произход.</p> <p>4. Превенция на отпадане от училище и ограмотяване на неграмотни и малограмотни възрастни роми.⁶⁴</p> <p>Правилник на НССЕИВ:</p> <p>5. Прилагане на разнообразни форми и програми за работа с деца с трудности и дефицити в обучението, и отпаднали от училище с цел тяхната реинтеграция.</p> <p>Сътрудничество с легитимни религиозни организации.</p> <p>Националният съвет за сътрудничество по етническите и интеграционните въпроси към Министерския съвет, наричан по-нататък „Националният съвет“, е координиращ и консултативен орган, който подпомага Министерския съвет в разработването и провеждането на държавната</p>

64 Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите (2012-2020). <http://www.nccedi.government.bg/bg/node/85> (accessed on 29 March 2021)

<p>Стимулиране на културен, междуетнически и междурелигиозен диалог и толерантност, както и по-ефективни усилия по отношение осигуряване на социално равенство и социално включване на уязвими групи (вкл. имигрантски общности).⁶⁵</p>	<p>политика по етническите и интеграционните въпроси.</p> <p>Националният съвет съдейства за сътрудничеството, осъществява координацията и провежда обществени консултации между държавните органи и юридическите лица с нестопанска цел на български граждани, принадлежащи към етнически малцинства, и други юридически лица с нестопанска цел, регистрирани по Закона за юридическите лица с нестопанска цел, които работят в областта на междуетническите отношения, защитата на правата на човека.</p> <p>Анализиране на възникналите и работа за недопускане на локални междуетнически и етносоциални конфликти</p> <p>Към областните управители се създават областни съвети за сътрудничество по етническите и интеграционните въпроси, наричани по-нататък „областните съвети“, като консултативни и координиращи органи, подпомагащи провеждането на политиката по етническите и интеграционните въпроси на областно ниво.</p> <p>С решение на съответния общински съвет в общините могат да се създават общински съвети за сътрудничество по етническите и интеграционните въпроси.⁶⁶</p>
--	--

От направеното сравнение е видно, че двата документа имат много общи допирни точки, като в случая с НССЕИДВ има и разработена организационна структура. Няма да анализираме доколко работи. Самият факт на нейното съществуване, при грамотно ръководство, би могъл да бъде полезен и за СПРТ.

65 Министерски съвет на Република България „Стратегия за противодействие на радикализацията и тероризма (2015-2020 г.)” <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=979> (accessed on 28 March 2021)

66 Правилник за устройството и дейността на Националния съвет за сътрудничество по етническите и интеграционните въпроси към Министерския съвет <http://www.nccedi.government.bg/bg/taxonomy/term/64>
<http://www.nccedi.government.bg/bg/node/109> (accessed on 07 September 2021)

ИЗВОДИ ОТ ГЛАВА ПЪРВА

1. Радикализацията в своето начало е естествен процес свързан със смяната на поколенията и с желанието на всяко следващо поколение да „подобри“ света по свой начин и не е непременно свързана с неприемливи нива на насилие и тероризъм, в частност.

2. Радикализацията е свързана с действителни или приети за действителни несправедливости и е тясно свързана както с обективни, така и със субективни фактори.

3. Радикализацията в един по-напреднал етап непременно се свързва с някаква идеология и с някаква организация, при което се получава съответното задълбочаване и усъвършенстване.

4. Определенията, приети на институционално равнище, са единодушни в това, че става въпрос за процес, водещ до насилие или тероризъм. Тероризмът в крайна сметка се преекспонира като финален завършек на радикализацията, докато всъщност е само едно от средствата за постигане на определени цели. Основната цел винаги е някаква революционна промяна.

6. Религиозните и етническите лидери имат предимство пред светските с това, че оперират с т.нар. „трансцендентални“ ценности, заложили в самата идея за общност, идентичност и божия воля. Предимството на религиозните лидери е, че те оперират позовавайки се на най-висшата власт – Бог, пред когото всички останали са незначителни и дори излишни. Светският и дори етническият лидер все пак трябва да покажат след определено време някакви подобрения в живота на хората, докато религиозният лидер не е задължен. При религиозния фанатик получаването на обещаната иначе приживе награда е оставено за след смъртта.

7. Линиите на фрактура в обществото и особено тези на етническа и религиозна основа са особено уязвими за външни въздействия и следва да са под непрекъснато наблюдение от страна на държавата с готовност за предприемане на необходими действия.

Глава II

**ПРОЦЕСИ И ПРИЧИНИ ЗА ВЪЗНИКВАНЕ
НА РАДИКАЛИЗАЦИЯ И ОТРАЖЕНИЕТО ИМ ВЪРХУ
НАЦИОНАЛНАТА СИГУРНОСТ**

1. Радикализация и насилие и връзката между тях

От хода на историята е видно, че радикализацията в своя положителен аспект е изиграла трансформираща роля в социално-политическата конфигурация на обществото и неговите институции. Следователно е възможно човек или група да обмислят радикални идеи, без всъщност да използват насилие. От друга страна, въпреки че не винаги има пряка причинно-следствена връзка между радикалните нагласи и използването на насилие, е вярно, че има определена връзка, тъй като едното е предпоставка за постигането на другото.

В негативния си аспект насилствената радикализация се характеризира с популяризирането на една идеология, както и на нейните цели, чрез насилие, страх и понякога съзнателно търсене на хаос. Въпреки че насилственият аспект се проявява в разнообразни идеологии – групи от крайно десни или крайно леви, националистически или сепаратистки групи, групи с религиозна мотивация, между другото – всички те съвпадат в напредването си към идеология, основана на насилствено действие: усещането за предразсъдъци по отношение на друга група, различна от вашата, делегитимизацията на институциите поради неспособността им да се справят с проблема и използването на насилието като единствено и върховно решение.

Според Федерико Аснар Фернандес-Монтесиносо, главен анализатор на Испанския институт за стратегически изследвания⁶⁷:

67 EL PAPEL DE LAS NARRATIVAS EN LOS PROCESOS DE RADICALIZACIÓN
FEDERICO AZNAR FERNÁNDEZ-MONTESINOS Analista Principal del Instituto
Español de Estudios Estratégicos (IEEE)[https://www.derechocambiosocial.com/
anexos/MISCELANEA/2020/radicalizacion.pdf](https://www.derechocambiosocial.com/anexos/MISCELANEA/2020/radicalizacion.pdf) (accessed on 26 September 2021)

Битките и войните, са комбинация от рационални, волеви и емоционални елементи, които се случват в съзнанието на боеца. Който се чувства по този начин, той е във война; и победен е този, който се е убедил в безполезността на продължаването на битката.

Победата или загубата също е вид чувство, за което свидетелстват усмихнатите снимки на онези, които ще действат като атентатори самоубийци. В крайна сметка войната е дейност на духа, в която решаващият елемент е волята, внушението. Тази дейност е по-сложна от обикновена насилствена дейност, тъй като кара човекът да избяга от физическото измерение, в което се развива и да се премести в емоционалния план. Това е акт на комуникация, в който физическото измерение, насилието, не е задължително съществено и има други параметри от обикновените, от които следва, че общите ефекти са различни от сбора от отделни актове.

2. Съвременната реалност – постистина и общества в постмодерния свят

Истината също е пространство на морала и всеки теоретично може да има своя собствена, без това да може или да трябва да окаже влияние, стига да се спазва действащата регулаторна рамка. Във всеки случай обществото като цяло изисква наличието на общи пространства на истината, което носи като последствие, че фрактурата на истината в крайна сметка причинява фрактура на обществото.

Обществата на XXI в. са сложни общества, с множество взаимовръзки. Следователно процесът на вземане на решение изисква много информация.

На теория всеки гражданин взема решения по обществени въпроси и въпроси, които го засягат лично. На практика, ако всички хора изучават със собствени средства сложните икономически, политически и етични факти, свързани с какъвто и да е въпрос, би било напълно невъзможно да стигнат до заключение по какъвто и да е въпрос. Правителството филтрира данните и да подчертава важните проблеми, така че нашето поле за избор да бъде сведено до практически пропорции.

Реалността може да има определени дози деформируемост и тълкуване, които липсват както на фактите, така и на данните, на

които тя може да бъде разложена. Въпреки това, тя може да бъде деконструирана и възстановена по значително по-различен начин. Светът е изправен пред манипулация, която е в основата на постистината и е ключова за развитието на повествованието, на наративата. Повествованието и разказите служат като отговор на подобни предизвикателства. Това са подбор от факти и гледни точки, които се използват, за да дадат основания и да оправдаят решенията, които вече са взети преди това. Не става въпрос за демонстриране на истинността или автентичността на нещо, а за убеждаване. Тоест разумът и емоцията, рационалното и ирационалното намират удовлетворение в повествованието в разказите.

Проверяемите данни и истории, колкото и да се интерпретират, са заменени от фрагментирани повествования, базирани на размит сюжет, който използва черно-бялата логика, за да поляризира политическото пространство и да се утвърди отново по въпроси, които не са ефективни опори на реалната политика и може да нямат нищо общо с нея. Новият изказ е изграден на кратка и шокираща реч, постистината и е преведена чрез емоционален език. Това служи за апелиране към гражданин, който поначало изпитва недоверие към класическите институции, които той счита за корумпирани.

2.1. Идеологиите в постмодерния свят

Този вид нова идеология подрежда фактите в абсолютно логична и съгласувана последователност, която започва от предпоставка, формулирана като аксиома и от нея извежда останалото, пристъпвайки към съгласуваност, която може и да не съществува в действителност, тъй като човешкото същество е несъвършено и противоречиво. Тези логики са подсилени от сюжетни теории или изкупителни жертви. Съвременните идеологии имат компонент на светските религии, и дори са изградени, както е в случая с джихадизма, върху идеологизация на религията и като може да се говори за светска ерес и даже за миленаристски тенденции.

Формули като интуиционизма, с която информационните пропуски се попълват според съвременната логика; или „адаптивното предпочитание“, което се състои в преосмисляне на фактите, които опровергават тенденцията, за да се поддържа тя. Разказа в действителност, макар и негласно, се основава на изключването на други

обяснителни възможности, върху които има мълчание. Не се опитва да разбере дали например има противоречие между идеала на свободата и този на равенството: той изключва като врагове онези, които поставят подобен въпрос ... желанието за изключване е дори типичен характер на идеологията, тъй като тя определя стандарта критерий за истинност, явна истина, която по същество се основава на скриването на трудности или теоретични и практически несъвместимости.

2.2. Тероризъм и дискурс

Ключът към тероризма се крие в дискурса, който служи като негов гръбнак. Идеологическото превъоръжаване се превръща във важно военно превъоръжаване. Случаят със салафизма е пример за това, което се отнася до джихадизъм. Центърът на тежестта на тероризма не е тероризмът, а дискурсът, на който той служи. И ако не се приключи с дискурса, няма да се приключи с тероризма, защото независимо колко терористи се неутрализират – това е необходимо действие, въпреки че не е окончателно – други ще излязат от разказа, за да ги заместят.

Това е кървава педагогика, изградена около проява на доверие и вяра в кауза, която контрастира на постмодерното и постхероичното общество, с епоха на слаби идеи и концепции. Насилствената смърт е изчезнала от нашите общества, с изключение на пътни произшествия, самоубийства или държавни репресии. Парадоксално е, че процентът на самоубийствата в западните страни е 10 до 20 пъти по-висок от процента на убийствата. Буржоазно време, в което не е обичайно да убиваш или умираш за нищо, а само да живееш възможно най-добре. В тази рамка даването на живот за дадена кауза и способността да се отнеме или да се направят и двете едновременно, с катарзиса, който това предполага, са елементи, които поради радикалния си характер парадоксално допринасят за легитимността на каузата.

2.3. Наративите като средство за генериране на насилие

Разказите не описват реалността, а я създават и генерират етичното пространство, което прави възможно насилието. В крайна сметка това е символично насилие, с чието медийното отразяване е ударено по линиите на фрактура, по шевовете на обществото, в точ-

ки, в които историята и опитът от миналото са станали умножители на болката, несигурността и тревожността и са напълно идентифицирани от терористите.

Наративите поради своята простота имат предимство от гледна точка на политическата комуникация. Самият тероризъм е само кървав разказ. Във фрагментирана среда, която включва несигурност, объркване и промяна, разказите са капитал, тъй като служат за групиране около тях на население, което е обект и цел на такава борба. Умственият контрол, който се постига с наративата, кара онези, които влизат в нея, да влязат по този начин във все по-взискателна спирала, която не могат да напуснат, насърчавайки цял процес на радикализация, който може да ги накара да преминат от едно действие към друго по-сериозно и да завършват в използването на самото насилие. Мирът не може да бъде изграден само с края на насилието, но се основава и на края на разказите, които служат за неговото оправдание.⁶⁸

И ето един пример за „наратива“, която стъпка по стъпка освобождава „кандидат радикала“ от морални скрупули и задръжки обяснявайки правилата за взимане на решения основани на подбора на средства и ориентирани към една единствена цел – победата. Сол Алински, на когото принадлежи въпросната наратива, не е само теоретик, той е преди всичко практик. Конфликтът в неговата книга „Правила за радикали“ е описан като сблъсък между имащи (естаблишмънт) и нямащи (радикали и революционери)⁶⁹. Както при повечето случаи в една такава конструкция имената на противниците могат да се сменят с каквито се прецени по целесъобразност и схемата неизменно ще продължи да работи.

„Революцията винаги е напредвала с идеологическо бойно копие, точно както статуквото е вписало своята идеология на своя щит. Целият живот е партиен. Няма безпристрастна обективност.

68 EL PAPEL DE LAS NARRATIVAS EN LOS PROCESOS DE RADICALIZACIÓN FEDERICO AZNAR FERNÁNDEZ-MONTESINOS Analista Principal del Instituto Español de Estudios Estratégicos (IEEE)<https://www.derechoycambiosocial.com/anexos/MISCELANEA/2020/radicalizacion.pdf> (accessed on 26 September 2021)

69 RULES FOR RADICALS A Practical Primer for Realistic Radicals SAUL D. ALINSKY RANDOM HOUSE New York ISBN: 0-394-44341-1

Революционната идеология не е такава ограничени до конкретна ограничена формула. Това е поредица от общи принципи.

Каква идеология, ако има такава, може да има организатор, който работи в и за свободно общество? Предпоставка за идеология е притежаването на основна истина. Например, един марксист започва с основната си истина, че всички злини са причинени от експлоатацията на пролетариата от капиталистите. От това той логично преминава към революцията за прекратяване на капитализма, след това към третия етап на реорганизация в нов обществен ред или диктатурата на пролетариата и накрая последният етап – политическият рай на комунизма. Християните също започват с основната си истина: божествеността на Христос и тристранната природа на Бог. От тези „основни истини“ изтича идеология стъпка по стъпка.

2.4. Съвременният политреализъм и етиката на неговите цели и средства

Политическите реалисти виждат света такъв, какъвто е: арена на политиката на властта, движена предимно от възприеманите непосредствени лични интереси, където моралът е риторична обосновка за целесъобразни действия и лични интереси.

Първият въпрос: „Оправдава ли целта средствата?“ е определен като безсмислен. Истинският и единствен въпрос относно етиката на средствата и целите е формулиран като: „Оправдава ли тази конкретна цел това конкретно средство?“

Животът е историята на средствата и целите. Винаги, когато става дума за социална промяна, възниква въпросът за средствата и целите. Човекът на действието разглежда въпроса за средствата и цели в прагматичен и стратегически план. Той няма друг проблем; той мисли само за действителните си ресурси и възможностите за различни избори на действие. Той пита за цели само дали са постижими и си заслужават цената; означава, само дали ще работят.

Представени са няколко правила, отнасящи се до етиката на средствата и целите: първо, че загрижеността на човека за етиката на средствата и целите варира обратно на личния интерес на човека по въпроса. Загрижеността на човека за етиката на средствата и целите варира обратно в зависимост от разстоянието от мястото на конфликта.

Второто правило на етиката на средствата и на целите е, че

преценката на етиката на средствата зависи от политическата позиция на тези, които издават присъдата.. В процес на конфликт нито един от главните герои не се интересува от никаква стойност, освен от побе-дата. Това е живот или смърт.

Третото правило на етиката на средствата и целите е, че във войната целта оправдава почти всички средства. Споразуменията в Женева относно правилата за третирането на пленници или използването на ядрени оръжия се спазват само защото врагът или неговите потенциални съюзници могат да отвърнат реципрочно.

Петото правило на етиката на средствата и целите е, че загрижеността за етиката се увеличава с броя на наличните средства и обратно. За човека на действие първият критерий при определяне на средствата за използване е да се прецени какви средства са на разположение. Прегледът и изборът на налични средства се извършва на пряка утилитарна основа – ще работи ли? Моралните въпроси могат да възникнат, когато човек избере измежду еднакво ефективни алтернативни средства. Но ако човек няма лукса на избор и притежава само едно средство, тогава етичният въпрос никога няма да възникне; автоматично самотното средство се надарява с морален дух. Обратно, сигурната позиция, в която човек има избор на редица ефективни и мощни средства, винаги е придружена от онази етична загриженост и спокойствие на измамата.

Шестото правило на етиката на средствата и целите е, че колкото по-малко важна е целта, която се желае, толкова повече човек може да си позволи да се ангажира с етична оценка на средствата.

Седмото правило на етиката на средствата и целите е, че като цяло успехът или провалът са фактор, определящ етиката. Преценката на историята до голяма степен зависи от резултата от успех или провал, тя изписва разликата между предателя и патриотичния герой. Не може да има такова нещо като успешен предател, защото ако някой успее, той става баща-основател.

Осмото правило на етиката на средствата и целите е, че моралът на дадено средство зависи от това дали средствата се използват в момент на предстоящо поражение или предстояща победа. Същите средства, използвани с привидно гарантирана победа, могат да бъдат определени като неморални, докато ако бяха използвани при

отчаяни обстоятелства за предотвратяване на поражението, въпросът за морала никога нямаше да възникне. Накратко, етиката се определя от това дали човек губи или печели. От началото на времето убийството винаги се е считало за оправдано, ако е извършено при самозащита.

Деветото правило на етиката на средствата и целите е, че всяко ефективно средство автоматично се оценява от противниците като неетично.

Десетото правило на етиката на средствата и целите е, че правите каквото можете с това, което имате и го обличате с морални дрехи. В областта на действието първият въпрос, който възниква при определянето на средствата, които ще бъдат използвани за конкретни цели, е какви са наличните средства. Това изисква оценка на силните страни или ресурсите, които могат да бъдат използвани.

Така стъпка по стъпка отпадат като ненужни и даже вредни всички морални задръжки и става безпощадно ясно, че борецът за „Великата цел“ се нуждае само от съответното ресурсно обезпечение за да започне делото си. Ако има армия – воюва, ако има взривни вещества – прави терористични актове, а ако няма – прави пакости в областта на саботажа и евтиния тероризъм. Жертвите са само неприятни подробности по пътя към победата на... каквото и да е.

2.5. Формулиране на целите

Единадесетото правило на етиката на средствата и целите е, че целите трябва да бъдат формулирани в общи термини като „Свобода, равенство, братство“, „За общото благосъстояние“, „Преследване на щастието“ или „Хляб и мир“. По-рано беше отбелязано, че мъдрият човек на действието знае, че често в потока от средства за постигане на целите, нови цели и неочаквани цели са сред основните резултати от действието. От Гражданската война, водена като средство за запазване на Съюза, идва краят на робството.

В тази връзка трябва да се помни, че историята се състои от действия, при които единните цели водят до други цели. Многократно научните открития са резултат от експериментални изследвания, посветени на цели или цели, които имат малка връзка с откритията. Работата по привидно незначителна практическа програма може да доведе до обратна връзка на основни творчески основни идеи.“

3. Религиозно мотивиран насилствен радикализъм и неговите характеристики

Горепосочената система на правила за поетапно освобождаване от морални задръжки с леки замени на някои термини би могла да се използва за всяка радикална, революционна, терористическа или друг вид насилствена организация. Същевременно религиозно мотивиран насилствен радикализъм има и допълнителни особености.

3.1. Жертвоприношението като основен ритуал

Основна характеристика на религиозните практики е ритуалът за извършване на „жертвоприношения“, при който живо същество (за предпочитане чисто и невинно) трябва да се предлага на боговете. Терористичната виктимизация често се възприема от терориста като „жертва“. Жертвата може да се състои в невинни хора от лагера на противника или на терорист, който да се самоубие сред групата на „виновни“ врагове. В този случай той вижда себе си като мъченик. Това измерение на мъченичеството го свързва с дейността, която някои учени разглеждат като най-фундаменталната форма на религиозност: жертвоприношението. Това е обред на унищожаване, който се среща по забележителен начин почти във всяка религиозна традиция в света. Терминът подсказва, че самият процес на унищожаване е духовен, тъй като думата идва от латинския, *sacrificium* „освещаване“. Това, което прави жертвоприношението толкова важно, е не само това, че включва убийство, но и това, че по ироничен начин се счита за облагородяващо. Унищожаването се извършва в религиозен контекст, който превръща убийството в нещо, считано за положително. По този начин, както всички религиозни образи на жертвоприношение, мъченичеството предоставя символи на насилие от по-широката рамка на реда, който религиозният език осигурява.

През 1968 г. никоя международна терористична група не може да бъде класифицирана като несекулярна, през 1980 г. 2 от 64 групи могат да бъдат класифицирани като несекулярни, 1992 г. 11 от 48 терористични групи са били религиозни 1994 г. 16 от 49 терористични групи бяха религиозни, 1995 г. 25 от 58 активни групи в международни терористични организации бяха предимно религиозни по характер или мотивация.

Днес групи от „невинни“ човешки същества от вражеския

лагер (напр. ученици) се предлагат на свещената кауза, с или без терористът да рискува живота си. Жертвата обикновено се прави, за да се угоди на бога и да благоприятства каузата му. Но понякога пламенният вярващ също очаква да бъде възнаграден. Ислямски самоубиец може да очаква като награда за своето „мъченичество“ да се събуди в рая със 72 чернооки девизи, които чакат да се омъжат за него. Религиозната рационализация на терористичните актове изглежда е ефективна за „истинския вярващ“. Нарушенията на правата на човека са „оправдани“ в името на един призван „божествен закон“, който замества законите, създадени от човека и които могат да придадат на брутално насилие „свещен“ характер и да издигнат клането на неверници до „свещена война“. Подобно пречупване на нечовешки действия в съзнанието на терориста към героични дела представлява „отбрана“ или „механизъм за неутрализация“, което превръща действителното убийство във възприемана жертва.

Религиозните групи често твърдят, че притежават абсолютна истина, докато тези извън групата все още не са виждали „светлината“ или са част от силите на „тъмнината“. Много актове на насилие, които считаме за „неморални“ като средство за постигане на цел, са с оглед на религиозния или идеологически мотивиран терорист, оправдани от абсолютната цел, за която терористът се бори. Игал Амир, убиецът на министър-председателя на Израел Ицхак Рабин, твърди, че е действал „по Божии заповеди“. Това е „престъпление на подчинение“, като неизказаното намерение е, че изобщо не е престъпление, когато се изпълнява волята на Бог. С индивидуалната виновеност, отстранена от религиозните оправдания, убийството вече не е убийство, а жертва. С подобна трансформация на човешките ценности терористът вярва, че е придобил моралното високо равнище, от което се нуждае, за да защити неоправданите – непровокирани атаки срещу цивилни, вземане на заложници и убийства на затворници – основните видове терористични виктимизации.

3.2. Някои причини за религиозния тероризъм

На първо място, трябва да се има предвид, че е повечето религиозни практики са мирни. В исторически план религията често е била механизъм за контрол на определени потенциално вредни човешки импулси, по-специално тези, отнасящи се до сексуалността

и насилието. За съжаление, това често се ограничава до „в групата“, а не до насилие между групите. Необходими са допълнителни фактори, за да се слоят религията с политическо насилие. Бедността на хората (не непременно на терориста, който се идентифицира с тях), социалната несправедливост и държавните репресии често са посочени като основни причини за бунтарския тероризъм. Те могат да подтикнат хората към миграция, бунт, престъпност, самоубийство или религиозен плам. Терористичното изкушение често е комбинация от някои или от всички тях. Миграцията е към райа, бунтът е срещу статуквото, използваният метод, който обикновено се счита за престъпен, като самоубийството, предшествано от убийството, е едно от средствата и религията предлага оправдание. Дихотомията „ние срещу тях“, характерна и за други участници в ескалиращ конфликт, се превръща в „космическа война“ между „силите на злото“ и „силите на доброто“, между оскверненото и свещеното.⁷⁰

3.3. Фактори, повишаващи вероятността за обръщане към тероризма

Един набор от фактори постоянно повишава вероятността хората от дадена страна да бъдат вплетени в тероризма, а именно, потискането на гражданските свободи и политическите права, включително свободата на печата, свободата на събиране и демократичните права. Когато ненасилствените средства за протест са ограничени, изглежда, че тогава някои хора са по-склонни да се насочат към терористични тактики. Ако благоприятните икономически обстоятелства действат по някакъв начин за намаляване на тероризма, това е чрез повишаване на вероятността дадена страна да поддържа граждански свободи и политически права. Но има много примери за държави с нисък жизнен стандарт, които предоставят на своите граждани граждански свободи и политически права, и достатъчно примери за богати страни (като Саудитска Арабия), които

70 To cite this article: Alex P. Schmid (2004) FRAMEWORKS FOR CONCEPTUALISING TERRORISM, *Terrorism and Political Violence*, 16:2, 197-221, DOI: 10.1080/09546550490483134 To link to this article: <https://doi.org/10.1080/09546550490483134> стр. 205-212. (accessed on 30 April 2021) *Terrorism and Political Violence* ISSN: 0954-6553 (Print) 1556-1836 (Online) Journal homepage: <http://www.tandfonline.com/loi/ftpv20>

ограничават гражданските свободи и политически права, за да стане ясно, че повишаването на жизнения стандарт само по себе си не е достатъчно за намаляване на риска от тероризъм.

Редица световни лидери и изтъкнати мислители създадоха връзка от лошите икономически условия и липсата на образование до избухването на тероризма.

В действителност икономическите лишения имат обратния ефект на предвижданията на популярният стереотип в анализите на национално ниво: международните терористи е по-вероятно да идват от страни с умерен доход, отколкото от бедни държави.

3.4. Бедност и тероризъм – (не)съществуващата връзка?

Има много малка емпирична подкрепа за връзка между бедността и тероризма. Всъщност е забележително, че толкова много видни, добронамерени световни лидери и учени биха извлекли тази връзка, без да имат емпирична основа за това. Множество доказателства сега показват, че всяко въздействие на образованието и бедността върху тероризма е косвено, сложно и вероятно доста слабо.

Може да се твърди, че икономическите условия все още имат значение за предлагането и че макар терористите да не са извлечени непропорционално от редиците на неграмотните и бедните, те все пак са мотивирани от неравенство в техните общества или от бедността на своите сънародници.

Самите терористи не са склонни да изтъкват икономическите фактори в собствената си реторика. Например, в касета, излъчена по арабския телевизионен канал Ал Джазира, човек, за който се смята, че е Мохамед Сидик Хан, лидерът на атентатите в Лондон на 7 юли 2005 г., казва: „Аз и хиляди като мен изоставят всичко заради това, в което вярваме. Нашата мотивация за ръководство не идва от материални ценности, които този свят може да предложи“. В това изявление той изрично признава, че действията му и на неговите терористи не са обусловени от техните икономически обстоятелства, въпреки че човек трябва да е наясно, че неговата клетка представлява само много малка извадка. Може също така да се отбележи, че нападателите в Лондон на 7 юли не изглеждат особено бедни. Хан продължава в тази лента, за да описва мотивацията си като форма на отмъщение за дейностите на Запада. Тук има модел, който се на-

блюдава от време на време: въпреки че тези, които имат по-нисък социално-икономически статус или по-ниско образование, могат да имат по-ниски възможни разходи за участие в тероризъм, хората с по-ниски доходи дават приоритет на материалните печалби пред идеологическите цели, може би от необходимост.

3.5. Образование и тероризъм

Друго важно доказателство, което трябва да се вземе предвид, идва от проучвания на общественото мнение. Тероризмът не се проявява във вакуум. Общностите, от които възникват терористите, са от значение, а ценностите и възгледите на различните сегменти от тези общности също са от значение. Проучванията на общественото мнение могат да помогнат за идентифицирането на тези ценности и възгледи.

Един от зададените въпроси е: „Ами самоубийствените атентати, извършени срещу американци и други западници в Ирак? Вие лично ли вярвате, че това е оправдано или не е оправдано?“

Нивото на образование варира от липсата на официално образование – което в някои от страните, като Пакистан, се отнася за много голяма група – до университетско образование. Мащабите на тези класации са важни. В Йордания положителните отговори на този въпрос варират от около 62% до над 70%, в зависимост от образователното ниво на респондентите. В Турция, страната, за която броят на анкетиранияте от университети е най-голям, мащабът достига само до около 34 процента, казвайки, че тези атаки са оправдани. В Пакистан мащабът варира от 35% до 60%.

Както се оказва, хората с по-високо ниво на образование като цяло са по-склонни да твърдят, че самоубийствените атаки срещу американци и западници в Ирак са оправдани. В Йордания и Пакистан моделът не е монотонен, но изглежда намалява на ниво университет; но това доказателство със сигурност не показва, че необразованите или тези, които са слабо образовани, са били повече привърженици на подобни атентати. Друга важна констатация от тези данни е, че тези, които имат по-ниско образование са по-склонни да отговорят на „без мнение“, когато им бъдат зададени въпроси като тези. Това може да доведе до подценяване на процента, който казва, че самоубийственият атентат е оправдан в по-ниско образованите групи, но моделът все още е очевиден в разликата между

онези, които казват, че е оправдано, и тези, които казват, че не е, и прекомерния брой на „Няма мнения“ също трябва да се отрази на процента, които казват, че не е оправдано. Допълнителните въпроси, които задават конкретно за самоубийствените атаки срещу Израел, а след това и за самоубийствените атаки като цяло или атаките, предназначени да защитят исляма, обикновено показват същия модел.

Трябва да се има предвид, че студентите често са най-радикализираният сегмент в обществото. ...тези студенти са на възраст 18 и повече години, както и предимно студенти от колежи.⁷¹

Мъжете които пристигали за обучение в Афганистан през 90-те години на миналия век не били бедни хора претърпели провал своето общество като група те представлявали огледало на младите египтяни които формирали терористичните групи изучавани от Ибрахим в началото на 80-те години. Повечето от бъдещите бойци на Ал Кайда произхождали от средната или висшата класа и почти всички били от здрави семейства повечето от тези хора имали университетско образование със силно изразени предпочитания към естествените инженерните науки малко от тях идвали от религиозни училища. Всъщност мнозина получили образованието си в Европа или в САЩ, А някои от тях говорили пет или шест чужди езика те не показвали признаци на умствено разстройство много от тях дори не били особе-но религиозни когато се записали за участие в джихад.

Онова което било общо и всички новопостъпили членове освен изисканото и възпитание космополитния им произход образованието познанията и по чужди езици и компютърните умения бил фактът че те не идвали от родните си страни почти всички се присъедини към Джихада в друга страна различна от онази в която са били отгледани те били алжирци които живеели в емигрантските общности в Франция мароканци в Испания или йеменци в Саудитска Арабия.⁷²

71 **Alan B. Krueger.** What Makes a Terrorist Economics and the Roots of Terrorism.pdf. Krueger, Alan B. What makes a terrorist : economics and the roots of terrorism : Lionel Robbins lectures / Alan B. Krueger. p. cm. Book is based on three lectures given by author as part of the distinguished Lionel Robbins memorial lecture series at the London School of Economics and Political Science, February 2006. Includes bibliographical references and index. ISBN 978-0-691-13438-3 (hardcover : alk. paper).

72 **Лорънс Райт,** Ал Каида и пътят към 11 септември, ИК „Прозорец“ ЕООД 2007, ISBN: 978-954-733-536-3, стр. 462-468.

Членовете на Хизбула всъщност имат малко по-нисък процент на бедност от ливанското население: 28 процента срещу 33 процента. Данни за биографиите на загинали членове на Хизбула показват, че са били по-добре образовани: 47 процента са имали средно или висше образование срещу 38 процента от ливанското население. Членовете на Хизбула също изглеждат по-млади, на възраст от 15 до 38 години.

Проучване на членството в израелска терористична организация, наречена Гуш Емуним (Gush Emunim), което означава „Блок на верните“. Това е фанатична религиозна организация, която е била активна в началото на 80-те години. През 1980 г. тя се е опитала неуспешно да взриви джамията Al-Aqṣā в Ерусалим Групата също е отговорна за убийствата на няколко кметове на Западния бряг.

Гуш Емуним е включвала инженери, учители, компютърен програмист, географ и боен пилот; нейните членове изглежда, че са извадка от професии, представителни за висшия социално-икономически статус.⁷³

Саад Един Ибрахим⁷⁴ изучавал политическите затворници в Египет през 70-те години на миналия век. Според неговите изследвания повечето от ислямистите били млади хора от селата дошли в града за да учат. Много от тях били синове на правителствени служители от средно равнище. Били амбициозни предпочитали да се занимават с наука и техника, където се приемат най-способните студенти. Това не били отчуждените маргинализирани младежи които един социолог би очаквал да види. Вместо това, пише Ибрахим, те са пример за египетските младежи ако те са с нещо нетипични това е, че те са над средното ниво на своето поколение.⁷⁵

73 **Alan B. Krueger.** What Makes a Terrorist Economics and the Roots of Terrorism. pdf. Krueger, Alan B. What makes a terrorist : economics and the roots of terrorism : Lionel Robbins lectures / Alan B. Krueger. p. cm. Book is based on three lectures given by author as part of the distinguished Lionel Robbins memorial lecture series at the London School of Economics and Political Science, February 2006. Includes bibliographical references and index. ISBN 978-0-691-13438-3 (hardcover : alk. paper)

74 Саад Един Ибрахим е виден египетско-американски социолог и активист за правата на човека и демокрацията. Berkley Center for Religion, Peace and World Affairs People – Saad Eddin Ibrahim <https://berkeleycenter.georgetown.edu/people/saad-eddin-ibrahim> (accessed on 28 Septem 2022).

75 **Лорънс Райт.** Ал Каида и пътят към 11 септември, ИК „Прозорец“ ЕООД 2007, ISBN: 978-954-733-536-3, стр. 93

Изглежда, че заможните и по-добре образовани са привлечени към крайни позиции, както се вижда в проучванията на общественото мнение. Тези, които са по-слабо образовани, е по-вероятно да кажат, че нямат мнение. Тези, които са по-добре образовани, също са по-склонни да участват в политиката. Хората, които са по-добре образовани и печелят по-висок доход, имат по-високи възможни разходи за участие в политически начинания. Хората, които имат по-високо ниво на образование, придобиват по-лесно и по-евтино информация. Изглежда също имат по-голямо доверие в своите мнения и това може да доведе до екстремизъм.

От страна на търсенето терористичните организации предпочитат да имат висококвалифицирани лица за извършване на терористични действия, предвид високите разходи при провал. При извършването на терористични атаки се изискват повече умения, отколкото обикновено се оценява. Двата атентата в Лондон през юли 2005 г. предоставят казус за добре изпълнен срещу лошо изпълнен терористичен заговор. Втората атака се оказва провал, тъй като е извършена от хора, които са по-малко образовани от тези, които са организирали първата атака.

Що се отнася до международния тероризъм, терористът трябва да остане незабелязан в чуждото общество. Напълно логично е онези, които организациите избират за важни и международни мисии, да бъдат по-добре образовани и по-вероятно да произхождат от по-висок социално-икономически статут. В по-голямата си част терористите не са хора, които нямат за какво да живеят. Напротив, те са хора, които вярват в нещо толкова силно, че са готови да умрат за него. Установяват, че инженерите са свръхпредставени в насилствени ислямистки групировки на тероризма като пазар с предлагане и търсене. Индивидите предоставят своите услуги на терористични организации или в малки групи, или сами. Терористичните организации набират, обучават и разгръщат терористите.

Групите, които изискват услугите на терористите, правят това, за да отговорят на политически оплаквания и те често са доста стратегически в избора си на методи, цели и време. Хората, които са готови да се жертват за кауза, имат разнообразни мотиви. Ако се обърнем към една мотивация и по този начин намалим един източ-

ник от страна на предлагането (например чрез намаляване на бедността), остават други мотиви, които ще подтикнат други хора към терор. Организацията е доста еластична в този смисъл изглежда, че терористичните групи са способни на замяна на хора от различен произход за извършване на различни терористични атаки. Има смисъл да се съсредоточавам върху търсенето, например като деградираме финансовите и техническите възможности на терористичните организации и енергично защитаваме и насърчаваме мирни средства за протест, така че да има по-малко търсене на реализация чрез терористични тактики.

Трябва се признае, че макар липсата на образование и приходи да не са важни основни причини за тероризма, те могат да бъдат част от решението. Едва ли те някога ще представляват прекалено важна част от решението, но въпреки това е важно да се подобри образованието и да се намали бедността по целия свят. Нищо, казано за тероризма не трябва да промени това мнение.

Ако образованието трябва да бъде част от решението, важно е да се концентрираме върху съдържанието на образованието. Простото увеличаване на годините на училището със същата учебна програма, която съществува сега, няма да подобри ситуацията. Всъщност, подобен подход може да доведе до засилен екстремизъм. Изследванията са необходими, за да се определи кои учебни области и учебни материали водят до по-голяма толерантност и уважение към ненасилствените форми на протест, а не до произвол и екстремизъм. Извличането на фалшива връзка между бедността и тероризма може да бъде опасно.

Неправилното свързване на бедността с тероризма може да бъде контрапродуктивно за усилията за намаляване на първото, дори когато се сблъскваме с второто.

3.6. Основни тенденции в целеполагането на тероризма

Целта на тероризма е да постигне по-нататъшни политически цели, като например да накара окупационна армия да се оттегли, да повлияе на резултата от изборите или да замени автократията с теократия. Посявайки страх сред населението и може би пораждайки чувство на безсилие или гняв към конкретна политическа партия, терористите могат да накарат избирателите да изберат ново прави-

телство или да натиснат съществуващо правителство да промени политиката си. Това вероятно е причината тероризмът да е насочен към демократичните страни по-често от автократичните.

Демокрациите са по-отзивчиви към обществените настроения. Със сигурност може да се измислят някои примери за ефективни успехи от гледна точка на терористите. Например, атентатите в Мадрид на 11 март 2004 г. и лошо отработената реакция на испанското правителство много вероятно са причинили поражението на това правителство на общите избори, проведени три дни по-късно.

Анализът на ефективността на тероризма за промяна на политическите резултати е допълнително замъглен, тъй като терористичните организации може да не търсят незабавни изборителни цели. Например, терористична организация може да пожелае да въввлече дадена страна в дълъг, ожесточен конфликт, който да изтощи жизнените сили и волята на страната, или да я докара до някакъв мирен процес, вместо да доведе до промяна в гласуването за настоящата управляваща партия.

Въпреки това наличните емпирични доказателства предоставят редица примери за случаи, в които тероризмът е повлиял на политическите предпочитания и резултатите от изборите. Следователно заключението, че тероризмът при определени условия може да постигне политически цели, заслужава сериозно обмисляне.

Терористите са предимно „мотивирани от геополитически несправедливости“. Те стават фанатици, готови да пожертват невинни цивилни (а понякога и самите тях), защото пламенно желаят да премахнат причините за това недоволство, реално или възприемано, и защото гледат на тероризма като на най-доброто или единствено средство за това. Има безброй причини, поради които хората имат оплаквания и недоволства. Някои са националистически, някои са териториални, някои са религиозни, някои са екологични и т.н. Вероятно затова бедността и другите „обичайни заподозрени“ вършат толкова лоша работа при прогнозирането на участие в тероризма.

Няма нито една стандартна жалба повече, отколкото има един стандартен профил на терорист. Екстремистите, които са готови да се жертват за някаква кауза, вероятно съществуват при всяко голямо население. По тази причина може да се твърди, че предлагането

на терористи е доста еластично. Премахването на един възприет източник на оплакване не изключва, че все още има други, които желаят да преследват своите конкретни цели и решават своите оплаквания по насилствен начин. Ограниченият „ресурс“ е броят на терористичните организации, способни да насочат екстремистите към извършване на терористични актове. Това, което създава терорист, е наличието на човек с фанатичен ангажимент да се бори срещу определен проблем, съчетано с усещането, че има малко алтернативи, различни от тероризма за удовлетворяването на евентуален успех, и наличието на терористична организация или клетка, желаеща да екипира и разгърне потенциалния терорист.⁷⁶

Размерът на организацията може да има значение и за определящите фактори на тероризма от страна на предлагането. Ако терористичните организации са малки, те са склонни да се състоят от елитите, които дълбоко ги е грижа за каузата. Те са първите, които се присъединяват. За да може движението да нарасне до определена точка, то трябва да набере по-широк набор от членове, защото наистина ангажираните вече участват. Отвъд определен размер, допълнителните новобранци са склонни да бъдат мотивирани повече от заплащане и по-малко от идеология; те може да са хора с по-ниска характеристика на социално-икономически статус. За да настъпи гражданска война, терористична или бунтовническа група трябва да достигне определен мащаб. В този случай организацията е съставена не само от онези, които вярват дълбоко в каузата, но и от наемници.⁷⁷

⁷⁶Alan_B._Krueger_What_Makes_a_Terrorist_Economics_and_the_Roots_of_Terrorism.pdf. Krueger, Alan B. What makes a terrorist : economics and the roots of terrorism : Lionel Robbins lectures / Alan B. Krueger. p. cm. Book is based on three lectures given by author as part of the distinguished Lionel Robbins memorial lecture series at the London School of Economics and Political Science, February 2006. Includes bibliographical references and index. ISBN 978-0-691-13438-3 (hardcover : alk. paper).

⁷⁷Alan_B._Krueger_What_Makes_a_Terrorist_Economics_and_the_Roots_of_Terrorism.pdf. Krueger, Alan B. What makes a terrorist : economics and the roots of terrorism : Lionel Robbins lectures / Alan B. Krueger. p. cm. Book is based on three lectures given by author as part of the distinguished Lionel Robbins memorial lecture series at the London School of Economics and Political Science, February 2006. Includes bibliographical references and index. ISBN 978-0-691-13438-3 (hardcover : alk. paper).

4. Социалният контекст като фактор за радикализация и тероризъм

Социалната среда играе ключова роля за улесняване на процесите на радикализация и решения за участие в терористични актове. Значението на социалните условия като джамии, младежки клубове и фитнес зали е повтаряща се тема в Доклада за атентатите в Лондон на 7 юли 2005 г. (House of Commons, 2006), който хипотезира, че „Менторите могат първо да идентифицират индивиди от по-големи групи, които могат да бъдат податливи на радикализация, след това ги „отглеждат” насаме в малки групи, докато хората не започнат да се хранят с радикализация на другия”.

4.1. Социални връзки и групово организиране

Социалните връзки предхождат идеологически ангажименти и комбинация от социална изолация и групово сближаване допринася за ескалиране на идеологията, въпреки че външните лица на непосредствената група може да са необходими, за да служат като “мостове” на терористичните организации за цели на обучение и ресурси. Това, което става очевидно, е, че жизнено важния компонент в процеса на превръщането в тероризъм е спонтанното групово взаимодействие с връстниците, а не планираното, систематично „промиване на мозъка“ и индоктриниране.

Освен това значението на спонтанното групово взаимодействие при липса на пряко влияние отгоре надолу се усилва от появата на отделни групи за самостартиране, които разчитат на Интернет и други свободно достъпни материали както за идеологическа, така и за оперативна информация, като по този начин отричат необходимостта от официални връзки с по-големи организации. Въпреки това признание, все още има нужда от по-подробно проучване на точния характер на възникващите терористични групи или клетки. Тъй като социалната структура (модел на взаимодействие между участници в мрежа) влияе върху възможностите и ограниченията на поведението, особено полезен начин за увеличаване на разбирането ни за тези групи е да се проучи тяхната структура.

Докато структурата на финалната група е интересна за изследване на оперативната функционалност, динамичните промени в структурата в хода на развитието на групата временно кореспонди-

рат с промените в индивидуалната и груповата психология. Следователно систематичният анализ на структурното развитие на тероризма ще повиши разбирането за психологията на радикализацията и поведението на тези групи, което от своя страна ще подпомогне стратегиите за борба с тероризма и интервенциите.

Тази продължаваща структурна групова стабилност би допринесла за развитието на еднакво стабилно чувство за групова идентичност, което в комбинация от все по-задълбочено усещане за по-широка колективна идентичност. Социалната структура и развиващата се идеология са ясно свързани и тази връзка помага да се обясни, както съответствието, така и радикализацията. В социално затворена среда се избягват алтернативни вярвания и влияния и след това на основание на простия факт, че човешката комуникация изисква нова информация и взаимодействията в такава среда не могат да останат в застой за дълго.

Това създава натиск към идеологически напредък, който вероятно ще бъде предприет, когато членството в групата е високо ценено. По този начин структурният и идеологически прогрес може да се успоредят помежду си и да създадат цикъл на радикализация: тъй като убежденията стават все по-екстремни, групата става по-изолирана и членството придобива по-голямо значение, така че ескалацията на вярванията е взаимозависима със структурна изолация и ескалация на ангажираността на групата. Това обаче предполага и увеличаване на натиска и необходимостта от изразяване на груповата идентичност.⁷⁸

В Испания от 178 лица, замесени в ислямския тероризъм, 9 от 10 се радикализират в компанията на други лица и в контакт с агент за радикализация. Радикализиращите агенти обикновено са роднини – 27,7% , приятели – 21,3% – или опитни индивиди – 38,3%. Последните обикновено се оценяват от общността, като идеологически наставници, особено ако са били задържани за тероризъм или в зона на конфликт. Всъщност 65,9% от задържаните в Испания

78 The Faces of Terrorism: Multidisciplinary Perspectives, Edited by David Canter © 2009 John Wiley & Sons Ltd. ISBN: 978-0-470-75380-4, Terrorist Networks and Small Group Psychology Sam Mullins.

между 2013 и 2016 г. са имали предишна връзка с агент за радикализация, който е бил заминал като чуждестранен боец, терорист. Във всеки случай симбиотичната комбинация от взаимодействия онлайн и лице в лице представлява най-честата форма на радикализация, както 52,7% от хората, задържани в Испания за дейности, свързани с Ислямска държава между 2013 и 2016 г.⁷⁹ Крайната цел на групата е не само да защитава или утвърждава ролята на своя колектив в обществото, а по-скоро да наложи на обществото определен модел – икономически, политически, етнически, идеологически или религиозен.

4.2. Социално-икономически фактори

Друг фактор, който се намесва в уравнението на мезо ниво, са социално-икономическите фактори. Въпреки че не може да се установи пряка връзка между насилствената радикализация и социалното или икономическото положение на хората, съществува определено ниво на зависимост между неравенствата и социалното недоволство. Като общо правило профилите в Испания, които са с много сходни данни на европейско равнище, са склонни да след-ват определен модел: младите хора – средно 31,6 години; мъже – 63,1%, въпреки че броят на жените се увеличава; по-ниска класа – проучване установи, че от 200 лица, участвали в ислямския тероризъм в Европа, 54% са принадлежали към по-ниски класи; с ниско образователно ниво – 59% са завършили гимназия; заемат нискоквалифицирани работни места под образователното си ниво и са радикализирани на самата национална територия – 73,8%. По същия начин, едно значително малцинство – 44,6% имат криминални досиета, обикновено за дребни престъпления, кражби, банди. Следователно друга релевантна област на радикализация, която се появява в резултат на наложените наказания са местата за изтърпяване на наказание – 6,7%. И накрая практически не се наблюдават случаи с психологически дисбаланс.⁸⁰

Процесът на насилствена радикализация възниква, когато лич-

79 NATURALEZA Y TIPOLOGÍA DE LA RADICALIZACIÓN LEILA SANT MASSARRAT RADICALIZACIÓN VIOLENTA: VÍAS PARA LA ACCIÓN PREVENTIVA© Sergio García Magariño/Dunia Donaires León (Coords.) ISBN: 978-84-18206-03-0

80 Ibid.

ните уязвимости отговарят на определена социална среда. Факторите варират в зависимост от конкретния случай, въпреки че във всички има поредица от натиски и съпротивления, както вътрешни, така и външни причини, които карат индивида да напредва в процеса на радикализация, докато насилственото действие най-накрая се извърши.

Тези фактори и променливи присъстват на индивидуално, групово и обществено ниво. В микросферата от всички фактори изпълва ролята на религията в процесите на радикализация, особено по отношение на тези групи с религиозна мотивация. Често тези хора, които са били радикализирани, идват от обстановки с ограничена религиозна практика и повърхностни познания.

Друг фактор, ключов на мезо ниво, е съществената роля на агента за радикализация за привличане и консолидиране на нови новобранци. Като цяло той е близък човек, дори член на семейството, който ръководи колективния процес и се грижи да създаде социална и емоционална зависимост на индивида от групата. Радикализацията е основен социален процес, в който слабостите на индивида се експлоатират и им се предоставя пространство, където те могат да канализират както своите фрустрации, така и своите надежди, заедно с други, които са убедени.⁸¹

4.3. Ролята на социалните медии

Салафитската тенденция, развита главно от имами, близки до саудитския и катарския режим, теоретично отхвърля пътя на джихадистите, считайки го за обречен на провал, въпреки че истината е, че проповядването на салафизма завършва до радикализация на много вярващи и следователно може да прерасне в използването на някакъв вид насилие.

Предвид лесния им достъп, анонимността, малкото правителствен контрол и бързината в използването и разпространението на информация, социалните медии се превърнаха в ключов аспект на джихадисткия тероризъм. С появата на „Ислямска държава“ социалните мрежи бяха използвани максимално, възползвайки се от всичките им форми за предаване на джихадисткото съобщение в мрежата (електронна поща, Facebook и Twitter профили, ин-тернет

81 Ibid.

сайтове като Ask.fm, отворени и частни блогове, форуми за дискусия, онлайн списания, онлайн видеоклипове и т.н.). Ислямска държава се стреми да набира млади хора и не само да се убият в търговски център или да нападнат самолет, пълен с пътници, но и лекари, медицински сестри, инженери, жени във фертилна възраст, за да увеличат населението и т.н.

С тази цел идеята за „западната война срещу исляма” умело се съчетава чрез интернет с опита на социалното изключване и дискриминация, на които младите европейски мюсюлмани са изложени ежедневно, така че да им кажат, вие също се чувствате разстроени и участвате в двубоя. Начин на действие, в който се използват големи технологични ресурси и професионализъм. Елементи, които по ирония на съдбата са неподходящи за организация, чиито идеали включват точно, борба и унищожаване на всичко, свързано със съвременността. Нов начин на действие, който ни изправя пред проблема с домашния тероризъм. Феномен с голяма сложност и поради това труден за предотвратяване и ликвидиране.

4.4. Вербуване на терористи – съвременни тенденции

Днес процесът на вербуване на терористи достига до повече хора и отнема по-малко време. Набирането на бойци може да бъде извършвано от три категории (наблюдатели, набирачи и фасилитатори), а любимите места за набиране са джамии, паркове или зони за отдых на младежи, асоциации, училища, фитнес зали, частни апартаменти, социални мрежи, затвори и центрове за младежи. Набирането офлайн, което продължава да бъде преобладаващо не изключва онлайн, като повечето са радикализирани в смесена среда, офлайн и онлайн.

От своя страна вербуваните в 66% са момчета на възраст между 15 и 35 години, много от тях принадлежащи към второ и трето поколение имиграция, произхождащи от страни като Мароко и Алжир. Не практикуващи мюсюлмани, които в даден момент са скъсали с традиционния ислям на своите родители, по-късно възприемали вариант със салафистки характер и силно войнстващи. Младите хора, запознати с новите технологии, които стават всеотдайни мюсюлмани и практикуващи, когато са потопени в процеса на радикализация. При жените възрастта е между 16 и 28 години, предимно

мароканки, а също и не практикуващи мюсюлмани. В тези случаи набирането се извършва чрез Интернет, така че те нямат офлайн „програмист“.

Всъщност има кампании на „Ислямска държава”, излъчвани от „сестри”, които вече са в Сирия и са насочени изключително към жени, на които им е предложен идиличен жизнен проект в Халифата. Място, където им се предлага уважение и начин на живот въз основа на установеното от шериата. И, разбира се, успехът, постигнат от Ислямска държава в достъпа до млади европейци чрез аудио-визуална култура, не може да се подценява, като вече представлява между 11 и 12% от мобилизацията на джихадистите. Младите хора, които не говорят арабски и при които се наблюдава и физическа промяна, докато протича процесът на радикализация.

Каква е ролята на жените в джихада? Традиционно основната роля, която трябва да играят тези жени, е тази на съпругите и майките, като по този начин се стремят да консолидират и разширят силата на Ислямска държава. Със сигурност има и случаи на самоубийствени атаки от жени, което отговаря на прагматични въпроси, тъй като успехът на самоубийствените атаки от жени е до четири пъти по-голям от тези, извършени от мъжете. Нападение от страна на жена винаги има превъзходно медийно въздействие. Действията на жените правят събитията по-силни и драматични, с по-голям капацитет за придвижване и генериране на паника сред населението, като по този начин постигат стратегическата цел да насочат световното мнение към каузата.

В момента обаче моделите на мобилизация и ролята на жените в джихадисткия контекст са променени. Въсъщност в резултат на ударите, които терористичната група претърпява или може да претърпи, е възможно жените да поемат по-активна роля на подкрепа в бъдеще, в крайна сметка да предприемат оперативни действия.

От 2004 г. повече от 700 души са задържани в Испания заради връзките си с джихадисткия тероризъм. Профилът на задържания в Испания джихадист съответства на този на мъж (83,1%) със средна възраст около 32 години, женен и с деца. В 89% от случаите познанията им за исляма и шериата са по-скоро елементарни, като 86,1% от задържаните са мюсюлмани по произход, докато 13,9% от слу-

чаите са преминали към исляма. Набирането офлайн представлява 28.9% от случаите, в сравнение с 18.4% онлайн, като повечето са радикализирани в смесена среда, офлайн и онлайн (52.7%). Саморадикализацията се наблюдава само в 19,7% от случаите, действайки като агенти за радикализация: активисти (38,3%), членове на семейството (27,7%), приятели (21,3%), религиозни водачи (8,5%), преподаватели (4,3%) и други (10,6%).⁸²

Що се отнася до жените, те вече представляват 17% от всички арестувани за джихадизъм. Преобладава испано-мароканската жена, живееща главно в градовете, където започват да се появяват тези от второ поколение; средната възраст е около 22 години и 50% от тях са несемейни, което се обяснява със задължението за сключване на брак, което се управлява в мюсюлманската култура; 18% от задържаните са били новоприели исляма; и няма саморадикализация, всички те го са го направили в рамките на клетки, групи или мрежи. Феноменът на самотния вълк няма женски колега.⁸³

5. Организации, идентифициращи се с насилствения ислямистки екстремизъм

Насилническият ислямистки екстремизъм има различни представителства като войнстващи джихадистки движения (Ислямска държава, Ал-Кайда и др.), които се класифицират като терористични организации, войнстващи ислямистки входни групи, gateway groups, (Hizb-ut-Tahrir, Sharia4Belgium и др.), улични прозелитистки /da'wah/ групи (Die Wahre Religion) и други групи като мюсюлмански застъпнически групи, хуманитарни организации, които сами не участват в насилие, но се застъпват за насилствен ислямистки екстремизъм.

Индивидите, които се присъединяват към войнстващите движения на джихадисти, са радикализирани, индоктринирани и социализирани в рамките на тези организации, изискващи строга дисциплина, лоялност и вялност. Тези организации извършват про-

82 EL TERRORISMO EN LA ACTUALIDAD: UN NUEVO ENFOQUE POLÍTICO CRIMINAL ANA ISABEL PÉREZ CEPEDA Directora. Universidad de Salamanca MIRIAM RUIZ ARIAS Coordinadora. Universidad de Salamanca Las sociedades paralelas como cantera del yihadismo Nieves Sanz Mulas стр. 261-267, ISBN: 978-84-9190-286-7

83 Ibid.

верки на сигурността на ангажираните новобранци и работят тайно в Европа и по-открито в конфликтни зони в чужбина. Някои организации приемат всякакви новобранци, докато други са по-избирателни и предпазливи.

Съществуват цели структури (екосистеми „Салафиджихади“) в градове с ключови лидери, проповедници, логистици, финансисти и вербовчици. Около тези командни структури са привържениците, които са радикализирани и вербувани в определени джамии, неформални молитвени домове, учебни кръгове, лекции, спортни клубове, училища и др. Войнстващите ислямистки входни групи имат екстремистки позиции по отношение на демокрацията, но като цяло не използват насилие. Често тези групи са транснационални. Някои твърдят, че те смекчават войнствеността на бъдещите джихадисти, които получават изход за своите оплаквания и неудовлетворения. Други твърдят, че те са врата за по-войнствено участие в други групи и че привържениците минават през тези организации. Тези групи организират например публични демонстрации под мотото „установяване на закон на шериата“. Груповата солидарност се засилва от реакцията на техните провокативни позиции.

5.1. Улични групи „da'wah“

Улични групи „da'wah“ прилагат техники на улично прозелитизиране и се използват за разпространение на корана и други религиозни материали. Също така понякога се използва от салафитите за преобразуване към исляма и да привличат таланти, които могат да бъдат допълнително вкарани в мрежата. Това е често срещана техника за застъпничество за участие и личен контакт. Убеждаването е фино, постепенно и безмилостно.

След като вербовчиците почувстват, че могат да вървят напред, те никога не спират. Те също така често организират футболни мачове и други социални събития, за да засилят чувството за принадлежност към своята идеология.

5.2. Фалшиви мюсюлмански застъпнически групи

Някои мюсюлмански застъпнически групи са създадени като противодействие на 11 септември и войната срещу тероризма. Тези групи са възприели подход за правата на човека за борба с реалните нарушения на правата на човека като незаконни арести, затвор и ин-

терни-ране (като Гуантанамо и др.). Под прикритието на застъпничеството за правата на човека тези групи също се стремят да подкопаят дейностите по превенция, на обществената полиция и борбата с тероризма. Тези групи влияят на местните общности и създават наратива на „съпротива” срещу усилията за борба с тероризма.

5.3. Фалшиви хуманитарни организации

Легитимните хуманитарни дейности имат важна роля в живота на мюсюлманите, тъй като те отговарят на легитимните благотворителни нужди на братята и сестрите мюсюлмани по целия свят. Мюсюлманите са естествено податливи на призива да даряват за хора, които се нуждаят, тъй като зекятът е един от петте стълба на исляма. Това се използва и от салафитски джихадисти, които прикриват дейностите си по набиране на средства. Невероятно трудно е да се разбере този вид незаконна дейност по набиране на средства, понеже той често се разпространява зад граница и извън ЕС.

5.4. Престъпност и терористична връзка

Престъпните банди могат да образуват път към дейностите на салафито-джихадистите. Участието в престъпността е разпространено в джихадистките среди. За някои това се превръща в опрощение за греховно минало, за други се превръща в защита и начин да избягат от проблемите. Салафи-джихадистите набират лица от престъпни мрежи и от банди в местните квартали. По същия начин те набират поддръжници и членове в затворите.

5.5. Легални и нелегални организации

Справянето с ислямисткия екстремизъм е балансиращ акт поради тънката линия между легални и незаконни организации. Въпреки че легалните организации може да не предизвикват насилствени действия, техните послания имат за цел да предизвикат поляризация и недоверие в обществото. Справянето с тази сложност е трудно, тъй като някои твърдят, че тези легални организации всъщност приютяват екстремистките елементи, докато други ги разглеждат като организации на портал към екстремизъм.

5.6. Джамии и нелегалните учебни кръгове

Джамиите обикновено не са места за набиране на терористи, но екстремистите могат да се събират в джамии неофициално, за да идентифицират потенциални новобранци и поддръжници. Тези

потенциални новобранци са помолени да се срещнат на друго място и след това да бъдат отглеждани в по-неофициални условия като кафенета, учебни кръгове в апартаменти (нелегални „джамии“) и организации на гражданското общество. Идентифицирането на хора е важно; те се разработват от радикализатори и след това се отделят, за да бъдат индоктринирани и радикализирани в малки проучвателни кръгове.

Радикални захранващи групи. Съществуват радикални „захранващи групи“, които действат открито, но не са насилствени по своя характер, които осигуряват входна точка за новобранци. Често те протестират провокативно срещу външната политика или преобладаващия ред, застъпвайки се за стриктно прилагане на ислямския закон, което от своя страна засилва вътрешната солидарност. Някои от тези групи имат транснационален характер, организирани около харизматични проповедници, които пътуват, за да съветват по стратегията и тактиката на тези групи.

Набирането на персонал се случва, тъй като нивото на обществена реакция и конфронтация може да бъде ожесточено от контрадемонстранти. Понякога тези захранващи групи действат чрез дейности на улицата, предназначени да идентифицират уязвимите младежи, които могат да бъдат радикализирани допълнително и да бъдат привлечени в дейности. Други групи действат под прикритието на правата на човека във връзка с антитероризма или стратегиите за превенция. Тези групи организират мероприятия и протестират срещу полицейските действия и усилията за превенция в общността, като ги обвиняват като организирано от държавата шпиониране на малцинствените общности. Често се организират социални и благотворителни мероприятия за повишаване на осведомеността около мюсюлманските затворници или конкретни случаи, свързани с борбата с тероризма.

Набирането в затвори може да бъде преобладаващо в зависимост от това как са организирани затворите или кой е настанен в затворите. Някои затвори са истински инкубатори за екстремизъм, тъй като радикализаторите вкарват престъпници в организацията. Осъждането на лишаване от свобода може да промени социално-духовните устои на човека и те могат да станат уязвими за радикалните вербовчици.

5.7. Ролята на жените

Ролята на жените в контекста на салафи-джихадистите с времето става по-забележима. В миналото джендър стереотипите са извеждали жените като пасивни наблюдатели и жертви, а не като активна поддържаща роля. Често тази погрешна характеристика произтича от факта, че жените рядко са извършители на насилие. Чрез тези нападения жените имат и мо-гат да придобият статут на мъченичество. Но жените често имат по-поддържаща роля, която позволява и улеснява джихада. Екстремистките лидери подчертават важната роля на жените като майки и съпруги.

Има случаи, когато жените играят важна роля за пропагандирането и разпространението на идеологията. Жените по-лесно достигат до други жени, за да подкрепят каузата на салафи-джихадистите, осигурявайки морална подкрепа и натиск от връстници, за да останат в границите на екстремизма. Жените са играли активна оперативна роля за събиране на средства и контрабанда на оръжие, пари и съобщения. Жените също имат решаваща роля в радикализацията и набирането на други жени. Тази дейност често се провежда онлайн чрез социални медии и чрез социални събития. Тази мобилизационна дейност често е била по-малко видима. Жените също се разглеждат като решаващи поради ролята им в отглеждането на децата според идеологията. Жените често поддържат близки социални кръгове и пътуват заедно. Някои от тях предполагат, че да станат екстремисти може да бъде еманципиращо, тъй като жените са по-способни да се освободят от клановата структура на семейството си и поведението, свързано с честта.⁸⁴

6. Феноменът „чуждестранни бойци“

Английският израз *foreign fighters*, който се отнася до „завърнали се бойци“, се е утвърдил като англицизъм, често използван в литературата.

⁸⁴ Factbook – Islamist extremism, December 2019 RAN FACTBOOK, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ranpapers/docs/ran_factbook_islamist_extremism_december_2019_en.pdf (accessed on 15 September 2021)

Правна дефиниция можем да извлечем от това, което беше посочено от Парламентарната асамблея на Съвета на Европа на 27 януари 2016 г., когато тя прие Резолюция, в която определи какво трябва да се разбира под чуждестранни бойци: „Мотивирани лица основно от идеология, религия и/ или родство, които напускат страната си на произход или обичайно местожителство, за да се присъединят към група, въввлечена във въоръжен конфликт.“

Преди това Съветът за сигурност на Организацията на обединените нации на 24 септември 2014 г. одобри поредната Резолюция, в която вече се посочва какво трябва да се разбира под чуждестранни бойци, „лица, които пътуват в друга държава, различна от страната им на пребиваване или произход с цел на извършване, планиране или подготовка за терористични дейности или участие в тях или да се даде или получи терористично обучение, включително във връзка с въоръжен конфликт.“

6.1. Религията като мотиватор при набиране на доброволци

Исканията, основани на „религия“, могат да включват един или повече от следните елементи: а) Религия като вяра (включително неверие); „Вярата“ в този контекст трябва да се тълкува така, че да включва теистични, нетеистични и атеистични вярвания. Вярванията могат да представляват убеждения или ценности за божествената или крайната реалност или духовната съдба на човечеството. б) Религията като идентичност; „Идентичността“ е по-скоро въпрос на принадлежност към общност, която наблюдава или отъждествява с общи вярвания, ритуали, етнически традиции, националност или предци, отколкото въпрос на теологични вярвания. Човек може да се идентифицира с определена група или общност; или може да има чувство за принадлежност към него или да бъде идентифициран от другите като част от него. в) Религията като начин на живот;

За някои хора „религията“ е жизненоважен аспект от начина им на живот и как те се свързват изцяло или отчасти със света. Тяхната религия може да се прояви в много дейности, като например носенето на отличително облекло или спазването на определени религиозни практики, включително честването на религиозните дати или спазването на хранителните изисквания. Такива практики могат да изглеждат тривиални за невярващите, но те могат да бъдат сърце-

вината на религията за тези, които са.

Поразително е, че дори когато от тази идеология равенството между мъжете и жените изрично се отхвърля и дори се възлага роля, в много случаи дори унижаваща жените, има значителен процент от чуждестранни бойци, представени от жени, които се изчислява на 16%. След това, което беше посочено досега, можем да се договорим за поправяне на някои бележки, които ни позволяват да конфигурираме профилите:

6.2. Чуждестранен боец – профил

Лице, което напуска страната си и се премества в друга държава или който от страната си на пребиваване се присъединява към група, обучава се и става терористична клетка по заповед на лидерите на тази трета страна. По време на пътуването той се стреми да се интегрира в проект на насилие и самоподготовката в неговото местоживеене му позволява да придобие допълнителни умения за терористична дейност. Търси място, където има война или бунт, с намерение да се интегрира чрез различни форми в борбата, като въоръжено участие или като подкрепа в каквато и да е степен на каузата. Основна мотивация са свобода на убежденията: мисълта, религия и съвест.

С преобладаване на радикализирани и изкривени религиозни вярвания, които оправдават насилието, но без да се отказва от съвременните технологии, характерни за най-модерните и цялостни аудиовизуални системи. Търсене на активно участие, като идеята за присъединяване към проект за насилие с религиозен идеал дава възможност за пълноценен живот, много различен от живота в техните страни на пребиваване. Това е промяна в живота и много пъти - от анонимност до главен герой. Смъртта не е проблем, както се случва в големите кинематографски продукции, където героите вече не се женят за жената-главен герой, а умират и биват заменени от други. Търсене на терористично обучение (пасивно или активно). Идеята да се върнат в своите страни на произход, за да променят реда според техните вярвания.

Следният профил на чуждестранния боец от ЕС може да бъде проектиран:• 6% са конвертити (променили религията си) (непотвърдена информация показва по-висок процент). Повечето нямат

придешен опит или обучение. Средна възраст: 18-29 години. Между 10-15% са жени. Семейните връзки са важен фактор. Известни са няколко случая на братя и сестри, които са пътували заедно или поотделно. Разнообразие от причини за преминаване към мястото на конфликт: идеологически причини, подкрепа за сирийското население, необходимост от принадлежност към общност или група, принадлежащи към кауза, социално или семейно недоволство, търсене на усещания, търсене на уважение, отмъщение, семеен натиск и т.н.

Първите бойци са заминали заради борбата срещу режима на Башар Асад, повече отколкото като опозицията срещу Запада; този факт обаче се променя с течение на времето до голяма степен поради достъпа и обмена на информация чрез социалните мрежи, което позволява формирането на по-лично усещане сред потенциалните чуждестранни бойци с цел да се пристъпи към действие. Бедността и ниското ниво на образование не са обясняващи фактори за определяне на профила на бойния състав.

Според Организацията на обединените нации, в момента около 30 000 души по целия свят се борят в конфликти извън тяхната страна на пребиваване.⁸⁵

Според информация от Европейската комисия, се изчислява, че между края на 2017 г. и през 2018 г., са се завърнали между 1200 и 3000 европейци, които са воювали в редиците на „Ислямска държава“ и в други клонове на „Ал Кайда“ в Ирак и Сирия.⁸⁶

Може да се каже, че има близо 5000 европейци, привлечени към редиците на „Ислямска държава“.... „Ислямска държава“ може да се похвали, че е успяла след няколко години да привлече повече от 25 000 бойци от повече от 90 държави. За сравнение – международните бригадите на джихадистите в Афганистан представляват около 20 000 бойци, включени в списъка за малко повече от десетилетие (1980-1992 г.). Този експоненциален ръст на броя на бойците се обяснява отчасти с географската близост на конфликта в Сирия,

85 Foreign fighters y libertad de creencias: ¿penalización de intenciones? Ricardo García García radicalización violenta: vías para la acción preventiva © Sergio García Magariño/Dunia Donaires León (Coords.) ISBN: 978-84-18206-03-0, стр. 35-45

86 Ibid.

но и с новите комуникационни умения и възможностите, предлагани от социалните мрежи.

Проучване, проведено през 2016 г., ни предоставя конкретни данни от различните страни на Европейския съюз, от които изглежда важно да се споменат някои от тях, по-специално в общия контекст на ЕС, Франция, Германия и Испания: Общо чуждестранни бойци:3922-4294; Завърнали се - 30%; Потвърдена смърт – 14%; жени – 17%; конвертити /новоприели исляма/ – 6-23% /⁸⁷.

6.3. Профил на терористите в Европа – примерът с Испания

От 2013 г., в съответствие с безпрецедентната международна терористична мобилизация, особено в Сирия и Ирак, се наблюдава изключителна трансформация на профила на терористите в Европа и в частност в Испания. От 120 задържани в Испания от 2013 г. до края на 2015 г. се очертава различен профил. Ендогенният компонент на тези хора е особено тревожен, тъй като, докато в предишния период не е имало национално участие, сега 45% имат испанско гражданство, а 40% са родени в Испания. От родените в Испания над 75% са го направили в Сеута или Мелила. Следващият град по важност във връзка с града на раждане на терористите е Барселона (5%). Следващата доминираща националност сред арестуваните и осъдени в този период е предимно мароканска. Останалите националности като тунзийска (5,2%) и алжирска (3,5%) са много по-ниски.⁸⁸

Друга отличителна черта на този период е включването на жените, намаляването на възрастта, наблюдението на големия брой семейни хора (особено сред мъжете) и по-големия брой новоприели исляма сред задържаните и осъдените. В предишния период не е имало жени и само един човек е бил новоприет в исляма. Въпреки това, през последните години почти 15% са конвертити и повече от 15% са жени, като по този начин надвишава процента на жените във всички европейски страни. Освен това, въпреки младостта на всич-

86 Ibid.

88 Una aproximación sociológica al proceso de radicalización extremista en el islamismo: la necesidad de indicadores Sergio García Magariño CEDEU (Centro De Estudios Universitarios/Universidad Rey Juan Carlos) Instituto de Gobernanza Democrática (www.globernance.org) tresycinco@gmail.com / Mar de Omán, 8, 21, Madrid file:///E:/Downloads/Una_aproximacion_sociologica_al_proceso.pdf (accessed on 12 October 2021)

ки, жените са дори по-млади от мъжете, като средната възраст е 22 години (тази на мъжете 28,8), някои са дори по-млади от 15 години (5,9%) и 41,2 са % в интервала между 15 и 19 години.

По отношение на отделните фактори профилът до 2013 г. в Испания е бил: млади хора, предимно мъже, мюсюлмани, радикализирани в Испания, от алжирски, пакистански, марокански и сирийски произход, пребиваващи в Мадрид, Каталуня и Валенсия. От 2013 г. насам обаче профилът се е променил: има значителен брой жени, от новоприели исляма испанци, те са по-млади и много идват от Сеута и Мелила. Мотивациите съчетават рационални, емоционални, идеологически и идентичностни фактори.

Поради радикалния характер на техните цели (създаване на международните правителства на умма и ислям, управлявани от шерията), някои смятат, че чрез политическо участие и социална мобилизация изключително за техните цели не могат да бъдат постигнати. Именно това е причината някои ислямистки сектори да критикуват Мюсюлманското братство за тяхната политическа стратегия. Някои терористи използват и исторически събития, за да покажат как тази въоръжена борба постига краткосрочни цели, като освобождаване на затворници или изтегляне на испански войски от Ирак и Афганистан след атентатите от 11 март 2004 година.

При анализа на публичните изявления на Бин Ладен например се наблюдава стратегическа приемственост и подробно инструментално изчисление с логика, основана на ценностна система, която е много различна от западната, но която отразява премислена дългосрочна стратегия. Всъщност дори се наблюдава как съжалява поради стратегическите грешки на определени действия. Всичко това показва, че разглеждането на тероризма в ислямски стил като нещо чисто ирационално и нихилистично със сигурност е грешка. Не всички, които са свързани с този вид тероризъм обаче, следват този тип мотивация. Елитите и лидерите на глобалното терористично движение са по-склонни към този тип мотивация, но трябва да се проучат други фактори, за да продължат да хвърлят светлина върху причините, за да направят скока и да се присъединят към въоръжената борба. Ако имаше само рационални причини, чрез дискурс и рационализация процесът на радикализация можеше да бъде де-

монти-ран, но това не се случва.

Емоционалните елементи са друг ключов фактор в разбирането на процеса на радикализация. Интервютата и житейските истории, проведени с този тип терористи, показват много силни негативни настроения, като безсилие, лишения, гняв към несправедливост, желание за отмъщение, унижение ... Има обаче и други настроения, които биха навлезли в друга, различна категория, като желание за приключения, привличане към насилие, очарование от тайната, копнеж за признание, желание за важност, желание да бъдат уважавани или да се страхуват от тях. И двата вида чувства се намират у арестуваните и осъдени в Испания. Учудващо е да как това което са търсили някои момичета са само приключения. Това явление се е случвало и при латиноамериканските партизани, които приемат някои европейци, водени от тези чувства.

Нормативните фактори, чувството за дълг, мироглед, ценностите са друг вид определящ фактор. Ако тези фактори не бъдат разбрани, борбата срещу тероризма може дори да допринесе за радикализация на онези, които са на ръба на това, но които не биха предприели стъпката да се заемат с въоръжената борба. Приемането на фундаменталистка религи-озна интерпретация от слабо образовани хора, както и принадлежността към салафитските идеологически течения в рамките на исляма изглежда са двата най-големи източника за радикализация, свързани с тези видове фактори.

Що се отнася до приемането на екстремистки религиозни тълкувания, това се случва, от една страна, при мюсюлманите, които нямат много познания за исляма или официалното образование, така че те лесно се манипулират от изказванията на харизматичен лидер, който с интерес оправдава насилието с извлечения деконтекстуализирани от Корана; и, от друга страна, с хора, които може да не са мюсюлмани, но където някои от другите споменати фактори се сближават. От друга страна, ислямистките течения на салафитите, които по принцип не се застъпват за насилие, обикновено са идеалните идеологически рамки, в които да набират бойци. В последния случай официалното и религиозното образование не действа като филтър, а по-скоро подкрепя решението, като премахва всички възможни когнитивни дисонанси.

Човешките същества имат желание да принадлежат към група, да бъдат свързани и идентифицирани с другите. Тази основна нужда се проявява по много различни начини. Роднинство, приятелство, общност, група, всички те в различни мерки подбуждат хората да предприемат определени действия за постигане на общи цели. В повечето случаи, както показват различни проучвания, арестуваните и осъдени за принадлежност към въоръжена група от ислямски характер са имали приятели (70%) или членове на семейството (20%) в предишна терористична група. По някакъв начин тези образувания, които предоставят идентичност на индивида, могат да се превърнат в цели сами по себе си. С други думи, желанието да принадлежим към тази група, да бъде уважаван в семейството, да поддържа приятелството, да продължи някакъв вид романтична връзка, може да подтикне хората да предприемат всякакви действия, включително терористи.

Факторите за идентичност са особено уместни за тези, които са претърпели известно „изкореняване“: имигранти без семейства, неинтегрирани хора, затворници, лица от неструктурирани семейства ... Терористичните клетки обикновено са под формата на малки, много интимни групи, близки до човека, които задоволяват тази нужда от принадлежност и генерират особено силни връзки за лоялност. В допълнение, радикалните ислямистки групи предлагат друго, по-широко чувство за принадлежност, тъй като съществува транснационална идентичност на предполагаемите моджахеди, които се борят заедно за установяване на Умма, голямата ислямска общност. Тези сили са доста опасни, защото, когато се изострят, лесно дехуманизират други, които не са част от групата, улеснявайки прибягването до насилие.

Друго явление, свързано с този тип фактори, което прави хората уязвими към процеса на радикализация, е кризата на идентичността. По някакъв начин всички хора преживяват някои кризи на идентичност през целия живот, които ни позволяват да се развиваме. Определени възрасти – като юношество или влизане в университет – определени групи от населението – деца на имигранти, които се борят между културата на родителите си и тази на страната, която ги посреща – определени събития – смъртта на роднини, сериозен проблем, миграция – те изострят тези кризи на идентичността, от-

варийки нови възможности за принадлежност.

Агентите на ислямистката радикализация се възползват от това явление, за да се съсредоточат върху определени групи, които търсят чувство за принадлежност и мисия. Обикновено младите хора са една от основните им цели.

Модалността на подбор може да бъде „отгоре надолу”, като радикализиращият агент е главният герой, който търси възможни „новобранци”; „отдолу нагоре” с лицата, търсеци клетката или терористичната група; или хоризонтална, смесица от двата предишни метода, при които социалните мрежи, в които хората се движат, стават по-важни. В 70,4% от случаите в Испания набирането на персонал е „отгоре надолу”, като агентът по радикализация поема инициативата. Модалността „отдолу нагоре“ функционира в 11,4% от тях, а „хоризонталната“ – 18,2%.

Моделът обаче е, че модалността „отгоре надолу”, въпреки че остава доминираща, започва да намалява, а другите две да се увеличават. Инструментите, използвани в процеса, по важност са, печатни материали (повече от 80% от задържаните са получили някои); аудио и видео записи (77,5% са използвали някои); интернет (присъства в 57,8% от случаите); и писма, по-специално кореспонденция със затворници (8,9% от случаите). Интернет, както се очаква, започва да набира повече сила през последните години, но това не се превръща в основен инструмент. Това е индикатор, че докато виртуалният свят ще бъде контролиран за търсене на потенциални новобранци от полицията, процесът на радикализация няма да спре.⁸⁹

6.4. Радикализация в затворите

Затворът е враждебна среда, при която индивидът има спешна нужда да бъде част от група, която осигурява емоционална подкрепа и физическа сигурност. Афинитетът към хора със същия национален и културен произход и последващото формиране на затворени групи от етнорелигиозен характер могат да бъдат използвани и

⁸⁹ Una aproximación sociológica al proceso de radicalización extremista en el islamismo: la necesidad de indicadores Sergio García Magariño CEDEU (Centro De Estudios Universitarios/Universidad Rey Juan Carlos) Instituto de Gobernanza Democrática (www.globernance.org) tresycinco@gmail.com / Mar de Omán, 8, 21, Madrid file:///E:/Downloads/Una_aproximacion_sociologica_al_proceso.pdf

всъщност са били като фактор, благоприятен за набирането на джихадисти. По този начин действията на вербовчиците на джихадистите не приключват, след като са задържани и лишени от свобода, но могат да продължат в затворите. Тоест радикалните ислямисти могат да извършват различни дейности в затворите, като например индоктриниране, генериране на групова идентичност, легитимиране на тероризма, разработване на социални структури с високо хоризонтално и вертикално сближаване, дейности, които могат да се считат за благоприятни за ислямистката радикализация и набиране на персонал. В допълнение, те биха могли да научат умения за извършване на терористични действия, постигане на координация с други клетки в чужбина и следователно, планиране на атаки от вътрешността на затворите.⁹⁰

6.5. Учението Такфир вал-Хиджра

Терористична клетка, командвана от Абделбаккил Ес Сати, имам в испанския град Рипол, е била вдъхновена от най-радикалната версия на джихадисткия салафизъм за извършване на смъртоносни атаки в Барселона и Камбрилс (Тарагона), според експерти по борба с тероризма. Това е учението Такфир вал-Хиджра, ориентирано към сунити ислямистско ултрарадикално сектантско движение, възникнало в Египет през 1959 г. и е използвано от мрежата на Ал Кайда, за да оправдае насилието и собственото си виждане за закона на Аллах.

Основната особеност на това движение е, че членовете му имат право да нарушават предписанията на исляма, за да останат незабелязани. Такфирите може да пият алкохол, да пушат (трима от убитите в Камбрилс терористи са били наблюдавани да купуват тютюн на китайски базар), да ядат свинско месо, да се обличат като западняци, да не носят брада, да правят секс със западни жени, да употребяват наркотици или да не извършват задължителните молитви, за да скрият религията си.

„Те са в състояние да поддържат двоен начин на живот, за да гарантират ефективността на своите операции и да не привличат вниманието на силите за сигурност”, се казва в доклад на Испан-

90 Indicios sobre la radicalización yihadista en prisiones, Humberto M. Trujillo, Javier Jordán, José Antonio Gutiérrez y Joaquín González-Cabrera

ския институт за стратегически изследвания на Министерството на отбраната. „Те отиват в джамиите, за да привлекат нови прозелити и да разширят доктрината си. Те разбират, че предпочитанието на атаки за масово унищожение не е задължително да преминава през самоубийство: за предпочитане е една и съща клетка да умножи действията си, за да нанесе повече щети”, добавя документът.

Този двоен живот е известен като такия /taqīуа/, който дава право да се действа тайно, а също така позволява да се финансира борбата с престъпни деяния. В Европа клетките се състоят от 10 до 15 мъже. Нелегалността и секретността са неговата мания, поради което комуникациите обикновено са на криптиран език. Най-отгоре е емирът, човек с харизма и който поддържа строг контрол при интензивни доктринални сесии.⁹¹

6.6. Радикализация сред трудовите мигранти

Експертите в региона на Централна Азия признават, че се случва явление като ислямизация. Медиите разпространяват информация, че ислямските групировки практически контролират базарите, получавайки процент от продажбите, особено в Казахстан и Киргизстан, и че постепенно заместват традиционната престъпност и тайно контролират някои затвори.

Съдейки по случаите на опити за включване на трудовите мигранти в екстремистки мрежи, личните, индивидуалните и социалните форми на уязвимост се превръщат в най-важните фактори, които привличат вниманието на набиращите персонал, поради лошото светско образование на трудовите мигранти, тяхната неподготвеност за социални адаптации в необичайна среда и неопитност (изразява се в социална или религиозна наивност), индивидуални психологически характеристики (нестабилност към проблеми, лесно излагане на външни влияния, включително влиянието на интернет сайтове с героизацията и пропагандата на джихада, склонност към личен авантюризм, емоционална нестабилност и др.) и материални мотиви („Лесни пари“, едновременна парична помощ от вербовчиците).

Такива хора стават обект на внимание на вербовчиците, които

91 Los terroristas eran seguidores de la secta más radical del salafismo yihadista, <https://www.diariodenavarra.es/noticias/actualidad/nacional/2017/08/26/los-terroristas-eran-seguidores-secta-mas-radical-del-salafismo-islamista-547797-1031.html> (accessed on 16 December 2021)

ясно отчитат проблемите на бъдещите си жертви, опитвайки се да използват методи за морално, религиозно и психологическо влияние.

В този случай набиращите персонал предлагат не само финансова помощ, но и събират специални екипи от млади, но отчуждени хора сред работниците мигранти, създавайки илюзията за познати социални мрежи. Такива бригади имат договори за работа, но те се ръководят от ръководители на бригади, които са част от мрежа на опитни вербовчици, които използват свободното си време за внимателни и ненаатрапчиви форми на религиозна пропаганда и, като станат „готови“, постепенно ги вдъхновяват с идеи за необходимостта от „защита на исляма и мюсюлманите“, опитвайки се да ги убеди да се присъединят към редиците на радикални групи или да се присъединят към екстремистки мрежи в Руската федерация.

Сред стимулиращите фактори за опити за включване на трудова миграция в идеологията на насилствения екстремизъм са някои радикални религиозни лидери, работещи в джамии или чрез същите интернет мрежи, достъпни на смартфони.

Религията често е тема на общуване в подобни бригади и по-старото поколение вдъхновява разбиране за религията в рамките на традициите, тоест под формата на достатъчна религиозност или религиозен минимализъм, което е характерно за по-голямата част от населението на Узбекистан. Въпреки това, религиозната мотивация при набирането не се превръща в основна. Използва се като инструмент за прекодиране на съзнанието.

Съществуват опасения от влиянието на радикални религиозни идеи в официалните джамии на Русия, понякога директно от имамите. По-старото поколение трудови мигранти е обезпокоено от призивите на имамите да се откажат от по-либералните изисквания за изпълнение на ритуални инструкции, познати на местните форми на ханафитския мазхаб.⁹²

92 Феномен ограниченной радикализации в среде трудовых мигрантов из Узбекистана в России. (По результатам исследования) С.Н. Арифханова-Консультант Центра Предупреждения Региональных угроз(CRSS.UZ), базовый докторант(PhD) кафедра психологии Национального Университета Республики Узбекистана, https://www.academia.edu/36667676/%D0%A0%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F_%D0%B2_%D1%81%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B5_%D0%BC%D0%B8%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%B2 (accessed on 30 April 2021)

Според испанската изследователка Мириам Рохо Руис (Miryam Rojo Ruiz)⁹³ в конкретния случай на Испания финансирането на джамиите е основната дейност на Саудитска Арабия за разпространение на ухабизма и следователно на тероризма.

Зародишът на възхода на т. нар. „самотни вълци“ и създаването на терористични групи не трябва да се търси в културни или религиозни фактори, а в политически.

Саудитска Арабия инвестира голяма част от своите икономически ресурси, главно от петролния бизнес, в пропагандиране на доктрината ухаби. За целта нейната дейност се разнообразява в многобройни и различни действия: изграждането на учебни институти, благотворителни сдружения, джамии, както и издаването на книги за свободното време, версии на Корана, учебни материали и дори създаване на телевизионни канали и радио, всички насочени към постигане на най-високо ниво на влияние и политическа репутация на световната сцена.

В публикувани документи в Wikileaks се подчертава; „Иронията (или може би не) е, че всички мюсюлмански страни, подкрепящи джихада в Испания, също подкрепят Алианса на цивилизациите, постмодерна инициатива, гордо лансирана от испанския социалистически премиер Хосе Луис Родригес Сапатеро през 2005 г. като „мост“ между разделението на Запада и Исляма. Алиансът на цивилизациите се оказва еднопосочен мост: Ислямът е поканен да премине на Запад, а Западът е поканен да застане и да гледа.“

6.7. Радикализация в джамии

Радикализацията в джамиите е неоспорим факт. Бившият министър на вътрешните работи на Испания Хорхе Фернандес Диас посочи, че министерството ще настоява за затваряне на джамии, които разпространяват радикални послания, ако е необходимо, изтъквайки, че това ще бъде последно решение, тъй като преди са за-

93 Universidad a Distancia de Madrid Facultad de Ciencias Jurídicas Máster universitario en Seguridad, Defensa y Geoestrategia “España y Arabia Saudí. La propagación del terrorismo yihadista a través de las relaciones diplomáticas” | Miryam Rojo Ruiz, https://www.academia.edu/34748823/Espana_y_Arabia_Saudi_La_propagacion_del_terrorismo_yihadista_a_traves_de_las_relaciones_diplomaticas (accessed on 28 April 2020)

лагали на неутрализирането на имамите, „които насърчават изказванията за радикализация и извършване на атаки”. Неутрализирането на хора и затварянето на джамии не означава неутрализиране на причините, а съжаление не прекратява атаките. Може би усилията трябва да бъдат отделени за затваряне на инвестиционни фондове като средство за прекратяване на радикални послания, които подбуждат терористични атаки.

Стремежа на някои ислямски радикали е гражданска война в Европа, водена от мюсюлмани от трето поколение последователи на идеи като тези на натурализираният испански джихадист Абу Мусаб Ал Сури, известен като Сетмарян, който твърди, че целта на нападенията е да провокира европейското общество да се изправи срещу мюсюлманите, за които той е създал стратегия, която се състои от три етапа: провокационна война, война в анклав и то-тална война за имплантиране на халифат.⁹⁴

4. Етнически конфликти

Днес в света има над 180 държави. Като само двајсетина измежду тях биха могли да се смятат за „етнически еднородни”: там националните малцинства съставляват под 5% от населението. За 40% от държавите на планетата се смята, че имат „пъстър етнически състав”, т.е. в тях живеят пет или повече национални малцинства. Като цяло, в света има около осем хиляди големи и малки народи, които теоретично биха могли да претендират за собствена независима държавност. Тоест, мнозинството съвременни държави са потенциална арена на междуетнически конфликти.⁹⁵

Факторите които генерират конфликта могат да се различават от тези поради които ескалацията е прераснала в насилие самият термин етнически конфликт разкрива много малко от онова което лежи в основата на напрежението между отделни общности. На теория това могат да бъдат проблемите за човешките права принадлежността и справедливостта тъй като конкретната им проява се

94 Ibid. (accessed on 07 May 2021).

95 Етническите войни от „четвърто поколение”, АЛЕКСАНДЪР КРИЛОВ 31 МАЙ 2005 г., Българско гео-политическо дружество, <https://geopolitica.eu/2010/broi32010?catid=38:broi3-2010&id=918:2010-08-05-07-40-49>

превръща в базата за отхвърляне или репресия. Позитивните черти на самия конфликт също не трябва да се пренебрегват, терминът всъщност се отнася за ситуация на разногласия между две или повече страни, която може да се разреши по мирен път или чрез агресия. Конфликтът може да се разглежда като осъзнато различие на интереси или убеждения, че настоящите желания на страните антагонисти не могат да се постигнат едновременно.

За разлика от повечето конфликти, които не винаги водят до победа на една от страните, етническата борба се разгръща на фона на страха, че проблемът ще бъде разрешен чрез разрушаване или асимилация на съответната група. Възможно е жизнените интереси да бъдат осъзнати и застрашени в контекста на несъвместими и противоречиви искания. За Елита който разпалва тези страхове ползата е очевидна конфликтът изпълнява функционална потенциално позитивна роля за този Елит и неговите сподвижници когато сплотеността в групата е относително ниска очакванията да се предприемат действия може да бъдат единствения начин да се осигурят мобилизиране, сплотеност и по-голяма подкрепа.

Конфликтът се трансформира или ескалира и нови проблеми излизат на преден план, конфликтът се разпростира и започва един порочен кръг. Различните теории дават важни обяснения за мотивацията която стои зад исканията за национална идентичност, социално или териториално обособена на база на общи етнокултурни черти. Според някои теории (праймордиалистите) мотивацията произтича от субективни психологически сили вътре в индивида свързани с основната човешка необходимост от точност на организиране и оцеляване на индивидите принадлежат към определена етническа група в голямата си част по силата на някакъв необясним абсолютен смисъл приписван на самата обвързаност.

Макар че споделените исторически преживявания и културните черти могат да заздравят етническата идентичност натискат им върху отделните личности и групи може да е различен. Обясненията на учените за това различие подчертават важната роля която етническият Елит играе в процеса на мобилизиране.

Инструменталистите представят етническата принадлежност като ресурс който се политизира от етническият Елит в надпреварата

му за сила, престиж и власт Всъщност етническата принадлежност повишава способността на лидерите на групата да получат подкрепа, като спомага за идентифициране на потенциалните поддръжници и оттам улеснява разкриването и наказването на инакомислещите.

Етнонационализмът се интерпретира като защита срещу силите на модернизацията, тоест съвременните условия на бързи социални и технологични промени, досадни държавни институции, безлична бюрокрация, липса на политически консенсус и така нататък, които са насочени към създаване на чувство за липса на морални и социални стандарти за поведение и разбиране и за загуба на идентичност. При тези обстоятелства хората могат да преоткрият своята етническа принадлежност като начин да постигнат емоционална сигурност която идва от общностното асоцииране.

Етническият конфликт крие сериозни рискове от заразяване и пренасяне чрез хоризонтална ескалация. До голяма степен разпространенето му се улеснява от етническите диаспори по света които оказват материална и нематериална подкрепа за политически мобилизирани етнически групи по следните начини мобилизиране на политическа и идеологическа подкрепа от страна на сродни групи с трети държави чужди правителства международни и неправителствени организации установяването на убежища в съседни държави особено там където бунтуващите се малцинства са разпръснати в две или повече граничещи една друга държави. Разпространяване на насилието в съседни страни появата на актове на тероризъм и насилие в държави отдалечени в географско отношение от мястото на зародилия се конфликт, бежански потоци които понастоящем наброяват десетки милиони души, по-голямата част от които прогонени от етнически конфликти.

Общо казано предотвратяването на един конфликт изисква осъзнаване на възможността и необходимостта да се действа за да се намалят рисковете установяването на фактите изграждането на теорията разработването на моделите са от изключителна важност за натрупването на навременни и прецизни познания. Превантивната дипломация или предотвратяването на конфликти се състои от правителствени и неправителствени действия политика институции които да предприемат целенасочени действия за да попречат на от-

делни държави или организирани групи в тях да заплашват или използват организирано насилие.

Не е достатъчно само да знаем че конфликтите могат да ескалират катастрофално дори вероятността това да се случи не предполага ранни ефективни действия за предотвратяване на такива събития. Поне по три причини:

1. Трудно е да се мобилизира подкрепа за скъпоструващи действия освен ако не е очевидно че последствията ще са ужасни.
2. Често не е ясно дали ранните действия ще бъдат ефективни
3. Дори да бъдат предприети ефективни мерки вероятно ще се спечели малко доверие тъй като успехът надали ще бъде признат.

7.1. Междуобщностни конфликти

Терминът „междуобщностни“ за конфликти се използва за идентичности споделени от хора които вярват че са или са смятани от другите за хора от една националност, етническа принадлежност, религия, общност или дори от един район. Тези идентичности най-често се придобиват по рождение, приписват им се от останалите и не могат да се отрекат.

Други идентичности обаче се постигат по избор и чрез определени действия по-късно в живота. Освен това възможни са несъответствие между самоопределението и идентичността която други се опитват да наложат затова идентичностите обикновено се договарят между отделните личности и групите и сред хората които ги споделят или не. Тези междуобщностни идентичности и дори етническата нямат непременно първичен характер. Вярно е че си израстването си в едно семейство всеки човек се социализира за да формира някаква колективна идентичност, но тя е социално устроена. Всеки човек се социализира в няколко идентичности, включително като член на едно семейство, народ или клан на определена езикова общност, религиозна група социална класа както и като граждани на конкретна държава и местност. Тези множества идентичности, доколкото те не съвпадат, задържат ескалацията на конфликта и насърчават помирението когато боевете завършат.

Терминът междуобщностен конфликт не се ограничава до спореци общности и групи в една отделна страна. Тъй като съществуването на определена държава може да бъде един от поводите за

спора терминът включва конфликти между държави които представят значителна степен различни общности и идентичности както и конфликти между държава и организирано гражданско движение на общностна основа което се бори да стане държава или се стреми към по-широка автономия.

Медиите, официалните и академичните среди най-често се насочват към конфликтите когато последните прераснат в насилие. Относително малко внимание се обръща на взаимоотношенията, ако те са мирни спорове или не се използва насилие. Въпреки това трябва да се отделя внимание на такива случаи за да се разбере какво не им позволява да се превърнат в кървави и продължителни борби и за да се разглеждат като модел на възможностите и постиженията на хората. Дори и сега по света съществуват много латентни случаи, които биха могли да прераснат в широкомащабни сблъсъци с употреба на насилие, които са под контрола ли са в процес на уреждане и може би на разрешаване. Въпреки че условията им не задоволяват изцяло всички страни в конфликта, те са за предпочитане пред продължаващи насилия.

Тъй като терминът „конфликт“ се отнася до широк кръг явления превенцията и други действени мерки също него изискват широк кръг усилия типично е конфликтите между общностите да се разглеждат като изблик на интензивно пряко физическо насилие, но те също могат да представляват организиран или неорганизиран отпор срещу дискриминация, експлоатация или индоктринирането от страна на доминираща група, както и срещу други видове осезаемо потисничество. Действените мерки следователно може да означават да се избегне избликът на насилие или пък да се ограничи насилието и да се спре ескалацията му, но терминът може да се отнася също до усилията да се постигне уреждане на конфликта или да се подобрят условията които са в основата на евентуални изблик на насилие.

Големината, икономическото благосъстояние и политическото влияние между всеки две или между всички общности групи в рамките на една политическа единица, географска територия или икономически пазар влияят при формирането на взаимоотношенията помежду им. Трябва да се отбележи че тяхното относително място зависи от границите на системата в която си взаимодействат всяка група може

да бъде малцинство в една ситуация и мнозинство в друга.

Относителното положение на общностните групи зависи също от множеството идентичности които притежават. Всеки човек има етническа, религиозна, езикова, местна идентичност, идентичност по занятие, както и много други. Разграничаването им се променя през годините при различните социални условия, според начина по който хората възприемат този човек. Идентичностите не съвпадат точно и начинът по който се припокриват спомага да се получат допирни точки между различните общностни групи. Разнообразието сред членовете на отделните общности също означава че в определен контекст хората споделят едни и същи интереси дори идентичност и в други случаи не го правят.

Много са условията, които най-често се споменават като източници на разрушителни междуобщностни конфликти. Сред тях са нарастваща неравнопоставеност по отношение на власт и икономическо състояние в обществото, влошаване на икономическата обстановка, намаляване на взаимодействията и комуникацията между общностите и размиване на споделяните дотогава традиции и идентичност.

За да се поправят тези условия политиката трябва да включва намаляване на неравенството подобряване на икономическите и социалните условия интегриране на имигрантите, подобряване на диалога между хората и насърчаване на споделяните идентичности. Следването на тази политика си има своите рискове, както и нейното неприлагане. Намаляването на неравенството поражда неосъществими очаквания след относително онеправданите и застрашава относително благодетелстваните и така се провокира взаимна ненавист. Този процес може да се контролира ако се подобрят общите социални икономически условия ако се засили комуникацията между хората и ако общите идентичности станат по-ясни. Наблягането върху общите идентичности обаче може да се възприеме от някои членове на обществото като насилствена асимилация от страна на доминиращата група. Общата идентичност трябва да бъде открита за всички и да не налага отказване от основни лични идентичности на подчинените групи. Всъщност това се постига рядко. Ако изобщо е възможно.

Комплекс от действия и мерки които влияят върху общите

социални условия насочен към потискане насилието независимо от подобряването на условията които са в основата на зараждането на конфликт в рамките на една държава. Тези механизми варират от из-бирането на управителни органи, които осигуряват представянето на всяка общност в изграждането на местни центрове и които подпомагат помиряването между общностите.

Щом конфликтът вече се е появил, така че поне една етническа група или държава е започнала да заплашва друга с насилие, се оказва че е необходимо да се предприемат допълнителни мерки за да не избухне насилие, което да стане самоподхранващо се. Именно тези меки се разглеждат като превантивни. Прибягването до заплахи за насилие обикновено означава че няма алтернативни начини за коригиране на неправдите или те са неефективни. Заплахите също произлизат от широко разпространеното чувство на недоволство, срам и явен гняв или от убеждението на лидерите, че тези чувства могат да бъдат предизвикани и подклаждани за да получат те подкрепа в борбата си срещу врага.⁹⁶

7.2. Особенности на радикализация на ислямските общности

Трябва да се обърне повече внимание на засилената радикализация на ислямските общности и на тероризма, произтичащ от тези общности, както в незападните, така и в западните общества. Това не е защото други видове тероризъм са приключили (например след 2005 г. тероризмът отново е в подем в Испания), а защото най-сериозната глобална заплаха в момента и в обозримо бъдеще е от ислямския тероризъм.

Характерна особеност на много ислямски общности по света, включително в някои западни общества, в които сега живеят милиони мюсюлмански имигранти (напр. южноазиатци във Великобритания, северноафриканци във Франция, турци в Германия), е, че те изразяват силна подкрепа за екстремни позиции и групи. Например процентът мюсюлмани, които отричат, че арабите са извършили нападенията на 11 септември, са: британски мюсюлмани 56%, френ-

⁹⁶ Мир в разгара на войни. Предотвратяване и управление на международни етнически конфликти. Под редакцията на Дейвид Кармънд и Патрик Джеймс. Военно издателство София - 2001 ISBN: 954-509-212-2.

ски мюсюлмани 46%, германски мюсюлмани 44%, в Индонезия 65%, в Египет 59%, в Турция 59%, и в Йордания 53%. Освен това десетки милиони мюсюлмани както в западни, така и в незападни общества съобщават, че насилието срещу граждански цели понякога е оправдано, за да се защити ислямът (британски мюсюлмани 15%, френски мюсюлмани 16%, германски мюсюлмани 7%, в Индонезия 10%, в Египет 28%, в Турция 17% и в Йордания 29%).⁹⁷

Разбира се, радикализацията не винаги има негативни последици, но може да бъде проблематична, когато води до морална или практическа подкрепа за насилствени действия и в частност тероризъм. За да се разбере по-добре процеса на радикализация, свързан с тероризма, е въведена метафората на стесняващото се стълбище водеща стъпка по стъпка към окончателния терористичен акт на горния етаж на сграда.

7.3. „Стесняващата се стълбица“ като пример за разбиране на процеса на радикализация

Представете си стълбище в сграда, където всички живеят на земята, но в крайна сметка няколко души се придвижват нагоре по стълбището към по-високи етажи. Мисълта и действията върху всеки етаж на стълбището се характеризират с конкретни психологически процеси. Например, на земята, където живеят над милиард мюсюлмани, мисълта и действията се характеризират с идентичност („Какъв човек съм?“ „Към каква група принадлежа?“), Възприятия на справедливостта („Справедливо ли се лекувам?“) и чрез психологическо тълкуване на материалните условия (особено свързано с въпроса дали материалните нужди на човека се задоволяват адекватно). Някои хора стават толкова недоволни от условията на живота си, че се придвижват до първото място, променяйки ситуацията си.

На първия етаж хората са особено загрижени за възможностите за социална мобилност и за включването им в процедурите, водещи до вземане на решения. Онези, които намират своите блокирани индивидуални пътеки за мобилност, гласът им замълчава и при лип-

⁹⁷ The Faces of Terrorism: Multidisciplinary Perspectives Edited by David Canter © 2009 John Wiley & Sons Ltd. ISBN: 978-0-470-75380-4 Deradicalization and the Staircase from Terrorism Fathali M. Moghaddam.

сата на възможност да участват в процеса на вземане на решения, се придвижват до втория етаж, където се насочват към външни цели за изместване на агресия. В настоящия политически и културен контекст на ислямските общности, САЩ и Израел са най-честите външни цели. Редица фактори повишават значението на джамията като политически център в ислямските общности и увеличават влиянието на фундаменталистите в джамиите както в западните, така и в незападните общества. В редица големи ислямски страни, като Саудитска Арабия, Египет и Пакистан, деспотизмът, корупцията и жестоката репресия над светските опозиционни групи означава, че политическият активизъм се прокарва в джамии, където религиозните фундаменталисти имат повече възможности да упражняват влияние. В рамките на западните общества непрекъснатата изолация на мюсюлманите означава, че за техните политически центрове за срещи служат джамии, а не офиси на основните политически партии на техните страни осиновителки.

От своя страна изолацията на мюсюлманите и чувството за колективно отчуждение са подготвили почвата за фундаменталистите да придобият влияние в някои джамии. Тези хора, които продължават към третия етаж на стълбището към тероризма, сега стават по-отдалечени от основния морал, който осъжда тероризма, и се ангажират с морал, който оправдава тероризма. На този етап, хората стигат до мнението, че „Трябва да се борим със злия враг по какъвто и да е начин“. Някои от тези хора преминават по стъпалата към четвъртия етаж, където легитимността на терористичните организации се приема по-силно и категоричното мислене „ние срещу тях“ става норма. Това отразява реториката „Вие сте или с нас или срещу нас“.⁹⁸

През последните години броят на класическите междудържавни конфликти е намалял и броят на вътрешнодържавните конфликти се е увеличил, особено в страните от Третия свят. Държавните институции са унищожили повече членове на етнически и

98 The Faces of Terrorism: Multidisciplinary Perspectives Edited by David Canter © 2009 John Wiley & Sons Ltd. ISBN: 978-0-470-75380-4 De-radicalization and the Staircase from Terrorism Fathali M. Moghaddam

политически групи, отколкото всички други форми на смъртоносни конфликти, комбинирани. Средно загинали в ръцете на държавата между 1,6 и 3,9 милиона невъоръжени цивилни през всяко от десети-летия след края на Втората световна война.

Като цяло либералните, функционалистките и марксистките теории на конфликтите и развитието им подценяват значението на етническите проблеми и конфликти. Следователно, има малко полезни теоретични модела, които да ориентират изследванията към тези съвременни проблеми.

7.4. Етническа група – определение и същност

Като етническа група или един етнос може да се определи общност, която се самоопределя и която е идентифицирана от други според етнически критерии, основана е на някои общи елементи като език, религия, племе, националност или раса, съзнание за общ произход или комбинация от тези елементи и която споделя общо чувство за идентичност с другите членове на групата.

Етническите групи често се идентифицират по отношение на връзките им с подобни групи и с държавата. В действителност, много етнически конфликти в света се дължат на проблеми, произтичащи от промени в позицията на една етническа група в рамките на по широк социален контекст. Как биха могли да се идентифицират различните видове ситуации, които често се срещат в света: етнически групи в държава, която се идентифицира като мултиет-ническа или многонационална.

Тези групи могат да основат своята идентичност на езика, религия, по националност или по раса. В тези случаи етническите групи, различни от доминиращата или мнозинствената националност, могат или не могат да се радват на специален правен статут и са в положение на малцинство, а не са господстващи.

- Национални малцинства, които се идентифицират с етническата си принадлежност в съседна държава, където могат да се считат за мнозинство.

Многобройни етнически групи в държава, в която никой от тях не притежава особено господстващо положение, особено в колониалните държави с неотдавнашна независимост, в които самата държава е сравнително слабо и изкуствено създаване. Тази ситуация

е склонна да надделее в Африка на юг от Сахара.

Етническите малцинства, които са заселени от двете страни на границата между различните държави и се намират в малцинствено положение и в двете държави, както в граничните райони на Югоизточна Азия, баските в Испания и Франция и кюрдите в Близкия изток.

- Мигрантите и етническите бежанци, продукт на важни миграции, особено от страни от Третия свят до други страни от Третия свят или до индустриализираните държави.

Докато в предишните векове европейски заселници са колонизирали много райони на света и техните потомци представляват етнически групи в много страни (като малцинства или мнозинства), в последните десетилетия миграционните потоци са разменени и имигранти от Третия свят сега се заселват в старите си метрополии, съставляват етнически анклави в много страни и създават сериозни социални и културни проблеми.

- Местните и племенните народи, които представляват специален случай на етнически групи и които като цяло се считат за малцинства.

Гражданите от местните народи се намират главно в Северна и Южна Америка, Австралия и Нова Зеландия, но много племенни народи в Южна и Югоизточна Азия също се смятат за местни днес, както и в северните полярни региони.

Тази схематична класификация не изчерпва всички възможности за ситуации на взаимодействие между етническите групи и може да има припокриване между различните категории.

Терминът „етнически конфликт” сега обхваща широк спектър от ситуации. Всъщност може да се твърди, че самият етнически конфликт не съществува. Съществуват социални, политически и икономически конфликти между групи от хора, които се идентифицират според етническите критерии: цвят, раса, религия, език, национален произход. Често зад такива етнически характеристики могат да се крият други отличителни характеристики като класови интереси и политическата власт, които, когато се анализират, може да се окажат най-важните елементи на конфликта. Въпреки това, когато етническите различия се използват съзнателно или несъзнателно да се прави разлика между противниците в определена ситуация на конфликт

и специално, когато те са станат мощни символи на мобилизация, както често се случва, етносът ефективно става фактор и определя естеството и динамиката на конфликта.

Специалистите обикновено разграничават между йерархични и нейерархични системи за междуетническите отношения, въпреки че има много случаи, в които е трудно да се направи разграничение между двете. Често в йерархични или стратифицирани етнически системи една етническа група може да се идентифицира или да се съчетае със социална класа.

Етническите и комуналните различия, могат да бъдат източникът на продължителните социални конфликти, с които се сблъскват в толкова много страни в днешния свят.

Етнически конфликт може да се прояви в различни форми, от индивидуалната нагласа характеризирани с отхвърляне, изключване и враждебност придружена от стереотипи, предразсъдъци, нетърпимост и дискриминация на нивото на междуличностните отношения, през институционални политически действия и сепаратистки движения до ожесточени сблъсъци, които могат да приемат формата на бунтове, масови кланета, геноциди, въстания, революции, тероризъм, гражданска война, войни за национално освобождение и война между държавите.

8. Етнически движения

Целите на етническите организации и движения, които участват в конфликта, варират в зависимост от обстоятелствата и могат и често да се променят с течение на времето. Каквото започва като обикновен протест срещу дискриминация или политическо потисничество, или срещу несправедливостите и съществуващите неравенства може да преобразува целта на пълното равенство или по-голяма индивидуална свобода в търсенето на по-голяма местна или регионална автономия, участие в политическата власт и промените в структурата на държавата, за да стигнат до сепаратизъм и независимост.

Етническата идентичност е постоянна характеристика на живота на групата, която може понякога да съществува само по латентен начин. Целта и функцията на етническите движения е да „събу-

138

ди” етническа група и да събуди колективно съзнание за нея.

„Инструменталистите”, от друга страна, са склонни да смятат, че етническата принадлежност е политическо оръжие, което може да бъде създадено, консолидирано, използвано, манипулирано или изхвърлено, в зависимост от политически удобства. Етническата идентичност е само една от многото възможности, които дадена общност може да използва в своя полза, това е въпрос на рационален „избор”.

Най-вероятно сегашните етнически конфликти съдържат смес от двете съставки: етническа идентичност вероятно има своите исторически корени в колективното съзнание, но също така е била преднамерено използвана от военни елити за мобилизиране на подкрепа и за определяне на сферата и територията за политически действия.

Следва да се анализира и един важен аспект на съвременните етнически конфликти, което е връзката между елитите и масите, между лидерите и последователи, между бойците и зрителите, с други думи, ролята на етническия „авангард”. Не всички членове на етническата група участват по същия начин в етническите конфликти.

Струва си да се разбере дали етническите елити просто изразяват основните искания и стремежи на народите, за които претендират, че представляват, или налагат собствените си идеологии на своите последователи, на своите опоненти и политически съперници. Не е лесно да се отговори на този въпрос, доколкото в ситуации на етнически конфликт, е малко вероятно решенията да се вземат демократично сред членовете на етническа група в конфликт. Когато се провеждат повече или по-малко демократични консултации (каквото е случаят с изборите в Еускади през 1979 г. или референдума от Квебек през 1980 г.), най-радикалните елементи обикновено не получават популярна масова подкрепа от собствените си народи.

Идеята, че етническият конфликт е проблем само вътрешен или домашен е друг мит на държавите.

Всъщност, ако една етническа група, е засегната от конфликт, тогава е много логично, не само в рамките на „право на държавата” фиктивна или не, но в рамките на „етнически причини“ еднакво фиктивни или не, други сродни етнически групи, навсякъде по света да оказват подкрепа на членовете на една и съща етническа група, без да вземат предвид международните граници или въпроса

за суверенитета на държавите. Очевидно е въпрос на противоречие, тъй като това, което може да изглежда логично за членовете на една етническа група, е нещо много опасно и подривно за държавите.

Възможно е да има други причини, за да се обясни външното участие в етнически конфликт.

Най-често срещаният случай се отнася до идеологически симпатии, към една от страните в конфликта, които могат да възникнат между външни участници и те, от своя страна, може да разглеждат етническият конфликт като възможност за разширяване на влиянието си и да засилят територията на своята идеология.

Левите движения през 70-те и 80-те години подкрепиха „националните освободителни движения“ в различни части на света. Консервативните групи на свой ред предоставиха морална и понякога материална подкрепа на правителствата с подобни идеологически тенденции, които се опитаха да се справят с етническите конфликти.

Някои чужди интервенции нямат нищо общо с етническият или идеологическият характер, а по-скоро просто с геополитика. Съседните държави могат лесно да бъдат принудени да се намесят в етнически конфликт поради своите собствени политически причини. Така, например, и двете страни Иран и Ирак са подкрепяли кюрдите борещи се срещу държавата в съседната страна, обаче, те са обвинени в потискане на кюрдите в собствената си територия.

Когато възникнат етнически конфликти в резултат на миграция или се променя демографското равновесие в някои страни на „страната на произход“ на мигранти може да се изрази „загриженост“ на международно или двустранно равнище за благосъстоянието на децата си. По този начин Индия проявява интерес към съдбата на индийците в Източна Африка или Тихия океан (Уганда, Фиджи). Китай възприема бащинско отношение към милионите ки-тайци от диаспората в Югоизточна Азия и други региони. Турция и Алжир, между другото, са подписали споразумения с правителствата на Западна Европа относно положението на техните работници-мигранти в тези страни.

Може да се каже, че етническите конфликти на идентичността ще придобият, без съмнение, по-голямо значение и сила. Ще трябва да се намерят нови начини за подход и разрешаване на тези

конфликти. Народите, които са определени етнически и които не представляват държава, се случват да заемат международната сцена тъй като традиционните функции на държавата се трансформират. Други участници (държави или неправителствени организации) са въввлечени в етнически конфликти. Международната общност, и по-специално многостранните организации от регионален и световен характер, трябва да се справят с предизвикателството, породено от конфликтните на етнически групи.⁹⁹

9. Миграция и невъоръжени нашествия

Според италианската журналистка и изследователка Ориана Фалачи¹⁰⁰, Хуари Бумедиен, човекът който сваля от власт Бен Бела в Алжир три години след като страната е получила независимост, през 1974 г. в реч произнесена пред Общото събрание на ООН заявява: „Един ден милиони мъже ще напуснат Южното полукълбо на тази планета и ще нахлуят в Северното. Но не като приятели. Защото те ще нахлуят, за да покоряват, и ще покорят Северното полукълбо с децата си. Ние ще победим чрез утробите на жените си”. Бумедиен в случая не е казал нищо ново. От зората на времето „политиката на утробата”, износът на човешки създания и обилното им размножаване, е най-лесният начин за завладяването на нови територии. За господство над чужда държава, за подмяна и покоряване на коренното население.

1975 г. е решаваща в историята на Западна Сахара: след повече от сто години в състояние на испанска колония, имаше реална перспектива за независимост на региона. Това се дължи на политиката за деколонизация на Африка, която е инициентирана от ООН през 1960 година.

Още преди обявяването на решението на Международния съд и доклада на Комисията на ООН, кралят на Мароко Хасан II започва да подготвя нахлуването в Западна Сахара. Концентрацията на марокански войски започнала близо до границата, но кралят не из-

99 Rodolfo Stavenhagen, Los conflictos étnicos y sus repercusiones en la sociedad internacional Rodolfo Stavenhagen, <https://centroderrecursos.cultura.pe/sites/default/files/rb/pdf/Los-conflictos-etnicos-y-sus-repercusiones.pdf> (accessed on 28 May 2020)

100 Силата на разума. Автор: Ориана Фалачи Формат ePUB, ISBN 9789548585064 <http://www.spiralata.net> (accessed on 05 January 2021) 16 стр.

ползвал войниците като главната сила на нахлуването, а мирни и невъоръжени хора. Западна Сахара все още е била под контрола на испанските войски, които очевидно нямало да стрелят по невъоръжени хора и в съчетание с дипломатически натиск върху Мадрид, подобен ход би могъл да доведе Мароко до успех.

Съобщението на мароканското правителство за този „Зелен марш“ е посрещнато с ентузиазъм. До края на октомври 1975 г. 600 000 души са регистрирани да участват в него и започват да се концентрират в град Тарфая, на 30 км от границата, началната точка на похода. Увереността в успеха на действията на мароканското правителство се дължи и на обръкването на испанското ръководство, което е в очакване на политическа промяна във връзка с близката смърт на дългогодишният държавен глава на Испания Франсиско Франко. След като научава за действията на мароканците в близост до границата на Западна Сахара, испанското правителство се опитва да привлече вниманието на Съвета за сигурност на ООН, за да предотврати намесата, но ООН се ограничава с общи призови към страните да покажат съдържаност и да избегнат едностранни стъпки, които биха могли да влошат ситуацията.

Членовете на сахарската патриотична организация Front Polisario и представители на Tribal Council – Gemma – официално молят испанските власти да предотвратят планираното нахлуване на територията на Западна Сахара. Лидерът на Gemma Said Ould El Jumani в интервю за испански вестник заявява, че ще се бори с мароканците докрай. Общата заплаха обединява враждебните партии – патриотите Полисаро, лоялистите на испанската партия на националното единство на Сахара (PSNE), формирана предимно от испанците, живеещи в Сахара.

На 5 ноември 1975 г. кралят на Мароко Хасан II обявява в радиото, че „Зеленият марш“ ще започне на следващия ден.

На 6 ноември започва „Зеленият марш“: около 40 хиляди души прекосяват границата на Мароко и Западна Сахара и след като преминават 12 километра, създават лагер в пустинята. Те са последвани от няколко десетки хиляди невъоръжени хора. Повечето от тях обикновени мароканци, други със сахарски корени. В същото време този

марш не е израз на народна воля. „Зеленият марш” е преди всичко политически акт, насочен към постигането на конкретни цели, като значителна част от участниците са държавни служители, които са били задължени да изпълнят волята на ръководството на страната. В допълнение, походът е придружен от определен контингент от военнослужещи и жандармерия. Официално – за да се гарантира безопасността на участниците в марша.

В северните райони на Западна Сахара преминават около 350 000 мароканци.

Действието е подготвено в рамките на няколко седмици и се превръща в сериозно предизвикателство за мароканското ръководство. Така че неговото финансиране струва на държавата 80 милиона френски франка без допълнителните разходи.

Тези разходи са в съответствие със значимостта на марша за Мароко и персонално за краля на Мароко Хасан II. Мароко може да получи достъп до природните ресурси на Западна Сахара – фосфорити, рибни ресурси, проучвани запаси от нефт и желязна руда. На свой ред крал Хасан II може сериозно да укрепи позицията си в борбата срещу генералите, които са се опитали да го свалят през 1972 г. Маршът предизвиква патриотичен възход. Преди това кралят бил упрекван в липса на религиозност, а Хасан II сравнява „Зеления марш” с връщането на пророка Мохамед от изгнание в Мека и призова участниците в похода: „Нека свещената книга на Аллах да бъде нашето единствено оръжие в тази битка”.

„Зеленият марш” показва, че постигането на целите за разширяване е възможно не само чрез открита агресия или непряка война. Походът на невъоръжени хора, които окупира територията за последвалото развърщане на военните към тях, става пример за действие, срещу което нито испанските власти, нито бойците на Полисарио, нито дори ООН успяват да намерят противодействие.¹⁰¹

През втората половина на миналия век Европа искаше да внесе евтина работна ръка от Третия свят, но не и насилствените ѝ кон-

101 Макутчев А.В. Марокканский «Зеленый марш» в Западную Сахару как модель невооруженной экспансии // Universum: Общественные науки: электрон. научн. журн. 2016. № 9(27). URL: <http://7universum.com/ru/social/archive/item/3707> (дата обращения: 09.11.2018).

фликти. Идеята обаче да се разглежда имиграцията като „гост-работници”, тоест евтината работна ръка, която след известно време ще се върне в страната им, е политическа грешка, която затвори сектор от населението в гетата, особено в околностите на големите градове.

В началото формирането на квартали с хомогенен характер, етнически или културно, не е прието, като пречка за интеграцията. Напротив, имало е идея да действат като „мост“, като помагат за преодоляване на първоначалните проблеми с аклиматизацията в приемащата държава, създавайки окончателна интеграция в следващото поколение, в което децата на първите мигранти стават пълноправни граждани, оставяйки след себе си етническият анклав. Това обаче не се е случило с огромното мнозинство мюсюлмански имигранти, установени в Европа между 60-те и 70-те години, където първоначалните квартали са се превърнали в крайна дестинация. Налице е „стагнация“ в тяхната социална интеграция, така че с течение на времето те да възприемат навиците и обичаите на техните страни на произход, да инсталират собствени туристически агенции, застрахователни компании и т.н. и религиозният живот става все явен. Тоест, те създават собствена инфраструктура, като по този начин по-казват абсолютната си липса на интерес към интеграция в приемащото общество.

Деградацията се е случила постепенно и без никой да забележи. Тъй като преди това пътят за бягство от това неудовлетворение беше рап музиката, употребата на наркотици или обичайното престъпление, първоначално всички бяха облекчени, че тези млади хора са намерили рамка, референции, пречещи на бездействащите млади хора да попаднат в по-голяма престъпност. Като авторитет и пример са били имамите, признати от местните власти за привилегирани събеседници и които стават новите социални регулатори. Но това, което тези религиозни дейци проповядват (и изповядват), няма нищо общо с тихия ислям на първите поколения имигранти, основан на толерантността, която поражда спорове в семействата. Между родителите, които не разбират радикалната и религиозна практика, и децата, които укоряват родителите си за тяхното невежество заради тяхната хлабава интерпретация на Корана.

Тези млади хора и юноши, разочаровани от европейското об-

щество, че ги изключват физически и / или социално, изморени от никога изпълнените обещания на официалните органи и обидени от крайно негативния образ на исляма, решават да се обърнат към ислямистка среда, превръщайки исляма в начин за възстановяват достойнството си. Те намират в религията нов елемент, който придава смисъл на живота им, защото ислямът им предлага пространство, което ги защитава от враждебността на външния свят и им дава мисия да изпълнят, било преобразуването на техните родители, или създаването на Ислямското микро общество в рамките на неислямското или реализирането на джихада срещу „враговете на исляма”.

Защото тези млади хора, които се чувстват възмутени от мюсюлманското кръвопролитие в Ирак, Афганистан, Сирия и арабско-израелския конфликт, възприемат идеята, че Западът извършва нападение срещу исляма и че виждат „войната срещу тероризма” като война, която основно се води срещу исляма и следователно срещу целия мюсюлмански народ.

Преоткриване на исляма, което кара индивида да изпитва своеобразен катарзис, защото при новото му възприятие мюсюлманската религия е единствената истинска, с прословуто морално и етично превъзходство над нечестивото и атеистично западното общество. Тоест, чувството за принадлежност към умма се извежда на преден план, като в същото време засилва отделянето на индивида от коренното общество. Салафитските радикали насърчават един вид реислямизация на младите мюсюлмани в рамките на умма, която надхвърля териториалните идентичности. „Детериториализиран” ислям, който обещава на разочарованите младежи транснационална ислямска идентичност.

В Испания се преминава от селективния тероризъм на ЕТА до безразборния джихадистки тероризъм и разликите между тях са осезаеми. Разликата в социално-поведенческият профил между стария и новия тероризъм е много голям, както и организационната му структура и логистичният капацитет.

Всъщност проблемът е широко разпространен на цялата територия на Испания, така че от 2004 г. повече от 700 души са задържани в Испания заради връзките си с джихадисткия тероризъм.

Почти половината от задържаните имат испанско гражданство

и 41,1% мароканско гражданство, почти 50% са родени в Испания, което прави местния компонент очевиден.

51,7% от задържаните са имигранти от първо поколение и 42,2% от второто, главно потомци на имигранти от Мароко, така че може да се каже, че 48,3% от задържаните са представител на домашния джихадизъм. Що се отнася до жените, те вече представляват 17% от всички арестувани за джихадизъм. Преобладава испано-мароканската жена, живееща главно в градовете, където започват да се появяват тези от второ поколение, 18% от задържаните са били новоприели исляма; и няма саморадикализация, всички те го са го направили в рамките на клетки, групи или мрежи. Феноменът на самотния вълк няма женски колега.¹⁰²

Кварталът Principe de Ceuta (Принцът на Сеута) е нагледен пример за разпространяване на радикална ислямска идеология.

В този квартал на Сеута има важни признаци на салафистки радикализъм и дори джихадизъм, тъй като съществуването на по-голям контрол върху поведението, което е противно на салафитския морал, присъствието на радикален проповедник от Саудитска Арабия и все повече има напрежение и конфликти, свързани с маргинализацията на квартала, която се тълкува в термини като ислям срещу християнството. Всъщност същите субекти, които насърчават младите хора да се държат като добри мюсюлмани, обвиняват за маргиналността на квартала християнското господство над града. Реч, която стимулира омразата към политическата власт и немюсюлманското общество. Маргиналността и несигурността на този квартал несъмнено поражда враждебно пространство и изпълнено с несигурност за изолирания индивид. Удобна среда за набирането от страна на джихадистите на много разочаровани младежи към своята кауза.¹⁰³

9.1. Мигрантите в Беларус като оръжие срещу ЕС

Европейският съюз е подложен на хибридна атака с използване на „бежанци“ от страна на белоруския президент Лукашенко

102 El terrorismo en la actualidad: un nuevo enfoque político criminal ana isabel perez cepeda Directora. Universidad de Salamanca MIRIAM RUIZ ARIAS Coordinadora. Universidad de Salamanca Las sociedades paralelas como cantera del yihadismo Nieves Sanz Mulas стр. 267-275, ISBN: 978-84-9190-286-7

103 Ibid.

през есента на 2021 година.

Полската полиция не позволява на стотици хора да влязат в страната, през есента на 2021 г., след като белоруските власти ги ескортират до границата. Полският премиер Матеуш Моравецки казва, че ситуацията на полско-белоруската граница е част от по-голяма „координирана атака” и я нарече война от „нов тип”.

„Убедени сме, че операциите по източната граница на Полша, които се провеждат, са част от по-мощна операция, много координирана атака, която има характера на нов тип война... Използваните оръжия са известни в минали войни, но в този случай изключително ефективни Съветите (СССР) бяха майстори на това, а сега са руснаците”..., казва Моравецки на извънредно заседание в полския Сейм.

Официалният представител на руското външно министерство Мария Захарова каза, че Западът не трябва да се държи сякаш че случващото се на границата между Полша и Беларус е вид „хибридна операция“ на Лукашенко с подкрепата на Русия, според нея „това е лъжа“.

Хорст Зеехофер вътрешен министър на Германия обвинява Беларус и Русия в експлоатация на бежанци и мигранти в опит да дестабилизира Запада и каза, че страните от ЕС трябва да застанат заедно пред „хибридната заплаха“, породена от „политически организираната миграция“.

Полша и други страни от ЕС обвиниха Беларус, че се опитва да провокира нова бежанска криза в Европа в отмъщение за критиките към Александър Лукашенко за репресиите срещу вътрешната опозиция. Съобщава се, че Минск е издал специални визи, позволяващи на мигранти да летят към Беларус от Ирак и други страни от Близкия изток.

Полша изпраща хиляди войници в граничната зона, създава милитаризирана зона с дълбочина две мили, изгради ограда от бодлива тел и одобри изграждането на гранична стена. Варшава също така въвежда извънредно положение в региона, като не допуска журналисти в него.

Хибридната война вече е в ход и в такива условия няма лесни решения. Когато бъдещата цел на нападението е трудно предвидима, е трудно да се реши как да победите в нея.

Освен това парламентът във Варшава приема закон, който

според защитниците на правата на човека има за цел да легализира отблъскването на мигранти през границите в нарушение на ангажиментите на страната по международното право.¹⁰⁴

Туристически агенции подмамват хора от Близкия изток да стигнат до ЕС през Беларус, заяви пред Европейския парламент в Брюксел върховният представител на Съюза за външната политика Жозеп Борел.

Агенциите предлагат примамливи почивки в Беларус с обещанието да помогнат за прехвърляне оттам в ЕС. Това струва 6000-7000 долара, но хората искат да опитат шанса си.

Никой обаче не им казва коя е реалната дестинация, посочва Борел.

Според разузнавателни доклади, с които разполага дипломат номер 1 на Европа, ситуацията с подмамването става все по-зле и по-зле от края на октомври 2021 г. Истанбул остава един от главните транзитни пунктове за мигрантите, идващи от Дубай, Ереван, Дамаск, а също така от Йордания и Ливан. Малките чартърни в началото били заменени от големи самолети с по 400 души на борда.

Всичко това е много добре организирано според първия европейски дипломат. Като пример той посочи неназована авиокомпания, тясно свързана със сирийския диктатор Башар Асад. Само за една седмица нейни самолети са извършили 20 полета между Дамаск и Беларус.¹⁰⁵

Тревогата си от бежанската криза, която се развива на границата между Полша и Беларус, изразява и Жозеп Борел – върховен представител на Европейския съюз по въпросите на външните работи и политиката на сигурност. Той осъди белоруския диктаторски режим, който насочва потоци от мигранти към външните граници на общността.¹⁰⁶

104 **Информационна** агенция Фокус, Криза на полско-беларуската граница, 9 ноември 2021 <http://m.focus-news.net/?action=hotthemes&id=7392> (accessed on 10 January 2022)

105 CLUBZ.BG, Туристически агенции подмамват бежанци в Беларус срещу \$7 000, 10.11.2021, https://www.clubz.bg/120572-turisticheski_agentsii_podmamvat_bezhantsi_v_belarus_sreshtu_7_000

106 Euranet Plus, Мигрантската криза е атака срещу ЕС, 12.11.21, <https://bnr.bg/euranetplus/post/101555665> (accessed on 10 January 2022)

9.2. Профил и характеристики на мигрантите в Република България

9.2.1. Основни страни на произход на мигрантите у нас

Топ пет страни на произход на мигрантите в България, откакто се води статистика в Република България, са Ислямска Република Афганистан, Сирия, Република Ирак, Ислямска Република Иран и Ислямска Република Пакистан. Анализът на етническите, културни и религиозни характеристики на гражданите на тези страни показва много общи черти, както и някои различия между тях.

9.2.2. Основни профили на мигрантите у нас

Възрастовият анализ на мигрантите, влизащи на територията на Република България показва, че всички идват от страни, характеризиращи се със значителен прираст на населението. Средната възраст е между 22 и 35 години. На пръв поглед това са предимно млади хора, в работоспособна възраст, притежаващи голям времеви работен потенциал.

През последните две години се забелязва качествена промяна в състава на пристигащите в страната чужденци – значително се увеличават младите, неженени мъже за сметка на семействата. Също така като тенденция се явява постоянното повишаване на броя на непродружените малолетни и непълнолетни, търсещи международна закрила – предимно от Афганистан и Ирак. Това предполага завишени грижи, внимание и съответно разходи за тях, поради високите изисквания на международното и европейско законодателство. Този факт заслужава специално внимание от гледна точка на неговия неслучаен характер. Необходимо е да се проучат внимателно причините, пораждащи това явление, тъй като в дългосрочен план може да се окаже добре обмислена и планомерно проведена политика, действаща като бомба със закъснител.

В религиозно отношение картината очертава абсолютен хегемон на ислямско население на тези страни – средният процент е в границите на и над 95% мюсюлмани. В три от петте страни християнството не е на особена почит. В две от тях съществува смъртно наказание – в Афганистан – за атеизъм и в Иран – за прозелитизъм, за опит от страна на немюсюлманите да обърнат в друга религия мюсюлманите, както и за moharebeh („враждебност срещу Бога“) и

sabb al-nabi („обида на пророците“).

Наличието на крайни религиозни течения на исляма не е изключение. Като лидер в това отношение се очертава Афганистан. Общата етническа връзка на афганистанците, и пакистанците от двете страни на границата е използвана за подготовката на цяло едно поколение от млади необразовани афганистанци, емигрирали в Пакистан. Разположените по протежението на границата от пакистанска страна медресета (религиозни училища) ограмотяват неграмотните афганистански младежи предимно и в много случаи само на едно – наизустяване на определени строфи от корана, свързани преди всичко с ухабизма, най-крайното и войнствено течение на исляма.

От гледна точка на това, че Република България е предимно християнска страна, изповядваща източноправославното вероизповедание, наличието на компактни маси мигранти от тези страни, може да доведе до сериозно вътрешно напрежение и възможно дебалансиране на обществото. Възможни са и конфликти.

Друг фактор на потенциално напрежение е наличието на враждебни отношения между самите мюсюлмани в зависимост от вида ислям, който изповядват като взаимоотношенията сунити-шиити, между отделните сунитски разклонения, мюсюлмани срещу язиди и други.

Реална опасност представлява също така внедряването на терористични клетки от религиозно фанатизирани ислямисти.

Практиката от другите страни с богат опит в областта на миграцията и интеграцията на чужденци показва, че намирайки се на територията на дадена страна, те сформират свои общности, базирани на национален, фамилен и религиозен принципи, като се капсулират и не се интегрират в системите на страните домакини, използвайки и по този начин, натоварвайки в максимална степен системите за социално подпомагане.

Образователното ниво на мигрантите в Република България е много ниско. През 2017 г. с висше образование са 1%, а без образование, с начално и основно са огромното мнозинство (69%) от кандидатите за международна закрила граждани на трети страни. Тъй като България не е основна дестинация за преобладаващата част от мигрантите, то на територията на страната остават главно такива, които нямат средства за придвижване и съществуване и с нисък об-

разователен ценз.

Всичко това представлява сериозна потенциална опасност от генериране на значителен миграционен поток от предимно ниско образовани, маргинализирани, свързани с престъпни криминални или терористични групировки лица.¹⁰⁷

Както е видно от горната информация, повечето търсеци международна закрила от страни с преобладаващо ислямско население са млади мъже в напълно работоспособна форма.

Получилите временна закрила у нас украински бежанци са предимно жени, деца и възрастни хора, което говори за нормален бежански поток, напълно съответстващ на историческите прецеденти и разбирания.¹⁰⁸

10. Реч на омраза и престъпления от омраза

Престъпленията от омраза следва да се разглеждат като близък братовчед на тероризма. Определянето на престъпленията от омраза като престъпления, включващи насилствени действия срещу членове на религиозни, расови или етнически групи, които са мотивирани от груповата принадлежност на членовете, а не от техните индивидуални характеристики или действия. Понякога тероризма и престъпленията на омразата се комбинират в по-широка категория на „случайно насочени актове на насилие“. Отделните жертви са случайни, но групата, към която принадлежат, е умишлено избрана, защото терористите искат да изпратят съобщение или да направят изявление. Престъпленията от омраза често са по-спонтанни или е по-вероятно да бъдат извършени от лица, действащи по свое желание, докато терористичните актове обикновено са филтрирани или

107 Иван Илиев Миланов, „Етнокултурни характеристики на мигрантите в Република България и тяхното влияние върху системата на националната сигурност“. Дисертационен Труд за получаване на образователна и научна степен, „доктор“ Университет по библиотекознание и информационни технологии, факултет по библиотекознание и културно наследство катедра “архивно-документално наследство и културономия“, София, 2018.

108 Mediapool.bg., През България са преминали 800 хил. украински бежанци, а са останали 51 хиляди <https://www.mediapool.bg/prez-bulgaria-sa-preminali-800-hil-ukrinski-bezhantsi-a-sa-ostanali-51-hilyadi-news346100.html> (accessed on 10 August 2023).

ограничени от организация.

„Речта на омразата” или „езикът на омразата” е съществен фасилитатор за радикализацията на отделни лица и групи и мотивирането им да извършат престъпление от омраза, политическо мотивирано насилие или терористични актове. Същевременно обвиненията в използване на език на омразата понякога могат да се използват за заглушаване на справедлива критика или директно като форма на цензура.

Изследването на основната нормативна база на Европейските институции е от съществено значение за точното разграничаване на използването на езика на омразата от възможностите за обоснована критика.

Първоначално Съветът на Европа приема определение за език на омразата и определя неговия обхват в Препоръка No. R (97) 20:

„Припомняйки Декларацията на държавните и правителствени-те ръководители на държавите-членки на Съвета на Европа, приета във Виена на 9 октомври 1993 г.; Припомняйки, че Виенската декларация изтъкна сериозна загриженост относно настоящото възраждане на расизма, ксенофобията и антисемитизма и развитието на климат на нетолерантност и съдържаеше ангажимент за борба с всички идеологии, политики и практики, които представляват подстрекателство към расова омраза, насилие и дискриминация, както и всяко действие или език, които могат да засилят страховете и напрежението между групи от различен расов, етнически, национален, религиозен или социален произход; Потвърждавайки своята дълбока привързаност към свободата на изразяване и информация, както е изразена в Декларацията за свободата на изразяване и информация от 29 април 1982 г.; Осъжда, в съответствие с Виенската декларация и Декларацията за медиите в демократичното общество, приета на 4-тата европейска министерска конференция за политиката на средствата за масова информация (Прага, 7 и 8 декември 1994 г.), всички форми на изразяване, които подбуждат расова омраза, ксенофобия, антисемитизъм и всички форми на нетърпимост, тъй като те подкопават демократичната сигурност, културното сближаване и плурализма;

Обхват: Принципите, изложени по-долу, се прилагат за речта на омразата, по-специално речта на омразата, разпространявана чрез медиите. За целите на прилагането на тези принципи, тер-

152

минът „реч на омразата” се разбира като обхващащ всички форми на изразяване, които разпространяват, подбуждат, насърчават или оправдават расова омраза, ксенофобия, антисемитизъм или други форми на омраза, основаващи се на нетърпимост, включително: нетърпимост, изразена от агресивен национализъм и етноцентризъм, дискриминация и враждебност към малцинствата, мигранти и хора с имигрантски произход.”¹⁰⁹

Така формулиран обхвата изглежда насочен изключително към защита на малцинства, мигранти, хора с имигрантски произход, очевидно подложени на дискриминация и търпящи език на омразата от страна най-вероятно на представители на агресивният национализъм, предполагаемо от мнозинството на населението. Тя е насочена предимно срещу речта на омразата разпространявана чрез медиите.

През 90-те години на миналия век, когато е подготвяна тази препоръка на СЕ под медии се разбираше главно официалните и частни печатни и електронни издания, а радикализацията и тероризма не заплашваха пряко западноевропейските общества. Тогава социал-ните медии не бяха добили такъв размах и популярност и очевидно се е очаквало повечето медии да са в ръцете на хора от съответните мнозинства. Прави впечатление и силно стеснения обхват на препоръката.

С течение на времето и развитието на технологиите самото понятие „медии” придоби различни измерения и вече всеки може да публикува всичко направо от своя мобилен телефон.

След атентатите от 11.09.2001 г. срещу Световния търговски център, кулите-близнаци в Ню Йорк, обявяването на войната срещу тероризма, последвалите атентати в Мадрид, Лондон, Париж и други места и особено след появата на Ислямска държава светът вече не е същия. Оказа се, че и представителите на малцинствата, мигранти и хората с имигрантски произход също могат да използват

109 Council of Europe Committee of Ministers of the Committee of Ministers to member states on "HATE SPEECH" (Adopted by the Committee of Ministers on 30 October 1997 at the 607th meeting of the Ministers' Deputies), Recommendation No. R (97) 20, <https://rm.coe.int/1680505d5b> <https://www.mediapool.bg/prez-bulgariasa-preminali-800-hil-ukrinski-bezhantsi-a-sa-ostanali-51-hilyadi-news346100.html> (accessed on 01 August 2021)

език на омразата и го правят.

Така например в Испания Сукайна, млада жена, която живее в Паджара (Фуертевентура), е написала този вид заплашително съобщение в интернет; „Нито вашите арести, нито репресиите срещу мюсюлманите в Испания няма да ни спрат, защото играта едва сега започна. Може би в Испания не сте чували за джихадистки атаки срещу влаковете в Мадрид, но се кълнем в Аллах, че скоро ще се страхувате дори да ходите сами по улиците си. Както каза Ал Аднани: Мислите ли, че сме забравили нашия Ал Андалус? Вие сте окупатори. И скоро ще излезете унижени от нашите земи. Кълнем се в Аллах, че е само въпрос на време. Вашата мръсна кръв ще тече из цяла Испания”.

По същия начин група от седем мъже, арестувана през март 2015 г., публикува съобщения в социалните мрежи, в които се казва; „И за вас, Фелипе Крал на Испания, единственият начин да видите болката от загубата на деца е, когато видите двете си скъпоценни дъщери под развалините, и ако не, няма да можете да мислите за деца на децата, които нареждате да убиете”, в допълнение към изпращането на директни заплахи към Испания, САЩ и Израел; „Вашите знамена ще горят, както ще горите в ада“.¹¹⁰

В Своя „Наръчник на RAN за управление на поляризацията”, Европейската мрежа против радикализацията /Radicalisation Awareness Network (RAN)/ прави следните констатации:

„Престъпления от омраза, нарастваща нетолерантност, ксенофобия, затворени идеологии и общности, улично насилие от крайно леви и крайно десни – всички те са прояви на поляризация и са заплаха за основните ценности на Европа.

Поляризацията се забелязва от север на юг и от изток на запад. В рамките на общността от практически специалисти на RAN съществува нарастваща загриженост относно поляризацията между

110 Universidad a Distancia de Madrid Facultad de Ciencias Jurídicas Máster universitario en Seguridad, Defensa y Geoestrategia “España y Arabia Saudí. La propagación del terrorismo yihadista a través de las relaciones diplomáticas” | Miryam Rojo Ruiz, https://www.academia.edu/34748823/Espana_y_Arabia_Saudi_La_propagacion_del_terrorismo_yihadista_a_traves_de_las_relaciones_diplomaticas (accessed on 05 August 2022)

различните групи в обществото. Режимът на строги ограничения и икономическа реформа причини много несигурност и гняв в цяла Европа. Тази несигурност се експлоатира и от субекти, които мобилизират подкрепа въз основата на посланието „Ние и те“. В резултат на това се увеличава напрежението. Кризата с бежанците и мигрантите също така разпалва поляризацията, както и неотдавнашните терористични атаки и инциденти. Тези атаки на свой ред доведоха до увеличаване на инцидентите, свързани с престъпления от омраза, някои от които в малък мащаб, други – в по-сериозен. Поляризацията дава основа за подхранване на радикализацията.

Поляризацията може да се разглежда като мисловна конструкция, базирана на предположенията за идентичности „ние“ и „те“. В процеса на поляризация доминиращото и активно послание е за възприеманите (и често преувеличени) различия и опростенчески послания за другите. Има омаловажаване на това, което „ние“ и „те“ можем да имаме като общо между нас. Поляризацията следователно се показва в негативни мисли и отношения към други групи, което може да доведе до нарастваща враждебност и сегрегация. В крайна сметка това може да доведе до ситуации, при които нетолерантността се видоизменя в реч на омразата и дори в престъпления от омраза. В такава среда, някои (части) от групи или отделни лица могат да се радикализират в посока насилствен екстремизъм и тероризъм. Вербуването за екстремистка идеологията е много по-успешно, ако има възприемчиви групи, които чувстват, че тяхната група и идентичност е обидена и дори застрашена.”¹¹¹

Всичко това доведе до необходимост от промени и уточнения в нормативната база. Европейската комисия против расизма и нетолерантността /ECRI/ приема Препоръка № 15 от 08.12.2015 г. за борба с езика на омразата, където нещата са сравнително добре систематизирани:

„Отбелязвайки различните начини на определяне и разбиране на речта на омразата на национално и международно ниво, както и

111 ПОСЛЕДВАЩ ДОКУМЕНТ Наръчник на RAN за управление на поляризацията, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-papers/docs/ran_polarisation_management_manual_amsterdam_06072017_bg.pdf (accessed on 10 April 2022)

на различните форми, които тя може да приеме;

Като се има предвид, че речта на омразата трябва да се разбира за целите на настоящата Обща препоръка за политика като застъпничество, насърчаване или подбуждане под каквато и да е форма на унижение, омраза или оскверняване на лице или група лица, както и всеки тормоз, обида, отрицателна стереотипност, стигматизация или заплаха по отношение на такова лице или група от лица и оправданието на всички предходни видове изразяване, въз основа на „раса”, цвят, произход, национален или етнически произход, възраст, увреждане, език, религия или убеждения, пол, полова идентичност, сексуална ориентация и други лични характеристики или статус;

Признавайки, че речта на омразата може да бъде под формата на обществено отричане, тривиализация, оправдаване или опрощаване на престъпления на геноцид, престъпления срещу човечеството или военни престъпления, за които съдът е констатирал, че са настъпили, и на прославянето на лица, осъдени за извършване на такива престъпления;

Признавайки също така, че формите на изразяване, които обиждат, шокират или смущават, само по себе си не означават реч на омразата и че действията срещу използването на реч на омразата трябва да служат за защита на индивидите и групите лица, а не на конкретни убеждения, идеологии или религии;

Признавайки, че използването на реч на омраза може да отразява или насърчава неоправданото предположение, че извършителят по някакъв начин превъзхожда човек или група лица, които са или са посочени от него;

Признавайки, че използването на реч на омраза може да има за цел да подбужда или разумно да се очаква, че ще доведе до подбуждане на други хора да извършват действия, насилие, сплашване, враждебност или дискриминация спрямо тези, които са насочени от нея и че това е особено сериозна форма на такава реч;

Осъзнавайки сериозните опасности, породени от речта на омразата за сплотяването на демократичното общество, защитата на правата на човека и върховенството на закона, но осъзнавайки необходимостта да се гарантира, че с ограниченията на речта на омразата не се злоупотребяват с цел заглушаване на малцинствата и за

потискане на критиката на официална политика, политическа опозиция или религиозни убеждения;

Признавайки, че използването на реч на омразата изглежда нараства, особено чрез електронни форми на комуникация, които увеличават нейното въздействие, но че точният ѝ обхват остава неясен поради липсата на систематично отчитане и събиране на данни за неговото възникване и че това трябва да бъде коригирани, по-специално чрез предоставянето на подходяща подкрепа за насочените или засегнатите от нея;

Съзнавайки, че невежеството и недостатъчната медийна грамотност, както и отчуждението, дискриминацията, индоктринирането и маргинализацията, могат да бъдат използвани за насърчаване на използването на реч на омразата, без реалният характер и последиците от такава реч да бъдат оценени изцяло;

Признавайки, че важно средство за справяне с речта на омразата е чрез противопоставянето и осъждането ѝ директно чрез насрещна реч, която ясно показва нейния разрушителен и неприемлив характер;

Подчертавайки значението на онези, които са посочени чрез речта на омразата, самите те са способни да реагират на нея чрез насрещна реч и осъждане, както и чрез образуване на производства в компетентните съдилища и органи;

Признавайки, че наказателните забрани сами по себе си не са достатъчни за премахване на употребата на реч на омраза и не винаги са подходящи, но въпреки това са убедени, че такава употреба трябва да бъде криминализирана при определени обстоятелства;

...и се убеждава, че са необходими наказателни забрани при обстоятелства, при които речта на омразата е предназначена или може да се очаква основателно да подбуди към актове на насилие, сплашване, враждебност или дискриминация спрямо тези, към които е насочена; ”¹¹²

Тук вече разработката на дефиницията е съобразена с новите реалности, обхвата е разширен и обхваща всеки срещу когото е

112 ECRI GENERAL POLICY RECOMMENDATION NO. 15 ON COMBATING HATE SPEECH ADOPTED ON 8 DECEMBER 2015 <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01> (accessed on 28 November 2023)

употребен език на омраза. Подчертано е, че не всяка критика представява „реч на омраза”. Подчертано е, „че формите на изразяване, които обиждат, шокират или смущават, само по себе си не означават реч на омразата и че действията срещу използването на реч на омразата трябва да служат за защита на индивидите и групите лица, а не на конкретни убеждения, идеологии или религии”. За да бъде възприето дадено изказване като “реч на омразата”, то следва да бъде: “...като застъпничество, насърчаване или подбуждане под каквато и да е форма на унижение, омраза или оскверняване на лице или група лица, както и всеки тормоз, обида, отрицателна стереотипност, стигматизация или заплаха по отношение на такова лице или група от лица...”

Някои религиозни направления се оказват прекалено чувствителни към критика и последваха убийства и заплахи за убийства срещу редица интелектуалци, критикуващи някои практики на радикалния ислям. По този повод са изключително актуални два нормативни документа:

● Препоръка на Парламентарната асамблея на Съвета на Европа, ПАСЕ №1805 (2007) по въпросите на „богохулството”, където е подчертано, че:

„4. По отношение на богохулството, религиозните обиди и речта на омразата срещу лица на основата на тяхната религия, държавата е отговорна за определяне на това, което трябва да се счита за престъпления в границите, наложени от съдебната практика на Европейския съд по правата на човека. В тази връзка Асамблеята счита, че богохулството като обида към религията не трябва да се счита за престъпление. Трябва да се прави разграничение между въпросите, свързани с моралната съвест, и тези, свързани с това, което е законно, въпросите, които принадлежат на публичното пространство, и тези, които принадлежат на частната сфера. Въпреки че днес съдебните преследвания в това отношение са рядкост в държавите-членки, те са легион в други страни по света.

5. Асамблеята приветства предварителния доклад, приет на този въпрос на 16 и 17 март 2007 г. от Европейската комисия за демокрация чрез закон (Венецианска комисия) и изразява съгласие с него, че в демократичното общество религиозните групи трябва да

толерират, както и другите групи, критични публични изявления и дебати относно тяхната дейност, учения и убеждения, при условие че подобна критика не представлява умишлени и безвъзмездни обиди или реч на омраза и не представлява подбуждане за нарушаване на мира или насилие и дискриминация спрямо привържениците на определена религия. Общественият дебат, диалогът и подобрените комуникационни умения на религиозните групи и медиите трябва да се използват, за да се намали чувствителността, когато надхвърли разумните нива.

15. Асамблеята счита, че доколкото това е необходимо в демократичното общество в съответствие с член 10, параграф 2 от Конвенцията, националното законодателство следва да санкционира само изрази по религиозни въпроси, които умишлено и силно нарушават обществения ред и призовават за обществено насилие.”¹¹³

● Насоките на ЕС относно утвърждаването и защитата на свободата на религията и убежденията.

„14. За разлика от правото на религия, убеждение или липса на убеждения, свободата на изповядване на религия или убеждения може да бъде обект на ограничения, но „само на такива ограничения, предвидени от закона и необходими за защитата на обществената сигурност, ред, здраве и морал, или на основните права и свободи на другите“. Тези ограничения трябва да съответстват на международните стандарти и да се тълкуват стриктно. Не се допускат ограничения на други основания, като национална сигурност.

32. В случай на заплаха от насилие или на извършено насилие или на ограничения, наложени във връзка с изразяване на мнения относно религия или убеждения, ЕС ще се ръководи от следните принципи:

● когато се правят критични коментари за религии или убеждения и този начин на изразяване се възприема от привържениците на тези религии или убеждения като толкова обиден, че може да доведе до насилие срещу или от привърженици:

113 Recommendation 1805 (2007) Blasphemy, religious insults and hate speech against persons on grounds of their religion Author(s): Parliamentary Assembly Council of Europe, <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17569&lang=en> (accessed on 11 september 2022)

- ако е налице *prima facie* случай, че такова изразяване представлява изказване, насаждащо омраза, т.е. попада в стриктния обхват на член 20, параграф 2 от МПГПП (който забранява всяка форма на проповядване на религиозна омраза, която представлява подбуждане към дискриминация, враждебност или насилие), ЕС ще разобличава такива случаи и ще изисква те да бъдат разследвани и разгледани от независим съд.

- Ако това изразяване не достига нивото на подбуждане, забранено по силата на член 20 от МПГПП, и като такова представлява израз на свободно слово, ЕС:

- ще се противопоставя на всички призови или опити за инкриминиране на такива изказвания;

- Във всички случаи ЕС ще припомня, когато е подходящо, че правото на свобода на религия или убеждения, така както е залегнало в съответните международни стандарти, не включва правото на религия или убеждения, които да не подлежат на критика или осмиване.

- ще припомня, че международното право в областта на правата на човека защитава лица, а не религии и убеждения като такива. Защитата на религия или убеждение не може да се изтъква като основание за оправдаване или опрощаване на ограничения или нарушение на човешки права, извършени самостоятелно от отделни лица или в общност с други лица.”¹¹⁴

Борбата с „езика на омразата” и „престъпленията от омраза“ безспорно трябва да продължи и да се усъвършенства без това да пречи на възможностите за критика на религии или убеждения и ограничения на свободата на словото извън предвидените в закона.

Религиозните особености или убежденията, в които бих включил и позоваването на „културни особености”, не трябва да служат като извинение за нарушаването на законите или нарушаване на правата на човека в пълният им обем, така както са обявени във „Всеобщата декларация за правата на човека” на Организацията на обединените нации (1948 г.).

114 Насоки на ЕС относно утвърждаването и защитата на свободата на религията и убежденията, <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11491-2013-INIT/bg/pdf> (accessed on 18 september 2022)

Борбата с езика на омразата трябва да бъде насочена срещу всеки който го използва, независимо дали е част от малцинство, мнозинство, мигрантска общност, религиозна общност и т.н. без изключения и привилегии.

Като обобщение може да се отбележи, че националната и социалната сигурност са изправени пред редица предизвикателства. Те представляват комбинация от различни фактори, които могат да действат комбинирано или по отделно. Тези фактори са основно:

- Неконтролируеми и неконтролирани миграционни потоци, които може да се използват и се използват за внос на радикализация, тероризъм и организирана престъпност. Миграционните потоци може да се използват и се използват за организиране на натиск върху социалните системи и системите за сигурност на различните държави. Те може да се използват за организиране на невъоръжени нашествия с непредвидими резултати.

- Слабо интегрирани етнически и или религиозни малцинствени групи може да бъдат използвани по отделно или в комбинация с мигрантски общности за организиране на дейности застрашаващи националната сигурност. В случая е важно да се контролират езика на омразата и престъпленията от омраза.

- Поемането на управлението на процесите на радикализация, включително генерационна, от външни за държавата структури, само или в комбинация с горните елементи може да застраши линиите на фрактура в обществото и да работи против националната сигурност.

ИЗВОДИ ОТ ГЛАВА ВТОРА

1. Радикализацията може да бъде управляем процес и това се свързва с внасянето на подходяща идеология и съответни организационни форми и ресурсно обезпечаване.

2. Няма съществени разлики между социалната, революционна радикализация и радикализацията на етническа или религиозна основа. Единствените разлики са в обясненията на мотивировката, тоест в приетата идеология. Особеностите на религиозната и етническата радикализация се състоят в изтъкването на трансцендентал-

ни ценности и позоваването на божествената власт, което изнася на друго, по-високо ниво мотивировката в съзнанието на привържениците на съответната кауза.

3. Персоналната радикализацията не е пряко свързана с бедност и ниско образование.

4. Радикализацията и тероризмът могат да бъдат внесени посредством мигранти. Мигрантите сами по себе си могат да бъдат използвани като оръжие в различни ситуации и с различни цели, включително за организиране на невъоръжени нашествия.

5. Проучванията на общественото мнение често установяват, че изразената подкрепа за политическо насилие и тероризъм е по-висока сред тези с по-високо образование и по-високи семейни доходи.

6. Самите терористи са по-вероятно да бъдат млади и добре образовани и по-малко вероятно да произхождат от бедните слоеве на населението.

7. Езикът на омразата и престъпленията от омраза, независимо от къде идват, може да се разглеждат като предвестник на много по-сериозни проблеми.

8. Съвкупността от практически неконтролируеми мигрантски потоци, слаба интеграция в обществото, наличието на свободно разпространяема радикална религиозна пропаганда и вече създадени и развиващи се международни организации занимаващи се с политическо насилие, както и заинтересовани чужди специални служби изправя пред непосредствена опасност националната сигурност.

**КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЯ НА ПРОЦЕСИТЕ
НА РАДИКАЛИЗАЦИЯ СРЕД ЕТНИЧЕСКИТЕ
И РЕЛИГИОЗНИТЕ ГРУПИ И ИЗСЛЕДВАНЕ НА
СЪЩЕСТВУВАЩИЯ ОПИТ В ДЕРАДИКАЛИЗАЦИЯТА**

1. Бъдещи радикали, екстремисти и терористи – теоретическа рамка за профилиране

Докато по социалното профилиране на бъдещите радикали, екстремисти и терористи има различни мнения и като цяло съгласие по някакъв общ профил липсва, то по възрастовото профилиране на най-уязвимите от радикализация лица съществува известно съгласие. Това е основно възрастовата група от 15 до 25 години, в някои случаи нарастваща до 30-годишните.

В този възрастов диапазон младите хора започват да гледат на света по нов начин и да търсят отговори на видяното и особено тези от тях с по-чувствителна социална нагласа. И какво виждат?

„... среда, в която индивидът смята, че неговото мнение не се брои за нищо и действията му няма да служат за промяна на нещо и тъй като това, което мисли или което прави не служи за нищо, тогава защо да се стреми? Апатията е широко разпространена в обществото, а политическата апатия е много видима в отношението на големи слоеве от населението, подхранвана от корупция, от големия контраст между това, което политиците обещават преди изборите (за да получат гласовете) и какво наистина правят след това, чрез новината, която подчертава как хората с голяма социална известност се освобождават от затвора, въпреки че са извършили присвояване, отклоняване на публични средства, практикуване на въртящи се врати и т.н.

След установяване на този модел на поведение е твърде лесно да се разпространяват предразсъдъците поради липса на информативна или разследваща строгост. В среда на предразсъдъци, в която

определени хора се чувстват много разочаровани, ако това безсилие се подхранва от манипулатори, това може да доведе до насилствено поведение, все по-насилствено, докато не стане радикално.”¹¹⁵

Но това което продължава да вижда влиза в противоречие с всичко, което са му обяснявали в училището и в семейството, като понятия за чест, достойнство, любов, справедливост и най-вече справедливост. Започва да търси отговори от обществото, а обществото не му дава никакви приемливи обяснения и отговаря с общи клишета или политически коректни празнословия, прикриващи двойни стандарти, манипулации и различни видове социално инженерство налагани от влиятелни международни организации.

2. Фактори за радикализация – чувства и идеологии

При процесите на радикализация особено важна роля играят чувствата, всички основни чувства; любов, омраза, завист, обида, унижение, безсилие, желание за доказване пред някого. И тези чувства могат да създадат взривоопасен коктейл, когато от личната сфера се прехвърлят към обществото като цяло или към отделни негови сегменти.

И тогава открива един интересен „пазар“. „Пазар“ на различни обяснения и приказки за възрастни наречени идеологии. Всъщност за него света става такъв какъвто му е описан от съответната идеология, която образно казано си е избрал. И от тук нататък всичко зависи от това, което си е купил и приел за свое кредо. Разбира се отделните идеологии имат своите подварианти и разновидности. Не е все едно, например в рамките на марксистката идеология, дали си си избрал Бернщайн или Ленин. Същото е и при големите световни религии. Що се касае до етническите мотиви за радикализация, те обикновено се търсят в историята и най-вече в нейните различни интерпретации, които също могат да бъдат пречупени през призмата на отделна идеологическа или религиозна интерпретация.

Проблемът при този възрастов диапазон е в това, че образно

115 Prevención de la radicalización. algunas medidas inherentes al sistema bahá'í Nobel Perdu Honeyman Profesor Titular Filología Inglesa Universidad De Almería RADICALIZACIÓN VIOLENTA: VÍAS PARA LA ACCIÓN PREVENTIVA © Sergio García Magariño/Dunia Donaires León (Coords.) ISBN: 978-84-18206-03-0 стр.141-142.

казано съществува възможност и физическо време да се прочете книгата, която е избрана или подсказана, но не е имало време да се прочете друга книга, която излага противоположни тези и предлага различни аргументи. Освен това времето е ангажирано с търсене на допълваща, а не „противникова“ литература. Липсва и необходимият жизнен опит за критически анализ на прочетеното. Младият човек е здрав, силен изпълнен с енергия и желание за реализация, но неговата социализация в развитите страни е отложена изкуствено, чрез образователния процес и особено с удължаването на времето за получаване на средно образование. Биологическото и социалното му развитие, силно се разминават. Под най-различни добронамерени причини и теории е наложена допълнителна инфантилизация.

Наложената образователна и обществена инфантилизация в западните общества, включително и в България, затваря много от младежите в книжен и/или дигитален свят, откъсва ги от реалния живот и ги оставя в техните собствени светове, които може да се окажат и антиутопия. Инфантилизацията притъпява сериозно чувството за отговорност и може да повлияе на качеството на вземаните решения.

„Конфликтът между поколенията“ е вечен, както е вечно и използването му за радикализиране на големи общности от млади хора с цел насочването им към „революционна дейност“, създаване на групи за натиск или директен тероризъм.

Този вид инфантилизация обикновено не се случва в някои от развиващите се страни и сред някои маргинализирани общности в развитите страни, отчасти поради някои културни особености и отчасти поради ранно отпадане от образователната система.

2.1. Фактори за радикализация и профили – примерът с талибаните

Бойците на талибаните обикновено са млади, на възраст 16-25 години. Всеки с някои умения или харизма може бъде повишен през двадесетте си години и да стане командир на отряд. През 2015-2017 г. се извърши отместване от местните милиции към мобилни, щатни сили, които са склонни да се набират повече в съответствие с официалните правила на талибаните (т.е. няма набиране на малолетни лица). Много бойци са склонни да напуснат талибаните, след като се оженят и имат деца, поради риска; те обикновено могат да

напуснат без проблеми, ако техните командири са съгласни с молбата им (обикновено се съобщават на командването като „семејни причини“). Други, разбира се, умират. Коефициентът на жертви на талибаните днес е значително по-нисък, отколкото в пика на западната интервенция в Афганистан през 2010-13 г., но жертвите са по-концентрирани сред мобилните звена, които носят основната тежест на боевете в днешно време. Физическата годност е фактор, който не позволява на повечето бойци да останат в бойни групи след 30-годишна възраст: изисква се много бягане, за да може средният талибански боец да остане жив.¹¹⁶

Въпреки че талибаните периодично отричат, че организацията използва малолетни лица (деца и юноши) във връзка с така наречените джихадистки операции, очевидно е, че указанията са дискреционни. Оценката на отделния командир е решаващ фактор. На практика местният стандарт за това, когато човек се счита за зрял и независим, ще бъде решаващ, а не реалната възраст.

Документите не са ключова характеристика на афганистанското общество и много хора не знаят точно на колко години са. Информацията, която Landinfo има за набирането на не-пълнолетни, показва, че мнозинството са на възраст между 15 и 18 години.¹¹⁷

2.2. Пример за използване на нормалното биологическо съзряване – образователната система на „Ислямска държава“ в Ирак

Не е случайно и въвеждането на особена образователна система в контролираните от Ислямска държава /ИД/ /ИДИЛ/ територии.

„Средното образование в териториите, които контролират терористите е разделено на три етапа, а именно – начален, среден и подготвителен. Общо продължава девет години. Причините за премаването на 12-годишното средно образование, наследено от иракската държава, е децата да влизат по-бързо в университетите на ИДИЛ. Учебната година продължава десет месеца, разделени на два срока.

¹¹⁶ Landinfo, Country of Origin Information Centre, Report Afghanistan: Taliban's organization and structure LANDINFO – 23 AUGUST 2017 https://landinfo.no/asset/3589/1/3589_1.pdf (accessed on 11 september 2020)

¹¹⁷ Landinfo Country of Origin Information Centre Report Afghanistan: Recruitment to Taliban LANDINFO – 29 JUNE 2017 https://landinfo.no/asset/3588/1/3588_1.pdf (accessed on 17 september 2020)

... Според пропагандните клипове на ИДИЛ през 2015 г. в техните територии в Сирия и Ирак са тръгнали на училище 600 000 деца от двата пола, като учителите, също от двата пола, наброяват около 50 000 души.”¹¹⁸

В недалечното минало в България съществуваха средни сержантски училища, където приемът беше след завършването на 8 ми клас. Иначе казано постъпваха при навършени 14-15 години в зависимост от месеца на раждане и завършваха на 18 години, а някои и по-рано и младежите вече бяха командири.

Това, което в Европа днес се възприема като „дете“, в други общества е зрял човек или дори боец.

В съвременното общество тази допълнителна инфантилизация прави младите хора уязвими за възприемане на радикални идеи, отдалечавайки момента, когато следва да поемат реална отговорност в живота. На това се дължи, вероятно и факта, че според цитирани в този дисертационен труд изследвания, радикализацията получава горна граница от 30-35 годишна възраст. Всъщност вероятно става въпрос за късно социално развитие, несъвпадащо с биологичното съзряване. В своето социално „съзряване“ това са лица приблизително съвпадащи с 20-25 годишните от миналия век.

Инфантилизацията има и допълнителна негативна страна. При среща на различните общества на една и съща възраст от едната страна ще има отговорни мъже и даже бойци, а от другата... „деца”.

Може би една разумна образователна реформа ще може да реши или поне да смекчи процесите на инфантилизация, но към момента на написването на тази книга, не се забелязват никакви индикатори за мислене в тази посока.

2.3. Дискриминация и „инструментализиране“ на проблемите като фактори за радикализация

Процесите на радикализация могат да бъдат от най-различно естество: чувство на действителна или вменена дискриминация, чувство за застрашеност, чувство за социална несправедливост, което пренесено в етнически разнородна среда се превръща в етничес-

¹¹⁸ ДАЕШ (НЕ) ИСЛЯМСКА ДЪРЖАВА© Владимир Чуков, автор, 2016, ISBN 978-619-152-859-2, стр. 245

ски мотивирано, лични контакти с „подходящи лица“ или дори случайно попаднала литература. Пътищата по които едно лице може да стигне до радикализация, често могат да бъдат прекалено лични, като обида, желание за самоизтъкване и др.

Процесите на радикализация на по-големи общности почти винаги са съчетание от споменатите по-горе фактори и съзнателна организационна работа в самата общност.

Радикализацията може и да бъде следствие от „инструментализиране“ на отделни проблеми и конструирането им в стройна теория и използването им за разпалване на етническа вражда.

Радикализацията понякога е и следствие от „инструментализиране“ от страна на чужди държавни или терористически организации, включително инфилтрирани чрез „бежански потоци“.

При „инструментализирането“ на радикализацията често пъти пропагандата се комбинира и с директен натиск, включително и физически срещу умерените представители на съответната общност, обект на въздействие.

Проблемът на сегашното общество е, че дори относително малки групи и отделни лица, използвайки съвременното технологическо развитие, могат да причинят щети, равняващи се на средно голям бунт от предишните векове, а понякога и по-големи.

Нито радикализацията, нито етническите и религиозни конфликти, нито съпътстващият ги инструментариум на тероризма са нови явления. За да бъде пълна картината следва да добавим и социалните конфликти. В голяма част от миналото, а и в настоящето тези конфликти обикновено присъстват в различни взаимосвързани комбинации. Така например икономическото неравенство в обществото може да бъде усетено с много по-голяма острота в етническа и религиозна разнородна среда и дори някои общности да се почувстват персонално застрашени от дискриминация и преследване, без да се съобразят с факта, че и сред мнозинството от населението също съществува социално неравенство.

Същевременно има много малка подкрепа за връзка между бедността и тероризма. Всъщност е забележително, че толкова

много видни, добронамерени световни лидери и учени биха извлекли тази връзка, без да имат емпирична основа за това. Множество доказателства сега показват, че всяко въздействие на образованието и бедността върху тероризма е косвено, сложно и вероятно доста слабо.

2.4. Образованието, бедността и политическото участие като фактори за тероризъм

Литературата за престъпността е успяла да идентифицира образованието и бедността като предсказващи само престъпленията срещу собствеността. Тероризмът е различен от престъпността срещу собствеността. В литературата за насилствената престъпност всъщност няма връзка между икономическите обстоятелства и вероятността от извършване на насилствено престъпление. За това се предполага, че тероризмът ще се осъществява от хора, които са бедни и необразовани, защото смятат, че това е подобно на други видове престъпления. По-подходяща аналогия е участието в политиката. Тероризмът е насилствена и неподходяща форма на политическо изразяване. Не следва, че тази форма на политическо изразяване трябва да се толерира, но все пак участието в политиката е по-добра аналогия от престъпността. Хората с по-високи доходи и по-добро образование са склонни да гласуват по-често от тези при по-лоши обстоятелства, защото въпреки по-високите възможни разходи за участието в политиката, те възприемат по-голяма полза от участието си в процеса и намират за по-малко скъпо да формират мнения, които искат да изразят.

2.5. Въвличане на деца и престъпни банди като фактори за тероризъм

Според Кристофър Лаш най-тревожният от всичките симптоми е въвличането на децата в културата на престъплението. Нямайки особени очаквания за бъдещето те са глухи за гласа на благоразумието, да не говорим за гласа на съвестта. Те знаят какво искат и го искат веднага. Отлагането на удоволствието, планирането на бъдещето, натрупването на знания и свидетелства за образование не означава нищо за тези, рано закоравели деца на улицата. Тъй като очакват да умрат млади те не хранят особен респект към наказателните санкции. Начинът им на живот е наистина рискован, но в

един момент рискът се отплаща като някаква алтернатива спрямо очевидната безнадеждност. Ако отпадането на вътрешните задръжки беше ограничено само до престъпните класи, тогава би било възможно чрез комбинация от стимули и стриктно прилагане на законите да се възстанови чувството за дълг, но културата на безсрамието не е ограничена само до подземния свят, в стремежа си към незабавно удовлетворение и отъждествяването му с материални придобивки. Престъпните класи просто имитират по висшите класи.

Размерът на терористичната организация може да има значение и за определящите фактори на тероризма от страна на предлагането. Ако терористичните организации са малки, те са склонни да се състоят от елитите, които дълбоко ги е грижа за каузата. Те са първите, които се присъединяват. За да може движението да нарасне до определена точка, то трябва да набере по-широк набор от членове, защото наистина ангажираните вече участват. Отвъд определен размер, допълнителните новобранци са склонни да бъдат мотивирани повече от заплащане и по-малко от идеология; те са може да са хора с по-ниска характеристика на социално-икономически статус. За да настъпи гражданска война, терористична или бунтовническа група трябва да достигне определен мащаб. В този случай организацията е съставена не само от онези, които се вярват дълбоко в каузата, но и от наемници.

Престъпните банди могат да образуват път към дейностите на салафи-джихадите. Изследванията показват, че участието в престъпността е разпространено в джихадистките среди. За някои това се превръща в опрощение за греховно минало, за други се превръща в защита и начин да избягат от проблемите. Салафи-джихадистите набират лица от престъпни мрежи и от банди в местните квартали. По същия начин те набират поддръжници и членове в затворите.¹¹⁹

119 Factbook – Islamist extremism, December 2019 RAN FACTBOOK, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-papers/docs/ran_factbook_islamist_extremism_december_2019_en.pdf (accessed on 23 June 2021)

2.6. Етническите общности като фактор за радикализация

Марта Харнекер¹²⁰, известен идеолог на латиноамериканската левица, посочва огромния революционен потенциал, когато към икономическа експлоатация бъдат добавени и факторите на етническо и културно потисничество. Класовата борба, има специални характеристики, когато по-голямата част от експлоатираните са съставени от една раса, а експлоататорите принадлежат почти изключително на друга. Когато на раменете на една произвеждаща класа тежи най-суровото икономическо потисничество, към което се добавят презрението и омразата, на които е жертва като раса, необходимо е само просто и ясно разбиране на ситуацията, за да може тази маса да се надигне като един човек и изхвърли всички форми на експлоатация.

Отчитайки тези условия, е необходимо да се проучат подробно ценностите и условията на живот на етническите общности да се проучи ориентацията на тяхната колективна мисъл, да оценят силите им на развитие и съпротива, както и възможностите им за борба за да бъдат използвани от революционния авангард.

След което авторката изказва съжаление, че това не е направено в миналото и го определя, като една от предстоящите задачи.

Това, което трябва да се вземе предвид, е, че всяка социална група има етнически компоненти, ако под етнически разбираме определен комплекс, който включва определени културни характеристики, системи на социална организация, общи обичаи и норми, модели на поведение и др. език, историческа традиция и т.н., всички фактори от социокултурен характер.

През последните години обаче започва да се наблюдава все

120 ENEMIGOS Y ALIADOS, FRENTE POLÍTICO MARTA HARNECKER MAYO 1987 1987 05 Enemigos, aliados, frente político. Revisión de estos temas en Lenin y su aplicación en las revoluciones de Cuba y Nicaragua. Capítulos sobre el papel de los cristianos, los indígenas, los estudiantes y los movimientos barriales en la revolución. Publicado en: Argentina, Ediciones Antarca, 1987; El Salvador, Ediciones Sistema Radio Venceremos, 1987; Nicaragua, Editorial Vanguardia, 1987. El mismo libro fue publicado bajo el título: Estudiantes, cristianos e indígenas en la revolución, Publicado en: México, Siglo XXI Editores, 1987 y bajo el título: Indígenas, cristianos y estudiantes en la revolución, Perú, Taller Popular, 1987, <https://www.rebellion.org/docs/90188.pdf> (accessed on 11 september 2020)

по-голямо изместване към крайградските сектори на големите градове, където те се включват в нарастващия контингент безработни или неработещи. Това е експлозивен потенциал, върху който трябва да се работи от революционния авангард, тъй като той представлява истинска революционна сила, само ако става въпрос за „просто и ясно разбиране на ситуацията“.

В случая на малцинствата, изолирани в градски гета или селски райони се определя ролята на експлозивен потенциал, върху който трябва да се работи от революционния авангард, което е в интересна близост с вижданията на Саид Кутб, един от основателите на съвременния ислямизъм, който също говори за авангард. Схемата на работа е една и съща.

3. Сравнителен анализ на програми за дерадикализация

Необходимо да се разграничат европейските програми за предотвратяване на радикализация от програмите за дерадикализация, които се разработват в други страни като Саудитска Арабия, Йемен, Индонезия и Сингапур. Има прилики между двете по отношение на принципите. Например, и двата типа програми се опитват да премахнат религиозната легитимност и да опровергават радикалния дискурс; двата типа обръщат внимание както на темата, така и на близката и най-вече на семейната среда; и в двата случая „меките“ мерки са приоритетно поставени пред „твърдите“, за да се променят стереотипите и да се опровергае демонизацията, която разпространява джихадистката идеология.

Инициативите за дерадикализация обаче се фокусират почти изключително върху индивиди, които вече са направили скока към войнството на джихадистите и следователно са в затвора. Следователно това е много по-малка група и с различно естество от тази на европейските програми за превенция, насочена към много по-широка общественост, която е просто изложена на риск или в ранните етапи на процеса на насилствена радикализация.

Първият път, когато Европейският съюз обръща внимание на предотвратяването на насилствена радикализация, е в Декларацията на Съвета от 25 март 2004 г., няколко седмици след атаките в Мадрид. Тази декларация включва в приложението си преглед на

172

плана за действие на Европейския съюз относно стратегическите цели за борба с тероризма. Дотогава официалният отговор на Съюза, срещу тероризма (особено след атентатите от 11 септември 2001 г.) е съсредоточен върху необходимите, но по-конвенционални насоки на действие, като споразумения за екстрадиция, борбата срещу финансирането на тероризма или сигурността в транспорта. Сред преразгледаните стратегически цели Съветът включва на шесто място работа по фактори, благоприятстващи подкрепата за тероризма и набирането на терористи. В тази връзка се обмислят следните мерки:

- Определяне на факторите, които допринасят за набирането на терористи в рамките на Европейския съюз и в международен план, и разработване на дългосрочна стратегия за справяне с тях;

- Продължаване на проучването на връзките между екстремистките религиозни и политически убеждения, социално-икономически и други фактори и подкрепа за тероризма, надграждайки вече извършената работа в тази област, за да се идентифицират адекватни мерки за реагиране;

- По-ефективно използване на програмите за чуждестранна помощ с цел справяне с факторите, които допринасят за подкрепа на тероризма, като се отделя особено внимание на доброто управление и върховенството на закона;

- Разработване и прилагане на стратегия за насърчаване на разбирателството между културите и религиите на Европа и ислямския свят.

Както се вижда, това са много общи насоки на действие, демонстриращи интереса на Съвета към борбата с „първопричините за тероризма“, но без да се предприемат конкретни действия. През следващите месеци Европейският съюз публикува други документи, в които отново се споменава важноста на този подход, но без да се добавя по-голяма степен на специфичност. Един от тези документи е например пътна карта за следващите пет години за свобода, справедливост и сигурност (известна още като Хагската програма), където интересът към опознаването и неутрализирането на факторите, които подхранват фундаментализъм и тероризъм.

Европейският съюз постига още една важна стъпка в процеса на програмиране на развитието с представянето на Европейската стратегия за борба с тероризма от 30 ноември 2005 г.

Съюзът установява четири стълба в тази стратегия, предотвратяване, защита, преследване и реагиране, като целта на първия е да се предотврати присъединяването на хората към тероризма, като се работи върху първопричините или факторите на радикализация и набиране на терористи, както в Европа, така и в чужбина.

ЕС разбира, че предотвратяването на радикализация е задача, която се отнася преди всичко до държавите-членки и че управлението му трябва да се осъществява на държавно, регионално и местно равнище. Ролята на ЕС би била да създаде обща рамка за координиране на националните политики, обмен на информация и установяване на добри практики. Освен това Съюзът, стига до извода че посрещането на това предизвикателство е извън възможностите на правителствата и че изисква участието на обществата в Европа и извън нея. Стратегията признава, че мотивациите, които водят до избор на тероризъм, варират в зависимост от човека, въпреки че някои от тях са сходни.

3.1. Фактори за идентифициране и неутрализиране на условията за обръщане към тероризъм

Първоначална цел е да се идентифицират и неутрализират методите, пропагандата и условията, които благоприятстват насочването към тероризма. Стратегията разглежда три фактора от значение в това отношение:

а) глобализацията на физическите и информационните комуникации, които позволяват разпространението на радикални идеи, както и движението на хората към зоните на конфликти и тренировъчните лагери;

б) поляризацията на възприятията, която може да накара някои хора да повярват, че има непреодолим конфликт между Запада и Исляма. За да се избегне това явление, Стратегията предлага да се засилят гласовете на мнозинството сред мюсюлманите срещу тези на екстремистите. Той също така предлага усилия за подобряване на комуникацията на Съюза, за да се предотврати създаването и обобщаването на стереотипи.

в) трети аспект е съществуването на региони, където лошото управление, нарушаването на правата на човека, липсата на демокрация, качествено образование и икономическите очаквания създават благоприятен терен за процесите на радикализация.

3.2. Европейска стратегия за борба с тероризма – приоритети за изпълнение

В областта на действията Европейската стратегия за борба с тероризма определя следните приоритети:

- Разработване на общи подходи за намиране и справяне с проблемното поведение, особено при злоупотреба с Интернет.

- Действия срещу подстрекателството и вербуването в ключови условия (например затвори и места за религиозна формация или молитва), главно чрез кодифициране на нов вид престъпления, свързани с този вид поведение.

- Разработване на медийна и комуникационна стратегия, която да обясни по-ефективно политиките на Европейския съюз.

- Насърчаване на доброто управление, демокрацията, образованието и икономическия просперитет чрез програми на Общността и на държавите-членки.

- Развитие на межкултурен диалог вътре и извън Съюза.

Разработване на неемоционален лексикон, за обсъждането на подобни видове проблеми.

- Продължаване на подобряването на разбирането на Съюза за проблемите на радикализма и отговорите, които трябва да бъдат дадени, като продължават изследванията и обмена на опит и анализи. Почти по същото време през ноември 2005 г. Съветът прие Стратегията на Европейския съюз за Борба с радикализацията и набирането на тероризъм.

- Въпреки че признава, че радикализацията и тероризмът, които са действали в Европа, могат да бъдат вдъхновени от идеологии от различно естество, в момента вдъхновената от Ал Кайда представява по-голяма заплаха за страните от Съюза.

Поради тази причина Стратегията изрично признава, че радикализацията, която се стреми да предотврати, е тази, която засяга някои мюсюлмани, пребиваващи в Европа, предимно от имигрантски произход.

3.3. Европейска стратегия за борба с тероризма – направлението за действие

Стратегията предлага три основни направления на действие:

а) неутрализиране на дейността на набиращите мрежи и на-

биране на персонал. За тази цел Стратегията препоръчва подобро наблюдение чрез полицията, която е в близост, проследяване на Интернет и внимание при пътуване до конфликтни зони; мерки, които вече бяха включени в Европейската стратегия за борба с тероризма. В същото време Стратегията за борба с радикализацията и набирането на терористи обръща внимание на някои пространства, където е особено важно да се ограничат такива радикални дейности по набиране на персонал, като затвори, киберпространство или места за религиозна формация и молитва. Като евентуална мярка, Стратегията обмисля възможността за отхвърляне на приемането и пребиваването на лица, които допринасят за процесите на радикализация, както и адаптиране на законодателството с цел наказание на тези, които подбуждат и легитимират насилие.

б) уверение, че гласовете на мнението на мнозинството (сред мюсюлманите) надделяват над гласовете на екстремистите. За тази цел Стратегията предлага да се подпомогне разпространението на литература от мюсюлмански автори, която неутрализира дискурса на Ал Кайда, благоприятства появата на европейски имами и подобрява езиковите и други възможности на чуждестранните имами. Тя също така препоръчва координиране и засилване на усилията на Съюза и държавите-членки за подобряване на възприемането от ислямските общности на европейските и западните политики, както и коригиране на погрешни възприятия за исляма и мюсюлманите. За тази цел отново се предлага използването на неемоционален лексикон, който не изостря социалните разделения.

в) насърчаване на по-енергична сигурност, справедливост, демокрация и възможности за всички. Според стратегията определени политически, икономически и социални обстоятелства, дори ако не водят директно до радикализация, могат да направят радикалното послание по-привлекателно. Това са контексти, които се намират предимно извън границите на Съюза, но които в някои случаи могат да засегнат определени сегменти от мюсюлманската имиграция в Европа. Стратегията има за цел да коригира тези структурни фактори в рамките на Съюза чрез дългосрочна интеграция, межкултурен диалог, борба срещу неравенството и дискриминацията. В чужбина продължава линията, предложена в предишни документи,

176

насърчаваша доброто управление, демокрацията, икономическото развитие, разрешаването на конфликти и т.н.

Стратегията обръща внимание на необходимостта от подкрепа на обществото и по-конкретно на мюсюлманите, за да се противопоставят на тези, които се занимават с радикализация и набиране на терористи. Това е предизвикателство, което надхвърля капацитета на правителствата. В същото време Стратегията отново подчертава индивидуалната отговорност на държавите-членки да изпълняват тези мерки, въпреки че Съюзът, освен че е структура за сътрудничество, може да допринесе чрез финансиране на изследвания, насочени към по-добро разбиране на явлението и нейното предотвратяване или подпомагане на образователни дейности или междукултурен диалог.

4. Британската стратегия за превенция на екстремизма

През май 2008 г. Службата за сигурност и борба с тероризма на британското вътрешно ми-нистерство публикува Стратегия за превенция на насилствения екстремизъм /Preventing Violent Extremism. A Strategy for Delivery/. Това е програмен документ от само дванадесет страници, който установява общите линии на действие на британското правителство по отношение на превенцията.

В Превенция на насилствения екстремизъм се установяват шест основни направления на действие по отношение на превенцията:

1. Подкопаване на екстремистката идеология и подкрепа за гласовете на мнозинството от умерените в рамките на исляма.
2. Неутрализиране на тези, които насърчават насилствения екстремизъм и укрепване на уязвимите институции.
3. Подкрепа за уязвимите хора срещу набирането за екстремисти.
4. Увеличаване на капацитета на общностите да се противопоставят на насилствените екстремисти.
5. Ефективно решаване на оплакванията (чувството на дискриминация, което може да съществува в някои сектори на мюсюлманската и имигрантската общност).
6. Разработване на разбиране, анализ и информация и подобряване на стратегическите комуникации

4.1. Британският план за действие за предотвратяване на екстремизма

През април 2007 г. Министерството публикува Плана за действие за предотвратяване на насилствения екстремизъм: Спечелване на сърца и умове, инициатива с насоки на действие, съответстващи на принципите на документа, публикуван година по-късно от Министерството на вътрешните работи. Целта на Предотвратяване на насилствения екстремизъм: Спечелване на сърца и умове е да насърчи създаването на силни социални общности, които да премахнат привлекателността от екстремистките идеологии, които се стремят да поляризират обществото и които да са способни да заглушат гласовете на онези, които се опитват да разпространят в него радикални лозунги или вербуване за тероризъм. За да се постигне тази цел, планът за действие определя следните средства:

- Насърчаване на споделени ценности като върховенство на закона, свобода на изразяване, равни възможности, уважение и отговорност към другите и т.н.

- Укрепване на лидерския и гражданския капацитет, за да се борят в рамките на общностите срещу тези, които разпространяват радикализъм. За тази цел планът предвижда подкрепа за мюсюлманските организации, които споделят основните ценности на обществото и които публично осъждат радикализма. Предвидени са и мерки за засилване на ролята на мюсюлманките в рамките на съответните общности.

- Засилване на ролята на религиозните лидери и институции. По този начин британското правителство не възнамерява да се намесва в богословски дебати или да нахлува в религиозната сфера, но счита за изключително важно религиозните лидери да са готови да се справят с насилствения радикализъм. За тази цел се планира да се предложат курсове за обучение, регистрация на религиозни сдружения в Комисията за благотворителност (което би могло да им бъде от полза фискално) и подкрепа за укрепване на вътрешното управление на общностите при евентуална намеса от страна на екстремистки елементи. Планът за действие също предвижда установяването на минимален брой изисквания, на които трябва да отговарят имамите, работещи на официални длъжности (като затвори, 178

болници или казарми).

5. Холандският план за действие „Поляризация и радикализация 2007-2011 г.“

Програмата за предотвратяване на насилствена радикализация в Холандия започва през 2004 г. след убийството на режисьора Тео ван Гог от ръцете на член на т. нар. „Група Хофшад“, джихадистка клетка, съставена предимно от млади хора от произход от Магреб, родени и образовани в Холандия. Тази терористична акция беше последвана от кратка, но тревожна вълна от атаки срещу джамии и мюсюлмански училища в страната, които предадоха образ на фрактура и социална поляризация. Ежегодно се съобщава за съществуването на хиляди расистки инциденти в страната. Поради тези причини – и за разлика от британската стратегия – холандският план за действие дава приоритет на предотвратяването на социалната поляризация пред антитерористичните аспекти.

През 2005 г. нидерландската разузнавателна служба (AIVD) идентифицира междуетническа конфронтация и разочарование от мултикултурното общество от страна на автохтонното население и на това с чужд произход, като най-голямата заплаха, пред която понастоящем е изправена демократичната система на тази страна. В доклад от 2006 г. AIVD предупреждава за нарастващата радикализация на някои сектори на мюсюлманската имиграция, особено сред младите хора. Според мнението на разузнавателната служба, въпреки че в повечето случаи тази радикализация няма прояви на насилие, нейният нетолерантен и антиинтеграционен характер може да застраши социалното сближаване в дългосрочен план.

Според Плана за действие целевата група от програмата са млади хора, които са способни да изпитват процеси на радикализация и поляризация, както с чужд произход (привлечени от ислямисткия радикализъм), така и автохтонни (вдъхновени от крайно десните принципи).

По този начин холандският план предлага по-справедлив образ, като признава, че радикализацията и поляризацията не са непременно вносни елементи и не са свързани непременно с имиграцията, а са по-скоро дисфункции, които могат да засегнат различни

сектори от насе-лението като цяло. Според този документ хората, които вероятно ще се окажат привърженици на радикализъм, са предимно мъже на възраст под 30 години (въпреки че признават, че броят на жените се увеличава), които се стремят да придадат смисъл и идентичност на живота си.

Радикалните ценности придават смисъл на съществуването на тези индивиди, междугруповите връзки им предлагат признание и сигурност, а възприемането на определени несправедливости, понесени от тях самите или други – и вътре в или извън Холандия – ги подтиква да мобилизират и влошат визията, която имат за обществото. Подобно на британците, холандският план за действие се характеризира с важната роля, която предоставя на местно ниво и с големия брой участници, както обществени, така и принадлежащи към гражданското общество. Планът също така включва действия на правителствено и международно ниво. Както при британската стратегия, холандският план има значителна финансова подкрепа (28 милиона евро), плюс съфинансирането на определени разходи от общините, където се извършва този вид дейност.

Холандското правителство счита, че именно общините могат най-лесно да откриват проблеми и да прилагат решения. На местно ниво планът за действие включва три оси на действие:

- превенция (за да се избегнат условия, благоприятни за процесите на радикализация);
- посочване (на индивиди, които са в процес на радикализиране, или субекти, които популяризират екстремистки идеи);
- и намеса по откритите случаи.

Планът предвижда съгласувани действия на социални работници, учители, местна полиция, служители на общинския съвет и др.

Според плана подходът към квартали или райони, където се наблюдават признаци на поляризация или радикализация, би съчетал „меките“ и „твърдите“ мерки. Меките мерки ще се състоят в организиране на срещи и дебати с цел насърчаване на обмена на гледни точки; Той подпомага професионалното обучение и интеграцията в пазара на труда или надзора на рискови групи, като млади хора, които напускат училище. Строгите мерки ще включват налагане на задължително посещение в училище, преследване на

вандализъм на улицата, нулева толерантност към дискриминация и др. Следователно мерките, предвидени в плана за местните власти, целят да предотвратят появата на плодородна почва за радикализъм и да насърчават сближаването и поведението на общността и просоциално поведение. Те не включват действия, пряко свързани с антитероризма.

Предимството на местното ниво е съвместимо с видна роля на националното правителство. От една страна, държавата подкрепя общините, като очертава общи насоки на действие, помага за откриване на възможни проблемни зони в рамките на определени групи от населението (например чрез информация от разузнавателните служби) и насърчава обмена на опит между общините по въпроса на превенция. От друга страна, държавата също допринася за тези усилия чрез много разнообразни публични политики като заетост, образование, жилища, интеграция, здравеопазване, политика по въпросите на младежта, външна политика и др. Общо участват осем министерства, плюс Асоциацията на нидерландските общини. По този начин различните министерства допринасят по общ начин за предотвратяване на радикализация и поляризация, като насърчават социално-икономическата и социално-политическата интеграция на младите хора, уязвими към този тип процеси.

В допълнение към този общ принос, планът за действие предвижда и по-конкретни мерки от правителственото равнище, изразени в три оси на действие: Укрепване на личната съпротива и връзки с обществото на индивиди и групи, податливи на радикализация или поляризация, както и с тяхната среда (родители, възпитатели и т.н.). За тази цел планираните действия включват, наред с други мерки: включване на родителите, за да възпитат децата си в демократични и просоциални ценности, да ги обучат да знаят как да осъществяват диалог с деца, привлечени от радикални идеи; разпространение чрез образование на демократични ценности, познания на холандската история и ценностите на други култури и религии; стимулира различни ненасилствени интерпретации на исляма чрез образование, медии и интернет; установява и поддържа контакт с ключови фигури от ислямската общност, за да засили заедно съпротивата срещу радикални тенденции и т.н.

Укрепване на капацитета на местната власт и професионалисти, които работят с младите хора. За тази цел планът за действие предвижда: разработване на инструменти и методи, така че служителите на администрацията, учители, местна полиция и социални работници да предложат отговор на радикални изрази; създава и използва експертни екипи, съставени от имами и ислямски учени, способни да опровергават радикални и поляризиращи интерпретации; организиране на курсове за обучение, така че местните специалисти да знаят как да откриват и управляват източници на поляризация; създаване на регионални платформи за обмен на опит между частни служители и професионалисти в областта на превенцията и др.

Ранно изолиране, съдържане и променяне хода на екстремистките тенденции, които водят до радикализация и поляризация. Предлаганите действия включват: противодействие на разпространението на силно радикални и поляризиращи идеи чрез телевизия, интернет и писмени документи; действия срещу съобщения, които разпалват омраза в затворите, местата за молитва, училищата, младежките центрове и др.; борба срещу финансовите или вербалните мрежи за подкрепа за радикални тенденции; изправени пред огнищата на радикализация чрез индивидуализиран подход; стартиране на процесите на дерадикализация чрез специфични интервенции в затворите и проекти за рехабилитация и др.

На международно ниво планът за действие предвижда поддържането на двустранни контакти с други страни, които също страдат от явления на радикализация, като Обединеното кралство, Дания, Франция, Канада и САЩ. Планът обаче едва ли отделя място на мерките, свързани с външната политика на Холандия, оставяйки инициативата на Министерството на външните работи. Принципът в това отношение, който е абсолютно общ, е че събитията, които се случват в чужбина, да не поляризират холандското общество. За това планът счита, че най-удобно е добра комуникационна политика.

6. Анализ на ключовите елементи от европейските инициативи за превенция

Засега липсват достатъчна информация и ресурси, необходими за извършване на оценка на публичните политики за предотвратяване

тяване на насилствена радикализация в Обединеното кралство и радикализация и поляризация в Холандия.

Що се отнася до документите на Европейския съюз, това са основно програмни текстове с малко последващо изпълнение (освен при създаването на експертни мрежи и финансиране на доклади), така че оценката също не е възможна.

Поради тази причина ще се ограничим до анализ на елементите, които считаме за най-забележителните от инициативите за превенция, изложени в предходните страници.

Британските и холандските инициативи се характеризират с осигуряване на висока степен на автономия на общинските правителства. Холандският план дава голяма част от това ниво и двете програми също дават важна роля на местната полиция. Този тип полиция разполага с повече възможности, когато става въпрос за установяване на неформални връзки с имигрантските общности, които допринасят за тяхната интеграция, тъй като те дават възможност за по-добро разбиране на нуждите на тези групи и ефективността на приетите мерки за интеграция, намалявайки недоволството към системата, и по-специално към администрацията за сигурност и в резултат на това засилват социалното сближаване. От друга страна, като останалите току-що споменати специалисти, местната полиция също допринася за откриването на процесите на радикализация, като по този начин е в състояние да предупреди други местни участници, които отговарят за нейното управление.

Ангажиментът на различните местни участници да открият рано съществуването на индивиди, групи или среди, изложени на риск от радикализация, е абсолютно необходим за успеха на националните програми.

Съществува риск много от инициативите, осъществявани в рамките на тези програми, да се насочат към благоприятна и вече интегрирана общественост, без да достигат до хората, за които тези програми наистина са били създадени.

Сътрудничеството и реалното участие на участници, близки до проблемите, улесняват достигането до целевите групи. Втората причина, която обяснява първенството на местните, се крие в необходимостта от персонализиране на профилактичните действия, така

че те да бъдат по-приемливи и ефективни за хората, които участват в тях. Предполага се, че няма общи рецепти и че обстоятелствата за въпросния индивид, група или квартал изискват конкретна диагноза и план за действие. Този принцип е в основата на британската и холандската програма. В същото време двете програми предвиждат организирането на срещи, където главните герои на местно ниво от различни общини имат възможност да обсъждат и обменят опит в областта на превенцията.

Многоведомственият подход е друг общ елемент от британските и холандските инициативи, който също е включен в документите на Европейския съюз.

Лошото ниво на социално-политическа интеграция не представлява окончателна предпоставка за съществуването на процеси на радикализация и набиране на джихадисти, но е фактор, който трябва да се вземе предвид, тъй като в средносрочен или дългосрочен план тази липса на интеграция може да се превърне в елемент на социален конфликт и в зародиш на идентичности на съпротива. Такъв е случаят например с Холандския план за действие, наблюдаващ на предотвратяването на социалната поляризация, а не само на радикализацията, която може да доведе до терористични дейности. По същия начин наличието на високи нива на социално-политическа интеграция може да послужи като спирачка за радикализация и да благоприятства управлението на социалните проблеми чрез мирни и демократични канали.

Въпреки нарастващата етническа и религиозна множественост на европейските общества, е възможно да се създаде усещане за принадлежност към една и съща общност, ако те успеят да организират съчетания около общи институции. Тоест чрез участие в гражданското общество и в политическата система чрез колективни участници. По този начин хората могат да свикнат с многообразието, без да го изживяват като заплаха за първоначалната си идентичност. Това предполага отказване на налагането на тяхната колективна идентичност срещу тези на другите, както и приемането на мирен културен конкурс при условията, при които идентифицирането със съответното европейско общество ще бъде определено през следващите години. В този смисъл британските и холандските

инициативи съдържат множество мерки, насочени към насърчаване на социалното сближаване.

Една от тях е необходимостта да се подчертае, че е напълно съвместимо мюсюлманин да бъде и член на европейското общество. Например, подкрепата на британското правителство за инициативата „Радикален среден път“ е ясно очертана в тази линия. Писменото и аудиовизуално съдържание на уебсайта му, особено насочено към младите мюсюлмани, включва дейности и жизненоважни истории, които дават пример за тази съвместимост. Насърчаване на взаимното познаване и обмяна на мнения между мюсюлманите и останалата част от обществото. За целта британското министерство на общностите и местното самоуправление определи като приоритет разширяването на гражданското образование в медресе (училище на джамията), в което около 100 000 деца мюсюлмани посещават по два часа всеки ден, когато часовете завършват в официалното училище. Инициативата също така подкрепя, заедно с Министерството на образованието, разпространението в образователни центрове на публикации, които помагат да се разбере и обясни ислямът на учители и ученици. От своя страна британските общини започват различни инициативи за тази цел, като например телевизионния проект TAGMAP в Лондон, където младите мюсюлмани обясняват в интервюта, които по-късно публикуват и коментират свободно в интернет какво означава да бъдеш британец и мюсюлмани.

7. Решения за преодоляване на радикализацията, идващи от самия ислям

Отхвърлянето на радикализма от исляма е друго съществено условие за ефективни инициативи за превенция. Ислямските религиозни водачи са в състояние да делегитимират радикални аргументи с по-голяма власт. Всъщност това е и ключов елемент в програмите за дерадикализация, които съществуват в държавите с мюсюлманско мнозинство, като Египет, Йемен и Саудитска Арабия. Там улеми, които познават радикалната идеология в задълбочен диалог с джихадистките затворници, за да им покажат, че джихадизмът прави изкривено тълкуване на ислямските източници, достигайки до заключения и препоръчващи насоки на действие, несъвместими

с това, което трябва да бъде добър мюсюлманин.

Очевидно радикализираните или радикализиращи се лица могат да се доверяват или да се защитят срещу аргументите на мъдреците и мюсюлманите, религиозните лидери на антиджихадизма, като смятат, че са държавни агенти, но положението на последните е несравнимо по-добро от това на нерелигиозните в идеологическо опровержение на джихадисткия салафизъм.

Европейската стратегия за борба с тероризма от 2005 г. отбелязва като един от елементите на стълб „Превенция“, че „гласовете на мнозинството надделяват над тези на екстремистите, ангажирайки гражданското общество и религиозните групи да отхвърлят идеите, представени от терористи и екстремисти, подбуждайте към насилие”.

Съветът на ЕС е още по-ясен в Стратегията за борба с радикализацията и набирането на персонал, когато заявява: „Трябва да дадем възможност за умерени гласове, като ангажираме ислямски организации и религиозни групи, които отхвърлят изкривената гледна точка на исляма, насърчавана от „Ал Кайда“ и други. Трябва да улесним наличието на литература, която разпространява [умерено] мнозинство идеи, да насърчава появата на европейски имами и да акцентира върху езиковото и друго обучение на чужди имами в Европа.

Преработената стратегия на ЕС за борба срещу радикализацията и набирането на терористи от 2014 г. има за цел справяне с радикализацията и набирането с оглед на променящите се тенденции, например самостоятелно действащите терористи и чуждестранните бойци, както и използването на социалните медии от терористите. Тя е допълнително изменена с поредица от заключения на Съвета относно реакцията в отговор на терористични нападения на територията на ЕС.

Отделено е специално внимание на пропагандата и контра пропагандата, както и на обучението на учители, религиозни водачи, социални работници, полицаи и други служители на първа линия.¹²¹

В плана за действие с цел засилване на борбата с финансирането на тероризма е обърнато сериозно внимание на финансирането

121 EUR-LEX, Стратегия за борба с тероризма <https://eur-lex.europa.eu/BG/legal-content/summary/counter-terrorism-strategy.htm> 1 (accessed on 12 March 2022)

на терористични дейности включително чрез виртуални валути.¹²² Друг важен въпрос, по който няма ясна и единодушна позиция, в стратегиите за превенция се състои в това да се поддържат ли отношенията с ислямистки и салафистки лидери и движения. Липсата на съгласие в това отношение е разбираема. Ислямистките движения имат за цел да ислямизират държавата в страните с мюсюлманско мнозинство. Признаването на демокрацията, плурализма, правата на малцинствата и жените понякога е съмнително. От своя страна салафитите, които в някои случаи са объркани с ислямистите, насърчават тълкуване на исляма, което в зависимост от настоящето има нетолерантни елементи срещу немюсюлманите. В Европа, където мюсюлманите са малцинството, дискурсът и целите на ислямистите и салафитите не преследват създаването на Ислямска държава, но могат да навредят на правилната социално-политическа интеграция на имигранти от мюсюлмански произход и да благоприятстват обратното – социална поляризация и самоизолиране на идентичността на ислямските общности. Холандският план за действие включва във въведението си позоваване на годишния доклад за разузнавателната служба за 2006 г., който гласи следното:

„Процесът на радикализация сред младите имигранти се засилва. Приносът на салафитите в Холандия е важен фактор. Въпреки че не подбужда към насилие, той разпространява антиинтеграционно и нетолерантно послание. Необходим е репресивен и превантивен подход, за да се избегне по-нататъшна радикализация. Такъв широк подход трябва да предлага алтернативен глас, който се отдалечава от радикалните движения.”

Ислямистите и салафитите обикновено не одобряват методите, включително самоубийствените атентати, използвани от джихадистите, освен по отношение на сценарии като Афганистан, Ирак или Израел. Въпреки това има много примери за хора, които се радикализират и правят скока към войнството на джихадистите, като преди това са посещавали ислямистка среда. Ислямизмът

122 ЕВРОПЕЙСКА КОМИСИЯ, СЪОБЩЕНИЕ НА КОМИСИЯТА ДО ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И СЪВЕТА относно план за действие с цел засилване на борбата с финансирането на тероризма <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016DC0050> (accessed on 12 March 2022)

и ненасилственият салафизъм споделят някои ценности и принципи с джихадизма, като желанието за ислямизиране на обществото, възстановяването на халифата, приемането и дори задължението за отбранителен джихад и дълбоката антизападна нагласа. Радикалните вербовчици знаят това и в много случаи са експлоатирали тези среди, използвайки ги като „риболовни площадки“, където могат да наемат доброволци.

Поради тези причини възниква дилемата какво отношение да се възприеме към ислямистите и салафитите: да ги направят партньори в инициативи за превенция, но с риск да им дадат водеща роля, която може да бъде проблематична за това усилие? Или да ги оставите в кулоарите, но с риск да станат още по-самостоятелни и подкопаващи инициативи за предотвратяване на радикализация? Стратегическите документи на Европейския съюз не споменават този трънлив въпрос. Европейската стратегия за борба с радикализацията и набирането на терористи говори за „умерени гласове“ и „ислямски организации, които отхвърлят изкривената визия, насърчавана от Ал Кайда и други“, но не уточнява какво се разбира под умерени или каква степен на отхвърляне трябва да изразят с отношение джихадистката идеология; причина, поради която включването или изключването на ислямисткото и салафитското движение не е напълно дефинирано.

8. Работа с ислямисти на национално и местно ниво – примерите от Великобритания и Нидерландия

Британската администрация продължава да работи в тясно сътрудничество с ислямистите на национално и местно ниво, до голяма степен защото мрежата от джамии и техните асоциации е много обширна и е почти неизбежно да ги има при изпълнение на инициативите, обяснени в предишните страници. Нови опити на суфистки групи се появяват в рамките на ислямските общности във Великобритания и от инициативи, насърчавани от бивши радикали, за да работят с правителството за предотвратяване на радикализация.

Въпреки че в краткосрочен план тези нови участници няма да заместят вдъхновените от ислямисти организации, поне допринасят за отваряне на редица възможности в рамките на исляма в

Обединеното кралство, насърчавайки други неислямистки групи да бъдат представителни за последните. От своя страна Холандия е възприела подход, при който администрацията се съгласява да контактува с ислямисти и салафити, но избягва да им дава власт или представителство спрямо холандското общество и особено ислямските общности. Както беше отбелязано по-рано, нидерландските разузнавателни служби ясно заявиха опасността, която представлява ислямисткото и салафитското послание за сплотеността на обществото, независимо дали е свързано с насилие или не.

Следователно контактите между нидерландското правителство и ислямистите/салафитите се осъществяват за всеки отделен случай, както например се случи малко преди излизането на филма *Fitna* от депутатата Геерт Уайлдърс. Целта на контакта беше да се изясни, че холандската администрация не подкрепя идеите на Уайлдърс и следователно помоли лидерите на салафитите да не провеждат насилствени демонстрации.

9. Инициативи за неутрализиране на огнищата на радикализация.

Последният ключов елемент от анализиранияте стратегии за предотвратяване на насилствена радикализация е необходимостта от неутрализиране на огнищата на радикализма. Счита се, че различните инициативи, които са въведени, имат по-малка ефективност, ако в същото време онези участници, които подкрепят социалната поляризация и разпространяват джихадистки доктрини, не бъдат спрени.

Под популяризатори на радикализма се разбират предимно джихадистки набиращи мрежи, радикални религиозни водачи и проповедници и администратори на форуми за джихадисти, уебсайтове или други джихадистки материали за разпространение. В тази връзка Съветът на Европейския съюз даде съгласие за преразглеждане на Рамковото решение за борба с тероризма, за да се включат три нови престъпления в европейското законодателство: публична провокация към извършване на терористични престъпления, набиране на тероризъм и терористична подготовка. Както бе отбелязано в предишен раздел, желанието за създаване на тези престъпления вече се появи в Европейската стратегия за борба с тероризма от 2005 г., ко-

гато се потвърди волята за неутрализиране на действията на лица и мрежи, наети с терористични цели. Онези, които разпространяват радикални идеи, могат да използват различни пространства за това, но стратегическите документи на Европейския съюз посочват по-специално четири: Интернет, затвори, някои места за молитви и образователни центрове.

Британската стратегия на вътрешното министерство отделя на второ място в списъка на целите си този въпрос. Основните дейности за постигането на това включват: подкрепа на мюсюлманските капелани и служители на затворите, за да се избегне радикализация на затворниците; работа с интернет доставчици и софтуерни дизайнери, за да се затрудни достъпът до радикални материали по мрежата; ограничаване на достъпа до страната на хора, които могат да радикализират други; сътрудничество с учителски и студентски асоциации; установяват стандарти за набиране на мигранти, работещи в администрацията и др. От своя страна, холандският план за действие също посвещава третата от стратегическите си оси на това, което нарича „ранна изолация, ограничаване и обръщане на поляризация и радикализация“. Наред с други действия тя установява следните мерки: избягвайте разпространението на радикално съдържание по телевизията, интернет, писмени документи, компакт-дискове и др.; действия срещу радикалния дискурс в затворите, молитвените места, училищата и младежките центрове; и стартиране на процесите на дерадикализация в затворите.¹²³

10. Възможности за деескалация и разрешаване на конфликти

Традиционната политика за справяне със заплахите на врага изискват да се отправят контра заплахи с намерението той да бъде възпрян. Рискът в този случай че другата страна може да възприеме заплахата за възпиране като потвърждаване на опасностите приготвени според нея от врага, които на свой ред изискват още по-големи заплахи и деструктивната спирала влиза в ход.

123 POLÍTICAS DE PREVENCIÓN DE LA RADICALIZACIÓN VIOLENTA EN EUROPA: ELEMENTOS DE INTERÉS PARA ESPAÑA Javier Jordán Profesor de Ciencia Política y de la Administración, Universidad de Granada RECPC 11-05 (2009) - <http://criminnet.ugr.es/recpc> ISSN 1695-0194

По-конструктивните действия включват внимателно премерен пестелив отговор от една или повече от противниковите страни. Това най-добре се съчетава с успокояване, като се признава голямата заинтересованост на другата страна да бъде предотвратено влошаването на конфликта до разрушителната фаза. Успокояването на другата страна че нейните интереси и ценности не са застрашени се постига чрез едностранно изявление и действия. Успокояването също се демонстрира чрез обсъждане, подписване и изпълняване на взаимни споразумения за укрепване на доверието.

Представителите на външна интервенираща страна или правителствените служители когато става дума за държава улесняват преговорите и споразуменията за уреждане на спор или предлагат алтернативни начини за постигане на компромис.

Да се осигури разпространението на невзривоопасна информация също е от полза, като това се извършва от външни агенции. За да се спре ескалацията, едната страна повежда обратна политика на модела „око за око, зъб за зъб“, като предприема мерки за помиряване и след това отговарят със същото на действията на другата страна. Сътрудничество за сътрудничество, конфронтация за конфронтация.

Ако конфликтът не е твърде ескалирал, той може да бъде разрешен чрез взаимно успокояване на враждуващите страни, че не целят разрушаването на другата страна или че само се стремят да защитят това, което имат. По този начин страните осигуряват база за преговорите по уреждане на проблема, които да доведат до следващо споразумение и накрая до решаването му. Неофициалните, както и официалните посредници могат да бъдат полезни при приемането на такива действия, това може да се постигне чрез организиране на разговори между членовете на различните общности групи.

Ако предприемането на отделни действия е неадекватно и не постигат поставените цели. За да се предотврати влошаването на конфликтите и прерастването им във все по-разрушителни се изисква много действия да бъдат предприети от различни действащи лица. Подбират се взаимно поддържащи се комбинации които включват неправителствени както и правителствени фактори. Трябва да се координират действията на различните посредници когато те се провеждат последователно и когато са едновременно. Ефективна

координация може да се осъществява по различни начини включително и като определени посредници открито поемат водеща роля и провеждат редовни консултации след останалите посредници.

Политиката обаче неизбежно се оформя и подбира в значителна степен на базата на ценностите и предпочитанията, а не само според убежденията. За посоката на развитие на определен конфликт или на конфликтите като цяло. Следователно дали ще се предприеме едно действие за възпиране на противника зависи не само от убедеността в последствията от такива усилия, но също и от готовността да се прибегне до насилие и да се приемат някои неправди. На това трябва да се наблегне тъй като за да се предотврати насилието, рядко е единствената цел на участниците или наблюдателите.¹²⁴

Всъщност декларираните и фактическите цели може да са напълно различни. От такава гледна точка е изключително важно правилното идентифициране на страните и техните явни и скрити мотиви. В противен случай е възможно да се подбере грешна комбинация от ходове и това да задълбочи конфликта.

11. Основни психологически процеси за дерадикализация в периода след 11 септември

Необходимо е спешно да се обърне особено внимание на психологическите процеси, залегнали в основата на дерадикализацията в ерата след 11 септември. Първо, защото основният фокус на дискусиите за дерадикализация преди 11 септември са били свързани с леви радикални групи и за дерадикализацията на марксистките движения. Второ, въпреки че някои критики към разграничението между тероризма „стар“ спрямо „нов“ са валидни и тероризмът на ХХI в. има общи черти със „стария“ тероризъм, очевидно е, че „новият“ тероризъм има някои напълно нови характеристики, като използването на уеб технологиите. Явления като „Ал Кайда“ сега упражняват своето влияние като глобални „културни носители“, които предават идеология, морал и ценности, до голяма степен чрез електронни комуникации.

124 Кармънд Дейвид и Джеймс Патрик, Мир в разгара на войни. Предотвратяване и управление на между-народни етнически конфликти. Под редакцията на. Военно издателство София - 2001 ISBN: 954-509-212-2 48-71.

За всеки даден индивид или група пътят към дерадикализация не е непременно обратният път на радикализацията. Например, индивид, на когото е повлияно от сепаратистка цел и харизматичен лидер, който да се радикализира, може да се дерадикализира от различен набор от фактори, като например променен политически климат и рязък спад в популярната подкрепа за неговата група сред местното население (както се случва в Ирландия, особено от средата на 90-те години). Вторият момент е, че програмата за дерадикализация, която би била най-успешна, зависи отчасти от конкретния етаж на стълбището към тероризма, на който се намира индивида, и от психологическите процеси, които характеризират този конкретен етаж. Например програма за дерадикализация, която е насочена към индивидите на първия етаж, трябва да бъде съобразена с психологическите процеси на процесуална справедливост и индивидуална мобилност. Програма, насочена към индивидите към финала, трябва да се съсредоточи върху дерадикализацията след арестуването им в случаите, когато индивидът трябва да бъде въведен отново в обществото.

11.1. Специализирани роли по стълбището към тероризма и необходимостта от приспособяване на програмите за дерадикализация.

От друга страна, програмите за дерадикализация също трябва да бъдат пригодени, доколкото е възможно, да съответстват на конкретната роля, която отделните лица изпълняват в терористичната мрежа. Твърде малко внимание е отделено на специализацията, която се провежда, докато хората се придвижват нагоре по стълбището към тероризма.

Съществуват девет основни специализирани роли:

1. източник на вдъхновение (служи като символичен ръководител на терористичните движения),
2. стратег (прави планирането и управлението по-ефективно);
3. мрежов (действа като лепилото, което държи различни терористични клетки и индивиди заедно, за да създаде терористично движение);
4. експерт (прилага експертни знания в области като електронни комуникации и експлозиви, за да подпомогне извършването на конкретни терористични операции);

5. мениджър на клетки (работи за гарантиране на сигурността, „ефективното функциониране“ и продължаване на терористичната клетка);

6. местен агитатор и водач (мрежи между потенциални терористи и новобранци);

7. член на клетката (служи в малка група за извършване и подкрепа на терористични атаки);

8. пушечно месо (функционира като инструмент за терористична атака);

9. набирател на средства в подкрепа на терористичните операции).

Тези роли са били разграничени въз основа на различни критерии, като актив (който индивидът носи в мрежата), функция, продължителност на услугата, ниво и вид експертиза и мотивация.

Програмите за дерадикализация трябва да вземат предвид, че хората в различните специализирани роли не са разпределени произволно или равномерно по различните етажи на стълбището към тероризма. Например индивидите в ролята на „фураж“ са разположени на финала, където се извършва терористичният акт, но привличащите средства могат да останат на третия или четвъртия етаж, където са приели морал, подкрепящ тероризма, но може да не са пряко замесени или дори да не са запознати с конкретни терористични атаки.

11.1.1. Психология на дерадикализацията за лица, достигнали „петия етаж“

Лица, достигнали този „връх“ са обучени да извършват терористични атаки (главно в ролята на „член на клетката“ или „фураж“). Обикновено терористичният нападател е разположен в тясно сплетена тайна група и е принуден да се придвижва постепенно към окончателното нападение. С приближаването на времето на атаката потенциалният терорист се убеждава да напише своята (индивида обикновено е мъжки) воля и завещание, както и да направи видео-запис за разпространение след смъртта му. Теорията за когнитивния дисонанс и теорията за самовъзприятието предполагат, че подобни действия ще направят много по-трудно за потенциалният самоубиец да промени решението си: защото е мотивиран да съответства

в поведението си на изразените му убеждения и обети (теория на когнитивния дисонанс) и понеже се държи като терорист, сега той се смята за терорист (теория за самовъзприемане).

Броят на индивидите, които достигат до „петия етаж“, и следователно размерът на необходимите програми за дерадикализация, ще се влияе от макросоциално-икономическите и политическите цикли. Тези цикли обикновено се различават по дължина и много терористични групи имат кратък живот по-малко от година, но от историческите тенденции има данни, че религиозният тероризъм е най-дълготраен. Един от макрофакторите, които могат да повлияят на броя на лицата, които достигат крайния етаж на стълбището към тероризма, са размерът и възрастта на населението.

В общества с голямо младежко население, какъвто е случаят в Близкия и Средния Изток, където приблизително 60% от населението е под 21 години, терористите вербовчици имат по-голям брой млади мъже, от които да избират. Младите мъже се характеризират с по-висока степен на риск и агресия в повечето общества. Как може да се извърши дерадикализация сред онези, които са достигнали финалния етаж? Първо, терористът може да бъде заловен и дерадикализиран чрез специални образователни програми. Например, от края на 90-те години правителството на Йемен провежда държавно спонсорирана програма за дерадикализация, насочена към пленените ислямски радикали.

В програмата участват висши духовници, които разискват със заловени радикали по централни въпроси в исляма (като значението на джихада), при условия на взаимно уважение и в рамките на приети правила за диалог. Тази програма е имала разумен успех, въпреки че е възможно някои радикали да съобщават за промени в своите убеждения, без да изпитват истинска промяна, просто да спечелят свободата. Второ, правителствените атаки, които отслабват терористичната мрежа, в крайна сметка могат да доведат до дерадикализация. Подобни атаки могат да доведат до залавянето или убийството на харизматичен терористичен лидер. За съжаление този сценарий е по-малко приложим към „новия“ ислямски тероризъм, тъй като е децентрализиран, по-надежден в световната мрежа и по-малко разчитащ на всеки един лидер. Трето, броят на терористите, достигачи

до финал, може да намалее поради трансформацията на терористичната мрежа. Например, това може да бъде, защото е постигната определена цел, или защото терористичното движение се е включило в основен политически процес, или защото терористите са се трансформирали в организация с чисто парични престъпни цели.

Водещата се и в момента гражданска война в Йемен, не говори за успехи по дерадикализацията.

11.1.2. Дерадикализация на лица на „четвъртия етаж“

Хората, които стигат до четвъртия етаж, вече са възприели нагласи, подкрепящи морала, който оправдава тероризма. Сега те биват привлечени (от мрежови агенти или местни агитатори и водачи) в терористични мрежи, за да служат например като членове на клетката или мениджъри или експерти. Тези, които са вербувани, обикновено се намират в центъра на интензивна индоктринация, тъй като поемат културните норми на своите малки (4-7 члена) секретни клетки.

Психологическите процеси са централни за опита им като членове на клетката: утвърждаване на категоричното мислене „ние срещу тях“ и легитимиране на терористичната кауза. Една от най-важните причини за упадък на терористичните движения в миналото е невъзможността за привличането на нови членове и предаването на „терористичната кауза“ на следващото поколение. Като се има предвид, че четвъртият етаж е мястото, където се извършва подбор, програмите за дерадикализация следва да дават особен приоритет на хората, които са достигнали този етаж. Такива програми трябва да се съсредоточат върху две цели, свързани с психологическите процеси, доминиращи на този етаж. Първата цел е да се преодолее стремежът да се обоснове категоричен поглед върху света „ние срещу тях“, „добро срещу зло“. Това може да бъде постигнато най-добре чрез избягване на категоричен език в съобщения, изпращани както на външни, така и на западни общности. Също така трябва да бъдат изградени по-силни мостове между основните групи в обществото чрез подчертаване на категории, които помагат на хората да разпознават общото и припокриването между различните групи, както и цели, които всички групи искат да постигнат но никоя група не може да постигне без сътрудничество с другите (като

предизвикателствата за околната среда, изправени пред цялото човечество). Второ, програмите трябва да атакуват легитимността на терористичната кауза.

Твърде малко е направено, за да се премахне идеята на терористичните движения, че е законно да се атакуват и убиват цивилни. Въпреки радикализацията, извършена в ислямските общества, по-голямата част от мюсюлманите смятат, че не е оправдано да атакува цивилни. Това е близко до заключенията от изследвания на послушание и съответствие, където някои участници отказват да се подчинят, за да навредят на други хора и отказват да се съобразят с неправилни норми. Тези „непокорни“ и „неконформистки“ индивиди предоставят трамплин, от който да стартират по-отворено общество и същата функция може да бъде изпълнявана от мюсюлманите, които смятат, че никога не е оправдано да атакуват цивилни.

11.1.3. Дерадикализация на лица на „третия етаж“

Ангажирането с морал, подкрепящ тероризма, продължава напред на третия етаж, в същото време, когато се осъществи отделието от умерен морал. В много случаи хората са примамвани в подкрепящ тероризма морал чрез социални връзки. Програмите за дерадикализация, насочени към индивиди, които са достигнали този етаж, трябва да се съсредоточат върху стратегии за ангажиране на младите хора в дейности и цели, свързани с масовото общество. Това е значително предизвикателство, предвид огромния размер на младото население в повечето ислямски общества. Въпреки липсата на възможности за образование и заетост в ислямски общества като Египет, Пакистан и Йордания, може да се направи много за да се повлияе, както за практиката, така и за възприемането на социалната мобилност. Експерименталните изследвания предполагат, че възприемането, че индивидуалната мобилност е възможна, дори когато вероятността за успех е ниска, е мощен фактор за увеличаване на доверието в справедливостта на една система.

Западните страни могат на практика да подобрят индивидуалните възможности за мобилност по много рентабилен начин чрез увеличаване на стипендиите и стипендиантите в образованието и като цяло да помогнат за разширяването на сектора на образованието и обучението. Много от образователните възможности, които

понастоящем са достъпни за студенти от развиващите се страни, са предназначени да обучават специалисти за научни изследвания и практика в западните общества и не са подходящи за незападни и особено ислямски общества. Резултатът е неподходящо обучени незападни специалисти, които не успяват да допринесат конструктивно за националното развитие в техните страни на произход.

11.1.4. Дерадикализация на лица на „втория етаж“

Хората, които са на втория етаж, изпитват все по-голямо безсилие. Те вече са се опитали и са намерили блокирани различни пътища към социалната мобилност и в опита си да спечелят глас в процедурите, водещи до решения, които влияят на ежедневието им. Най-важното е, че са разочаровани от силното си чувство за неадекватна идентичност и търсят кой е виновен за тези несъответствия. Дълъг ред изследвания предполага, че отговора на този въпрос е жизненоважен, тъй като предполагаемите причини могат да станат мишена на агресия. По-специално в контекста на ислямските общества, САЩ са насочени като най-сериозният източник на проблеми. Това е отразено в международни проучвания, показващи рязък спад на положителните мнения на Съединените щати. Между 2000 и 2006 г. процентът на анкетираните, които са изразили положително мнение за Съединените щати, е спаднал от 75 на 30 в Индонезия, 52 на 12 в Турция и от 25 (през 2002 г.) на 15 в Йордания.

В Пакистан е имало леко изместване към подобрене, но това е довело само до благоприятен рейтинг от 27% през 2006 г. (спадът на благоприятните мнения на САЩ се е разширил и към ЕС. Например, в Обединеното кралство процентът на благоприятното мнение отива спад от 83 през 2000 г. на 56 през 2006 г.). Същата антиамериканска тенденция се отразява в процента на респондентите, които възприемат САЩ в Ирак като най-голямата опасност за световния мир, още по-голяма опасност от Иран: Индонезия, САЩ опасност 31, Иран опасност 7; Египет, САЩ опасност 56, Иран опасност 14; Йордания, САЩ опасност 58, Иран опасност 19; Турция, САЩ опасност 60, Иран опасност 16; Пакистан, САЩ опасност 28, Иран опасност 4 (картината е по-смесена в ЕС, като някои страни смятат Иран за по-голяма опасност за световния мир от САЩ). По-общо, САЩ се определят като единствен източник на местни и междуна-

198

родни проблеми, особено в Близкия и Средния Изток.

Корупцията и деспотизмът, икономическите и здравните несъответствия и почти всеки друг проблем се описва като имаща само една основна причина: САЩ и техните съюзници. Този стил на приписване служи за подпомагане на местните деспоти и корупцията, като измества негативните настроения към САЩ.

11.1.5. Дерадикализация на лица на „първия етаж“

Търсенето на опции за възходяща мобилност и възможности да имат глас по въпроси, които оказват влияние върху собствения им живот, водят индивидите до първия стълб на тероризма. Това са първите конкретни стъпки, свързани с радикализация на нагласите, но хората на този етап са все още далеч от подкрепата на тероризма или в изразени нагласи, или в открито поведение. Те търсят само пътища за подобрене и глас, изпробват различни врати и помещения на първия етаж.

Хората на този етаж не се възприемат като радикали. Програмите за дерадикализация, насочени към хората на първия етаж, трябва да бъдат широки културни, образователни и политически програми. На културната сцена програмите трябва да се разширяват в местните културни организации и дейности, които могат да привлекат особено младите хора. Те трябва да включват традиционни художествени и културни сфери, като тези, които отразяват местните изкуства и занаяти, архитектура, гоблени и килими и поезия. В областта на образованието са необходими много по-големи усилия за укрепване на местните образователни ресурси и институции, които биха могли да осигурят подходящо обучение на местните младежи и да намалят зависимостта от внесенения опит. На политическата сцена местните традиции, като тези, които вече са налични в ислямските общества, могат да бъдат използвани за разширяване на участието и гласа на отделните хора.

11.1.6. Психология на програмите за лицата на „приземния етаж“

На приземния етаж, където се намират най-много хора, програмите трябва да трансформират психологическия гражданин чрез програми, които търсят решения, които да са „отгоре на долу“ и „отдолу нагоре“. Не е достатъчно да се съсредоточим върху най-до-

брите на макроравнище икономически и политически решения като начин за постигане на социална промяна, защото ежедневните стилове на мислене и поведение и нормативните системи, които регулират социалните отношения на микро ниво могат да действат за предотвратяване на политиките отгоре надолу. Има нужда от по-фокусирано и внимателно изследване на психологическия гражданин в ислямските общества, както и ключовите психологически промени, необходими на хората във взаимодействие, за да може една политическа система да стане по-отворена и справедлива.¹²⁵

Като цяло теорията за стълбището е една добре оформена и логично оформена система, която страда от някои сериозни недостатъци. Предложените схеми за дерадикализация може с известни възражения или съмнения да се приложат системно максимум до „третия етаж“, На „третия етаж“ обаче са предложени стипендии за образование, програми за социална мобилност и т.н. Както обаче беше доказано, най-вероятния профил на радикала е млад човек, с относително добро образование и сравнително добър социален статус и с вероятно повишена социална чувствителност.

От „четвъртия етаж“ нагоре се предполага, че индивида вече е включен в някаква организационна форма. За да се определи кой на какъв „етаж“ се намира е необходимо първо да се проникне в съответната организация и в следствие организацията да се неутрализира. Иначе казано по-скоро ще става дума за дерадикализация в затворите.

12. Интеграция и модели на асимилация и мултикултурализъм (Франция, Великобритания, Белгия)

Спорът „мултикултурализъм или асимилация“ не е нов. През последните две десетилетия френски политици и политолози често критикуваха Великобритания за нейния мултикултуралистичен подход и предупреждаваха, че този род политика поражда обществено разделение, вместо да изгражда система от общи ценности и чувство за национална принадлежност. Резултатът, твърдяха те, бе,

125 The Faces of Terrorism: Multidisciplinary Perspectives Edited by David Canter © 2009 John Wiley & Sons Ltd. ISBN: 978-0-470-75380-4 De-radicalization and the Staircase from Terrorism Fathali M. Moghaddam

че много мюсюлмани започват да се увличат по ислямизма и наси-
лието. Днес много от същите аргументи се използват срещу френска-
ката социална политика.

И двата лагера, до известна степен, имат право: френските со-
циални политики са проблематични и допринесоха за създаването
на по-разединено общество. Но същото може да се каже и за му-
лтикултуралистичния подход. Твърде дълго политици и политоло-
зи спореха за различията между двата подхода, но пренебрегнаха
приликите. Британските политици си представят своята нация като
„общност от общности“, по определението на влиятелния доклад
„Парех“, публикуван през 2000 г. Но по този начин те разглеждат
малцинствените общности сякаш всяка от тях е строго определено,
специфично, хомогенно и автентично цяло, съставено от хора с ед-
накви схващания за културата и вярата си.

С други думи, политиците приемаха, че Обединеното кралство
е етнически разнообразно общество, но поставяха хората в етнически
и културни рамки, които след това използваха, за да опреде-
лят техните нужди и права. И приемаха най-консервативните, чес-
то религиозни фигури за автентичните говорители на общностите.
Вместо да влязат в пряк диалог с мюсюлманските общности, бри-
танските власти прехвърлиха отговорността на техните „лидери“.

Резултатите бяха още по-голяма фрагментация и още по-тес-
ногръда представа за исляма. Нищо чудно, че повечето от британски-
те младежи, привлечени от джихадизма, са не по-малко отчуждени
от мюсюлманските си общности, отколкото от западното общество.
Повечето ненавиждат порядките и традициите на родителите си и
не се интересуват от санкционираните от властите форми на исляма.
Някои се увличат от ислямизма, защото той като че ли им дава онова
чувство на идентичност, което не откриват нито в обществото, нито
в традиционния ислям. В най-крайните случаи, гневът прераста в
джихадизъм. Белязани от черно-белите възгледи и стойности, един
малък брой извършват терористични действия, които за тях са част
от екзистенциалната борба между Исляма и Запада.

Иронията е, че френската социална политика, въпреки че из-
хожда от коренно различни позиции, в крайна сметка породи много
от същите проблеми. Франция е страната, в която живеят прибли-

зително пет милиона френски граждани от северноафрикански произход. Само 40% от тях се определят като вярващи мюсюлмани и само един от четирима посещава петъчните молитви. Въпреки това френските политици, интелектуалци и журналисти ги разглеждат всичките като мюсюлмани; правителствени министри, академици и журналисти често говорят за „петте милиона мюсюлмани“ във Франция. Модата за северноафриканците да се използва определението „мюсюлмани“ е относително скорошна. През 60-те и 70-те години те обикновено биваха определяни като „beur“ или „arabe“, с други думи човек от Северна Африка или арабин, но рядко „мюсюлмани“. Северноафриканските мигранти не се определят сами като мюсюлмани; те са предимно със светски възгледи и често са враждебно настроени към религията.

Склонността да се свързват хората от северноафрикански произход с исляма е резултат едновременно от задълбочаващата се фрагментация на френската политика през последните години и от засилващото се възприятие за исляма като екзистенциална заплаха за френската републиканска традиция. Френските политици, както и мнозина политици из цяла Европа, са изправени пред общественост, която все по-малко се доверява на, и се чувства все по-отчуждена от, институциите. И както в много други европейски държави, те се опитват да тушират тази враждебност и това разочарование с идеята за една обща френска идентичност. И тъй като идеите и ценностите, които характеризират нацията, често трудно се формулират, те започват да определят не какви са французите, а какви не са. Така ислямът се превръща в „другите“, спрямо които се дефинира френската идентичност.

По принцип, френските власти отхвърлят мултикултуралистичния подход на Великобритания. На практика обаче те се отнасят към северноафриканските мигранти и техните потомци по много „мултикултуралистичен“ начин – като към една единна общност, която живее редом с френската.

Иронията е, че преобладаващата част от северноафриканците във Франция не са религиозни и дори практикуващите мюсюлмани са доста либерални във възгледите си. Според едно изследване от 2011 г. на Френския институт за общественото мнение, IFOP, 68% от 202

вярващите жени никога не носят хиджаб. По-малко от една трета от практикуващите мюсюлмани биха забранили на дъщерите си да се омъжат за немюсюлманин. Осемдесет и един процента приемат, че жените имат също право на развод, 44% не осъждат съжителството без брак, 38 % подкрепят правото на жените да абортират и 31 % одобряват сексуалните връзки преди брака. Хомосексуалността е единствената тема, по която мнозинството е консервативно: 77 % от вярващите не го одобряват.

Много младежи от второто поколение в северноафриканските общности, също като връстниците си във Великобритания и Белгия, са отчуждени от нравите и порядките на родителите си и от традиционния ислям така, както и от френското общество. И някои от тях, също като в други европейски държави, стигат до едно по-мрачно, по-сурово, по-първично възприемане на исляма.

Социалните политики за интеграция в Белгия, Франция и Великобритания са различни една от друга. Общото между тях обаче е, че те всички допринасят за създаването на по-фрагментирано общество, и всички помогнаха за утвърждаването на по-ограничени представи за идентичност и принадлежност. Нито асимилационистките, нито мултикултуралистичните политики създадоха ислямизма или джихадизма. Това, което те направиха, бе да отворят пространство, в което ислямизмът да процъфтява, и русло, по което разочарованието да се насочи към джихадизма.¹²⁶

13. Идеология и поляризация

Важността на екстремистката идеология, нейното пряко или косвено влияние върху процеса на радикализация към насилствения екстремизъм и тероризма, като част от цялостен подход за предотвратяване на радикализацията, е призната като важен аспект, който трябва да се проучи по-нататък. Препоръчва се преглед на подходите и практиките в държавите-членки по отношение на ангажираността с религиозни лидери, общности и институции, както и

¹²⁶ Опасният европейски мултикултурализъм, Кенан Малик, <http://www.librev.com/index.php/discussion-europe-publisher/2900-2016-01-20-17-07-45> (accessed on 10 October 2020)

финансирането и мониторинга на разпространяващите ислямистка екстремистка идеология, включително механизми и гаранции, за да се гарантира, че всяка мярка е в съответствие с основни стандарти за права и не водят до стигматизация или поляризация. Трябва да се обърне внимание и на увеличаването на десния екстремизъм и на по-широката тенденция на поляризация в обществото.¹²⁷

Престъпления от омраза, нарастваща нетолерантност, ксенофобия, затворени идеологии и общности, улично насилие от крайно леви и крайно десни – всички те са прояви на поляризация и са заплаха за основните ценности на Европа.

Поляризацията може да се разглежда като мисловна конструкция, базирана на предположенията за идентичности „ние“ и „те“. В процеса на поляризация доминиращото и активно послание е за възприеманите (и често преувеличени) различия и опростенчески послания за другите. Има омаловажаване на това, което „ние“ и „те“ можем да имаме като общо между нас. Поляризацията следователно се показва в негативни мисли и отношения към други групи, което може да доведе до нарастваща враждебност и сегрегация. В крайна сметка това може да доведе до ситуации, при които нетолерантността се видоизменя в реч на омразата и дори в престъпления от омраза. В такава среда, някои (части) от групи или отделни лица могат да се радикализират в посока насилствен екстремизъм и тероризъм. Вербуването за екстремистка идеологията е много по-успешно, ако има възприемчиви групи, които чувстват, че тяхната група и идентичност е обидена и дори застрашена.

Стремежът е да се предотврати радикализацията и чрез предотвратяване и намаляване на поляризацията, да се създадат условия, които допринасят за предотвратяване на привличането на лица към идеологии на нетолерантност от типа „ние и те“. Освен това, в поляризирана ситуация, в която се използва реч на омраза, както и реч, говореща за насилие, съществува риск от самотни участници или малки групи, които извършват насилие.

127 High-Level Commission Expert Group on Radicalisation (HLCEG-R) Final Report 18 May 2018, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-security/20180613_final-report-radicalisation.pdf (accessed on 28 October 2021)

Този процес може да прерасне в терористични престъпления, които „се определят като действия, извършени с цел „сериозно сплашване на население“, „неправомерно задължаване на правителство или на международна организация да изпълнява или да се въздържа от извършване на какъвто и да е акт“, или „сериозно дестабилизиране или унищожаване на основните политически, конституционни, икономически или социални структури на държава или на международна организация“.

Радикализацията е процесът на приемане на все по-отрицателни идеи за външната група и все по-груби мерки срещу външната група, за които има оправдание.

Трите правила:

1. Поляризацията е мисловна конструкция, мислене от типа „ние и те“, базирано на идентичности и групи. Поляризацията е изтъкването, историята, експлоатираща даден инцидент или конфликт.

2. Поляризацията се нуждае от подхранване; тя процъфтява на основата на говорене за идентичности в комбинация с отсъждане. Ако няма комуникация, ако в поляризацията не се влага енергия, тя ще изгуби силата си.

3. Поляризацията е свързана с чувства и емоции. Фактите и цифрите няма да са полезни в управлението на поляризацията.

Петте роли

1. Подстрекателите, позиционирали се в двата противоположни полюса, се опитват да създадат поляризация; те са подбудителите, действащи от полюсите. Те претендират за 100 % истина и са повече в „режим на изпращане“ отколкото в „режим на изслушване“. Те не желаят истински диалог.

2. Участниците са избрали страни и са се придвижили към подстрекателите; това е разгръщане на поляризацията.

3. Междинната позиция, нюансираните лица, не са избрали страна и не участват в поляризацията. Те могат да бъдат неутрални, изплашени или безразлични. Те представляват цел за подстрекателите, като играта на поляризация се печели или губи в междинната позиция.

4. Строителят на мостове се опитва да донесе мир и умереност чрез достигане до двата противоположни полюса. Но правейки това, той или тя подчертава съществуването на двата полюса и като

резултат дори може да разпалва поляризацията.

5. Изкупителните жертви биват обвинявани или нападани, като те биха могли да бъдат неполяризираните „в междинната позиция“ или строителите на мостове.

Четири фактора за промяна:

1. Променете целевата аудитория. Подстрекателите изобразяват врага в другия подстрекател, но имат за цел междинната позиция, където всъщност се случват нещата. Така че за деполяризация се целете в хората, заемащи междинната позиция.

2. Променете темата. Отдалечете се от конструираната идентичност, избрана от подстрекателите, и стартирайте разговор за общата загриженост и за интересите на хората в междинната позиция.

3. Променете позицията. Не действайте от позиция, която е по-висока от позицията на страните, но се приближете към междинната позиция;

4. Променете тона; това не е въпрос на правилни или неправилни факти. Използвайте реч за медиация и се опитайте да ангажирате и да осъществите връзка с хората в многоликата междинна позиция.¹²⁸

Всички посочени констатации са верни. Предложените тактически похвати също биха свършили работа. Възникват обаче някои интересни въпроси. Как ще се подбере самата аудитория, семинар, фокус група, масова пропаганда? С какво точно послание ще се запълнят тези иначе интелигентни предложения за тактически дискурс? И какво „светло бъдеще“ или висш авторитет ще представим пред аудитория, която и сама, от една страна вижда недостатъците на обществото, а от друга страна е готова да служи на висша сила, каквато е Бог?

14. Основни регламентиращи документи в областта на сигурността у нас

Какво показва изследването на основни регламентиращи документи в областта на сигурността? Направен е преглед на доктриналните документи, започвайки с Конституцията на Република

¹²⁸ ПОСЛЕДВАЩ ДОКУМЕНТ Наръчник на RAN за управление на поляризацията, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-papers/docs/ran_polarisation_management_manual_amsterdam_06072017_bg.pdf (accessed on 28 November 2021)

България, както и на Стратегията за национална сигурност, Закона за управление и защита на системата за национална сигурност, и „Закона за убежището и бежанците“ от гледна точка на степента на свързаност на темите национална сигурност – миграция.

- В „Конституцията на Република България” темата национална сигурност се споменава веднъж, термините „етнически“ и „религиозен“ са единствено в контекста на вътрешните отношения а темата „миграция“ не е предмет на основния закон;

- В „Закона за управление и функциониране на системата за защита на националната сигурност” терминът „национална сигурност“ се използва 18 пъти, терминът „криза“ – пет пъти, терминологията, свързана с темата миграция, както и етнос, етнос, етнически, религия, религиозен – нито веднъж;

- В актуализираната „Стратегия за национална сигурност на Република България”, (одобрена от правителството и внесена в Народното събрание на 11 декември 2017 г., разгледана от комисията по вътрешна сигурност и обществен ред и комисията по отбрана на 7 март 2018 г.) темата миграция се споменава 3 пъти в контекста на анализа на средата за сигурност.

Видно от горната фактологическа картина е, че темата миграция отсъства почти напълно и в трите документа, а в четвъртия – „Закон за убежището и бежанците“ – терминът национална сигурност фигурира само в името на Държавна агенция Национална сигурност! Пак в този закон термините етнос, етнически, религия, религиозен се използват в контекста на критериите за предоставяне на международна закрила и правата на чужденеца, търсещ закрила.¹²⁹

Според „Стратегия за национална сигурност на Република България”:¹³⁰

129 Миланов, Иван Илиев „Етнокултурни характеристики на мигрантите в Република България и тяхното влияние върху системата на националната сигурност”, Дисертационен Труд за получаване на образователна и научна степен „доктор“, Университет по библиотекознание и информационни технологии, факултет по библиотекознание и културно наследство катедра „Архивно-документално наследство и културно наследство“, София, 2018 стр. 211-231.

130 Актуализирана стратегия за национална сигурност на Република България, Приета с Решение на НС от 14.03.2018 г., обн., ДВ, бр. 26 от 23.03.2018 г. https://www.mod.bg/bg/doc/cooperation/20181005_Akt_strateg_NS_RB.pdf (accessed on 13 October 2021)

„30. Миграцията се превръща в дългосрочен и задълбочаващ се проблем с риск, ако не се управлява, да се превърне в стратегическа заплаха за демократичните общества и икономиките в транзитните и приемащите държави. Ситуацията в Близкия изток, Централна Азия и Африка генерира рискове от повишаване на миграционния натиск, който влияе негативно върху сигурността на държавите в Европа, в т.ч. Република България. Географското положение на Република България предопределя постоянен поток от нелегални мигранти към границите ни. Развитието на тези процеси очертава редица рискове за националната ни сигурност в икономически, здравен, социален и политически план. Рискът от преминаващи през страната чуждестранни бойци, инфилтрирани в миграционните потоци, създава предпоставки за формиране на терористични и логистични клетки на наша територия, както и за радикализиране на групи и лица, и особено на тези, намиращи се в маргинализирано социално-икономическо положение.“

Това вярно по същество твърдение за сега не е подкрепено с никакви конкретни действия.

Следващото твърдение се отнася към жанровете свързани с фантастиката.

„...за въвеждане на проактивна имиграционна политика, съобразена с националните интереси. Това изисква изграждането на нормативен и институционален капацитет за работа с по-значими имигрантски потоци и утвърждаване на имиграционни процедури, ориентирани към качествен подбор на кандидатите в съответствие с потребностите на икономиката, обществото и държавата.“

Към момента (22.08.2023 г.) се наблюдава по-скоро значително спадане на капацитета.¹³¹

131 Актуализирана стратегия за национална сигурност на Република България Приета с Решение на НС от 14.03.2018 г., обн., ДВ, бр. 26 от 23.03.2018 г. https://www.mod.bg/bg/doc/cooperation/20181005_Akt_strateg_NS_RB.pdf (accessed on 13 October 2021)

Както вече стана ясно, радикализацията е в началото естествен процес обхващаш много аспекти и имащ допирни точки с практически всички аспекти от политиката, социалните условия, дискриминацията, миграцията и т.н.

Радикализацията е и управляем процес, който може да бъде инструментализиран за различни цели от съответните заинтересовани организации, специални служби и дори политически авантюристи.

Дерадикализацията е в голямата си част теория и набор от добре звучащи, но противоречиви и без особено практическо приложение формулировки. Няма достатъчно емпирика за да се посочат успешни, управляеми и с възможност за повторемост модели. По същество правилни формулировки, може да се окажат абсолютно неадекватни, ако са адресирани към неправилна аудитория или ако практически овластят лидери от съмнително естество.

За щастие за мнозинството от хората, които не са обхванати от някаква радикализирана организационна структура, дерадикализацията също е естествен процес. Както вече беше показано, радикализацията засяга предимно младите хора, а младостта е един “порок”, който отминава с времето, така, че нищо непоправимо няма.

В областта на миграцията ситуацията варира от частична управляемост до пълна липса на такава.

Междуетническите и междурелигиозните отношения са изключително динамични. Няма окончателни решения. Няма дадености, които да не могат да се променят. Те са били и са благодатно поле за изява на политически авантюристи и специални служби от различен вид. Процесите на радикализация на такава основа са съществували и ще съществуват. И най-добрата и добре обезпечена програма не може за винаги да гарантира сигурност и спокойствие. В тази динамика е необходимо да съществуват структури, ресурсно обезпечени, които непрекъснато да следят ситуацията и да са готови за съответна реакция, включително чрез промяна на считаните за надеждни програми и политики.

Правилното функциониране и развитие на българската държава е немислимо без наличието на интегрирано общество

на всички негови компоненти без изключение. Общество, базирано на равни възможности, на равни права, но и на равни отговорности, на толерантност, взаимно уважение и зачитане на легитимните права на всички граждани, независимо от „съмненията” или оказван натиск от страна на отделни групи. Това не означава, че се отказва правото на отделни лица и организации да защитават своите права и възгледи, а че по пътя на диалога и сътрудничеството следва да се формулират политики в интерес на цялото общество. Според конвенцията на ООН за премахване на всички форми на расова дискриминация, държавата трябва да поощрява расово смесените организации и да потиска всички, които водят до фактическо разделение. Тази конвенция е ратифицирана от България и не е отменена нито у нас нито в ООН.

В момента в резултат на изкуствено създадено впечатление от редица правителства, че за ромите се отделят милиарди левове, което не е вярно, сред значителна част от мнозинството на населението в Република България са създадени негативни нагласи по отношение на програмите за интеграция на маргинализирани общности.

При желание да се започне истински сериозна работа по въпроса, следва да се преодолее много по сериозна обществена опозиция отколкото през 90-те години на миналия век. Това е още една причина да се организира интегриран подход, ресурсно обезпечен и с необходимия административен капацитет.

Частичното изпълнение не само не води до положителни резултати, но може да доведе до допълнително фрагментиране на обществото с тежки последици за държавата.

Административните структури, занимаващи се с интеграция на етнически и религиозни малцинствени групи, следва да бъдат оптимизирани и където е възможно да бъдат обединени.

Действащи към момента структури в Република България.

Национален съвет по демографска политика към Министерския съвет

Национален съвет за сътрудничество по етническите и интеграционните въпроси към Министерския съвет

Национален съвет по миграция и интеграция

Държавна агенция за българите в чужбина

Дирекция по вероизповеданията към Министерски съвет

Опитът от работата с украинските бежанци показва нуждата от специална програма за бягащи от конфликта лица с български произход и особено на тези с получено българско гражданство. Особено уязвими са тези с вече полученото българско гражданство, тъй като те не попадат под Закона за убежището и бежанците.

Идеите, че е необходим интегрален подход бяха донякъде отразени при създаването на Националния съвет по етнически и демографски въпроси при МС /НСЕДВ/ с Постановление на Министерския съвет №449 от 4 декември 1997 г. Според чл.1 на Правилника за устройството и организацията той е „орган за осъществяване на консултации и сътрудничество и координация междуправителствените органи и неправителствените организации с цел формиране и реализиране на националната политика по отношение на етническите и демографски въпроси и миграцията.“ В него беше включена и Държавната агенция за българите в чужбина. Подходът беше правилен, защото се отнася за силно свързани и взаимнозависими елементи, върху които трябва да има общ поглед и да се формира обща политика. Защото миграцията е етноформиращ и етнопроменящ фактор. В крайна сметка, всички демографски фактори могат да се разглеждат като етноформиращи и етнопроменящи фактори и за това бяха включени в общ блок. Това става особено важно в момента, поради факта, че в областта на миграцията, през последните години България бавно, но трайно започва да придобива характеристики от страна на произход и транзитна страна към приемаща страна. Съчетано с проблемите на тероризма, това изправя България пред качествено нови предизвикателства. Освен НСЕДВ, сега НССЕИВ, който така и не е разработил национална стратегия за цялостната си дейност, а националната стратегия за интеграция на ромите е само още един пример за частично изпълнение, бяха създадени и отделни национални съвети по миграция и интеграция и по демографска политика, които също имат редица допирни точки и сродни задачи. По такъв начин политиката в тази чувствителна област беше до-

пълнително фрагментирана. Необходимо е да се създаде обединена специализирана администрация, която да обедини съществуващите структури и съответната информация с цел провеждането на цялостна национално отговорна, съвременна интеграционна политика в съответствие с националните интереси, като обхваща всички основни аспекти на демографската, етническата интеграционната политика. В тази политика трябва да бъдат включени и проблемите на миграцията и българите в чужбина, в съответствие и с Актуализираната национална стратегия за демографско развитие на населението на България (2012-2030г.).

Чрез такава структура (Агенция по демографско развитие и интеграционна политика) държавата чрез своя обединен ресурс ще получи сериозни възможности за работа по демографската политика, етническите имиграционните въпроси и българите в чужбина, защитавайки националните интереси. Тази структура, чрез своите регионални и общински подразделения – съвети /ще се използват съществуващите съвети на НССЕИВ/, ще съдейства за създаването и на конкретни местни политики. Така ще се организира необходимата структура за провеждане на цялостна политика за създаване на интегрирано общество от всички негови компоненти без изключение. Обединението на наличния експертен ресурс ще доведе и до облекчаването на общата администрация, обслужваща по същество сродни политики. В рамките на Агенцията е необходимо да се създаде дирекция по информация и анализ, която да събира, обобщава и анализира постъпващата информация и да изработва съответни предложения за реакция съобразно промените в ситуацията. С цел оперативното функциониране, следва да се преустрои и работата на консултативните органи по тези въпроси към МС. Правилникът и наименованието да бъдат съобразени с новите изисквания. Председателството трябва да се запази на ниво Заместник министър-председател, а функциите на изпълнителен орган, заместник председател и секретариати да бъдат поети от бъдещата Агенция. В отделните министерства и други институции следва да бъдат определени звена или експерти, които да работят по интеграцията, етническите и миграционните въпроси.

ИЗВОДИ ОТ ГЛАВА ТРЕТА

1. Не е сигурно, че преките изпълнители или атентаторите самоубийци са непременно най-радикализираните. В някои случаи това може да са наемници, шантажирани лица, болни от неизлечими болести, за които смъртта по такъв начин може да обезпечи техните близки и др. Разпределението на позициите в дадена организация не зависи само от степента на радикализация, която трудно може да се измери и докаже, но и от специфичните знания и умения на участниците, както и от възрастовите им характеристики.

2. Самата идея за стълбата е добра за внасяне на някаква нагледност, но тя предполага някакво скокообразно движение подобно на взимане на изпит или инициация. В рамките на организация това може да бъде вярно поради нуждата от проверка на новобранците, но това не е свързано със степента на радикализация, а именно с нуждата от проверка за допускане до по-вътрешните кръгове и съответно до повече информация. Самото радикализиране е по-скоро постепенен процес по близък до спирала. И всичко започва от усещането за несправедливост, което е строго индивидуално и не е непременно свързано с икономическото състояние или степента на интеграция в обществото във формалния смисъл на термина интеграция. В случая е по-скоро въпрос за ценности от духовен или интелектуален порядък.

3. Желанието на младежите да се докажат, борейки се за „справедлива кауза“, така както те я разбират или им е „показано“ е важна и неделима част от процеса на радикализация и е със силен потенциал за манипулиране. Както обаче беше доказано, най-вероятният профил на радикала е млад човек, с относително добро образование и сравнително добър социален статус и с вероятно повишена социална чувствителност.

4. Когато организацията се разраства и надхвърля първоначалният кръг, от обикновено идейно убедени интелектуалци с добро образование, финансирането добива съществено значение. Също така се появяват наемници и участници с по-ниско образование и или бивши или настоящи престъпници, обикновено радикализирани в затворите. По наличието на вербовачи и по наличието на чле-

нове от сравнително по-скромни класи може да се предположи и относителния размер на организацията.

5. В съвременното общество наложената и от образователната система допълнителна инфантилизация на съвременните млади хора, отдалечавайки момента, когато следва да поемат реална отговорност в живота с превръща в допълнителен фактор за уязвимости за възприемане на радикални идеи. На това се дължи, вероятно и факта, че според цитирани в този дисертационен труд изследвания, радикализацията получава горна граница от 30-35 годишна възраст. Всъщност вероятно става въпрос за късно социално развитие, несъвпадащо с биологичното съзряване. В своето социално „съзряване“ вероятно това са лица приблизително съвпадащи с 20-25 годишните от миналия век. Инфантилизацията има и допълнителна негативна страна. При среща на различните общества на една и съща възраст от едната страна ще има отговорни мъже и даже бойци, а от другата... „деца“.

6. Работата с различните общности крие риск от овластяване на общностни лидери, които се превръщат в посредници между държавата и общността, като по такъв начин допълнително изолират общността. Необходима е работа на индивидуално ниво, както от страна на гражданските власти и организациите на гражданското общество, така и от страна на специалните служби и полицията, избягвайки по възможност посредниците. Като цяло мултиинституционалният подход е правилен, но съществуват рискове при координацията. Държавните институции трябва да имат пряко присъствие сред обособените общности, като не допускат изолация и самоизолация. Изолацията и самоизолацията са в интерес на някои от лидерите на обособените общности, които всъщност експлоатират обособеното население.

7. Общите пожелания за интеграция, борба с бедността, образование, социални асансьори, овластяване на жени и младежи представляват само общи, добре звучащи фрази за „светло бъдеще“, което в момента го няма. Освен това жените имат все по-увеличаващо се присъствие в ислямистките терористични организации, а младежите са най-склонните към радикализиране елементи. Образованието само по себе си не е пречка пред радикализацията, а поняко-

га е и предпоставка. Плановете за работа с обособените общности трябва да са максимално конкретни и дори индивидуализирани за всяка общност /гето, квартал, махала/ по отделно. Следва да се работи с интелигенцията и образованите представи на съответните общности за привличането им на страната на държавата, чрез включване във всички държавни граждански и силови структури.

8. Програмите за дерадикализация все още не са показали някаква особена ефективност. Това, че относително малко хора са склонни към насилствена радикализация не е утеха, тъй като относително неголеми активни малцинства са в основата на редица „революционни“ процеси.

9. Необходимо е създаването в Република България на адекватна административна структура, която да работи по въпросите на етническите и религиозните групи и по проблемите на миграцията.

ОБЩИ ИЗВОДИ

1. Радикализацията е естествен процес, подлежащ на манипулация и инструментализиране. Определенията, приети на институционално равнище, са единодушни, че става въпрос за процес, който може да доведе до насилие или тероризъм. Той следва да се разглежда в тясна връзка с линиите на фрактура в обществото и особено тези на етническа и религиозна основа. Те са особено уязвими за външни въздействия и следва да са под непрекъснато наблюдение от страна на държавата с готовност за предприемане на необходими действия. За целта е необходимо е създаването в Република България на адекватна административна структура, която да работи по въпросите на етническите и религиозните групи и по проблемите на миграцията.

2. Няма съществени разлики между социалната, революционна радикализация и радикализацията на етническа или религиозна основа. Единствените разлики са в обясненията на мотивировката, тоест в приетата идеология. Особеностите на религиозната и етническата радикализация се състоят в изтъкването на трансцендентални ценности и позоваването на божествената власт, което изнася на друго, по-високо ниво мотивировката в съзнанието на привържени-

ците на съответната кауза. Персоналната радикализацията не е пряко свързана с бедност и ниско образование.

3. Радикализацията може да бъде внесена посредством мигранти. Мигрантите сами по себе си могат да бъдат използвани като оръжие в различни ситуации и с различни цели, включително за организиране на невъоръжени нашествия.

4. С цел избягването на овластяване на общностни лидери, които могат допълнително изолират общността, плановете за работа с обособените общности трябва да са максимално конкретни и дори индивидуализирани за всяка общност (гето, квартал, махала) по отделно. Следва да се работи с интелигенцията и образованите представи на съответните общности за привличането им на страната на държавата, чрез включване във всички държавни граждански и силови структури.

5. Програмите за дерадикализация все още не са показали някаква особена ефективност. Това, че относително малко хора са склонни към насилствена радикализация не е утеха, тъй като относително неголеми активни малцинства са в основата на редица „революционни“ процеси. За щастие за мнозинството от хората, които не са обхванати от някаква радикализирана организационна структура, дерадикализацията също е естествен процес. Както вече беше показано, радикализацията засяга предимно младите хора, а младостта е един „порок“, който отминава с времето, така че нищо непоправимо няма.

6. Съвкупността от практически неконтролируеми мигрантски потоци, слаба интеграция в обществото, наличието на свободно разпространяема радикална религиозна пропаганда и вече създадени и развиващи се международни организации занимаващи се с политическо насилие, както и заинтересовани чужди специални служби изправя пред непосредствена опасност националната сигурност.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ И ПРЕПОРЪКИ

Малцинствата изолирани в градски гета или селски райони сами по себе си могат да бъдат с повече или по-малко изявена криминална субкултура, но това не ги прави автоматично по-литически радикализирани елементи.

От съответните елитарни „революционни авангарди“ те са разглеждани основно като „експлозивен потенциал“, нужен за осъществяването на техните политически цели.

За да настъпи гражданска война, терористична или бунтовническа група трябва да достигне определен мащаб и тогава е необходим материал за „пушечно месо“, който често се открива именно в гетата.

Интеграцията на маргинализираните малцинствени групи е от съществено значение за нормалното функциониране на обществото, за неговото развитие и за развитието на отделните индивиди, същевременно е от жизненоважно значение тези групи да не попаднат под конт-рола на някой самообявил се терористичен „авангард“.

Политиката на интеграция трябва да се извършва достатъчно интелигентно, така че при относително еднакви икономически проблеми в цялостното общество, да не създаде чувство за несправедливост или завист и да доведе до съответна поляризация. Най-лошият вариант е когато от една страна са декларирани „сериозни постижения и инвестиции“ за маргинализираните малцинства, а в действителност не се наблюдава никаква съществена промяна, тогава всички страни остават разочаровани и началото на поляризацията е в ход.

Необходимо е държавата да присъства във всички етнически обособени квартали, като по-ловината от държавните функционери да са от съответните етнически или религиозни общности.

Необходима е и програма за привличане на образованата част от съответните общности във всички държавни структури, а не само в тези, които пряко са ангажирани с интеграцията на съответните

общности. Истинската, опасна, идеологическа радикализация започва основно от горе на долу, а не обратното.

Като цяло държавната политика трябва да се поучи от опита на „революционните“ организации и правилно да съчетава откритите и „дискретните“ форми и средства за въздействие.

Дискретната работа на индивидуално ниво с лицата склонни към радикализъм и особено с по-младите от тях може не само да доведе до много по-положителни резултати от тяхното заклеймяване и стигматизиране, но може да се окаже интересен източник за набиране на бъдещи функционери в силовите структури на държавата.

Необходимо е създаване на ясна и действаща миграционна политика съобразена с интересите на държавата и националната и социална сигурност и решително подобряване на охраната на границата.

Необходимо е създаването в Република България на адекватна административна структура, която да работи по въпросите на етническите, религиозните групи, българите в чужбина и по проблемите на миграцията.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА /БИБЛИОГРАФИЯ/

Латиница

I. Документи

1. Cairo Declaration on Human Rights in Islam, 5 August 1990, (<https://www.refworld.org/docid/3ae6b3822c.html>)
2. ECRI GENERAL POLICY RECOMMENDATION NO. 15 ON COMBATING HATE SPEECH ADOPTED ON 8 DECEMBER 2015 (<https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>)
3. Parliamentary Assembly Council of Europe: Recommendation 1805 (2007) - Blasphemy, religious insults and hate speech against persons on grounds of their religion (<https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17569&lang=en>)
4. ONU, Plan de Acción para Prevenir el Extremismo Violento Informe del Secretario General (<https://undocs.org/pdf?symbol=es/A/70/674>)
5. European Commission's Expert Group on Violent Radicalisation. Radicalisation Processes Leading to Acts of Terrorism. A concise Report submitted to the European Commission on 15 May 2008 (<https://biblio.ugent.be/publication/446365/file/6814706>)
6. Resolution adopted by the General Assembly on 8 September 2006 [without reference to a Main Committee (A/60/L.62)] 60/288. The United Nations Global Counter-Terrorism Strategy(https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/60/288file:///E:/Downloads/N0550488.DOC.pdf)
7. High-Level Commission Expert Group on Radicalisation (HLCEG-R) Final Report 18 May 2018 (https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-security/20180613_final-report-radicalisation.pdf)

8. Berkley Center for Religion, Peace and World Affairs People - Saad Eddin Ibrahim <https://berkeleycenter.georgetown.edu/people/saad-eddin-ibrahim>

9. UNHCR, Global Trends Report 2022 <https://www.unhcr.org/global-trends-report-2022> (accessed on 19 February 2024)

10. Deutsche Welle, Европа: Най-високият брой бежанци от 2016 насам. 10.10.2023, <https://www.dw.com/bg/европа-найвисокият-брой-bezanci-ot-2016-nasam/a-67049909> (accessed on 19 February 2024)

II. Научна литература

11. Krueger, Alan B. What makes a terrorist: economics and the roots of terrorism: Lionel Robbins lectures / Alan B. Krueger. p. cm. Book is based on three lectures given by author as part of the distinguished Lionel Robbins memorial lecture series at the London School of Economics and Political Science, February 2006. ISBN 978-0-691-13438-3

12. Miryam Rojo Ruiz. Universidad a Distancia de Madrid Facultad de Ciencias Jurídicas Máster universitario en Seguridad, Defensa y Geoestrategia “España y Arabia Saudí. La propagación del terrorismo yihadista a través de las relaciones diplomáticas” (https://www.academia.edu/34748823/Espana_y_Arabia_Saudi_La_propagacion_del_terrorismo_yihadista_a_traves_de_las_relaciones_diplomaticas)

13. Huntington, Samuel P. El choque de civilizaciones: y la reconfiguración del orden mundial, Barcelona, Ediciones Paidós Ibérica, 1997, ISBN 84-493-0366-4

14. Plinio Apuleyo Mendoza, Carlos Alberto Montaner y Álvaro Vargas Llosa. Fabricante de miseria, ISBN: 84-01-01183-3

15. Napoleoni, Loretta. Yihad: cómo se financia el terrorismo en la nueva economía (Tendencias) (Spanish Edition) (Español) 1st Edición, ISBN: 84-7953-554-7

16. Canter, David (Ed.) The Faces of Terrorism: Multidisciplinary Perspectives. John Wiley & Sons Ltd. 2009, ISBN: 978-0-470-75380-4, Terrorist Networks and Small Group Psychology Sam Mullins

17. Los terroristas eran seguidores de la secta más radical del salafismo yihadista, (<https://www.diariodenavarra.es/noticias/actualidad/nacional/2017/08/26/los-terroristas-eran-seguidores-secta-mas-radical-del-salafismo-islamista-547797-1031.html>)

18. Stavenhagen, Rodolfo. Los conflictos étnicos y sus repercusiones en la sociedad internacional (<https://centroderecursos.cultura.pe/sites/default/files/rb/pdf/Los-conflictos-etnicos-y-sus-repercusiones.pdf>)

19. Alinsky, Saul D. Rules For Radicals. A Practical Primer for Realistic Radicals. Random House, New York, ISBN: 0-394-44341-1, pp. xiv – xviii

20. Alex P. Schmid (2004) Frameworks for Conceptualizing Terrorism, Terrorism and Political Violence, 16:2, 197-221, DOI: 10.1080/09546550490483134 (<https://doi.org/10.1080/09546550490483134>) pp. 205-212. Terrorism and Political Violence ISSN: 0954-6553 (Print) 1556-1836 (Online) Journal homepage: <http://www.tandfonline.com/loi/ftpv20>

21. Norway Landinfo: Country of Origin Information Centre Report Afghanistan: Recruitment to Taliban, LANDINFO – 29 June 2017 (https://landinfo.no/asset/3588/1/3588_1.pdf)

22. European Commission, Migration and Home Affairs, Factbook – Islamist extremism, December 2019 (https://home-affairs.ec.europa.eu/pages/page/factbook-islamist-extremism-december-2019_en)

23. La Teología de la Liberación: pastoral y violencia revolucionaria Liberation Theology: pastoral and revolutionary violence Pastor Bedolla Villaseñor* <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S166585741730007810.22201/cialc.24486914e.2017.64.56841> © 2017 Universidad Nacional Autónoma de México, Centro de Investigaciones sobre América Latina y el Caribe. Este es un artículo Open Access bajo la licencia CC BY-NC-ND (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

24. Enciclopedia Concepto. Guerra Cristera <https://concepto.de/guerra-cristera/#ixzz6N5O5AG92>

25. Del buen salvaje al buen revolucionario, Carlos Rangel, 1976 Editor digital: jandepora, ePub base r1.0,

26. <https://tweet.monster/books/es/xyz/17/Del-buen-salvaje-al-buen-revolucionario-Carlos-Rangel.pdf>

27. EL TERRORISMO EN LA ACTUALIDAD: UN NUEVO ENFOQUE POLÍTICO CRIMINAL ANA ISABEL PÉREZ CEPEDA Directora. Universidad de Salamanca MIRIAM RUIZ ARIAS Coordinadora. Universidad de Salamanca Las sociedades paralelas como cantera del

yihadismo Nieves Sanz Mulas Editores: Tirant lo Blanch Año de publicación: 2018 País: España Idioma: español ISBN: 978-84-9190-286-7

28. ENEMIGOS Y ALIADOS, FRENTE POLÍTICO MARTA HARNECKER MAYO 1987

29. 1987 05 Enemigos, aliados, frente político. Revisión de estos temas en Lenin y su aplicación en las revoluciones de Cuba y Nicaragua. Capítulos sobre el papel de los cristianos, los indígenas, los estudiantes y los movimientos barriales en la revolución. Publicado en: Argentina, Ediciones Antarca, 1987; El Salvador, Ediciones Sistema Radio Venceremos, 1987; Nicaragua, Editorial Vanguardia, 1987. El mismo libro fue publicado bajo el título: Estudiantes, cristianos e indígenas en la revolución, Publicado en: México, Siglo XXI Editores, 1987 y bajo el título: Indígenas, cristianos y estudiantes en la revolución, Perú, Taller Popular, 1987. <https://www.rebellion.org/docs/90188.pdf>

30. FOREIGN FIGTHERS Y LIBERTAD DE CREENCIAS: PENALIZACIÓN DE INTENCIONES? RICARDO GARCÍA GARCÍA RADICALIZACIÓN VIOLENTA: VÍAS PARA LA ACCIÓN PREVENTIVA © Sergio García Magariño/Dunia Donaires León (Coords.) ISBN: 978-84-18206-03-0, стр. 35-45

31. EL CONCEPTO DE RADICALIZACIÓN стр. 90, THE CONCEPT OF RADICALIZATION, Juan Antón Mellón e Ignacio Parra Arnaiz, https://www.academia.edu/31044475/EL_CONCEPTO_DE_RADICALIZACI%C3%93N

32. Human Rights in Islam, available at: <http://en.reingex.com/Islam-Human-Rights.shtml> (accessed 11 May 2020)

33. Organization of the Islamic Conference (OIC), Cairo Declaration on Human Rights in Islam, 5 August 1990, available at: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3822c.html> (accessed 11 May 2020)

34. Gutierrez, Gustavo, Teologia de la liberacion, Lima, Centro de Estudios y Publicaciones, 1991

Кирилица

I. Документи

1. Министерски съвет на Република България. Стратегия за противодействие на радикализацията и тероризма (2015-2020) (<http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-222>)

BG&Id=979)

2. Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите (2012-2020) (<http://www.nccedi.government.bg/bg/node/85>)

3. Насоки на ЕС относно утвърждаването и защитата на свободата на религията и убежденията (<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11491-2013-INIT/bg/pdf>)

4. Правилник за устройството и дейността на Националния съвет за сътрудничество по етническите и интеграционните въпроси към Министерския съвет

5. (<http://www.nccedi.government.bg/bg/taxonomy/term/64>) (<http://www.nccedi.government.bg/bg/node/109>)

6. Международна Конвенция за ликвидиране на всички форми на расова дискриминация. Обн. ДВ. бр. 56 от 10 юли 1992 г., изм. ДВ. бр. 19 от 24 февруари 1995 г. (<https://www.ciela.net/svobodna-zona-normativi/view/-14652412>)

7. Преработена стратегия на ЕС за борба срещу радикализацията и набирането на терористи <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9956-2014-INIT/bg/pdf>)

8. ПОСЛЕДВАЩ ДОКУМЕНТ Наръчник на RAN за управление на поляризацията https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-papers/docs/ran_polarisation_management_manual_amsterdam_06072017_bg.pdf

9. EUR-LEX, Стратегия за борба с тероризма <https://eur-lex.europa.eu/BG/legal-content/summary/counter-terrorism-strategy.htm>

10. WIKIQUOTE, Франклин Делано Рузвелт (англ. Franklin Delano Roosevelt, 1882–1945) е 32-ят президент на САЩ, единственият спечелил четири президентски кампании. „Той може да е кучи син, но е наш кучи син. He’s a son-of-a-bitch, but he’s our son-of-a-bitch.“

— относно американската политика спрямо никарагуанския диктатор Анастасио Сомоса Гарсия, https://bg.wikiquote.org/wiki/%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D0%B8%D0%BD_%D0%94%D0%B5%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%BE_%D0%A0%D1%83%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D0%BB%D1%82

11. Европейска комисия, съобщение на комисията до европейския парламент и съвета относно план за действие с цел засилване на борбата с финансирането на тероризма <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016DC0050>

12. Актуализирана стратегия за национална сигурност на Република България Приета с Решение на НС от 14.03.2018 г., обн., ДВ, бр. 26 от 23.03.2018 г., https://www.mod.bg/bg/doc/cooperation/20181005_Akt_strateg_NS_RB.pdf

13. Концептуализиране какво kontseptualizatsija смисъл и тълкуване на думата, определението <https://gyp.dobrblog.com/articles/kontseptualizirane-kakvo-kontseptualizatsija-smisl.html>

II. Научна литература

1. Лаш, Кристофър. Бунтът на елитите и предателството към демокрацията. ISBN: 954-8240-47-5 Изд. „Обсидиан“, София, 1997

2. Бжежински, Збигнев. Извън контрол, Глобален безпорядък в началото на XXI век. Изд. „Обсидиан“, София, 1994 ISBN 954-8240-08-4

3. Бжежински, Збигнев. Стратегическата визия (Америка и кризата на глобалната сила). Изд. „Обсидиан“, София, 2012 ISBN 9789547692954

4. Райт, Лорънс. Ал Каида и пътят към 11 септември, ИК “Прозорец”, 2007 ISBN: 978-954-733-536-3

5. Малик, Кенан. Опасният европейски мултикултурализъм. (<http://www.librev.com/index.php/discussion-europe-publishers/2900-2016-01-20-17-07-45>)

6. Драганов, Драгомир. Записки по политическа история на Европа и САЩ през съвременната епоха. Изд. „Фабер“, Велико Търново, 2010 ISBN 9789547755475

7. Илиева, Ирена. Регионални конвенции за борба срещу тероризма. Изд. „Кронос“, София, 2012 ISBN - 978-954-366-049-0

8. Миланов, Иван. Етнокултурни характеристики на мигрантите в Република България и тяхното влияние върху системата на националната сигурност. УНИБИТ, София, 2018

9. Чуков, Владимир. ДАЕШ (НЕ) Ислямска държава. Изд. „Изток-Запад“, София, 2016, ISBN 978-619-152-859-2

10. Сталин, Йосиф В. „За основите на ленинизма“. Лекции, четени в Свердловския уни-верситет”, 1924 г. (https://septemvri23.com/stalin_osnovi_na_leninizma/)

11. Маринов, Петър. Тероризмът. Абстракции и реалности, Изд. „Изток-Запад“, София, 2016 ISBN 978-619-152-866-0

12. Панчатантра, Превод Иван Милев, Изд. „Народна младеж, София, 1981

13. Анри, Емил. Защитна реч, произнесена пред парижкия съд, 1894 г., достъпно на: <http://www.anarchy.bg/%D1%82%D0%B5%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%8F/%D1%80%D0%B5%D1%87%D1%82%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D0%B5%D0%BC%D0%B8%D0%BB-%D0%B0%D0%BD%D1%80%D0%B8/>

14. Армстронг, Карен. От ухабизма към Ислямска държава (<http://www.librev.com/index.php/prospects-world-publishers/2777-2015-08-13-12-39-23>)

15. Романов, Андрей. Единобожие или смърт: При изворите на радикалния ислям, 23 септември 2009, (<https://www.pravoslavie.bg/%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%B8/%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D0%B6%D0%B8%D0%B5-%D0%B8%D0%BB%D0%B8-%D1%81%D0%BC%D1%8A-%D1%80%D1%82-%D0%BF%D1%80%D0%B8-%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D1%80/>)

16. Феномен ограниченной радикализации в среде трудовых мигрантов из Узбекистана в России. (По результатам исследования) С.Н. Арифханова-Консультант Центра Предуп-реждения Региональных угроз (CRSS.UZ), базовый докторант (PhD) кафедра психологии Национального Университета Республики Узбекистана (https://www.academia.edu/36667676/%D0%A0%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F_%D0%B2_%D1%81%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B5_%D0%BC%D0%B8%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%B2))

17. Крилов, Александър. Етническите войни от „четвър-

то поколение”, 31 май 2005 г., Българско геополитическо дружество, (<https://geopolitica.eu/2010/broi32010?catid=38:broi3-2010&id=918:2010-08-05-07-40-49>)

18. Кармънд, Дейвид и Джеймс, Патрик (редактори). Мир в разгара на войни. Предотвратяване и управление на международни етнически конфликти. „Военно издателство“, София, 2001 ISBN: 954-509-212-2

19. Макутчев А.В., Марокканский, „Зеленый марш” в Западную Сахару как модель невооруженной экспансии // Universum: Общественные науки: электрон. научн. журн. 2016. № 9(27). URL: <http://7universum.com/ru/social/archive/item/3707> (дата обращения: 09.11.2018).

20. Попов Христо, Тероризмът, Психосоциални корени, последиствия и интервенции. „Военно издателство“, София, 2005 ISBN: 954-509-323-4

21. Баро Жан-Клод, Ислямът. Религия на силата или силата на една религия. „Кибеа”, 1992 ISBN: 954-474-007-4

22. Дронзина Татьяна, Женският самоубийствен тероризъм, „Военно издателство“, София, 2008 ISBN: 978-954-509-414-9

23. Нунев Йосиф, Мениджмънт на етнокултурното разнообразие в образованието с фокус към интеграцията на уязвимите малцинства. Фондация С.Е.Г.А. 2009 ISBN: 978-954-9630-44-2

24. Йотов Йонко, Увод в международната защита на правата на човека. Издателска къща „Труд” 2001 ISBN: 954-528-196-0

25. Каледжи И. 2023 Deutsche Welle, Западна Африка се тресе от преврати. Какво общо има Франция? 1.09.2023

<https://www.dw.com/bg/zapadna-afrika-se-trese-ot-prevratika-kakvo-obso-ima-francia/a-66692057> (accessed on 19 February 2024)

26. Атанасов Петър, Доклад: “Радикални идеологии застрашаващи туризма”, УНСС, Сборник юбилейна международна научна конференция „Туризмът отвъд очакванията” ISBN: 978-619-232-296-0

27. Атанасов Петър, Доклад; Интеграция или радикализация, Годишник на шуменския университет „ЕПИСКОП КОНСТАНТИН ПРЕСЛАВСКИ“ ISSN 1311-834X

28. Атанасов Петър, Доклад; Реч на омраза и обоснована критика, Годишник на шуменския университет „ЕПИСКОП КОН- 226

29. Бърман, Пол, Терор и либерализъм, Изд. „Весела Люцканова“, С., 2004 г., ISBN 954-311-015-8

30. Градев, Владимир, Политика и спасение. Въведение в теологическо-политическия дебат на XX век, Изд. „Изток-Запад“, С., 2005 г., ISBN 954-321-148-5

31. Дечев, Теодор Данаилов, „Двойно дъно“ или „шизофренично раздвоение“? Взаимодействието между етнонационалистическите и религиозно-екстремистките мотиви в дейността на някои терористични групировки, Сп. Политика и сигурност; Год. I; бр. 2; 2017 г.; стр.34 – 51, ISSN 2535-0358

32. Дечев, Теодор Данаилов, Терористичните „франчайзи“ на Ислямска държава завземат плацдарми на Филипините. Обстановката на островната група Минданао предлага от-лични условия за укрепване и разрастване на терористични групировки с „двойно дъно“, Научни трудове на Висшето училище по сигурност и икономика; том III; 2017 г.; стр. 7 – 31, ISSN 2367-8526

33. Дечев, Теодор Данаилов, Ескалацията на религиозното насилие в Западна и Централна Африка като заплаха за сигурността на държавите от Европейския съюз, стр. 195 – 209, В: Сборник с доклади от юбилейната международна научна конференция на тема „Рис-кове пред етнорелигиозния мир в контекста на националната и международната сигурност в Югоизточна и Централна Европа“, 3-4 ноември 2023 г., Пловдив, ISBN (Print) 978-619-7343-94-6, ISBN (ePub) 978-619-7343-96-0, ISBN (pdf) 978-619-7343-95-3

34. Дечев, Теодор Данаилов, Деловите решения, индустриалните отношения и тероризмът, сп. Геополитика, бр. 4, 2005 г.

35. Георгиев, Румен, Делови решения. Методология и организация, Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, 2005 г.

36. Коларов, Георги, Теологията на освобождението и марксизмът, Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Философски факултет, книга Философия, № 71, Т. 88 [за] 1995, 1999, стр. 97–112

37. Коларов, Георги, Мистика и тероризъм. Кървавата следа на „Сендеро Луминосо“, Изд.:АКАДЕМ, Варна, 1996 г., ISBN 954-8953-01-3

38. Наполеони, Лорета, Ислямска държава и преначертаването на Близкия изток, Изд. „Жанет 45“, Пловдив, 2014 г., ISBN 978-619-186-101-9

39. Атанасов, Петър, XXI век – реални проблеми и необходими умения, Шеста научно-практическа конференция: „Актуални политики и практики в образованието. Преподаване и учене за развитие на умения за 21. век“, 2024 ВТУ, Педагогически колеж – Плевен ISBN 978-619-91255-9-5

Книгата не се продава и се разпространява безплатно

**Концептуализация на процеса на радикализация
сред етническите и религиозните групи**

Автор: Петър Димитров Атанасов

Тираж: 300 броя

Формат: 145 / 215 милиметра

Дадена за печат на 20.06.2024 г.

Подписана за печат на 25.06.2024 г.

Редактор: д-р Георги Ангелов Станков

Коректор: Емилия Константинова Милчева

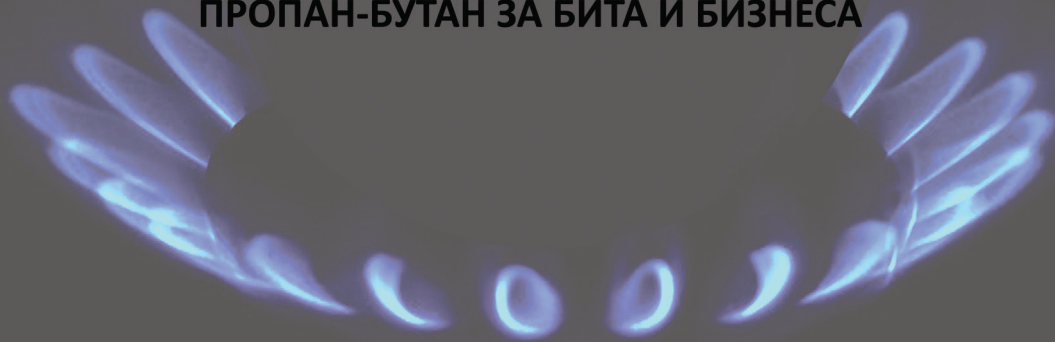
Предпечат: „Свят. Наука“

Корица: „Свят. Наука“

Издава: Издателски комплекс „ВУСИ“

**ДОСТАВКА НА БУТИЛИРАН
ПРОПАН-БУТАН ЗА БИТА И БИЗНЕСА**

<https://ultralightgas.bg>

Д-р Петър Димитров Атанасов е роден на 16.12.1961 г. в гр. Перник. Завършва История в Софийски университет „Св. Климент Охридски“, специалност Нова и най-нова обща история с дипломна работа „Външната политика на Испания 1939-1943 г.“

Защитава дисертационен труд на тема „Концептуализация на процеса на

радикализация сред етническите и религиозни групи“ по докторска програма „Организация и управление извън сферата на материалното производство (Управление на сигурността и отбраната)“, в катедра „Сухопътни войски“ на Военна академия „Г.С. Раковски“, с научен ръководител полк. доц. д-р Петър Маринов.

Той има дълга и разнообразна кариера, включваща и работа като учител по история, занимавал се е с проблемите на българите в чужбина и с политиката по отношение на етническите общности в страната, създател е на Националния съвет по етнически и демографски въпроси към Министерски съвет. Участва активно в приемането на „Рамковата програма за равноправно интегриране на ромите в българското общество“. Работи в Държавната агенция за бежанците към Министерски съвет и др. Петър Атанасов е историк и дипломат. От 2001 до 2007 г. заема длъжността – временно управляващ българското посолство в Република Чили. През 2005 г. е повишен в ранг посланик. Член-кореспондент е на Обществото за история и география на Чили.

Кавалер е на един от високите ордени на Република Чили на името на генерал Бернардо О' Хигинс.

Женен с три деца.

